

Tilastokeskus

YRITTÄJÄT SUOMESSA 2017

Hanna Sutela — Anna Pärämänen

YRITTÄJÄT SUOMESSA 2017

Hanna Sutela — Anna Pärnänen

Helsinki 2018

Tiedustelut – Förfrågningar – Inquiries:
Anna Pärnänen
Hanna Sutela

2., korjattu painos – 2:a och reviderade upplagan – 2nd, revised edition

Kannen kuva – Pärm bild – Cover graphic: Shutterstock
Kannen suunnittelu – Pärm Planering – Cover design: Hilikka Lehtonen
Taitto – Ombrytning – Layout: Hilikka Lehtonen

© 2018 Tilastokeskus – Statistikcentralen – Statistics Finland

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.
Uppgifterna får lånas med uppgivande av Statistikcentralen som källa.
Quoting is encouraged provided Statistics Finland is acknowledged as the source.

ISBN 978–952–244–641–1 (pdf)

Helsinki – Helsingfors 2018

Esipuhe

Tämä raportti kokoaa yhteen Yrittäjä Suomessa 2017 -tutkimuksen keskeiset tulokset. Kyseessä on Tilastokeskuksen ensimmäinen, kattavalla väestöotoksella toteutettu kaikkia yrittäjiä – niin maatalousyrittäjiä, työnantajayrittäjiä kuin itsensätyöllistäjiä – koskeva tutkimus.

Raportissa tarkastellaan laajasti yrittäjien työmarkkina-asemaa ja työoloja: kuinka yrittäjiksi on päädytty, millaisia kasvutavoitteita yrityksillä on sekä millaisia hankaluuksia tai kasvun esteitä yrittäjät kokevat yritystoiminnassaan. Raportissa käsitellään niin ikään yrittäjien toimeentuloa, verkostomaista toimintatapaa sekä niin sanotun kombityön yleisyyttä. Yhdessä raportin luvuista keskitytään kokeellisempaan tilastointiin ja arvioidaan uuden kansainvälisen ammattiasemaluokituksen *dependent contractor* -luokan kokoa Suomen työmarkkinoilla ja kuvataan ryhmän erityispiirteitä. Tilastokeskuksen erikoistutkija Hanna Sutela osallistui ammattiasemaluokituksen uudistusta valmistelleeseen työryhmään ILO:ssa.

Tutkimus on koostunut kahdesta osiosta: Eurostatin määrittelemästä työvoimatutkimuksen ad hoc 2017 -osiosta (2017 EU Labour Force Survey (EU-LFS) ad-hoc module on self-employment) ja kansallisista kysymyksistä. Eurostatin määrittelemää tietosisältöä on työstetty erillisessä Eurostatin työryhmässä, jonka työskentelyyn Tilastokeskuksesta osallistui erikoistutkija Anna Pärnänen. Kansallisia kysymyksiä on mietitty erillisessä asiantuntijaryhmässä. Asiantuntijaryhmään osallistuivat Satu Nilvalainen Eläketurvakeskuksesta, Merja Kauhanen Palkansaajien tutkimuslaitoksesta, Janne Makkula/Petri Malinen Suomen Yrittäjistä, Joonas Miettinen Akavasta, Pirjo Nikkilä Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitrasta, Päivi Järviniemi, Kari Alanko ja Hanna-Maria Urjankangas työ- ja elinkeinoministeriöstä, Kari Hämäläinen Valtion taloudellisesta tutkimuslaitoksesta, Petri Rouvinen Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksesta, Simo Kaleva Työterveyslaitokselta ja Viveka Tschamurov Kelasta. Lisäksi Harri Hellsten Suomen Yrittäjistä on tarjonnut asiantuntemustaan yrittäjien sosiaaliturvaan liittyen.

Tutkimuksen kansallista osiota ovat rahoittaneet työ- ja elinkeinoministeriö, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, Eläketurvakeskus ja Työterveyslaitos.

Tutkimuksen toteutuksesta ovat vastanneet Tilastokeskuksen erikoistutkijat YTT Anna Pärnänen ja YTT Hanna Sutela. Suunnittelija Pekka Ruotsalainen ja yliaktuaari Olga Kambur ovat olleet apuna tulotietojen käsittelyssä ja aineistojen yhdistelyssä. Haastattelut on toteuttanut Tilastokeskuksen haastattelijajärjestelmä. Julkaisun on taivuttanut Hilka Lehtonen. Kaikille edellä mainituille ja erityisesti tutkimukseen haastatetuille lämpimät kiitokset.

Helsingissä, joulukuussa 2018

Jari Tarkoma

Sisällys

Esipuhe	3
1 Johdanto	7
Tutkimuksen toteutus ja sisältö	8
Raportin rakenne	9
2 Työmarkkinarakenteen muutokset 2000-luvulla ja eri yrittäjä-käsitteet	11
Miksi niin monia käsitteitä?	11
Ajalliset muutokset yrittäjyydessä ja palkansaajatyösuhteissa	13
Muutosta työmarkkinoilla?	15
3 Yrittäjien rakenne	19
Yrittäjien sukupuoli- ja ikärakenne	19
Työnantajayrittäjien yritysten koko	21
Toimialarakenne	21
Itsensätyöllistäjien ammattirakenne	23
Yrittäjien perhetilanne	24
Kombityö	26
Yrittäjänä toimimisen kesto ja ansiotyövuodet	28
Yrittäjätyypit eroavat toisistaan monessa suhteessa	31
4 Polku yrittäjyyteen	33
Pakkoa vai ei?	33
Eri yrittäjätyypit ja polku yrittäjyyteen	34
Kolme polkua yrittäjyyteen	38
Työmarkkina-asema ennen yrittäjyyttä	39
Halukkuus palkkatyöhön	41
Yrittäjyys on pääosin haluttu tapa työllistyä	43
5 Yrittäjänä toimiminen – kasvuhaluukkuus, kasvun tavat ja yrittäjätyön vaikeudet	45
Yhtiökumppanien määrä	45
Kasvuhaluukkuus	46
Palkkaamisen esteet	48
Rekrytointi ja alihankinta	50
Syyt palkata työntekijöitä	52
Kasvuhaluukkuus	53
Verkostomainen kasvu	54
Yrittäjätyön vaikeudet	55
Työnantajayrittäjät kasvuhaluukkaimpia, vaikeutena hinnoitteluun vaikuttaminen	59
6 Taloudellinen tilanne	61
Tulodesiilit	61
Kokemus omasta taloudellisesta tilanteesta	65
Työtilanne	67
Vaikutusmahdollisuudet työn hinnoitteluun	71
Asiakkaiden määrä	73
Maatalousyrittäjien taloudellinen tilanne heikoin, työnantajilla paras	75
7 Työaika ja työolot	77
Työ viikonloppuisin, iltaisin ja öisin	79
Vaikutusmahdollisuudet työhön	81
Työn kuormittavuus	83
Työn imu ja työtyytyväisyys	86
Maatalousyrittäjät kuormittuneita, yrittäjänaiset tyytyväisimpiä	88

8	Terveys ja työssä jatkaminen	91
	Työkyky	91
	Työterveyshuollon järjestäminen	92
	Halukkuus jatkaa työssä vanhuuseläkeikään saakka ja kauemminkin	95
	Ikääntyneet yrittäjät halukkaimpia jatkamaan työntekoa	100
9	Sosiaaliturvan toimivuus	103
	Yrittäjien sosiaaliturva	103
	Sosiaaliturvan tarve ja käyttö	104
	Vanhempainvapaan pitäminen	108
	Perhevapaat jäävät vähäiselle käytölle	109
10	Dependent contractors – epäitsenäinen yrittäjyys?	111
	Kansainvälisen ammattiasemaluokituksen uudistus	112
	Operationaalinen ja taloudellinen riippuvuus aineistossa	115
	Operationaalinen ja taloudellinen riippuvuus: ryhmien rakenne	117
	Polku yrittäjyyteen ja halukkuus palkkatyöhön	119
	Taloudellinen tilanne yrittäjänä ja työn kuormittavuus	121
	Vaikutusmahdollisuudet, työn imu ja tyytyväisyys	124
	Maatalousyrittäjien osuus taloudellisesti riippuvaisista yksinyrittäjistä suuri	126
	Yhteenveto	129
	Kirjallisuus	140

Liitteet

1	Työvoimatutkimuksen ammattiasemaa määrittelevät kysymykset	144
2	Tiedonkeruun toteutus ja vastausosuus	146
3	Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksen lomake	147

1 Johdanto

Yrittäjyys on saanut viime vuosina osakseen huomiota yhä enemmän niin Suomessa kuin EU-tasolla. Yrittäjyys on nähty tärkeäksi työllisyyden kasvun kannalta, mutta kiinnostusta ovat lisänneet myös yrittäjyydessä tapahtuneet rakenteelliset muutokset sekä yrittäjyyteen liittyvät työoikeudelliset kysymykset yrittäjyyden ja palkansaajatyön rajojen hämärtyessä. Rakenteellinen muutos liittyy maatalousyrittäjyyden vähenemiseen ja muilla toimialoilla tehtävän yksinyrittäjyyden kasvuun, mikä näyttää olevan yleiseurooppalainen ilmiö (Eurofound 2017).

Politiikkatasolla keskustelu on ollut kaksinapaista. Yhtäältä yrittäjyyteen liitetään innostuneisuus, positiivinen pohinä, ja se nähdään kansantalouden vireydelle välttämättömänä uuden kasvun airueena. Yrittäjyydestä toivotaan varteenotettavaa vaihtoehtoa palkansaajatyölle: yrittäjyyteen rohkaiseminen on nähty keinona tukea innovointia ja kohentaa työllisyyttä. Tähän liittyy myös käsitys siitä, että yhä useampi ihminen toivoo työltään itsenäisyyttä, itseohjautuvuutta ja vapautta päättää itse työnsä teon ajan ja paikan, mihin yrittäjyys antaa hyvät mahdollisuudet. Tosin vapausasteet ovat kasvaneet ja yrittäjätöön piirteet ovat lisääntyneet myös monen palkansaajan työssä erityisesti asiantuntija-ammateissa.

Toisaalta yrittäjyyteen liitetään huolipuhetta – yrittäjänä toimimisessa voidaan nähdä myös kielteisiä piirteitä. Yrittäjyys ei aina ole itse valittua, vaan se voi olla ainoa mahdollisuus ansaita tuloja kiristyneillä työmarkkinoilla. Yrittäjätö ei myöskään aina ole itsenäistä yrittäjätöä, vaan se voi muistuttaa autonomiatasoltaan pikemminkin palkkatyötä, mutta ilman työsuhdetta ja sen tuomaa turvaa, kun työ teetetäänkin toimeksiantosopimuksella yrittäjätöinä. Näissä tapauksissa työntekijän oikeudellinen asema on epäselvä ja tällöin puhutaan usein näennäisyrittäjyydestä. Ilmiötä on selitetty työnantajien keinona välttää työnantajavelvoitteita ja etsiä kustannustehokkuutta.

Toinen yrittäjätööhön yhdistetty huoli on yrittäjien toimeentulon epävarmuus. Tähän liittyvät myös kysymykset sosiaaliturvan toimivuudesta sekä ylipäänsä siitä, kuinka hyvin yrittäjät tuntevat sosiaaliturvaansa liittyvät asiat. Puutteet tällä saralla voivat heijastua heikkoon sosiaaliturvan tasoon esimerkiksi eläkkeiden osalta. Viime aikoina on lisäksi puhuttu yhä enemmän yrittäjien hyvinvoinnista ja jaksamisesta, erityisesti maatalousyrittäjien ahdingosta.

Yrittäjyys herättää siis paljon mielikuvia. Siihen liitetään niin myönteisinä kuin ongelmallisena pidettyjä asioita. Ryhmästä kokonaisuutena tiedetään kuitenkin verrattain vähän. Siinä missä palkansaajien työoloista on kerätty kattavasti ja järjestelmällisesti tietoa työelämän toimijoiden ja poliittisten päättäjien tiedontarpeisiin (Lehto & Sutela 2008, Sutela & Lehto 2014), yrittäjiin liittyvää väestöpohjaista tietoa on vähemmän saatavilla (ks. kuitenkin Heinonen ym. 2006, Akola ym. 2007).

Myös Euroopan komissio on herännyt tutkimustiedon, erityisesti EU-tason vertailutiedon puutteeseen muutama vuosi sitten. Komission alaisuudessa toimiva Euroopan elin- ja työolojen tutkimussäätiö Eurofound on pyrkinyt osaltaan vastamaan tähän yrittäjyyttä koskevan tietotarpeeseen viime vuosina (Eurofound 2017, Eurofound 2013).

Tarve tilastoida ja seurata työmarkkinamuutoksia entistä ajantasaisemmin on ollut taustalla myös kansainvälisen ammattiasemaluokituksen uudistuksessa: syksyllä 2018 YK:n Kansainvälisessä työjärjestössä ILO:ssa hyväksytty tilastoluokitus jakaa työn itsenäiseen ja epäitsenäiseen työhön ja se sisältää uuden, palkansaaajatöiden ja yrittäjyyden välimaastoon sijoittuvaa työtä kuvaavan luokan, jolla kyseistä ilmiötä halutaan tehdä näkyväksi (ILO 2018a).

Kasvavaan tietotarpeen vuoksi Euroopan komissio asetti kaikissa EU-maissa tehtävän työvoimatutkimuksen niin sanotun lisä- eli ad hoc -osion aiheeksi yrittäjyyden vuonna 2017. Tämä oli ensimmäinen kerta kun EU-tasolla kerättiin tietoa yrittäjyydestä tavanomaista kattavammin. Lisäosan tarkempi sisältö ja kysymysmuotoilut määriteltiin Eurostatissa kokoontuneessa työryhmässä, johon myös Tilastokeskus osallistui.

Yrittäjyyttä koskevalle tiedolle on ollut tarvetta Suomessa kuitenkin myös kansallisesti. Tästä syystä Tilastokeskus päätti lisätä vuoden 2017 työvoimatutkimuksen Eurostatin määrittelemään ad hoc -osioon myös kansallisia kysymyksiä. Näin syntyi kokonaisuus *Yrittäjät Suomessa 2017*, joka koostuu siis kahdesta osasta.

Ensinnäkin ovat Eurostatin määrittelemät kysymykset, jotka on toistettu samanlaisina kaikissa jäsenmaissa ja jotka näin ollen tuottavat vertailukelpoista tietoa EU-maiden välillä. Osa Eurostatin kysymyksistä oli suunnattu palkansaajille, jotta tietyistä asioista saataisiin vertailutietoa yrittäjiin nähden. Eurostat julkaisi eri EU-maiden tulokset vasta joulukuussa 2018, joten tähän raporttiin noita vertailutietoja ei valitettavasti ole saatu juurikaan mukaan.

Toiseksi määriteltiin tietotarpeet kansallisella tasolla. Näitä tietotarpeita ja kysymysmuotoiluja pohdittiin hanketta varten kootussa asiantuntijaryhmässä. Työssä tuli kuitenkin ottaa huomioon se, että uusille kysymyksille oli vain rajallisesti tilaa. Yrittäjyys-lisäosa oli osa työvoimatutkimuksen tiedonkeruuta eikä haastatteluaikaa voinut venyttää liikaa.

Tiedonkeruun rahoitukseen osallistuivat Tilastokeskuksen lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, Eläketurvakeskus ja Työterveyslaitos. Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa Suomessa toimivien yrittäjien työtilanteesta, työoloista, kasvunäkymistä, verkostoitumisesta ja toimeentulosta. Kaiken kaikkiaan *Yrittäjät Suomessa 2017* on siis eräänlainen yrittäjien työolo-tutkimus, joka tarjoaa laaja-alaisesti tietoa erityyppisten yrittäjien tilanteesta. Se on ensimmäinen kaikki yrittäjättyypit kattava väestöpohjainen haastattelututkimus Suomessa. Sen pohjalta on hyvä lähteä pohtimaan myös tulevaisuuden tiedon tarpeita.

Tässä raportissa esitetään tutkimuksen keskeiset tulokset.

Tutkimuksen toteutus ja sisältö

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimus toteutettiin haastattelututkimuksena vuoden 2017 aikana. Tutkimuksen aihealueet olivat seuraavat: 1) polku yrittäjäksi, 2) yrittäjänä toimiminen, 3) työolot, 4) kasvunäkymät ja verkostomainen toiminta, 4) terveys ja työssä jatkaminen, 5) sosiaaliturva ja toimeentulo. Surveyn toteutuksesta, vastausosuudesta ja kadosta on kerrottu tarkemmin liitteessä 2.

Haastattelututkimuksen avulla pyrittiin saamaan vastauksia keskustelua herättäneisiin kysymyksiin. Missä määrin yrittäjyydessä on kyse vastentahtoisesta/pakko-yrittäjyydestä ja missä määrin kyse on ollut halutusta keinosta työllistyä? Entä millaista on toimia yrittäjänä; kuinka yleisesti koetaan riippuvuutta yhdestä asiakkaasta ja kuinka paljon yrittäjillä on neuvotteluvaltaa työn hinnoittelussa? Työllisyyssnäkökulma huomioon ottaen tutkittiin, löytyykö tästä joukosta kasvupotentiaalia ja työllistämisen esteitä. Entä miten tyytyväisiä yrittäjät muutoin ovat työolojensa eri osa-alueisiin: työaikoihin, työn ja perheen yhteensovittamiseen, työn imuun, vaikutusmahdollisuuksiinsa? Kaikella tällä on vaikutusta henkilön itsensä hyvinvointiin ja terveyteen – ja siten myös työssä jatkamiseen.

Nämä edellä esitetyt seikat ovat kaikki olennaisia tekijöitä ajatellen niin kokonaistyöllisyyttä kuin tulevaisuuden eläkemenoja.

Raportin rakenne

Raportissa käydään ensin läpi työmarkkinoiden rakennemuutoksia työn tekemisen tapojen osalta 2000-luvulla – miten ja millaisissa työsuhteissa suomalaiset tekivät työtä noin kaksikymmentä vuotta sitten ja miten asiat ovat muuttuneet tähän päivään tultaessa. Samassa luvussa 2 käydään läpi yrittäjyyteen liittyviä eri käsitteitä ja niiden eroja.

Luvussa 3 kuvataan yrittäjien rakenne. Luku sisältää tietoa yrittäjien ammatti-, koulutus- ja perherakenteesta. Samassa luvussa käydään läpi tuloksia myös niin sanottua kombityötä tekevien määrästä ja yrittäjäurien pituudesta.

Kuinka yrittäjäksi päädyttiin -aihetta tarkastellaan luvussa 4. Tässä luvussa esitetään muun muassa arvioita vastentahtoisesta yrittäjyydestä ja kerrotaan, mitä eri polkuja pitkin yrittäjiksi on päädytty. Niin ikään käsitellään yrittäjien työmarkkinatilannetta ennen yrittäjyyttä.

Seuraavaksi luvussa 5 käsitellään yrittäjänä toimimiseen liittyviä asioita kuten kasvuhalukkuutta, verkostomaista toimintatapaa ja yrittäjätöiden vaikeuksia. Luvussa 6 tarkastellaan yrittäjien taloudellista tilannetta, luvussa 7 paneudutaan yrittäjien työoloihin ja luvussa 8 jatketaan teemalla terveys ja työssä jatkaminen. Yrittäjien kokemuksia ja tietotarpeita sosiaaliturvaan liittyen tarkastellaan luvussa 9.

Luku 10 poikkeaa muista siinä, että kyse on pikemminkin kokeellisesta tilastoinnista kuin tilastollisesti yleistettävästä työmarkkinatiedosta. Luvussa esitellään ILO:n uusi ammattiasemaluokitus ja testataan sen innoittamana uuden tilastoluokan *dependent contractor* operationalisointia *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistolla.

Viimeisessä luvussa tarjotaan yhteenveto keskeisimmistä tuloksista.

2 Työmarkkinarakenteen muutokset 2000-luvulla ja eri yrittäjä-käsitteet

Tämän raportin tulokset pohjautuvat pääsääntöisesti työvoimatutkimuksen yhteydessä tehtyyn *Yrittäjät Suomessa 2017*-lisätutkimuksen tuloksiin. Tutkimus tuo uutta tietoa kaikista yrittäjistä – niin maatalousyrittäjistä, työnantajayrittäjistä kuin itsensätyöllistäjistä – ja täyttää näin yrittäjiin liittyvää tietovajetta varsin kattavasti.

Ennen tulosten tarkastelua on syytä luoda yleiskuva työmarkkinoiden rakenteesta ja siinä tapahtuneista muutoksista 2000-luvulla. Lisäksi on tarpeen esittää, mitä yrittäjistä tiedetään jo entuudestaan työvoimatutkimuksen tietojen perusteella. Mil-laisesta ryhmästä puhumme, kun puhumme yrittäjistä Suomessa?

Lisäksi selvennämme tässä raportissa käytettyjä yrittäjä-käsitteitä. Monin paikoin hämmennystä herättävät osin päällekkäiset, osin erottelevat käsitteet kuten esimerkiksi itsensätyöllistäjät, yksinyrittäjät ja freelancerit. Miten nämä ryhmät eroavat toisistaan? Tilastoinnin syvin olemus piilee luokittelussa ja siksi onkin aiheellista purkaa auki eri käsitteiden eroja ja käyttötarkoitusta.

Tässä luvussa kuvataan työmarkkinamuutoksia eri työsuhteiden ja yrittäjyyden osalta 2000-luvulla. Samalla käydään läpi eri yrittäjäkäsitteet ja niiden väliset erot. Esitetyt luvut perustuvat Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen vuosikeskiarvoihin.

Miksi niin monia käsitteitä?

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen ammattiaseman tilastointi perustuu henkilön omaan ilmoitukseen työvoimatutkimuksen haastattelussa (ks. kysymysmuotoilusta liite 1 ja Pärnänen & Sutela 2011). Tätä vastaajan haastattelussa ilmoittamaa ammattiasemaa ei tarkisteta jatkokysymyksillä esimerkiksi tiedustelemalla, onko henkilöllä yrittäjän y-tunnus, toiminimi tai freelancer-verokortti. Vastaajan antamaa tietoa ei tarkisteta myöskään hallinnollisista rekistereistä esimerkiksi varmistamalla, onko henkilöllä voimassa oleva vakuutettu työsuhte tai onko hän saanut yrittäjätuloa. Vastaajan oletetaan olevan oman tilanteensa paras asiantuntija ja niinpä haastattelussa saatu tieto riittää. Työnantajayrittäjät erotetaan muista yrittäjistä kysymällä, onko haastateltavalla palkattua työvoimaa, mutta muutoin ammattiasemaa ei tarkenneta.

Tässä tutkimuksessa käytetään kahta tapaa luokitella yrittäjät. Ensimmäinen erottelee yrittäjät kolmeen luokkaan:

- 1) maatalousyrittäjät
- 2) työnantajayrittäjät
- 3) itsensätyöllistäjät.

Ryhmä **maatalousyrittäjät** pitää sisällään sekä yksin maa-, metsä- ja kalataloudessa yrittäjänä toimivat että ne maatalousyrittäjät, joilla on palkattua työvoimaa. Maatalousyrittäjistä noin 17 prosentilla oli palkattua työvoimaa vuonna 2017. Tältä osin luokittelu on osin ristiriitainen; voitaisiinhan maataloudessa työnantajina toimivat luokitella myös ryhmään työnantajayrittäjät. Maa- ja metsätalouden toimialaan

kuuluvat piirteet kuitenkin määrittelevät maatalousyrittäjien tilannetta niin vahvasti, että työnantajina toimivilla maatalousyrittäjillä näyttäisi olevan enemmän yhteisiä piirteitä yksinyrittäjinä toimivien maatalousyrittäjien kuin muiden alojen työnantajayrittäjien kanssa. Tämän vuoksi on perusteltua käyttää juuri toimialaa, ei työnantajuuksia, luokittelun perusteena.

Ryhmä **työnantajayrittäjät** pitää sisällään kaikkien muiden alojen työnantajayrittäjät pois lukien edellä mainittu maa- ja metsätalouden toimiala. Työnantajayrittäjiksi lasketaan ne yrittäjät ja ammatinharjoittajat, joilla on palkattua työvoimaa.

Ryhmä **itsensätyöllistäjät** koostuu sellaisista muiden kuin maa- ja metsätalouden alan yrittäjistä, ammatinharjoittajista, freelancereista ja apurahansaajista, joilla ei ole palkattua työvoimaa. Ryhmää yhdistävät tekijät ovat palkkatyösuhteen puuttuminen ja se, ettei kenelläkään ole palkattua työvoimaa.

Edellä mainittujen **itsensätyöllistäjien** ryhmään kuuluvia eräänlaisia alaryhmiä on syytä kuvata vielä tarkemmin. *Yksinyrittäjät* ovat yrittäjäksi identifioituvia henkilöitä, joilla ei ole palkattua työvoimaa, mutta joilla voi olla osakekumppaneita. *Ammatinharjoittajat* työskentelevät usein toiminimellä ilman palkattua työvoimaa ja usein myös ilman kiintää toimipistettä, omaa osaamistaan myyden. *Freelancerit* voivat toimia eri tavoin; joko palkkiota tai palkkaa vastaan oman yrityksen tai toimintimens kautta taikka työsuhteessa. Freelancerit harjoittavat toimintaansa freelancer-verokortilla ja lähtökohtaisesti heillä on useita toimeksiantajia. *Apurahansaajat* ovat saaneet apurahaa taiteen tai tieteen tekemiseen. Apurahatutkijalla voi esimerkiksi olla työtilat yliopistolla, mutta hän ei ole työsuhteessa yliopistoon.

Itsensätyöllistäjät 2013 –tutkimusta edeltävissä laadullisissa haastatteluissa kävi ilmi, että rajat näiden eri ryhmien välillä koettiin kovin häilyviksi. Esimerkiksi yksinyrittäjän ja ammatinharjoittajan välillä ei juurikaan nähty eroa ja freelancer tarkoitti monille eräänlaista ammatti-identiteettiä. Lisäksi henkilön status saattoi vaihdella vuoden aikana vaikkapa apurahansaajasta freelanceriin eikä tällä statuksella ollut henkilölle välttämättä suurtakaan merkitystä. (Pärnänen & Sutela 2014.)

Nämä kaikki ryhmät luetaan tässä raportissa siis **itsensätyöllistäjiin**. Itsensätyöllistäjät termillä on pyritty erottelemaan perinteinen maatalousyrittäjyys ja muissa ammateissa ja toimialoilla tehtävä yksinyrittäjyys. Viimeksi mainittu sisältää myös sellaisia työnteon muotoja, joita on vaikea tarkasti sijoittaa yrittäjä- tai palkansaajatyöksi kuten freelancertyö ja työskentely apurahalla.

Toinen tässä raportissa käytetty luokittelu on Eurostatin paljon käyttämä dikotomia 1) **työnantajayrittäjät** ja 2) **yksinyrittäjät**. Tässä luokittelussa maatalousyrittäjät on luokiteltu jompaankumpaan kahdesta luokasta riippuen siitä, onko heillä palkattua työvoimaa vai ei. Tässä luokittelutavassa yksinyrittäjät-luokka sisältää siis kaikkien toimialojen yrittäjät, joilla ei ole palkattua työvoimaa. Vastaavasti työnantajayrittäjä-luokka sisältää kaikki yrittäjät, joilla on palkattua työvoimaa toimialasta riippumatta. Tätä luokittelua on hyvä käyttää silloin kun työnantajuus on tilannetta määrittävä ja selittävä tekijä. Osa *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksen kysymyksistä onkin kohdistettu vain ilman palkattua työvoimaa toimiville yksinyrittäjille, osa työnantajayrittäjille.

Ajalliset muutokset yrittäjyydessä ja palkansaajatyösuhteissa

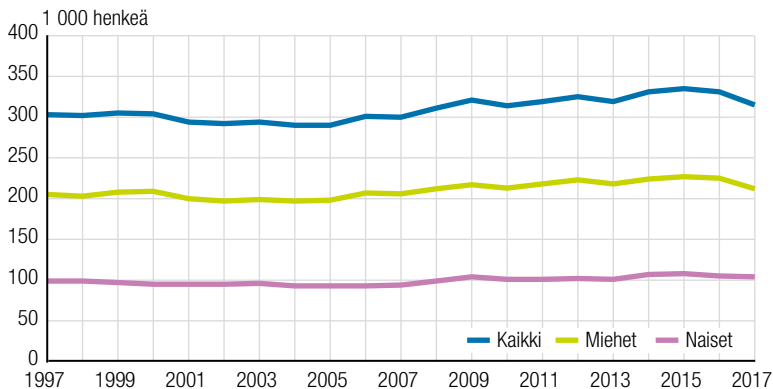
Yrittäjien määrä Suomen työmarkkinoilla on pysynyt varsin vakaana viimeksi kuluihene parinkymmenen vuoden aikana (kuvio 2.1). Määrä on vaihdellut 300 000 hengen molemmin puolin. Vähiten yrittäjiä oli vuosituhanen alkuvuosina 2004–2005, jolloin yrittäjiä oli noin 290 000. Huippuvuosi oli 2015, jolloin Suomessa toimi 335 000 yrittäjää. Miehet ansaitsevat naisia useammin elantonsa yrittäjinä. Naisia on kautta tarkasteluajan ollut yrittäjinä jotakuinkin puolet vähemmän kuin miehiä, noin 100 000.

Yrittäjien osuus kaikista työllisistä on sekin pysynyt vakaana ollen korkeimmillaan 13,9 prosenttia vuonna 1997 ja pienimmillään 12 prosenttia vuonna 2007.

Yrittäjien osuus työllisistä miehistä kipusi 18,2 prosenttiin vuonna 2015, kun se alhaisimmillaan on käynyt 15,9 prosentissa vuonna 2005 (kuvio 2.2). Palkansaajatyo

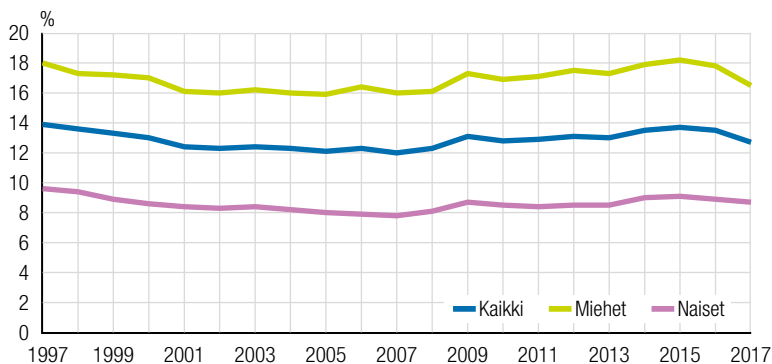
Kuvio 2.1

Yrittäjät Suomessa 1997–2017, 1 000 henkeä.
Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 2.2

Yrittäjien osuus työllisistä sukupuolen mukaan 1997–2017, 15–74-vuotiaat, %.
Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

on naisille yleisempää kuin miehille. Naisilla yrittäjien osuus on tarkasteluajanjaksoilla korkeimmillaankin ollut vain 9,6 prosenttia (1997) kaikista työllisistä naisista. Alhaisimmillaan osuus on ollut 7,8 prosenttia kaikista naistyöllisistä (2007).

Muutokset yrittäjyydessä eivät siis ole olleet kovin merkittäviä kun tarkastellaan kokonaistyöllisyyttä. Suomi on edelleen vahvasti palkansaajayhteiskunta. Yrittäjyyden sisällä on kuitenkin tapahtunut rakenteellisia muutoksia.

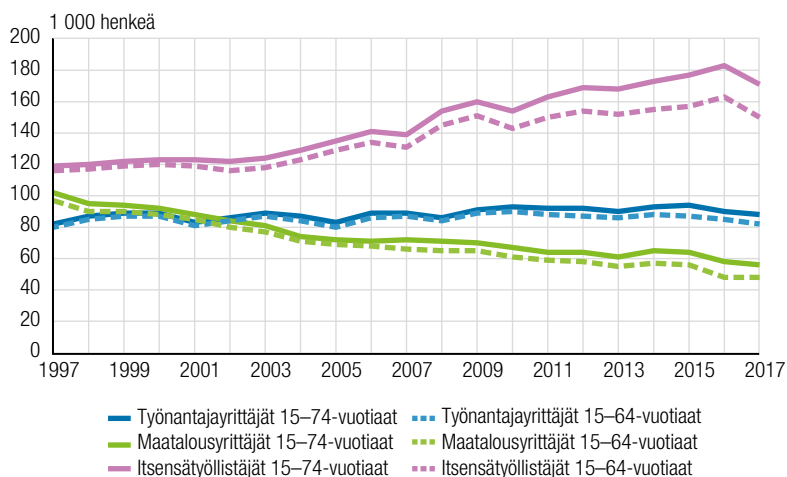
Kuviossa 2.3 on esitetty yrittäjien määrien muutokset kolmessa yrittäjäryhmässä maatalousyrittäjät, itsensätyöllistäjät ja työnantajat vuosina 1997–2017. Kuten kuvioista näkyy, itsensätyöllistäjien määrä kasvoi trendinomaisesti aina vuoteen 2016 asti, jolloin se oli suurimmillaan 183 000. Vuonna 2017 määrä on kuitenkin laskeutunut jotakuinkin samalle tasolle kuin vuonna 2014 eli 171 000:een. Kasvua on tarkasteluajanjakson alkuun vuoteen 1997 verrattuna noin 52 000. Sen sijaan maatalousyrittäjien määrä on hiipunut tasaisesti. Kun vielä vuonna 1997 maatalousyrittäjiä oli 102 000, on määrä pudonnut lähes puoleen eli 56 000 henkeen kahdessakymmenessä vuodessa. Työnantajayrittäjien määrässä ei juuri ole tapahtunut muutoksia parin viime vuosikymmenen aikana.

Yrittäjät ovat siis yhä harvemmin maatalousyrittäjiä, ja yhä useammin muiden alojen yksinyrittäjiä, freelancereita, ammatinharjoittajia eli itsensätyöllistäjiä.

Edellä esitetyt luvut koskevat 15–74-vuotiaita. Mikäli ikärajaus tehdään 15–64-vuotiaisiin, itsensätyöllistäjien määrät olisivat jotakuinkin 10 000–20 000 tätä pienempiä vuodesta riippuen (kuvio 2.3).

Kuvio 2.3

Maatalousyrittäjät, työnantajayrittäjät ja itsensätyöllistäjät Suomessa 1997–2017, 15–64 ja 15–74 -vuotiaat, 1 000 henkeä. Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Muutosta työmarkkinoilla?

Jotta saataisiin kattavampi kuva yrittäjyydestä osana suomalaisia työmarkkinoita, tulee tapahtuneita muutoksia tarkastella myös osana työmarkkinoiden kokonaisrakennetta.

Työmarkkinoilla tapahtuvien muutosten tarkastelussa on hyvä katsoa aina sekä määriä että osuuksia. Määrät kertovat kuinka montaa ihmistä jokin asia koskee. Niinpä silloin, kun mietitään esimerkiksi mahdollista uutta lakisäädöstä tai tulevan kustannuserän kokonaissummaa, kiinnitetään huomiota juuri määriin: kuinka montaa ihmistä tuo laki koskisi tai millaisia kustannuksia muutos vaikkapa sosiaaliturvassa aiheuttaisi? Osuudet sen sijaan kertovat työmarkkinoilla tapahtuvista rakenteellisista muutoksista: onko työnteon tavoissa tapahtumassa radikaalia muutosta vai ovatko muutokset maltillisia?

Taulukossa 2.1 esitetään työnteon eri muotoja Suomessa vuosina 2000 ja 2017. Taulukkoa tulkittaessa tulee huomioida, että työllisten kokonaismäärä on kasvanut 138 000 hengellä vuodesta 2000 vuoteen 2017¹.

Vuonna 2017 valtaosa työllisistä oli palkansaajia ja vieläpä kokoaikaisessa jatkuvassa palkkatyösuhteessa työskenteleviä aivan kuten vuonna 2000. Tällaisessa niin sanotussa normaalityösuhteessa töitä teki 52 000 henkeä enemmän vuonna 2017 kuin vuonna 2000. Samaan aikaan itsensä-työllistäjiä on tullut 48 000 lisää ja osa-aikaisesti (jatkuvassa tai määräaikaisessa) työsuhteessa työskentelevien määrä on kasvanut peräti 90 000 hengellä (ks. myös Lukkarinen 2018).

Taulukko 2.1

Työllisten työnteon muodot vuosina 2000 ja 2017, 15–74-vuotiaat.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	2000	2017	2000	2017
	N	N	%	%
Jatkuva kokoaikainen palkkatyö (sis. muu palkkatyö)	1 519 000	1 571 000	65,0	63,5
Määräaikainen kokoaikainen palkkatyö	256 000	245 000	10,9	9,9
Jatkuva osa-aikainen palkkatyö	166 000	232 000	7,1	9,4
Määräaikainen osa-aikainen palkkatyö	76 000	100 000	3,3	4,1
Maa-, metsä- ja kalatalousyrittäjät	92 000	57 000	3,9	2,3
Muiden alojen työnantajayrittäjät	89 000	88 000	3,8	3,6
Muiden alojen yksinyrittäjät	102 000	121 000	4,4	4,9
Muiden alojen ammatinharjoittajat ja freelancerit*	21 000	50 000	0,9	2,0
Toissijainen perheenjäsenä yrityksessä tai maatilalla palkatta	15 000	10 000	0,6	0,4
Yhteensä	2 336 000	2 474 000	100	100

* 2017 sis. apurahansaajat, noin 2 000

1 Vuodesta 2011 eteenpäin ryhmää *muiden alojen yksinyrittäjät* on voinut eritellä aiempaa tarkemmin. Työvoimatutkimuksen lomakkeen vastausvaihtoehtoihin lisättiin apurahansaajat. Yrittäjien työnteon erilaisia muotoja voitiin siis jaotella tarkemmin erottelemalla ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat omiksi ryhmikseen. Vuonna 2017 ammatinharjoittajia oli 38 000, mikä on 10 000 enemmän kuin vuonna 2011. Enimmillään ammatinharjoittajia oli vuonna 2016 noin 41 000. Freelancereiden määrä on pysynyt noin 10 000 henkilössä viimeksi kuluneen kuuden vuoden aikana ja apurahansaajien määrä on liikkunut 2 000–3 000 hengen välillä.

Maatalousyrittäjätyön ohella määräaikaista kokoaikaista työtä tekevien ja yrittäjäperheenjäsenenä työskentelevien määrä on vähentynyt.

Nämä luvut voivat hätkähdyttääkin. Muutosta on ilmassa: osa-aikatyön ja itsensätyöllistäjien määrän kasvua voi pitää selkeänä työmarkkinatrendinä.

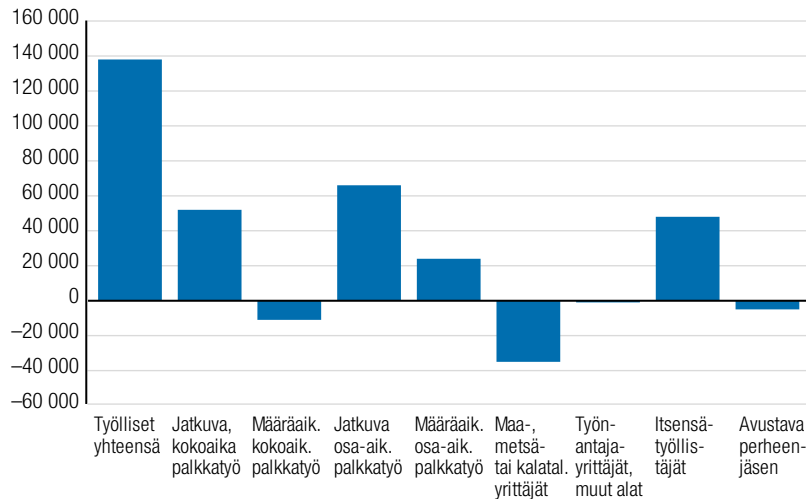
Osuuksien tarkastelu kertoo kuitenkin maltillisemmasta kehityksestä. Työmarkkinoiden rakenne on säilynyt jopa hämmästyttävän samankaltaisena 2000-luvulla siltä osin, että edelleen noin kaksi kolmasosaa työskentelee jatkuvassa kokoaikaisessa palkansaajasuhteessa. Osuus on tosin laskenut 1,5 prosenttiyksikköä ollen 63,5 prosenttia vuonna 2017.

Suurin prosentuaalinen kasvu on tapahtunut osa-aikatyössä ja hyvänä kakkosena tulevat itsensätyöllistäjät. Vuonna 2017 viimeksi mainittuja oli 6,9 prosenttia työllisistä. Maatalousyrittäjien osuus on laskenut juuri samassa määrin kuin itsensätyöllistäjien osuus työllisistä on kasvanut.

Kuvioissa 2.4 ja 2.5 on havainnollistettu eri työnteon tavoissa tapahtuneita muutoksia määrinä ja osuuksina. Taulukon 2.1 luokat *muiden alojen yksinyrittäjät* sekä *muiden alojen ammatinharjoittajat ja freelancerit* on kuvioissa yhdistetty yhdeksi *itsensätyöllistäjien* luokaksi.

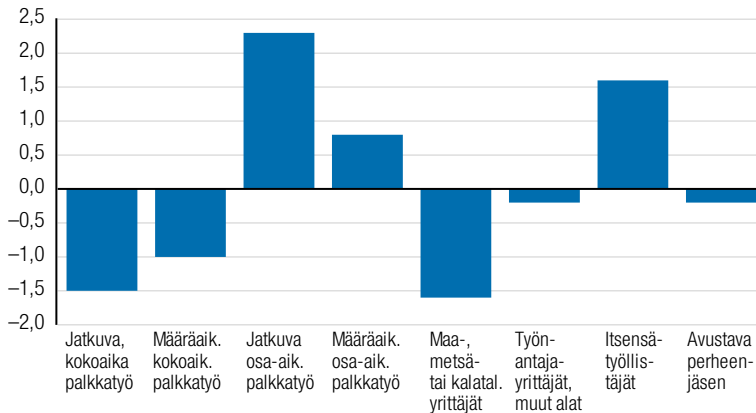
Kuvio 2.4

Työnteon muotojen lukumäärällinen muutos vuosina 2000–2017, 15–74-vuotiaat työlliset. Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 2.5

Työnteon eri muotojen osuuden muutos prosenttiyksikköinä vuosina 2000–2017, 15–74-vuotiaat työlliset. Työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Pysyvyyttä työmarkkinoilla – muutosta ilmassa?

Tässä luvussa on keskusteltu eri yrittäjä-käsitteistä ja niiden määrittelystä sekä kuvattu työmarkkinoiden muutoksista viimeksi kuluneiden noin parinkymmenen vuoden ajalta.

Eri yrittäjä-käsitteitä on työmarkkinatilastoinnin käytössä varsin monia ja ne ovat osittain päällekkäisiä. Maatalousyrittäjä, työnantajayrittäjä, yksinyrittäjä itsensä-työllistäjä, freelancer, ammatinharjoittaja... kaikki nämä käsitteet tulevat vastaan kun tutkitaan yrittäjiä työvoimatilastossa. Näyttääkin siltä, että tilastojen tekijöillä olisi tarvetta terävöittää käsitteiden käyttöä. Kiinnostavan muutoksen tähän kuitenkin tuo kansainvälisen ammattiasema luokituksen uudistus, jonka käyttöönotosta tehtiin hiljan päätös. Tätä on selvennetty luvussa 10. (Myös Sutela 2018). Tämä merkittävä uudistus tulee vaikuttamaan myös yrittäjä-käsitteisiin ja niiden sisältöön.

Työnteon tavat kiinnostavat monia, sillä työtä tekevän statuksella – onko hän yrittäjä vai palkansaaja – on merkitystä monissa asioissa kuten verotuksessa, työterveyshuollossa tai vaikkapa sosiaaliturvassa. Tältä osin työmarkkinamuutokset ovat olleet jossain määrin maltillisia. Yrittäjien määrässä ei ole juurikaan tapahtunut muutoksia viimeksi kuluneen noin parinkymmenen vuoden aikana, vaan sekä määrä että osuus työllisistä on pysynyt suhteellisen vakaana. Sen sijaan yrittäjärakenteessa on tapahtunut selkeä muutos: itsensä-työllistäjien määrä on kasvanut trendinomaisesti siinä missä maatalousyrittäjien määrä on hiipunut. Itsensä-työllistäjien kasvu onkin yksi selkeä työmarkkinatrendi osa-aikatyön kasvun ohella.

Muutoin muutokset työnteon tavoissa ovat varsin pienimuotoisia; kokoaikainen jatkuva palkansaajatyö on edelleen työnteon muoto valtaosalle suomalaisista työllisistä. Osa-aikatyön ja itsensä-työllistäjien kasvu sekä jatkuvan kokoaikaisen palkkatyön osuuden väheneminen noin puolellatoista prosentilla parinkymmenen vuoden aikana kertoo kuitenkin siitä, että jonkinlaista muutosta on ilmassa – ehkä hiipivää sellaista, jonka osalta tilastontekijän tulee olla valppaana.

2 Työmarkkinarakenteen muutokset 2000-luvulla ja eri yrittäjä-käsitteet

3 Yrittäjien rakenne

Tässä luvussa kuvaamme tutkimuksessa käytettyä aineistoa ja tarkastelemme yrittäjäkunnan rakennetta sukupuolen, iän, koulutuksen sekä toimiala- ja perhekenteen kannalta. Lisäksi selvitämme yrittäjäurien pituutta ja niin sanotun komityön tekemistä.

Yrittäjät Suomessa 2017 -aineistossa on 2 803 yrittäjää, jotka ovat 15–74-vuotiaita. Heistä 1 869 on miehiä ja 934 naisia. Yrittäjät voi jakaa vielä maatalousyrittäjiin (17 %, n=509), muihin kuin maa-, metsä- ja kalatalouden työntantajyrittäjiin (26 %, n=761) sekä muiden kuin maa-, metsä- ja kalatalouden yksinyrittäjiin, joita kutsumme itsensätyöllistäjiksi (53 %, n=1 533). Tässä jaottelussa kaikki maa-, metsä- ja kalatalouden toimialalla työskentelevät on siis laskettu maatalousyrittäjiin riippumatta siitä, onko heillä palkattua työvoimaa vai toimivatko he pääosin yksin.

Tiedonkeruun yhteydessä muutama haastattelulomakkeen kysymys esitettiin myös palkansaajille. Näiden kysymysten osalta voidaan verrata yrittäjien ja palkansaajien vastauksia. Aineistossa on 22 501 vastannutta palkansaajaa. Lisäksi joitain tietoja kysyttiin myös yrittäjäperheenjäseniltä, joita aineistossa oli 113.

Tässä raportissa tarkastelemme aineistoa pääosin vertaamalla maatalousyrittäjiä, työntantajyrittäjiä ja itsensätyöllistäjiä toisiinsa. On syytä huomata, että kun maatalousyrittäjät määritellään näin toimialan kautta, heidän joukostaan löytyy sekä työntantajyrittäjiä (17 %) että yksinyrittäjiä (83 %).

Joidenkin teemojen osalta tutkimme itsensätyöllistäjien ryhmää tarkemmin käyttäen samaa ammattirakenteen ja sosioekonomisen aseman pohjalta tehtyä viisiluokkaista luokittelua (liite 1) kuin Tilastokeskuksen *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013* -raportissa (Pärnänen & Sutela 2014). Kun *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineiston tarkastelu rajataan tällöin 15–64-vuotiaisiin kuten *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa, tuloksia on mahdollista vertailla ajassa vuoteen 2013.

Aineiston sukupuolijakauma vastaa varsin hyvin yrittäjien sukupuolijakaumaa väestötasolla, samoin ikä- ja koulutusrakenne. Tässä julkaisussa esitetyt tulokset on korotettu painokertoimella vastaamaan kaikkia työllisiä.

Yrittäjien sukupuoli- ja ikärakenne

Yrittäjät ovat selvästi miesvaltaisempaa joukkoa kuin palkansaajat. Kaksi kolmesta yrittäjästä oli miehiä ja joka kolmas oli nainen vuonna 2017. Erityisen miesvaltaisia ryhmiä olivat maatalous- ja työntantajyrittäjät, joista naisia oli vain noin yksi neljästä. Itsensätyöllistäjien sukupuolijakauma oli tätä hieman tasaisempi, samoin avustavien perheenjäsenten – joskin myös näissä ryhmissä naiset jäivät vähemmistöön.

Yrittäjien ikärakenne painottuu vanhempiin ikäryhmiin kuin palkansaajien ikärakenne. Yrittäjien joukossa on hyvin vähän alle 25-vuotiaita nuoria. Kun palkansaajista lähes kolmannes (31 %) oli alle 35-vuotiaita vuonna 2017, vastaava osuus oli 15 prosenttia yrittäjillä. Reilu kolmannes (35 %) yrittäjistä oli 55–74-vuotiaita, kun palkansaajista tähän ikään oli yltänyt reilu viidennes (22 %). Yrittäjäperheenjäsenten ikäjakauma on polarisoitunut: joukossa oli yhtäältä todennäköisesti omien vanhem-

Taulukko 3.1

Yrittäjien, yrittäjäperheenjäsenten ja palkansaajien rakenne sukupuolen, iän ja koulutusasteen mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017 ja Työvoimatutkimus 2017, Tilastokeskus

	Maatalous- yrittäjät	Työnantaja- yrittäjät	Itsensä- työllistäjät	Yrittäjä- perheenjäsenet	Yrittäjät yhteensä (pl. Yrittäjä- perheenjäsenet)	Palkansaajat
Sukupuoli (%)						
Miehet	75	74	61	61	67	50
Naiset	25	26	39	39	33	50
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Ikä (%)						
15–24	(2)	(1)	(3)	38	2	10
25–34	8	12	16	..	13	21
35–44	19	26	19	..	21	23
45–54	30	31	23	..	27	25
55–64	28	25	25	..	24	20
65–74	14	7	13	32	11	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Koulutus (%)						
Perusaste	17	14	13	44	15	12
Keskiaste	57	42	44	37	46	42
Korkea aste	26	44	43	19	41	46
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
Yhteensä	56 000	88 000	172 000	10 000	315 000	2 147 000
N aineistossa	509	761	1 533	113	2 916	22 501

.. = Tuloksia ei julkaista pienen havaintomäärän takia

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi vain suuntaa antava

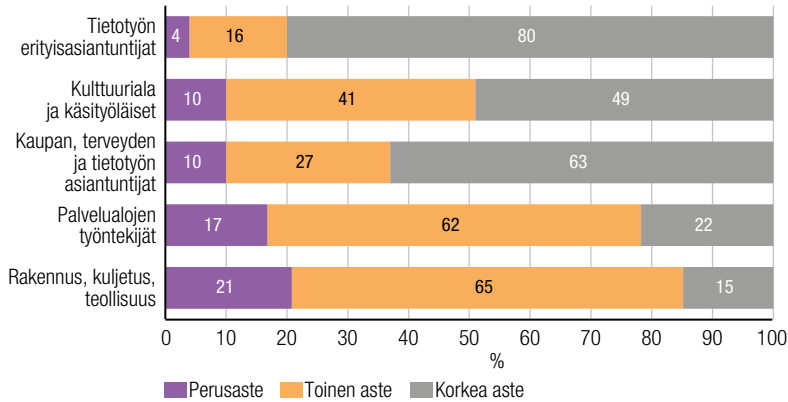
piensa yrityksessä avustavia nuoria, ja toisaalta jo eläkeiän saavuttaneita puolisoita. (Taulukko 3.1.)

Yrittäjien koulutusrakenne oli kaiken kaikkiaan hieman matalampi kuin palkansaajien koulutusrakenne. Erot yrittäjäryhmien välillä olivat kuitenkin suuria vuonna 2017. Maatalousyrittäjistä vain reilulla neljänneksellä (26 %) oli korkea-asteen koulutus, mutta työnantajayrittäjillä ja itsensätyöllistäjillä korkeasti koulutettujen osuus, yli 40 prosenttia, oli lähes yhtä suuri kuin palkansaajilla. Koulutustausta oli matalin yrittäjäperheenjäsenillä, joista yli 40 prosenttia oli suorittanut vain perusasteen koulutuksen ja vajaa viidennes korkea-asteen tutkinnon. Tulosta selittää pitkälti ryhmän ikärakenne.

Suurin ja 2000-luvulla trendimäisesti kasvanut yrittäjätyyppi on itsensätyöllistäjät (vrt. luku 2). Yli puolet kaikista yrittäjistä oli itsensätyöllistäjiä eli työskenteli yksin yrittäjinä tai yrittäjämäisesti muualla kuin maatalouden toimialalla vuonna 2017. Itsensätyöllistäjien osalta on syytä ottaa huomioon ryhmän sisäinen heterogeenisyys, joka näkyy erityisesti koulutustasossa. Ammattiryhmittäin tarkasteltuna tietotyön erityisasiantuntijat olivat valtaosin korkeasti koulutettuja, kun taas palvelualojen työntekijäammateissa sekä rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa työskentelevissä oli paljon perusasteen koulutettuja. (Kuvio 3.1.)

Kuvio 3.1

Itsensätyöllistäjien koulutusrakenne, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Työnantajayrittäjien yritysten koko

Ennen yrittäjien toimialarakenteen tarkasteluun siirtymistä on hyvä pysähtyä lyhyesti työnantajayrittäjien yritysten koon selvittämiseen.

Tilastokeskuksessa yritysten ja yrittäjien lukumääriä tilastoidaan useassa eri tilastossa. Osa tiedoista saadaan kysymällä tiedot suoraan henkilöiltä, kuten tämän raportin tietojen pohjalla olevassa työvoimatutkimuksessa, tai tiedustelemalla asiaa yrityksiltä. Osa tiedoista saadaan hallinnollisina rekisteriaineistoina eri viranomaisilta. Menetelmäerojen vuoksi yrittäjien ja yritysten lukumäärät poikkeavat hieman toisistaan eri tilastoissa. (Ks. Katainen 2017.)

Kaikki tilastot osoittavat kuitenkin, että Suomessa toimivat yritykset ovat valtaosin varsin pieniä. Työvoimatutkimuksen mukaan työnantajayrittäjistä 69 prosentilla oli korkeintaan viisi työntekijää, 16 prosentilla 6–10 työntekijää, 8 prosentilla 11–20 työntekijää ja 4 prosentilla työntekijöitä oli 21–50. Yli 50 työntekijän työnantaja oli muutama prosentti vuonna 2017.

Työnantajina toimivilla maatalousyrittäjillä oli yleisemmin korkeintaan viisi työntekijää (87 %) kuin muiden alojen työnantajayrittäjillä. Työnantajanaisten yritykset olivat yleisemmin hyvin pieniä, korkeintaan viiden työntekijän yrityksiä (73 %) kuin työnantajamiesten yritykset (68 %).

Keskimäärin siis ainoastaan 15 prosentilla työnantajista oli yli 10 työntekijää palveluksessaan vuonna 2017.

Toimialarakenne

Seuraavassa tarkastelemme yrittäjien toimialarakennetta Tilastokeskuksen vuoden 2008 toimialaluokituksen mukaan. Kaikki maa-, metsä- ja kalatalouden toimialalla työskentelevät yrittäjät on tässä luokiteltu maatalousyrittäjiksi. Itsensä-

työllistäjät ja työnantajayrittäjät sen sijaan jakautuvat usealle eri toimialalle, kuten taulukosta 3.2 käy ilmi.

Työnantajayrittäjien toiminta on vahvasti keskittynyt muutamalle keskeiselle toimialalle. Työnantajayrittäjien suurimmat toimialat olivat rakentaminen, tukku- ja vähittäiskauppa sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta. Näillä kolmella toimialalla toimi yhteensä lähes puolet työnantajayrittäjistä. Noin joka kymmenes työnantajayrittäjä työskenteli teollisuuden ja joka kymmenes kuljetuksen ja varastoinnin toimialoilla.

Toimiala oli yhteydessä myös yrityksen kokoon. Teollisuuden sekä majoitus- ja ravitsemustoiminnan toimialoilla toimivista työnantajayrittäjistä noin neljänneksellä oli yli 10 työntekijää vuonna 2017, kun vastaava osuus kaikilla työnantajayrittäjillä oli 15 prosenttia. Osuus nousee keskimääräistä suuremmaksi, noin viidennekseen, myös niillä työnantajilla, jotka toimivat hallinto- ja tukipalvelutoiminnan, rakentamisen sekä informaation ja viestinnän toimialoilla.

Itsensä-työllistäjien toimialarakenne oli monimuotoisempi kuin työnantajilla. Suurimmat toimialat olivat ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (mm. arkkitehdit, graafiset suunnittelijat, kääntäjät, konsultit, kirjanpitäjät) sekä rakentaminen. Näillä toimialoilla yhteensä toimi joka kolmas itsensä-työllistäjä. Noin joka kymmenes työskenteli tukku- ja vähittäiskaupan, noin joka kymmenes terveys- tai sosiaalipalveluiden, joka kymmenes taiteiden viihteen ja virkistys- ja joka kymmenes muun palvelutoiminnan toimialoilla.

Miesyrittäjien toiminta on keskittynyt tietyille toimialoille selkeämmin kuin naisyrittäjien toiminta. Miesyrittäjien työllisyys keskittyi vuonna 2017 ennen kaikkea maatalouden, rakentamisen sekä ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan toimialoille. Näillä toimialoilla toimi yhteensä 52 prosenttia kaikista yrittäjistä. Naisista 12–15 prosenttia työskenteli kullakin seuraavista toimialoista: ammatillinen,

Taulukko 3.2

Toimialarakenne, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	Kaikki yrittäjät	Miehet	Naiset	Maatalous- yrittäjät	Työn- antajat	Itsensä- työllistäjät
A Maatalous, metsätalous, kalatalous	18	20	14	100		
C Teollisuus	7	8	5		11	7
F Rakentaminen	13	19	3		19	15
G Tukku- ja vähittäiskauppa	10	10	12		16	11
H Kuljetus ja varastointi	5	7	(2)		10	5
I Majoitus- ja ravitsemustoiminta	3	2	4		6	2
J Informaatio ja viestintä	4	5	(2)		5	4
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	1	1	..		..	(1)
L Kiinteistöalan toiminta	1	1	(1)		2	1
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	14	13	15		15	18
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	4	4	5		6	5
P Koulutus	1	1	(2)		(2)	2
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	7	3	14		4	11
R Taiteet, viihde ja virkistys	5	4	7		..	9
S Muu palvelutoiminta	6	2	15		3	10
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

.. = Tuloksia ei julkaista pienen havaintomäärän takia

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi vain suuntaa antava

Taulukko 3.3

Itsensätyöllistäjien yleisimmät ammatit 2017, henkeä.
Työvoimatutkimus. Ammattiluokitus 2010

26	Lainopilliset, sosiaalialan ja kulttuurialan erityisasiantuntijat	20 000
51	Palvelutyöntekijät	19 000
71	Rakennustyöntekijät ym. (pl. sähköasentajat)	18 000
33	Liike-elämän ja hallinnon asiantuntijat	12 000
83	Kuljetustyöntekijät	12000
21	Luonnontieteiden ja tekniikan erityisasiantuntijat	10 000
24	Liike-elämän ja hallinnon erityisasiantuntijat	10 000
52	Myyjät, kauppiat ym.	10 000
53	Hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijät	7 000
34	Lainopilliset avustajat sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijat	7 000
72	Konepaja- ja valimotyöntekijät sekä asentajat ja korjaajat	7 000
32	Terveydenhuollon asiantuntijat	6 000

tieteellinen ja tekninen toiminta, terveys- ja sosiaalipalvelut, muu palvelutoiminta, maa- ja metsätalous sekä tukku- ja vähittäiskauppa. (Taulukko 3.2.)

Yrittäjätoiminta on siis kaiken kaikkiaan keskittynyt tietyille toimialoille. Palkansaajien toimialarakenne on tasaisempi verrattuna yrittäjiin. Palkansaajien joukossa oli vuonna 2017 vain muutama toimiala, jotka erottuivat siinä, että niillä työskentelevien osuus nousi yli 10 prosenttiin palkansaajista: terveys- ja sosiaalipalvelut (18 %), teollisuus (14 %) ja tukku- ja vähittäiskauppa (11 %).

Itsensätyöllistäjien ammattirakenne

Työnantajayrittäjien ja maatalousyrittäjien osalta ammattiryhmittäinen tarkastelu ei ole kovin informatiivista. Maatalousyrittäjistä 92 prosenttia työskenteli maa- ja metsätalouden ammateissa vuonna 2017, minkä lisäksi 8 prosenttia oli kuljetustyön ammateissa (mm. metsäkoneyrittäjät). Suurella osalla työnantajayrittäjiä ammattinimike taas on toimitusjohtaja riippumatta siitä, millä alalla he työskentelevät.

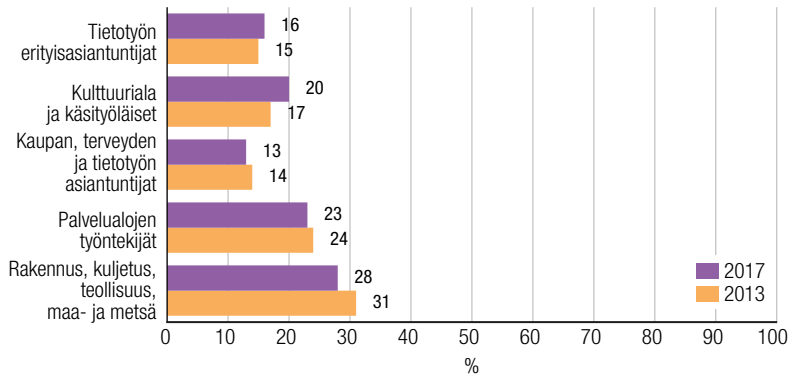
Itsensätyöllistäjien ammattirakenne on sen sijaan varsin monipuolinen. Taulukko 3.3 näyttää itsensätyöllistäjien suurimmat yksittäiset ammattiluokat vuoden 2010 ammattiluokituksen 2-numerotasolla tarkasteltuna. Luokka *Lainopilliset, sosiaalialan ja kulttuurialan erityisasiantuntijat* oli niistä suurin. Tähän luokkaan sisältyvät muun muassa toimittajat, kääntäjät, kuvataiteilijat, muusikot ja näyttelijät sekä asianajajat, psykologit, yhteiskunta- ja kulttuuritutkijat. Lähes yhtä suuria luokkia olivat *palvelutyöntekijät* (mm. kampaajat, kosmetologit, oppaat) sekä *rakennustyöntekijät*.

Itsensätyöllistäjät muodostavat siis yli puolet kaikista yrittäjistä ja heidän joukonsa on varsin heterogeeninen. Ryhmän lähempi tarkastelu on mahdollista, kun se jaetaan alaryhmiksi ammattirakenteen ja sosioekonomisen aseman perusteella. Tätä viisiluokkaista ryhmittelyä käytimme Tilastokeskuksen *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013* -raportissa (Pärnänen & Sutela 2014). Ryhmittely on kuvattu liitteessä 1.

Kuten luvussa 2 kävi ilmi, itsensätyöllistäjien määrä on trendinomaisesti kasvanut viimeiset parikymmentä vuotta. Vuoteen 2013 verrattuna heidän ammattirakenteensa on myös jossain määrin muuttunut. Kulttuuri- ja käsityöammateissa toimivien osuus on hieman noussut ja rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa toimivien osuus kaikista itsensätyöllistäjistä on hieman laskenut. (Kuvio 3.2.)

Kuvio 3.2

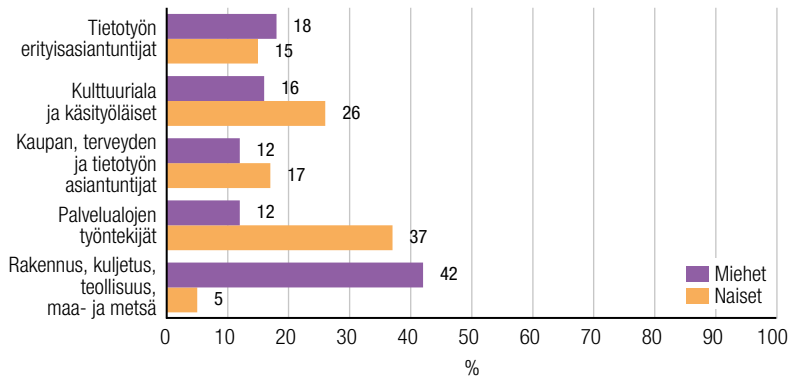
Itsensätyöllistäjien ammattirakenne sukupuolen mukaan 2017, 15–64-vuotiaat, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Itsensätyöllistäjien ammattiryhmärakenne on hyvin segregoitunut sukupuolen mukaan. Yli 40 prosenttia miehistä toimi vuonna 2017 rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa, naisista vain 5 prosenttia. Naisten tärkeimpiä ammattiryhmiä olivat palvelualan työntekijäammatit (mm. kampaajat, pienkauppiaat, hierojat) sekä kulttuuri- ja käsityöalojen ammatit. (Kuvio 3.3.)

Kuvio 3.3

Itsensätyöllistäjien ammattirakenne 2013 ja 2017, 15–64-vuotiaat, %. Yrittäjät Suomessa 2017 ja Itsensätyöllistäjät 2013, Tilastokeskus

Yrittäjien perhetilanne

Noin neljä viidestä yrittäjästä asui avio- tai avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa vuonna 2017 (maatalous- ja työnantajayrittäjät 81 %, itsensätyöllistäjät 74 %). Noin joka kymmenes oli naimaton (maatalousyrittäjät 12 %, työnantajayrittäjät 10 %, itsensätyöllistäjät 12 %). Itsensätyöllistäjistä 10 prosenttia oli eronnut tai asu-muserossa, työnantajayrittäjistä 7 ja maatalousyrittäjistä 5 prosenttia.

Yrittäjien kotitalouksista 44 prosentissa asui alle 18-vuotiaita lapsia ainakin osan aikaa. Maatalousyrittäjillä (48 %) ja työnantajayrittäjillä (51 %) oli lapsia kotitaloudessa yleisemmin kuin itsensäyöllistäjillä (38 %).

Parisuhteessa asuvista yrittäjistä 76 prosentilla puoliso kävi työssä: maatalousyrittäjillä osuus oli 79 prosenttia, työnantajayrittäjillä 82 prosenttia ja itsensäyöllistäjillä 72 prosenttia. Naisyrittäjien puoliset olivat yleisemmin (83 %) työssäkäyviä kuin miesyrittäjien puoliset (73 %). Koska aineisto kattaa yrittäjät 74 ikävuoteen saakka, oli eläkkeellä olevien puolisojen osuus varsin suuri, 13 prosenttia.

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että työmarkkina-asemilla on tapana kasautua: työttömän puoliso on keskimääräistä useammin työttömän, epätyypillisessä työsuhteessa työskentelevän kumppani määrä- ja osa-aikatyössä tai keikkatyössä, ja yrittäjien puoliset ovat useammin yrittäjiä kuin palkansaajien puoliset (mm. Ultee, Dessens & Jansen 1988, Virmasalo 2002, de Lange, Wolbers & Ultee 2012, Sutela 2013, Pärnänen & Sutela 2014).

Työmarkkina-asemien kasautuminen parisuhteissa näkyy myös *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistossa, kun lukuja verrataan 15–64-vuotiaisiin palkansaajiin vuoden 2013 Työolotutkimuksessa. Yrittäjien puoliset olivat selvästi harvemmin työssäkäyviä palkansaajia (50 %) kuin palkansaajien puoliset (70 %) ja selvästi yleisemmin työllisiä yrittäjiä (26 %) kuin palkansaajien puoliset (9 %). Naisyrittäjien puolisoista 41 prosenttia oli työllisiä palkansaajia ja 43 prosenttia yrittäjiä; miesyrittäjien puolisoista 55 prosenttia teki palkkatyötä ja 18 prosenttia työllistyi yrittäjänä. Vaikka ikäryhmät poikkeavat tässä vertailtavissa aineistoissa toisistaan, niiden perusteella voi hyvin nähdä yrittäjyyden kasautuvan samoihin parisuhteisiin.

Yrittäjyys näyttää siis tiivistyvän samoihin kotitalouksiin. Kasautuminen käy ennistä selvemäksi, kun katsotaan eri yrittäjäluokkia: maatalousyrittäjien puoliset olivat varsin suurella todennäköisyydellä maatalousyrittäjiä, työnantajayrittäjien puoliset monin verroin useammin työnantajia kuin maatalousyrittäjien tai itsensäyöllistäjien puoliset, ja itsensäyöllistäjinä toimivat puoliset olivat yleisimpiä juuri itsensäyöllistäjille (taulukko 3.4). Työnantajat ja heidän työnantajapuolisonsa lienevät monissa tapauksissa yhtiökumppaneita samassa yrityksessä. Maatalousyrittäjillä lielee taas usein kyse siitä, että myös puoliso työskentelee samalla maatilalla.

Taulukko 3.4

Puolison työmarkkina-asema, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	Yhteensä	Palkan- saaja	Maatalous- yrittäjä	Työn- antaja- yrittäjät	Itsensä- työllistäjä	Perhevapaa, kotitalous	Eläke, sairaus	Työtön, opiskelija, muu
Kaikki	100	50	9	6	11	4	13	7
Miehet	100	55	4	6	8	6	12	9
Naiset	100	41	15	11	17	..	13	3
Maatalousyrittäjät	100	33	42	..	(3)	(4)	13	4
Työnantajayrittäjät	100	58	..	14	9	5	7	6
Itsensäyöllistäjät	100	52	..	4	15	3	16	9

.. = Tuloksia ei julkaista pienen havaintomäärän takia

() = Suluissa oleva tieto pienen havaintomäärän vuoksi vain suuntaa antava

Kombityö

Työvoimatutkimuksessa työlliset luokittevat joko palkansaajiksi, yrittäjiksi tai yrittäjäperheenjäseniksi tutkimusviikon päätyönsä mukaan. Todellisuus ei kuitenkaan ole aina yhtä yksioikoista kuin tilastojen teko. *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa kävi ilmeiseksi, että merkittävällä osalla itsensätyöllistäjiä toimeentulo muodostui tilkkutäkkimäisesti useasta eri tulonlähteestä. Noin joka viides itsensätyöllistäjä oli tehnyt myös palkansaajatyötä edellisten 12 kuukauden aikana. (Pärnänen & Sutela 2014.)

Palkansaajatyötä ja yrittäjätyötä voidaan tehdä peräkkäisinä jaksoina tai päätoiminen palkansaaja voi olla sivutoiminen yrittäjä – ja päinvastoin. Palkkatyötä ja palkkiota vastaan tehtyä työtä voi olla joskus vaikea erotella päätyöksi ja sivutyöksi, sillä henkilö voi kokea ne samanarvoisiksi: työtä tehdään eri statuksilla jopa saman päivän aikana.

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa meillä oli tilaisuus tarkastella eri työmarkkinastatuksia yhdistelevän työnteon yleisyyttä eri yrittäjäryhmissä ja palkansaajilla eri näkökulmista. Käytimme työvoimatutkimuksen tietoa tutkimusviikolla tehdystä pää- ja sivutyöstä sekä *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksen tietoa siitä, oliko yrittäjä tehnyt palkansaajatyötä tai palkansaaja yrittäjätyötä edellisten 12 kuukauden aikana.

Työvoimatutkimuksen kysymyksen mukaan, oliko vastaajilla *tutkimusviikolla* enemmän kuin yksi työpaikka, maatalousyrittäjistä vastasi myönteisesti 11 prosenttia, työnantajayrittäjistä 7 prosenttia ja sekä itsensätyöllistäjistä että palkansaajista molemmista 6 prosenttia. Kaikista yrittäjistä yhteensä 7 prosentilla oli ollut tutkimusviikolla vähintään kaksi työtä osuuden ollessa sama sekä miehillä että naisilla. Tyypillisimmillään työpaikkoja oli ollut kaksi, mutta joissakin harvoissa tapauksissa jopa kolme tai neljä.

Palkansaajilla toinen työ oli ollut hieman useammin sekin palkkatyötä kuin yrittäjätyötä. Myös niistä itsensätyöllistäjistä, joilla oli ollut vähintään kaksi työpaikkaa, yli puolet kertoi tehneensä toisena työnään palkkatyötä, vajaa puolet yrittäjätyötä. Työnantajayrittäjille toinen työ sen sijaan oli ollut selvästi useammin yrittäjätyötä sekin, ei palkkatyötä. Myös maatalousyrittäjille oli hieman tyypillisempää, että kakkos-työ oli ollut yrittäjätyötä eikä palkkatyötä.

Ylläolevat luvut siis kuvaavat vain työvoimatutkimuksen tutkimusviikon tilannetta. Tämän lisäksi kysyimme yrittäjiltä, olivatko he tehneet palkkatyötä ja palkansaajilta, olivatko he tehneet työtä yrittäjinä, freelancereina tai apurahansaajina *edellisten 12 kuukauden aikana*. Kun viiteajankohtaa näin laajennetaan, saadaan parempi käsitys myös satunnaisesti tehtävästä sivu- ja lisätyöstä tai työnteosta eri statuksilla eri ajankohtina.

Nyt osuudet olivatkin jonkin verran suurempia kuin tutkimusviikon useampaa työtä koskevassa kysymyksessä. Noin joka kymmenes (11 %) yrittäjä kertoi tehneensä työtä myös palkansaajana tutkimusta edeltävien 12 kuukauden aikana. Tämä oli jonkin verran yleisempää itsensätyöllistäjille (14 %) kuin maatalousyrittäjille (10 %) tai työnantajayrittäjille (8 %). Sukupuolten välillä ei juurikaan ollut eroa (miehet 11 %, naiset 12 %).

Palkansaajatyötä edellisten 12 kuukauden aikana tehneiltä yrittäjiltä kysyimme edelleen, kumpi seuraavista väittämistä kuvasi paremmin heidän tilannettaan: *Teen pääosin yrittäjätyötä, mutta sivutoimisesti myös palkansaajatyötä* vai *Yhdistelen vai-*

televasti yrittäjätystä, palkkatyötä ja/tai apurahatyötä. Tilannetta, jossa henkilön oli vaikea nimetä sen enempää yrittäjä- kuin palkkatyötä pääasialliseksi työnteon muodokseen, vaan hän kertoi tekevänsä niitä vaihtelevasti, kutsumme tässä *kombityöksi*.

Yrittäjätystensä lisäksi palkansaajatyötä tehneistä vastaajista 69 prosenttia (miehet 67 %, naiset 71 %) kertoi yrittäjätystön olevan heidän pääasiallinen työnteon muotonsa, ja palkansaajatyötä oli tehty vain sivutoimisesti. Yrittäjätystön ohella palkkatyötä tehneistä miehistä 29 % ja naisista 28 % (molemmat sukupuolet yhteensä 29 %) kertoi kuitenkin yhdistelevänsä vaihtelevasti yrittäjä- ja palkansaajatyötä nimeämättä kumpaakaan varsinaisesti päätyökseen. Tällainen kombityön identiteetti oli yleisempää itsensäyöllistäjille (32 % palkkatyötä tehneistä) ja maatalousyrittäjille (31 %) kuin työnantajayrittäjille (16 %).

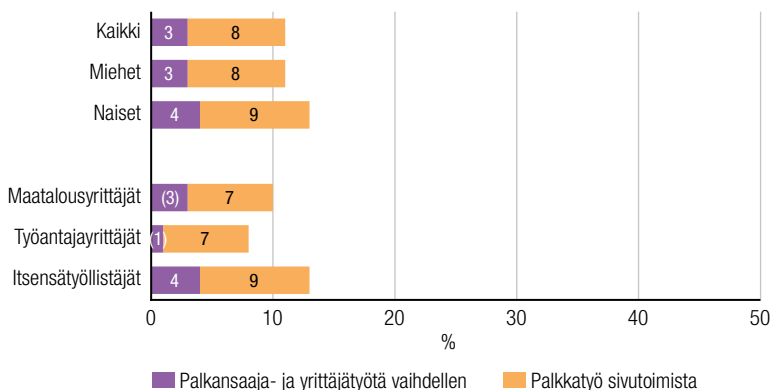
Palkkatyön tekeminen yrittäjätystön ohella oli yleisintä nuorille yrittäjille ja sen yleisyys laski iän myötä. Kun alle 35-vuotiaista yrittäjistä 22 prosenttia kertoi tehneensä myös palkkatyötä edellisen 12 kuukauden aikana, yli 55-vuotiailla osuus oli 7 prosenttia. Nuorilla kyse oli useammin myös siitä, että palkkatyötä ja yrittäjätystä yhdisteltiin vaihtelevasti: näin totesi 36 prosenttia sellaisista alle 35-vuotiaista ja 19 prosenttia 55-vuotiaista, jotka olivat tehneet yrittäjätystön lisäksi myös palkkatyötä.

Kaikkiin yrittäjiin suhteutettuna nämä luvut tarkoittavat, että noin kolmisen prosenttia kaikista vuoden 2017 työvoimatutkimuksessa yrittäjäksi luokitetuista henkilöistä oli sellaisia, joita voi kuvata pikemminkin kombityön tekijöiksi kuin pääasiallisiksi yrittäjiksi. (Kuvio 3.4.) He tekivät vaihtelevasti yrittäjä- ja palkkatyötä osaamatta nimetä kumpaakaan pääasialliseksi työnteon muodokseen. Tämän lisäksi 8 prosenttia kaikista yrittäjistä oli tehnyt palkkatyötä satunnaisesti tai sivutoimisesti edellisten 12 kuukauden aikana.

Kombityötä tekevien osuus oli suurin alle 35-vuotiailla yrittäjillä (8 %), josta se laski 4 prosenttiin 35–44-vuotiailla, 3 prosenttiin 45–54-vuotiailla ja prosenttiin yli

Kuvio 3.4

Kombityön tekeminen edellisten 12 kuukauden aikana, yrittäjät yrittäjätystypin ja sukupuolen mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

() = Suluissa oleva tietoa on pienen havaintomäärän vuoksi vain suuntaa antava

55-vuotiailla yrittäjillä. Itsensätyöllistäjistä 4 prosenttia, maatalousyrittäjistä 3 prosenttia ja työnantajayrittäjistä noin prosentti koki yhdistelevänsä yrittäjyyttä ja palkkatyötä vaihtelevasti. Kaikkein yleisintä kombityö olikin nuorilla alle 35-vuotiailla maatalousyrittäjillä (13 %) sekä nuorilla itsensätyöllistäjillä (8 %).

Vuoden 2017 työvoimatutkimuksessa palkansaajille esitettiin vastaavanlainen kysymys siitä, olivatko he tehneet edellisen 12 kuukauden aikana yrittäjätyötä. Palkansaajille eri ammattiasemien yhdistäminen ei ollut aivan yhtä yleistä kuin yrittäjille: palkansaajista 6 prosenttia oli tehnyt edeltävien 12 kuukauden aikana myös yrittäjätyötä, miehet yleisemmin (8 %) kuin naiset (5 %). Ikäryhmittäiset erot eivät olleet suuria, joskin yleisintä ilmiö oli 35–44-vuotiailla (8 %).

Jos palkansaaja oli tehnyt yrittäjätyötä, kyse oli lähinnä siinä, että yrittäjätyötä oli tehty sivutoimisesti (84 %). Ainoastaan 14 prosenttia myös yrittäjätyötä tehneistä palkansaajista koki yhdistelevänsä palkansaaja- ja yrittäjätyötä vaihtelevasti.

Kaikkiin palkansaajiin suhteutettuna luvut tarkoittavat sitä, että noin prosentti työvoimatutkimuksessa vuonna 2017 palkansaajiksi luokitelluista henkilöistä kertoi yhdistelevänsä vaihtelevasti yrittäjä- ja palkkatyötä kombityönä. Ikäryhmittäisiä eroja ei tämän suhteen juurikaan ollut. Lisäksi noin 5 prosenttia palkansaajista oli tehnyt yrittäjätyötä sivutoimisesti edellisten 12 kuukauden aikana.

Nämä tiedot yhdistämällä voi loppujen lopuksi laskea, että noin prosentti kaikista 15–74-vuotiaista työllisistä eli noin 30 000 henkeä oli tehnyt vuosina 2016–2017 vaihtelevasti yrittäjä- ja palkansaajatyötä pystymättä selkeästi nimeämään kumpakaan pääasialliseksi työnteon muodokseen. Työvoimatutkimuksen tilastoissa heidät on luokiteltu joko palkansaajiksi tai yrittäjiksi riippuen siitä, miten he työllistyivät juuri tutkimusviikon aikana. Tässä tutkimuksessa kutsumme heitä kombityöntekijöiksi. Tällainen ammattiasemastatusten vaihtelu yrittäjyyden ja palkansaajuuden välillä on erityisen haasteellista nykyisen sosiaaliturvalainsäädännön kannalta.

Yrittäjänä toimimisen kesto ja ansiotyövuodet

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa kysyttiin vastaajilta yhtäältä sitä, kuinka monta vuotta he olivat tehneet elämänsä aikana ansiotyötä (joko palkansaajana, yrittäjänä tai yrittäjäperheenjäsenenä) ja toisaalta sitä, montako vuotta he olivat toimineet päätoimisena yrittäjänä.

Pari prosenttia yrittäjäksi luokitelluista vastaajista kertoi, että yrittäjätyö ei ollut ollut heille missään vaiheessa päätoimista (miehet 2 %, naiset 3 %). Tämä vastaa noin 7 000 henkilöä. Kun tätä joukkoa katsoo tarkemmin, näkee, että kyse oli lähinnä alle 20 tuntia viikossa työskentelevistä itsensätyöllistäjistä. Valtaosa heistä oli yli 55-vuotiaita ja peräti puolet oli vanhuuseläkkeellä. Toinen tyypillinen tapaus joukossa olivat alle 35-vuotiaat opiskelijat, joita oli noin viidennes kaikista niistä yrittäjiksi luokitelluista, joille yrittäjätyö ei ollut ollut missään vaiheessa päätoimista.

Yrittäjiksi ryhdytään ylipäänsä harvoin heti työuran alussa. Kaikista yrittäjävastaajista vain 9 prosenttia oli ollut päätoimisena yrittäjänä yhtä monta vuotta kuin ansiotyössä ylipäänsä. Tämä suoraan yrittäjänä aloittaneiden osuus oli suurin (20 %) maatalousyrittäjillä, kun itsensätyöllistäjistä 8 ja työnantajayrittäjistä 6 prosenttia näytti aloittaneen työuransa suoraan yrittäjätoiminnalla.

Ansiotyövuosien ja päätoimisena yrittäjänä toimintavuosien keskiarvot näkyvät taulukoissa 3.5 ja 3.6 yrittäjätyypin ja sukupuolen mukaan. Yrittäjille oli kertynyt ansiotyövuosia keskimäärin 12 vuotta enemmän kuin vuosia päätoimisena yrittäjänä. Maatalousyrittäjät näyttävät siirtyneen muita yrittäjiä nopeammin yrittäjiksi: he olivat olleet työelämässä keskimäärin noin 8 vuotta, työnantajayrittäjät keskimäärin reilut 12 vuotta ja itsensätyöllistäjät yli 13 vuotta kauemmin kuin he olivat toimineet yrittäjinä.

Yrittäjämiehillä oli takanaan vuonna 2017 keskimäärin 3 vuotta enemmän ansiotyövuosia kuin naisilla. Toisaalta miehet näyttävät ryhtyneen yrittäjiksi hieman varhaisemmassa vaiheessa työuraansa kuin naiset: miesten yrittäjäura oli kestänyt keskimäärin 3,3 vuotta kauemmin kuin naisten yrittäjäura.

Maatalousyrittäjien kokonaistyöura oli keskimäärin kolmisen vuotta pidempi kuin muilla yrittäjillä johtuen osittain ryhmän vanhimpiin ikäluokkiin painotuvasta ikärakenteesta. Ero päätoimisina yrittäjänä toimimisen vuosimäärässä oli kuitenkin vielä suurempi. Maatalousyrittäjillä oli takanaan keskimäärin reilut 7 vuotta pidempi yrittäjäura kuin työnantajayrittäjillä ja yli 8 vuotta pidempi ura kuin itsensätyöllistäjillä.

Suomessa vuonna 2017 toimivilla yrittäjillä oli siis keskimäärin varsin pitkä yrittäjäura taustallaan. Noin kolmannes oli toiminut yrittäjänä yli 20 vuotta. Maanviljelijöistä useammalla kuin joka toisella oli näin pitkä rupeama takanaan. Ainoastaan muutamalla prosentilla maatalousyrittäjistä yrittäjyys oli kestänyt alle kaksi vuotta, kun itsensätyöllistäjillä vastaava osuus oli 11 prosenttia. (Kuvio 3.5.)

Yrittäjäuran pituus on luonnollisesti sidoksissa yrittäjien ikään. Alle 25-vuotiaista yrittäjistä 42 prosenttia oli toiminut päätoimisina yrittäjinä vasta alle kahden vuoden ajan; lisäksi joka kymmenes totesi, ettei yrittäjyys ollut ollut heille (vielä) mis-

Taulukko 3.5

Ansiotyövuosien keskimääräinen määrä, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, vuotta. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	Maatalousyrittäjät	Työnantajayrittäjät	Itsensätyöllistäjät	Yhteensä
Miehet	31,1	27,2	28,2	28,5
Naiset	27,7	26,8	24,6	25,5
Yhteensä	30,3	27,1	26,8	27,5

Taulukko 3.6

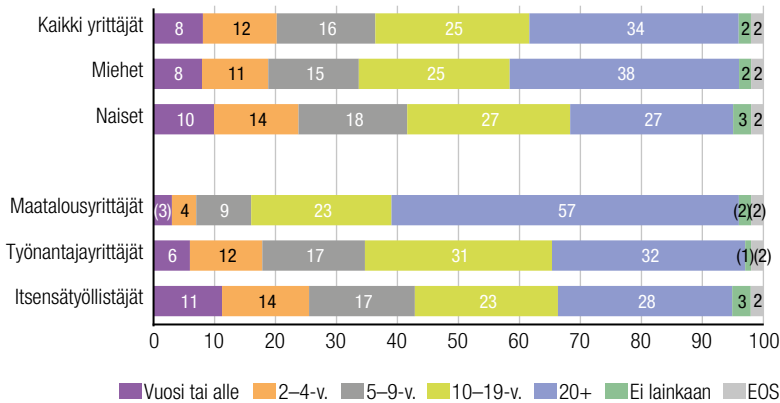
Päätoimisena yrittäjänä toimimisen keskimääräinen kesto, yrittäjät* sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, vuotta. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	Maatalousyrittäjät	Työnantajayrittäjät	Itsensätyöllistäjät	Yhteensä
Miehet	22,6	15,5	14,8	16,6
Naiset	20,7	13,4	11,7	13,3
Yhteensä	22,1	15,0	13,6	15,5

* Pl. ne, joille yrittäjätyö ei ole ollut päätoimista

Kuvio 3.5

Päätoimisena yrittäjänä toimimisen kesto, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, vuotta. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

() = Suluissa oleva tietoa on pienen havaintomäärän vuoksi vain suuntaa antava

sään vaiheessa päätoimista. Ikäryhmässä 25–34-vuotiaat tämä ”vasta-alkajien” osuus oli 23 prosenttia ja 35–44-vuotiailla 11 prosenttia. On kuitenkin huomattava, että jopa 65–74-vuotiaiden joukossa oli muutama prosentti heitä, joiden työuraan oli mahtunut yrittäjyyttä korkeintaan vuoden tai vähemmän. Sen lisäksi 9 prosenttia vanhimmasta ikäluokasta sanoi, että yrittäjyys ei ollut ollut heille missään vaiheessa päätoimista.

Yrittäjien vanhimman ikäluokan lähempi tarkastelu tuo esiin mielenkiintoisia seikkoja. Vuonna 2017 kaikista 65–74-vuotiaista yrittäjistä 13 prosenttia näytti olevan varsinaisen työuransa palkkatyössä tehneitä henkilöitä, jotka olivat eläkkeelle jäätyään jatkaneet jossain määrin työntekoa yrittäjän statuksella. Tämä oli vajaa kaksi prosenttia kaikista 15–74-vuotiaista yrittäjistä eli noin 5 000 henkilöä. Koska he olivat tehneet ainakin yhden tunnin ansiotyötä tutkimusviikolla, he luokittoivat työvoimatutkimuksessa yrittäjiksi – pääosin itsensätyöllistäjiksi, mutta osa myös maatalousyrittäjiksi. Joukossa oli myös pieni määrä työnantajayrittäjiksi luokitettavia. He itse määrittelivät lähes poikkeuksetta pääasialliseksi toiminnakseen eläkkeellä olon. Joukko oli hyvin valikoitunut: neljällä viidestä (80 %) oli korkea-asteen tutkinto. Ammattinimekkeinä toistuivat esimerkiksi lääkäri, psykoterapeutti tai konsultti, mutta myös maanviljelijä tai metsätalousyrittäjä. Sukupuolijakauma vastasi kaikkien yrittäjien rakennetta: kaksi kolmesta oli miehiä, joka kolmas nainen. Valtaosalla, joskaan ei aivan kaikilla eläkeläisyrittäjillä, säännöllinen viikkotyöaika jäi melko lyhyeksi.

Mielenkiintoinen lisähuomio on se, että reilut puolet vuonna 2017 työnantajayrittäjinä toimivista oli aloittanut yrittäjyytensä ilman palkattua työvoimaa ja siirtynyt yrittäjyyteen ajan myötä. Kysymys esitettiin kaikille työnantajayrittäjille, siis myös maatalouden toimialalla toimiville työnantajille. Tutkimushetkellä työnantajina toimiville maatalousyrittäjille oli tyypillisempää (72 %) kuin muiden alojen työnantajayrittäjille (50 %) se, että yritystoiminta oli aloitettu ilman palkattua työvoimaa. Työnantajina toimivat miehet olivat aloittaneet yritystoiminnan ilman palkat-

tua työvoimaa hieman yleisemmin (55 %) kuin naiset (46 %) – toisin sanoen työnantajina toimivalle suhteellisen pienelle naisten joukolle oli tyypillisempi tilanne se, että yritystoiminta oli alkanut heti työnantajuudella.

Kun asiaa tarkastelee toimialarakenteen kautta, nähdään, että suoraan työnantajayrittäjinä aloittaminen oli ollut tavallisinta teollisuuden, tukku- ja vähittäiskaupan sekä terveys- ja sosiaalipalvelujen toimialoilla työskenteleville työnantajille. Yksinyrittäjänä aloittaminen oli ollut yleisintä niille työnantajayrittäjille, jotka toimivat tutkimushetkellä maatalouden, rakentamisen, taiteiden, viihteen ja virkistykseen, koulutuksen sekä hallinto- ja tukipalveluiden toimialoilla.

Yrittäjätyyppit eroavat toisistaan monessa suhteessa

Tässä luvussa tarkastelimme yrittäjien rakennetta yrittäjätyypeittäin sukupuolen, iän, koulutuksen ja toimialarakenteen mukaan verraten yrittäjiä myös palkansaajiin. Tarkastelimme myös yrittäjätöön ja palkansaajatyön yhdistämisen yleisyyttä sekä yrittäjänä toimimisen kestoa.

Palkansaajiin verrattuna yrittäjät ovat hyvin miesvaltaista sekä keskimäärin ikääntyneempää ja matalammin koulutettua joukkoa. Heidän toimintansa keskittyy selvästi harvemmalle toimialalle kuin palkansaajien toiminta. Yrittäjä- ja palkansaajastatusten yhdistely on heille yleisempää kuin palkansaajille.

Samojen työmarkkina-asemien kasautuminen parisuhteisiin saa vahvistusta myös *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistosta: yrittäjän puoliso on yrittäjä selvästi todennäköisemmin kuin palkansaajan puoliso, vieläpä niin, että työnantajayrittäjillä on keskimääräistä yleisemmin puolisona työnantaja, maatalousyrittäjillä maatalousyrittäjä ja itsensätyöllistäjällä toinen itsensätyöllistäjä.

Yrittäjätyyppien välillä on kuitenkin selviä eroja. Maatalousyrittäjät erottuvat muista yrittäjistä ikärakenteeltaan vanhimpana ja heillä on takanaan ansiotyövuosia ja vuosia yrittäjänä keskimääräistä enemmän. Maatalousyrittäjät näyttävät myös siirtyneen yrittäjiksi varhaisemmassa vaiheessa työuraansa kuin työnantajayrittäjät tai itsensätyöllistäjät. Joka viides maatalousyrittäjä on aloittanut työuransa suoraan yrittäjätöiminnällä. Maatalousyrittäjät ovat hyvin miesvaltainen joukko ja he ovat keskimäärin matalammin koulutettuja kuin muut. Nuorista, alle 35-vuotiaista maatalousyrittäjistä 13 prosenttia voi luonnehtia niin sanotun kombityön tekijöiksi: he yhdistelevät ansiotyössään vaihtelevasti yrittäjyyttä ja palkansaajatyötä.

Itsensätyöllistäjien sukupuolirakenne on tasaisempi kuin muiden yrittäjien, joskin myös itsensätyöllistäjistä enemmistö on miehiä. Heidän toimialarakenteensa on monipuolisempi kuin työnantajayrittäjien. Kulttuuri- ja käsityöammateissa työskentelevien sekä tietotyön erityisasiantuntijoiden osuus kaikista 15–64-vuotiaista itsensätyöllistäjistä oli kasvanut vuonna 2017 verrattuna vuoteen 2013. Yrittäjä- ja palkkatyön yhdistäminen on itsensätyöllistäjille yleisempää kuin muille ryhmille.

Itsensätyöllistäjissä on suhteessa selvästi enemmän alle 35-vuotiaita kuin muissa yrittäjäryhmissä. Tämä osittain selittää sitä, että itsensätyöllistäjillä on takanaan keskimäärin vähemmän ansiotyövuosia ja vuosia yrittäjänä kuin maatalousyrittäjillä tai työnantajayrittäjillä. Vaikka 8 prosenttia itsensätyöllistäjistä näyttää tulleen työelä-

mään suoraan yrittäjätoiminnan kautta, itsensätyöllistäjät ovat siirtyneet palkkatyöstä yrittäjiksi keskimäärin myöhemmässä vaiheessa työuraansa kuin muut ryhmät. Kombityö on itsensätyöllistäjille yleisempää kuin muille yrittäjiksi luokitelluille.

Työnantajayrittäjät ovat yhtä miesvaltainen joukko kuin maatalousyrittäjät ja heistä yhtä suuri osuus on suorittanut korkea-asteen koulutuksen kuin itsensätyöllistäjistä. Työnantajayrittäjien ikärakenne painottuu vahvasti keskimmäisiin ikäryhmiin. Ansiotyövuosia ja yrittäjävuosia heillä on takanaan keskimäärin selvästi vähemmän kuin maatalousyrittäjillä, mutta enemmän kuin itsensätyöllistäjillä. Noin puolet työnantajayrittäjistä työskentelee rakentamisen, tukku- ja vähittäiskaupan taikka ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan toimialoilla. Työnantajayrittäjät eivät ole yhdistäneet yrittäjätyöhönsä palkansaajatyötä edellisten 12 kuukauden aikana yhtä usein kuin maatalousyrittäjät tai itsensätyöllistäjät.

Nämä erot yrittäjätyyppien rakenteessa on hyvä pitää mielessä, kun seuraavaksi tarkastelemme yrittäjätyön piirteitä eri näkökulmista.

4 Polku yrittäjyyteen

Miten yrittäjäksi päädytään? Millainen polku johdattaa tilanteeseen, jossa perustetaan yritys, toiminimi, päätetään toimia maatalousyrittäjänä tai työskennellään freelancerina? Monitieteellinen yrittäjyystutkimus on osoittanut, että yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaa moni asia: niin henkilön *ominaisuudet*, *taustatekijät* kuin *tilannetekijät*.

Henkilön ominaisuuksilla tarkoitetaan sellaisia piirteitä kuin riskisuuntautuneisuus, epävarmuuden sietokyky, tavoitteellisuus, vastuunkanto sekä päättäväisyys. Yrittäjillä on todettu näitä ominaisuuksia olevan muita useammin, vaikka aivan samoja piirteitä esiintyy myös palkansaajilla. (Parker 2004.)

Taustatekijöistä tärkeimmäksi on nostettu aikaisempi *työkokemus* pienissä tai perheyrittäjyyksissä, mikä on tuonut käytännön tietoa yritystoiminnasta. Myös palkansaajatyössä hankitulla osaamisella, asiantuntemuksella ja asiakasverkostoilla on merkitystä, jotta uskallaudutaan yrittäjäksi. (Giacomin ym. 2011, Parker 2004, Huuskonen 1992.)

Tilannetekijöillä tarkoitetaan yksilön ympäristössä olevia tekijöitä. Ne voivat olla yleiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen kuten työllisyystilanteeseen liittyviä tai henkilökohtaisia kuten avioero, joka sysää henkilön yrittäjäpolulle. Tilannetekijöitä voi jäsentää veto- ja työntötekijöihin (*push and pull -effect*). Työntötekijöitä ovat esimerkiksi edellä mainitut tekijät ja vetotekijöitä ovat muun muassa eteen tullut hyvä tilaisuus. (Dawson ym. 2012.)

Heinosen ym. (2006) tutkimuksessa tärkeiksi yrittäjyyteen vetäviksi tekijöiksi nousivat se, että vastaajat olivat huomanneet houkuttelevan liiketoimintamahdollisuuden ja se, että he kokivat yrittäjyyden luontevaksi askeleeksi uralla eteenpäin. Yksi tärkeä tekijä oli myös tarjottu mahdollisuus ryhtyä yrittäjäksi.

Työntäviä tekijöitä olivat tyytymättömyys edelliseen työhön, se, ettei palkkatyö ollut vastannut koulutusta, ja työsuhteen päättyminen. Muina työntävinä tekijöinä esille nousi muun muassa kokemus, että yrittäjyys oli ainoa keino työllistyä omalle alalle tai omalle paikkakunnalle. (Emt.)

Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttavat edellä mainittujen seikkojen lisäksi myös institutionaaliset tekijät kuten toimialojen säätely (Fuentelsaz ym. 2015, Angulo-Guero ym. 2017, Muehlberger 2007).

Tässä raportissa tutkimme yrittäjäksi ryhtymistä tilanne- ja jossain määrin taustatekijöiden kautta. Henkilökohtaisten ominaisuuksien vaikutuksia yrittäjäksi ryhtymiseen ei sen sijaan oteta huomioon.

Pakkoa vai ei?

Yrittäjyystutkimuksissa on jo pitkään eroteltu mahdollisuusyrittäjyys (*out of opportunity*) ja pakkoyrittäjyys/vastentahtoinen yrittäjyys (*out of necessity*) (esim. Binder & Coad 2013, Muehlberger 2007, Kautonen 2007). Ensimmäinen kuvaa tilannetta, jossa yrittäjyyteen on vetoa ja yrittäjäksi hakeudutaan aktiivisesti omasta halusta. Jäl-

kimmäinen tarkoittaa tilannetta, jossa yrittäjäksi on ryhdytty vastentahtoisesti, koska palkkatyötä ei ole ollut tarjolla, tai työ on ulkoistettu yrittäjätöksi.

Käytännössä tilanne ei ole aina näin kaksijakoinen. Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaa usein sekä työntäviä (esim. palkkatyön puute) että vetäviä (esim. yrittäjätöiden vapaus ja työn itsenäisyys) tekijöitä. Monesti olisi turhan yksioikoista tulkita yrittäjyys vastentahtoiseksi tai pakkoyrittäjyydeksi silloinkaan, kun yrittäjyyden taustalla on palkkatyön puute. Esimerkiksi tilanteissa, joissa palkkatyötä olisi ehkä saatavilla omalta alalta toisella paikkakunnalla, mutta työn perässä ei haluta muuttaa, kyse ei ole puhtaasti pakkoyrittäjyydestä. Mahdollistaahan yrittäjätö tässä tapauksessa asuminen halutulla paikkakunnalla. (Hytti & Heinonen 2011.)

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksessa toteutimme laadullisia haastatteluja, jotta saisimme survey-lomakkeen suunnittelua varten tietoa siitä, mitä reittejä yrittäjäksi päädytään. Haastattelussa kävi ilmi, että haastateltavien oli varsin vaikea eritellä itsensätyöllistäjäksi ryhtymisen syitä kategorisesti joko pakoksi tai halutuksi työllistyminen tavaksi. Usein tilanne oli sekä–että. Yhtäältä palkkatyötä ei ehkä ollut helpos-ti saatavilla, toisaalta yrittäjänä työskentelyssä nähtiin omat hyvät puolensa. Monelle kyse oli ollut harkinnasta eri tavoin houkuttelevien vaihtoehtojen välillä, toiset taas tunsivat pikemminkin ajautuneensa yrittäjyyteen. Joillekin kyse oli paljolti sattumasta, kun juuri tiettyssä oman työuran tienhaarassa eteen oli avautunut sopivalta tuntuva tilaisuus.

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksessa tulimmekin siihen tulokseen, että kun tutkitaan polkua yrittäjyyteen, tulee pakon/vastentahtoisuuden ja yrittäjähakuisuuden rinnalle yhdeksi kategoriaksi ottaa myös yrittäjyyteen ajautuminen tai tilaisuuteen tarttuminen.

Eri yrittäjätyyppit ja polku yrittäjyyteen

Eri yrittäjätyypeillä voi ajatella olevan eri reittejä yrittäjyyteen, jos kohta samankaltaisuuksiakin löytyy.

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa yrittäjäksi ryhtymistä selvitettiin kysymyksellä *Mitkä seikat vaikuttivat siihen, että aloit aikoinaan työskennellä yrittäjänä nykyisessä työssäsi?* Aluksi vastaaja valitsi mainituista tekijöistä kaikki ne, jotka sopivat hänen tilanteeseensa. Jatkokysymyksessä vastaajan tuli valita mainitsemistaan tekijöistä tärkein. Tämä kysymys esitettiin kaikissa EU-maissa.

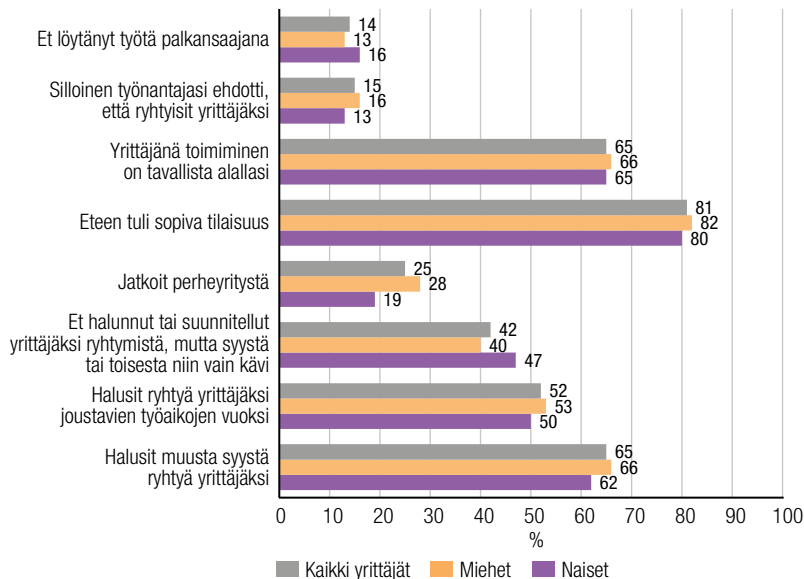
Vastausvaihtoehdot seurailevat kolmea kategoriasta, kuinka yrittäjäksi päädytään: 1) *olosuhteiden pakottamana*, 2) *ajautumalla ja tilaisuuteen tarttumalla* tai 3) *yrittäjäksi hakeutumalla*.

Kuviossa 4.1. ja 4.2 on esitetty sekä sukupuolen että yrittäjätyyppien mukaan tekijät, jotka saivat maininnan yhtenä yrittäjätöiden lähtemisen syynä. Eniten mainintoja saavat vaihtoehdot *etteen tuli sopiva tilaisuus* ja *yrittäjänä toimiminen on tavallista alallasi*. Näistä jälkimmäinen ei nouse monellakaan **tärkeimmäksi** syyksi (kuvio 4.3), vaikka se näyttää hyvin monelle olleen yksi asiaan vaikuttanut tekijä. Samanlainen syy on myös joustavat työajat, jonka peräti yli puolet mainitsee yhdeksi syyksi lähteä yrittäjäksi. Tärkeimmäksi syyksi tämän mainitsee kuitenkin vain joka kymmenes. Tämä vastausvaihtoehto mittaa luultavasti myös yrittäjätöyöhön liittyvää vapaut-

Kuvio 4.1

Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaneet tekijät sukupuolen mukaan, %.

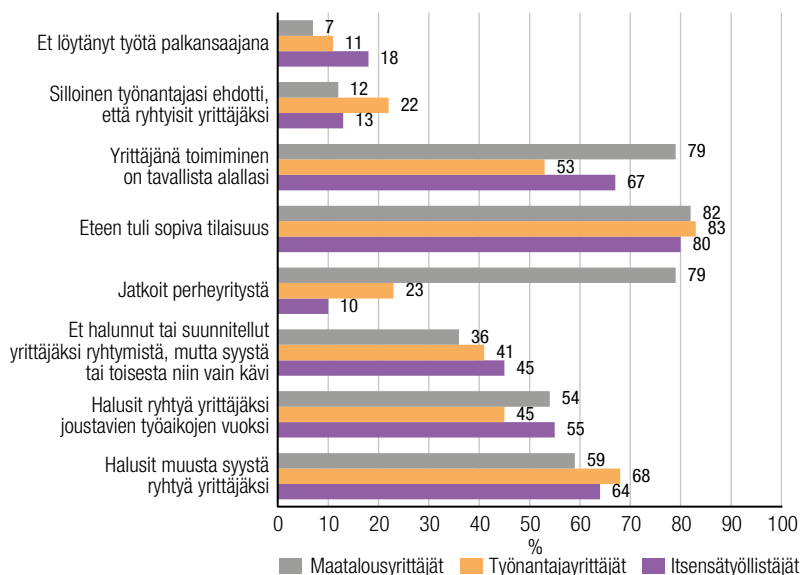
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 4.2

Yrittäjäksi ryhtymiseen vaikuttaneet tekijät yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

ta ylipäärtään, ei vain työaikoja. Se on monelle yrittäjälle ymmärrettävästi tärkeä tekijä siihen, miksi yrittäjyyttä on lähdetty kokeilemaan.

Maatalousyrittäjät poikkeavat muista yrittäjätyypeistä siinä, että heistä valtaosa mainitsee *Jatkoin perheyrittystä* yhdeksi syyksi yrittäjäuralle lähtemiseen (79 %). Työnantajayrittäjistä (23 %) ja itsensätyöllistäjistä (10 %) huomattavasti vähäisempi osuus mainitsee tämän yhdeksi tekijäksi. Vastaavasti työnantajista peräti 22 prosenttia kertoo yhdeksi syyksi sen, että työnantaja ehdotti yrittäjäksi ryhtymistä, siinä missä itsensätyöllistäjistä ja maatalousyrittäjistä näin ilmoitti kymmenisen prosenttia vähemmän. Itsensätyöllistäjillä korostuu (18 %) palkkatyön puute yhtenä syynä lähteä yrittäjäksi yleisemmin kuin muilla (työnantajat 11 %, maatalousyrittäjät 7 %).

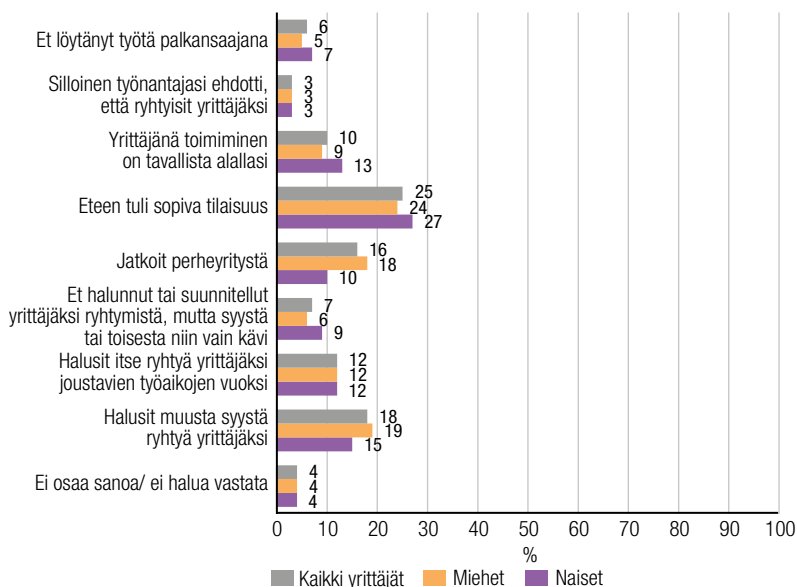
Sukupuolten välillä ei ollut suuria eroja. Huomio kiinnittyy lähinnä siihen, että miehistä useampi mainitsi syynä perheyrittäksen jatkamisen, naisista taas useampi sen, että oli ajautunut ”syystä tai toisesta” yrittäjäksi, vaikka ei ollut sitä alun perin halunnut tai suunnitellut.

Kuviossa 4.3 on esitetty vastausjakaumat kaikkien vastaajien ja sukupuolen mukaan **tärkeimmästä** syystä lähteä yrittäjäksi. Selvästi yleisin yksittäinen tärkein syy lähteä yrittäjäksi oli ollut eteen tullut sopiva tilaisuus. Varsin monelle kyse oli ennen kaikkea halusta lähteä yrittäjäksi (18 %) tai se, että he jatkoivat perheyrittystä (16 %). Sen sijaan melko harva ilmoitti ensisijaiseksi syyksi palkkatyön puutteen (6 %) tai sen, että aikaisempi työnantaja olisi ulkoistanut työn yrittäjätöyksi (3 %).

Sukupuolten välillä ei ollut suurta eroa lukuun ottamatta perheyrittäksen jatkamista, jonka mainitsi tärkeimpänä syynä yrittäjyyden taustalla selvästi useampi mies

Kuvio 4.3

Tärkein syy yrittäjäksi ryhtymiseen, yrittäjät sukupuolen mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

(18 %) kuin nainen (10 %). Esimerkiksi joustavat työajat ensisijaisena syynä yrittäjyyteen eivät olleet naisille sen yleisempi vaihtoehto kuin miehillekään, vaikka voisi olettaa toisin. Naisille yrittäjyys ei siis näyttäytynyt tässä yhteydessä keinona helpottaa työn ja perheen yhteensovittamista.

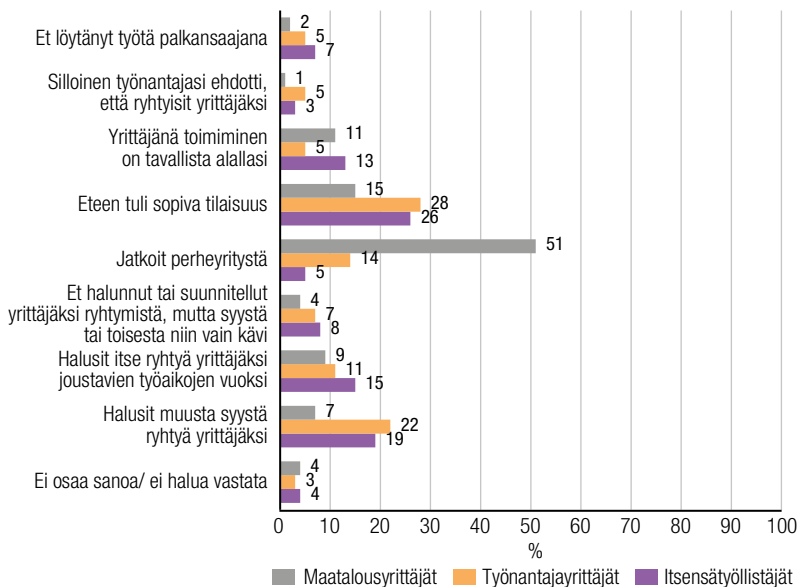
Tätä yleistulosta kannattaa kuitenkin tarkastella vielä tarkemmalla tasolla eri ryhmissä.

Ensinnäkin on tärkeää katsoa yrittäjäksi lähtemisen syitä yrittäjäryhmittäin (kuvio 4.4). Näin tarkasteltuna huomataan, että maatalousyrittäjät poikkeavat selvästi muista yrittäjäryhmistä. Heistä reilulle puolelle perheyriksen jatkaminen oli tärkein syy sille, että he elättivät itsensä yrittäjänä. Työnantajayrittäjille tämä oli ensisijaisena syynä selvästi tätä pienemmälle joukolle (14 %) ja itsensätyöllistäjistä vain 5 prosenttia kertoi tärkeimmäksi syyksi perheyriksen jatkamisen. Tulos ei sinänsä yllätä; useinhan maatalousyrittäjyyteen liittyy maatilan periminen ja toiminnan jatkaminen. Niin ikään jos vanhemmilla tai muilla perheenjäsenillä on ollut yritys, joka palkkaa myös muita työntekijöitä, halu ja paine jatkaa yrityksen toimintaa lienee suurempi kuin jos perheessä on ollut vain yrittäjän itsensä työllistävää yritystoimintaa. Itsensätyöllistäjien ammattirakenne, mm. kulttuurialan toimijoiden suuri osuus, selittäänee osaltaan sitä, että perheyriksen jatkajia oli tässä ryhmässä vähän.

Siinä missä maatalousyrittäjien polku yrittäjyyteen poikkesi muista, ovat työnantajayrittäjien ja itsensätyöllistäjien ensisijaiset syyt yrittäjäksi lähtemiseen varsin yhteneviä. Noin puolet työnantajayrittäjistä oli toiminut aluksi yksin ilman palkattua työvoimaa, joten tulosten yhteneväisyys itsensätyöllistäjien kanssa on ymmärrettävää. Se-

Kuvio 4.4

Tärkein syy yrittäjyyteen, yrittäjät yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

kä yksinyrittäjille että työnantajayrittäjille yleisimmät syyt alkaa yrittäjäksi olivat olleet eteen tullut sopiva tilaisuus sekä halu ryhtyä yrittäjäksi. Kolmanneksi yleisin ensisijainen syy yrittäjyyteen oli työnantajayrittäjillä edellä mainittu perheyri-tyksen jatkaminen ja yksinyrittäjillä halu saada joustavat työajat. Itsensätyöllistä-jissä olikin 15 prosenttia niitä, joille yrittäjätöön joustavuus on ollut tärkein syy tälle urapolulle.

Kolme polkua yrittäjyyteen

Jotta yrittäjäpolun syistä saataisiin selkeämpi ja käyttökelpoisempi yleiskuva, on syy-tä jatkotyöstää annettuja vastauksia.

Seuraavassa vastausvaihtoehdot on ryhmitelty sen mukaan, oliko kyseessä 1) olo-suhteiden pakosta johtuva valinta, 2) selkeä halu ryhtyä yrittäjäksi vai 3) päätyikö vastaaja yrittäjäksi pitkälti sattuman ja eteen tuleen tilaisuuden vuoksi.

Katsoimme yrittäjäksi lähtemisen olleen olosuhteiden pakosta johtuvaa, jos tär-keimmäksi valittu syy oli jokin seuraavista vastausvaihtoehdoista: *Et löytänyt työtä palkansaaajana, Yrittäjänä toimiminen on tavallista alallasi tai Silloinen työnantajasi ehdotti, että ryhtyisit yrittäjäksi.*

Vastaavasti jos henkilö oli valinnut yrittäjäksi lähtemisen syyksi *Halusit itse ryh-tyä yrittäjäksi joustavien työaikaisten vuoksi, Halusit muusta syystä ryhtyä yrittäjäksi tai Jatkoit perheyri-tystä*, on heidän katsottu olevan yrittäjähakuisia. Perheyri-tyksen jat-kamisen tulkitsimme haluksi toimia yrittäjänä, vaikka toki joissain tapauksissa rat-kaisuun on voitu päätyä myös velvollisuudesta tai painostuksen tuloksena.

Jos vastaaja oli valinnut vastausvaihtoehdot *Et halunnut tai suunnitellut yrittä-jäksi ryhtymistä, mutta syystä tai toisesta niin vain kävi* tai *Eteen tuli sopiva tilaisuus*, selittää yrittäjäksi lähtemistä ajautuminen ja sattuma.

Tulokset näyttävät, että noin viidennekselle (19 %) yrittäjistä yrittäjyydessä oli kyse ennen kaikkea *olosuhteiden luomasta pakosta*. Yrittäjyys ei kytkeytynyt niinkään yrittäjähakuisuuteen tai päämäärätietoiseen suunnitelmaan vaan pikemminkin sii-hen, että palkkatyön puutteessa toimeentulo oli pitänyt hakea muuta kautta. Niin ikään ulkoistaminen ja yrittäjyys alan käytäntönä kuvaavat tämän ryhmän tilannetta.

Vastaavasti 46 prosenttia kaikista yrittäjistä oli päätenyt yrittäjyyteen aidon, oman valintansa kautta. Heille yrittäjyydessä oli kyse ennen kaikkea toivotusta työn-teon tavasta, suunnitellusta ja enemmän tai vähemmän päämäärätietoisesta valinnas-ta. He olivat selvästi *yrittäjähakuisia*.

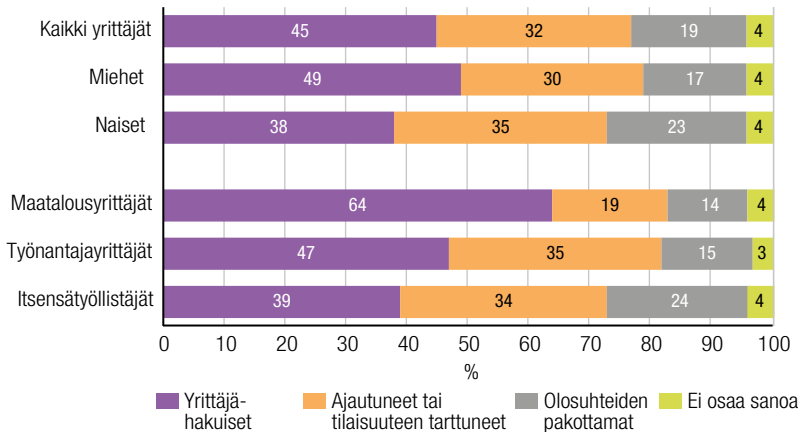
Lopuille 45 prosentille kyse oli jotain tältä väliltä – pikemminkin eteen tulleen tilaisuuden hyödyntäminen kuin päämäärätietoinen yrittäjähakuisuus tai olosuh-teiden pakko. Voi tosin tulkita, että kokonaiskuvassa painottui enemmän oma halu yrittäjänä toimimiseen kuin työskentelytavan vastentahtoisuus, onhan eteen tullee-seen tilaisuuteen kuitenkin tartuttu.

Eri yrittäjäryhmien tilanteet poikkesivat toisistaan. Itsensätyöllistäjissä oli suh-teellisesti eniten niitä, joilla yrittäjäpolku oli alkanut olosuhteiden pakosta (23 %) ja maatalousyrittäjissä vastaavasti eniten niitä, jotka olivat halunneet lähteä yrittäjiksi (64 %). Viimeksi mainittu tulos selittyy pitkälti sillä, että puolet maatalousyrittäjistä kertoi tärkeimmäksi syyksi yrittäjyydelleen perheyri-tyksen jatkamisen. (Kuvio 4.5.)

Naisille yrittäjyys oli alkanut olosuhteiden pakottamana yleisemmin (23 %) kuin miehille (17 %). Michistä noin puolet oli selvästi yrittäjähakuisia, naisista reilu kolmannes.

Kuvio 4.5

Polku yrittäjyyteen, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.
Yrittäjät 2017, Tilastokeskus 2017

Työmarkkina-asema ennen yrittäjyyttä

Kun tarkastellaan syitä lähteä yrittäjäksi, on syytä ottaa huomioon myös lähtötilanne, jossa yksilö valintojaan tekee. On eri asia pohtia yrittäjyyttä ja siihen liittyvää riskinottoa silloin, jos oma työmarkkinatilanne on vakaa, kuin silloin, kun tilanne on epävakaa.

Hyvin vakaassa työmarkkina-asemassa olevalle riskinotto voi yhtäältä olla vaikeampaa – onhan menetettävääkin enemmän – mutta toisaalta myös helpompaa kuin silloin, kun tilanne on kaiken kaikkiaan hyvin epävarma. Helpompaa se voi olla siitä syystä, että vakaassa asemassa olevalla ihmiselle on todennäköisesti enemmän niin taloudellisia kuin henkisiä resursseja käynnistää yritystoiminta kuin epävakaa tilanteessa olevalla.

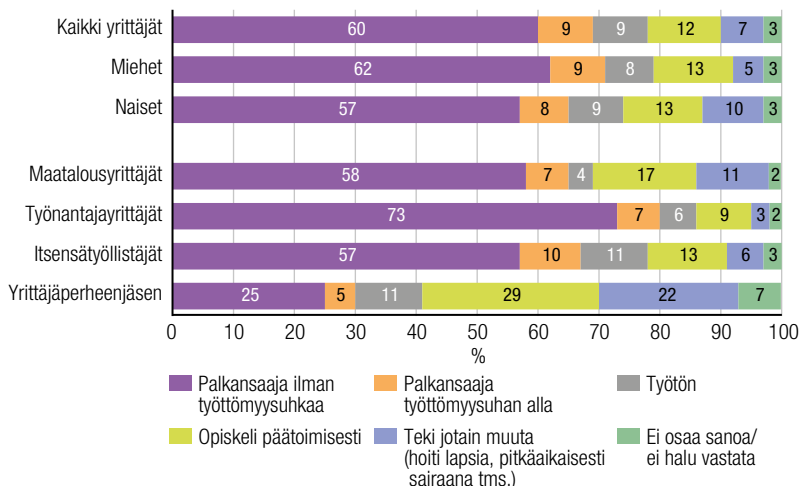
Yrittäjyyttä edeltävä työmarkkina-asema on kiinnostava tieto myös suhteessa niin sanottuun pakkoyrittäjyys-keskusteluun. Pakkoyrittäjyys tuli julkiseen keskusteluun 2000-luvun taantuman aikana, kun itsensäyöllistäjien määrän kasvun arveltiin selittyvän sillä, että yrittäjyyteen ajaututaan vastentahtoisesti palkkatyön puutteesta tai siksi, että työnantajat ulkoistavat palkkatyötä yrittäjätöksi.

Pakkoyrittäjyys-keskustelun kehityksessä on mielenkiintoista huomata, että valtaosa vuoden 2017 yrittäjistä oli ollut vakaassa työmarkkina-asemassa ennen yrittäjäksi ryhtymistään. Noin 60 prosenttia oli ollut palkansaajana ilman erityistä työttömyysuhkaa. Vajaa viidennes (19 %) oli kuitenkin ollut joko työttömänä tai palkansaajana työttömyysuhan alla. Yleisintä tämä oli ollut itsensäyöllistäjille (21 %). (Kuvio 4.6.)

Asiaa kysyttiin myös yrittäjäperheenjäseniltä. Heille oli tyypillisempää kuin muille yrittäjille, että ennen yrittäjyyttä oli opiskeltu tai hoidettu lapsia, mikä onkin hyvin ymmärrettävää.

Kuvio 4.6

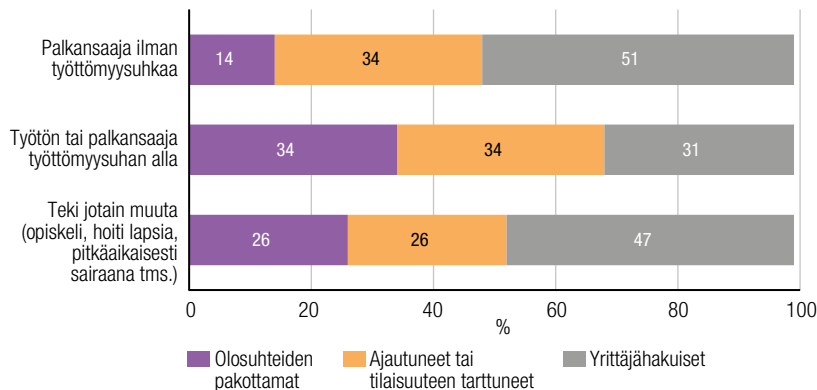
Tilanne ennen yrittäjäksi ryhtymistä, yrittäjät ja yrittäjäperheenjäsenet sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjyys Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kun tarkastellaan vastaajan työmarkkina-asemaa ennen yrittäjyyttä ja sitä, oliko yrittäjäksi lähtemisen taustalla olosuhteiden pakko, halu vai sattuma, saadaan seuraava tulos: Niistä, joilla työmarkkina-asema oli ollut epävarma, olosuhteiden pakosta yrittäjäksi lähteneitä oli noin kolmasosa (34 %). Vakaasta työmarkkina-asemasta yrittäjyyteen siirtyneistä vastaavasti vain 14 prosenttia ilmoitti olosuhteiden pakon syyksi yrittäjyyteen. Heillä, jotka olivat joko opiskelleet, hoitaneet lasta tai tehneet jotain muuta ennen yrittäjyyttään, vastaava osuus oli noin neljännes (26 %). (Kuvio 4.7.)

Kuvio 4.7

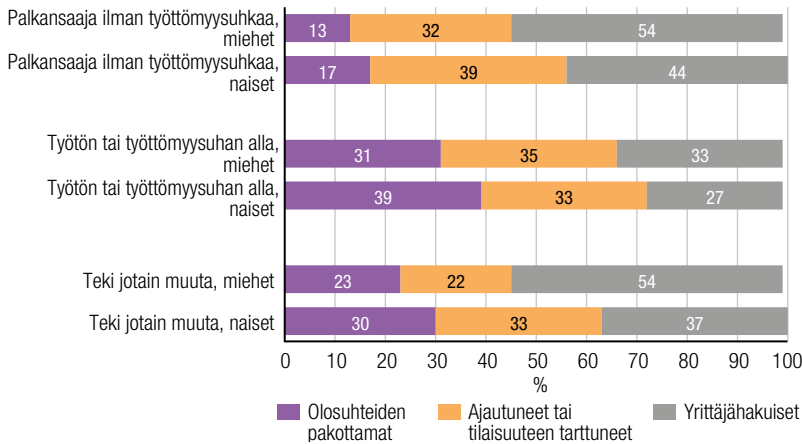
Polku yrittäjyyteen yrittäjyyttä edeltäneen työmarkkinatilanteen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Riippumatta lähtötilanteesta, miehissä on enemmän yrittäjähakuisia kuin naisissa. Siis myös silloin kun henkilö oli ollut työtön tai työttömyysuhan alla, miehet olivat lähteneet herkemmin yrittäjiksi omasta halusta (33 %) siinä missä naisilla korostui olosuhteiden pakosta yrittäjäksi ryhtyminen (39 %). (Kuvio 4.8.)

Kuvio 4.8

Polku yrittäjyyteen yrittäjyyttä edeltäneen työmarkkinatilanteen ja sukupuolen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017 Tilastokeskus

Halukkuus palkkatyöhön

Vastaajille esitettiin myös suora kysymys siitä, haluaisivatko he nykyisessä ammatissaan työskennellä mieluummin palkansaajana. Tulokset olivat linjassa edellä esitettyjen tulosten kanssa.

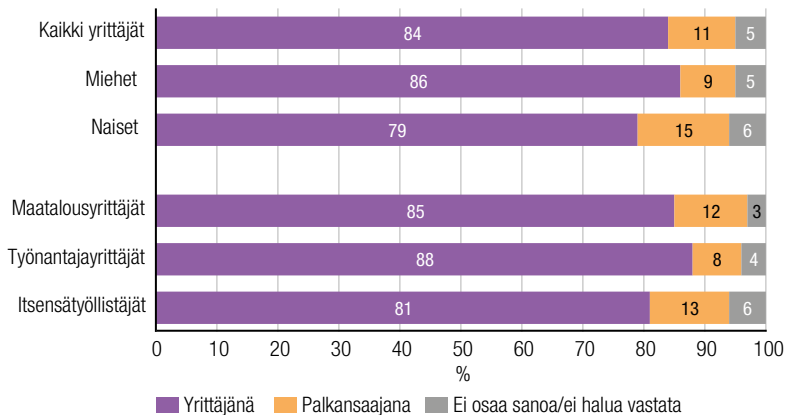
Valtaosa (84 %) yrittäjistä halusi mieluummin työskennellä yrittäjänä kuin palkansaajana. Vastaajista vain 11 prosenttia olisi halunnut mieluummin toimia palkansaajana ja 5 prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. Naiset (15 %) kaipaivat palkansaaja-asemaa yleisemmin kuin miehet (9 %). Työnantajayrittäjistä (9 %) jonkin verran pienempi osa olisi halunnut palkansaajaksi verrattuna itsensäyöllistäjiin (13 %) tai maatalousyrittäjiin (12 %) (kuvio 4.9). Nuoret, 15–24-vuotiaat, olisivat hieman muita useammin (17 %) olleet halukkaita työskentelemään palkkatyössä. Tätä vanhemmissa ikäryhmissä osuus vaihteli 9–13 prosentin välillä.

Halu työskennellä mieluummin palkansaajana kuin toimia yrittäjänä on yksi asia, mutta mahdollisuus ylittäänsä saada palkkatyötä on kokonaan toinen. Millaiset mahdollisuudet yrittäjillä sitten ylittäänsä olisi saada palkansaajatyötä samassa ammatissa? Asiaa ei kysytty työnantajayrittäjiltä.

Noin kaksi viidestä (38 %) itsensäyöllistäjästä piti mahdollisuuksiaan palkkatyöhön hyvänä, neljännes kohtalaisina ja vajaa kolmannes huonoina (kuvio 4.10). Yksinyrittäjinä toimivista maatalousyrittäjistä peräti 40 prosenttia piti mahdollisuuksiaan huonoina. Tätä selittää se, että kysymys oli vastaajan käsityksestä saada palkkatyötä ”samassa ammatissa”. Tämä on ymmärrettävästi vaikeampaa maatalous-

Kuvio 4.9

Halu työskennellä yrittäjänä tai palkansaajana, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

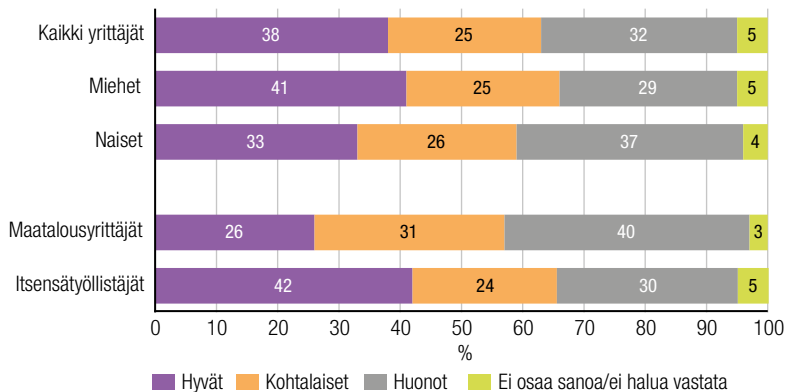
työssä kuin muilla ammattialoilla. Miehet kokivat mahdollisuutensa hankkia palkkatyötä selvästi paremmiksi kuin naiset.

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksessa kävi ilmi, että itsensätyöllistäjien työmarkkina-asetat vaihtelivat suuresti: toisilla töitä riitti ja toimeentulo oli hyvin turvattu siinä missä toiset kokivat jatkuvaa tulojen riittämättömyyttä. Tietoa mahdollisuudesta saada töitä palkansaajana on siten kiinnostavaa tarkastella myös ammattiryhmittäin itsensätyöllistäjien osalta.

Kuviosta 4.11 nähdään, että kulttuuri- ja käsityöalan sekä palvelualojen työntekijät kokivat omat mahdollisuutensa saada palkkatyötä huonoiksi yleisemmin kuin muut. Kulttuuri- ja käsityöalalla ja maatalousyrittäjinä toimivat olivat tässä suhteessa

Kuvio 4.10

Koetut mahdollisuudet saada palkkatyötä samassa ammatissa, yrittäjät ilman työvoimaa sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

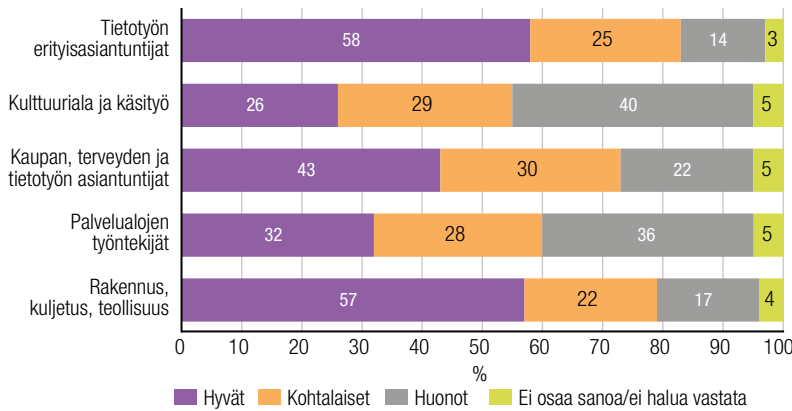

lähes identtiset vastauksissaan. Tietotyön erityisasiantuntijat ja rakennus- ja kuljetusalan työntekijät sen sijaan kokivat mahdollisuutensa muita paremmiksi.

Arvio omista mahdollisuuksista saada palkkatyötä on odotetusti yhteydessä ikään. Alle 40-vuotiaista itsensätyöllistäjistä lähes puolet koki mahdollisuutensa saada palkansaajatyötä hyväksi. Osuus laski 40–49-vuotiailla 46 prosenttiin, mutta selvä pudotus tapahtuu vasta yli 50-vuotiaiden kohdalla; 50–59-vuotiaista 35 prosenttia ja 60–69-vuotiaista enää 27 prosenttia piti mahdollisuuksiaan hyvinä. Tosin tämän vanhimman ikäryhmän osalta osuutta voi pitää jopa yllättävän suurena.

Kuvio 4.11

Koetut mahdollisuudet saada palkkatyötä samassa ammatissa, itsensätyöllistäjät ammattiryhmittäin, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Yrittäjyys on pääosin haluttu tapa työllistyä

Tässä luvussa selvitimme sitä, moniko toimii yrittäjänä omasta toiveestaan ja kuinka suuri osa yrittäjistä on päätnyt yrittäjyyteen vastentahtoisesti heikon työmarkkina-tilanteen ja olosuhteiden pakottamana.

Enemmistö yrittäjistä oli päätnyt ansaitsemaan elantonsa tällä tavoin omasta halustaan tai eteen tulleeeseen tilaisuuteen tarttumalla, ikään kuin sattumalta, kun työuran tietystä taitekohdassa yrittäjyys oli näyttänytyn varteenotettavalta tavalta toimia työmarkkinoilla.

Vähemmistö yrittäjistä oli siis päätnyt yrittäjiksi olosuhteiden pakosta. Vain vajaa neljännes kaikista yrittäjistä koki näin. Naisille tämä oli yleisempi tilanne kuin miehille, ja itsensätyöllistäjille tavallisempaa kuin maatalousyrittäjille tai työnantajayrittäjille. Tulosten perusteella voi todeta, että olosuhteiden pakosta yrittäjinä toimivia oli Suomessa vuonna 2017 noin 60 000 henkeä eli noin 2,4 prosenttia kaikista työllisistä.

Enemmistö yrittäjistä oli ponnistanut valitsemalleen työuralle vakaasta työmarkkina-asemasta, sillä noin 60 prosenttia oli työskennellyt ennen yrittäjäuraansa palkansaajana ilman työttömyysuhkaa. Vajaalla neljänneksellä yrittäjätyötä oli edeltänyt kuitenkin työttömyys tai he olivat olleet palkkatyössä työttömyysuhan alla. Tämä

lähtökohta oli tyypillisempää itsensätyöllistäjille kuin muille yrittäjäryhmille, ja yleisempää naisille kuin miehille.

Valtaosa itsensätyöllistäjistä ja yksinyrittäjinä toimivista maatalousyrittäjistä piti mahdollisuuksiaan saada samassa ammatissa palkansaajatyötä joko hyvinä tai kohtalaisina. Noin kolmannes piti mahdollisuuksiaan heikkoina. Tämä oli tyypillisempää maatalousyrittäjille kuin itsensätyöllistäjille.

Tulokset näyttävät, että yrittäjät työskentelevät yrittäjinä pääosin siksi, että he itse haluavat tehdä niin. Vuonna 2017 vain noin joka kymmenes yrittäjä olisi työskennellyt samassa ammatissa mieluummin palkansaajana.

5 Yrittäjänä toimiminen – kasvuhaluukkuus, kasvun tavat ja yrittäjätöön vaikeudet

Yrittäjyydestä puhuttaessa nousee usein esille kaksi keskeistä teemaa: kasvuhaluukkuus ja yrittäjänä toimimisen vaikeudet.

Yritysten kasvuhaluukkuudesta nimenomaan henkilöstömäärää kasvattamalla ollaan kiinnostuneita, koska yritysten kasvu on yhteydessä työllisyyden kasvuun. Mitä enemmän kaiken kokoiset yritykset palkkaavat lisää väkeä, sitä parempaan vauhtiin työllisyyden kasvu saadaan. Aina kasvuhaluukkuus ei toteudu eli kasvupyrkimyksistä huolimatta yritys ei pysty kasvamaan. Lähtökohtaisesti yrityksellä tulee kuitenkin olla halu kasvaa, jotta kasvua ylipäätään voi syntyä.

Nämä henkilöstömäärien kasvunäkymiä on selvitetty tässäkin tutkimuksessa, mutta sen lisäksi on otettu huomioon myös alihankinnan käyttö ja muunlainen verkostomainen työskentely. Töiden jakaminen alihankinnan kautta on tapa siirtää osa töistä tehtäväksi toisaalla, jos yrittäjällä tai omalla yrityksellä ei ole mahdollisuutta vastata kysyntää omin voimin. Alihankintana voidaan myös hankkia osaamista, jota itsellä ei ole joko riittävästi tai lainkaan. Verkostomaisella työskentelyllä taas tarkoitetaan tapaa toimia, jossa yrittäjät jakavat työtä, välittävät toisilleen toimeksiantoja ja vaikkapa kehittävät yhteisiä hankkeita.

Yrittäjänä toimiminen ei aina ole helppoa, vaan siihen liittyy omat vaikeutensa ja esteensä. Yrittäjänä toimimisen vaikeuksista on haluttu kerätä tietoa, jotta yhtäältä yrittäjille voitaisiin tarjota auttavaa kättä ja toisaalta raivata yrittämiseen liittyviä esteitä niissä tilanteissa, joissa se on mahdollista.

Tässä luvussa paneudumme kasvuhaluukkuuteen ja yrittäjätöön liittyviin vaikeuksiin. Aluksi tarkastelemme kuitenkin yhtiökumppanien määrää.

Yhtiökumppanien määrä

Työvoimatutkimuksessa vastaaja luokitellaan yrittäjäksi oman ilmoituksensa perusteella ja työnantajuus määritellään sen mukaan, onko yrittäjällä palkattua työvoimaa vai ei. Oli vastaajalla palkattua työvoimaa tai ei, hänellä voi kuitenkin olla yhtiökumppani tai yhtiökumppaneita. Työtä tehdään tuolloin yhdessä, mutta ilman työnantaja–palkansaaja -suhdetta.

Kaiken kaikkiaan 36 prosentilla vastaajista oli yhtiökumppani. Työnantajayrittäjillä oli yhtiökumppani useammin (61 %) kuin muilla yrittäjillä, mutta myös yllättävän monella maatalousyrittäjällä oli yhtiökumppani (40 %). Todennäköisesti moni näistä maatalousyrittäjien yhtiökumppaneista oli heidän puolisoitaan (vrt. luku 2). Itsensäyöllistäjillä yhtiökumppaneita oli harvemmin kuin muilla (21 %).

Heistä, joilla ylipäänsä oli yhtiökumppaneita, valtaosalla (64 %) näitä oli vain yksi. Kaksi tai kolme yhtiökumppania löytyi reilulta viidennekseltä (27 %). Työnantajayrittäjillä oli enemmän kuin yksi yhtiökumppani yleisemmin kuin muilla: reilulla puolella (53 %) sellaisista työnantajayrittäjistä, joilla oli yhtiökumppaneita, kumppa-

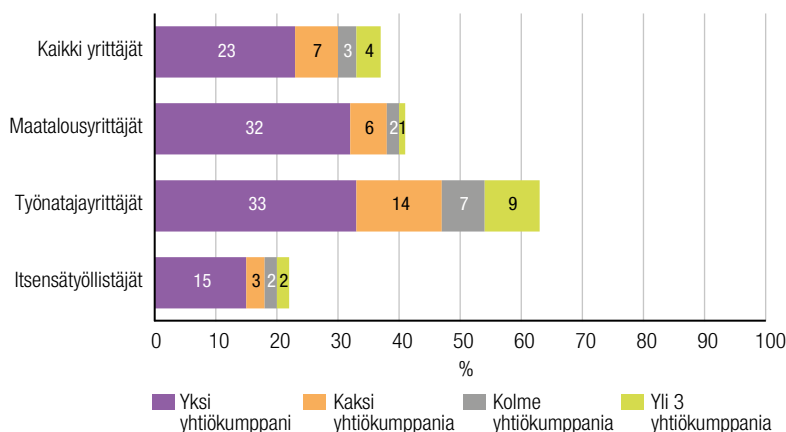
neita oli vain yksi, kun vastaava osuus oli maatalousyrittäjillä 80 prosenttia ja itsensätyöllistäjillä 69 prosenttia.

Osuudet näkyvät kaikkiin yrittäjiin suhteutettuna kuviossa 5.1. Toisin sanoen kaikista itsensätyöllistäjistä 15 prosentilla oli yksi ja 7 prosentilla useampia yhtiökumppaneita. Kaikista työnantajayrittäjistä 33 prosentilla oli useita yhtiökumppaneita ja peräti 30 prosentilla useampia. Maatalousyrittäjät työskentelivät lähes yhtä yleisesti yhden yhtiökumppanin kanssa (32 %) kuin työnantajayrittäjät, mutta useampia kumppaneita oli vain 9 prosentilla maatalousyrittäjistä.

Yksinyrittäjistä noin 2 prosenttia ilmoitti toimivansa osuuskunnan kautta. Ilman palkattua työvoimaa toimivista maatalousyrittäjistä 4 prosenttia työskenteli osuuskunnan kautta osuuden jäädessä itsensätyöllistäjillä 2 prosenttiin.

Kuvio 5.1

Yhtiökumppanien kanssa työskentelevät yrittäjät, osuus kaikista yrittäjistä yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

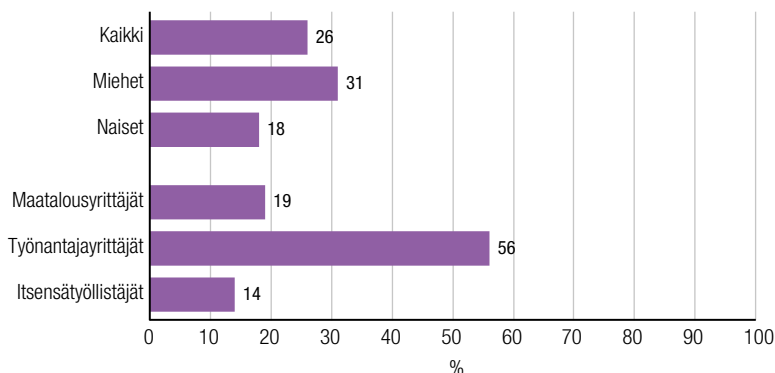
Kasvuhaluukkuus

Jotta työllisyys kasvaisi, tulisi työpaikkoja syntyä aikaisempaa enemmän. Jotta työpaikkoja syntyisi, tulisi yrityksillä olla tarve ja halu palkata uusia työntekijöitä. Yritysten kasvuhaluukkuus onkin tärkeä tieto työllisyyden kasvua ajatellen.

Yrittäjistä noin neljännes (26 %) oli suunnitellut työntekijän tai työntekijöiden palkkaamista seuraavien 12 kuukauden aikana (kuvio 5.2). Halu uusien työntekijöiden rekrytointiin oli selvästi yleisintä työnantajayrittäjillä (56 %). Itsensätyöllistäjistä vastaavasti vain 14 prosenttia suunnitteli ensimmäisen työntekijän palkkaamista. Maatalousyrittäjistä 19 prosenttia harkitsi yrityksen henkilöstömäärän kasvattamista. Itsensätyöllistäjissä oli siis verrattain vähän henkilöstömäärään kasvua suunnittelevia. Maatalousyrittäjien osalta osuutta voinee pitää yllättävänkin suurena, kun otetaan huomioon toimialan erityispiirteet ja sen sidonnaisuus perhetiloihin.

Kuvio 5.2

On suunnitellut työntekijän tai työntekijöiden palkkaamista seuraavan 12 kuukauden aikana, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätöypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

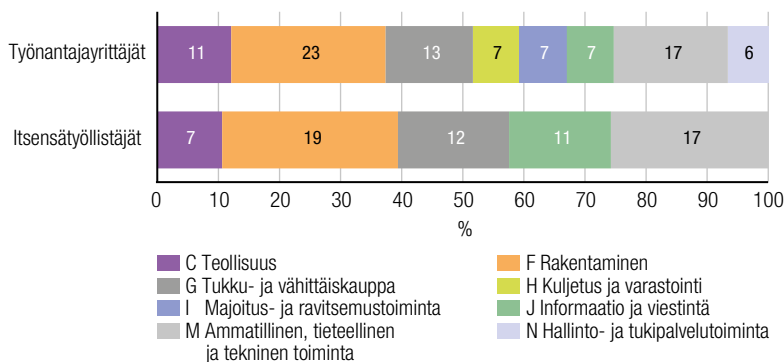

Nämä henkilöstömäärän kasvuun tähtäävät yritykset hajautuvat toimialoittain varsin monelle eri alalle. Itsensätyöllistäjien parissa *rakentamisen* toimialalla sekä toimialalla *ammattilinen, tieteellinen ja tekninen toiminta* työskentelevät harkitsivat muita yleisemmin työntekijän palkkaamista. Näistä jälkimmäinen toimiala pitää sisällään muun muassa arkkitehti- ja insinööripalveluita, mutta myös esimerkiksi kielenkääntämistä sekä valokuvaus- ja ohjelmapalveluita.

Kasvuhakuiset toimialat ovat lähes samat työnantajayrittäjien osalta: kasvusuunnitelmia löytyi juuri *rakentamisen* toimialalla työskenteleviltä sekä toimialalta *ammattilinen, tekninen ja tieteellinen toiminta*. Näiden lisäksi kaupan alalla ja informaatio- ja viestintäalalla toimi kasvuhakuisia työnantajayrittäjiä. (Kuvio 5.3.)

Kuvio 5.3

Henkilöstömäärän kasvua suunnittelevat yrittäjät toimialoittain ja yrittäjätöypin mukaan (pl. maatalousyrittäjät), %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Miehet olivat halukkaampia palkkaamaan uusia työntekijöitä kuin naiset. Tätä selittää pitkälti se, että työnantajayrittäjissä on enemmän miehiä kuin naisia ja jo kertaalleen työnantajaksi ryhtyneillä on selvästi matalampi kynnys uuden työntekijän rekrytointiin kuin yksinyrittäjillä. Miesten suurempi innokkuus kasvattaa yritystä näkyy kuitenkin myös silloin, kun katsotaan vain itsensätyöllistäjiä. Itsensätyöllistäjämielistä vajaa viidennes (18 %) oli harkinnut työntekijän palkkaamista, kun saman ryhmän naisilla vastaava osuus oli vain 7 prosenttia.

Kuten jo aikaisemmin luvuissa 2 ja 3 on kerrottu, maatalousyrittäjistä 17 prosenttia oli työnantajia – tai toisin päin ilmaistuna työnantajayrittäjistä 10 prosenttia toimi maataloudessa. Siten tässä yhteydessä on syytä tarkastella halukkuutta työntekijöiden rekrytointiin myös puhtaasti työnantaja–yksinyrittäjä -jaottelulla. Rekrytointihalukkaiden osuudet eivät kuitenkaan juuri muutu verrattuna kuvion 5.1 tietoihin, jos maatalousyrittäjät sisällytetään yksinyrittäjiin ja työnantajayrittäjiin. Kaikista työnantajayrittäjistä mukaan lukien maataloudessa toimivat työnantajat 54 prosenttia oli suunnitellut työntekijän palkkaamista seuraavien 12 kuukauden aikana. Yksinyrittäjillä (ml. maatalousyrittäjät) vastaava osuus oli 14 prosenttia.

Palkkaamisen esteet

Enemmistö työnantajayrittäjistä olisi siis ollut halukas palkkaamaan vielä lisääkin väkeä töihin, mutta itsensätyöllistäjien ja yksinyrittäjinä toimivien maatalousyrittäjien kohdalla tilanne oli tyystin toinen. Mitkä seikat pitävät itsensätyöllistäjät yrityksensä ainoina työntekijöinä? Entä mitä syitä yksin toimivilla maatalousyrittäjillä on tähän?

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa esitettiin vastaajille seuraava kysymys: *Sanoit aiemmin, ettei sinulla ole palkattua työvoimaa. Vaikuttavatko seuraavat seikat siihen?* Tämän jälkeen luettiin yhteensä kahdeksan eri tekijää, joista vastaaja sai poimia itselleen sopivimmat. Tämän jälkeen vastaajan tuli vielä valita mainitsemistaan tekijöistä tärkein. Lisäksi vastaaja pystyi nimeämään avovastauksella jonkin muun kuin kysymyksessä tarjotun syyn.

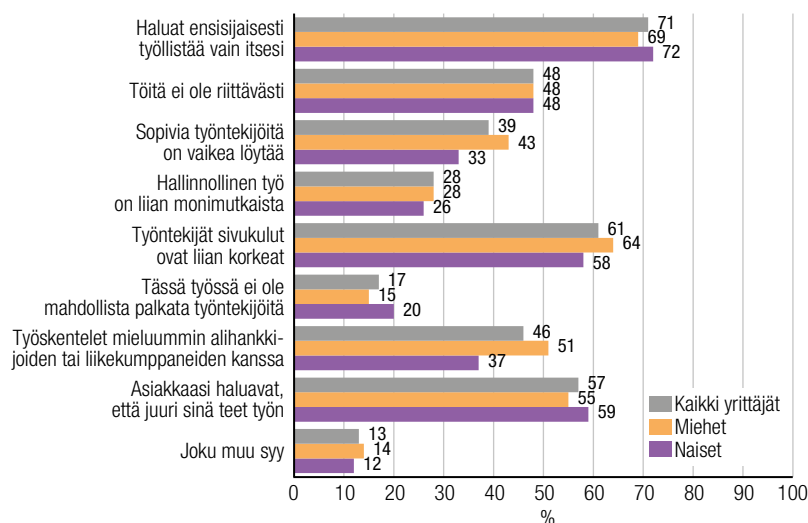
Yleisimmät syyt siihen, miksi tutkimushetkellä ilman palkattua työvoimaa toimiva yrittäjä ei ollut halunnut palkata työntekijää, olivat halu työllistää vain itsensä, työntekijän liian korkeat sivukulut sekä se, että asiakkaat halusivat juuri yrittäjän tekemän työn. Lisäksi reilu 40 prosenttia yksinyrittäjistä oli poiminut vastausvaihtoehdot *töitä ei ole riittävästi* ja *työskentelee mieluummin alihankkijoiden ja liikekumppanien kanssa* syiksi sille, minkä vuoksi hän ei ollut palkannut työvoimaa. (Kuvio 5.4.)

Kun asiaa tarkastellaan vielä yrittäjätyypin mukaan, huomataan seuraavaa: Sekä maatalousyrittäjillä että itsensätyöllistäjillä korostuvat pitkälti samat seikat syinä olla palkkaamatta työntekijää eli *Haluat ensisijaisesti työllistää vain itsesi* ja *Työntekijän sivukulut ovat liian korkeat*. Näiden lisäksi itsensätyöllistäjistä peräti 65 prosenttia katsoi yhdeksi tekijäksi sen, että asiakas halusi juuri hänen tekemän työn. Myös halu työskennellä mieluummin alihankkijoiden tai liikekumppaneiden kanssa oli selvästi yleisempää itsensätyöllistäjille kuin maatalousyrittäjille. Sen sijaan se, että töitä ei ollut riittävästi, painottui maatalousyrittäjillä jonkin verran enemmän kuin itsensätyöllistäjillä. (Kuvio 5.5.)

Kuvio 5.4

Syyt olla palkkaamatta työntekijöitä, kaikki maininnan saaneet syyt, yrittäjät ilman palkattua työvoimaa sukupuolen mukaan, %.

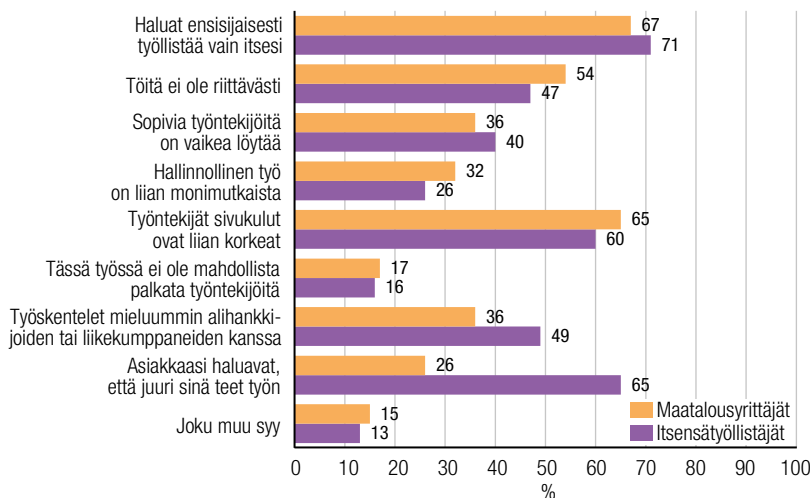
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 5.5

Syyt olla palkkaamatta työntekijöitä, kaikki maininnan saaneet syyt, yrittäjät ilman palkattua työvoimaa yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

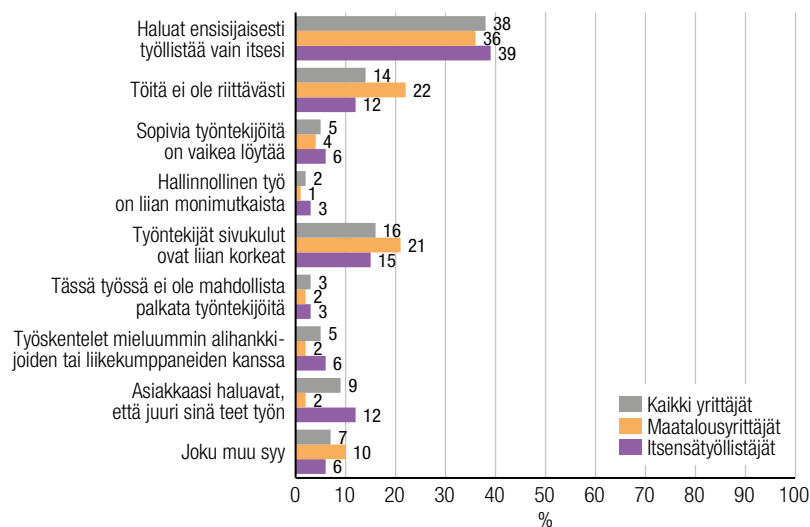

On syytä tarkastella vielä **tärkeintä** syytä siihen, miksi itsensätyöllistäjät tai yksin toimivat maatalousyrittäjät eivät olleet palkanneet työntekijöitä (kuvio 5.6). Tärkeimmäksi syyksi valittiin yleisimmin halu työllistää vain itsensä. Seuraavaksi eniten korostettiin palkkaamisen suuria sivukuluja ja sitä, ettei töitä ollut riittävästi. Itsen-

sätyöllistäjillä nousi esiin myös se seikka, että asiakkaat halusivat juuri kyseisen henkilön tekävän työn. Itsensä työllistäjissä on varsin paljon kulttuurialan ammattilaisia, esimerkiksi toimittajia, muusikoita ja näyttelijöitä, mikä varmasti selittää tulosta

Kuvio 5.6

Tärkein syy olla palkkaamatta työntekijää, yrittäjät ilman palkattua työvoimaa yrittäjätöyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Rekrytointi ja alihankinta

Jos käännetään katse takaisin niihin kasvuhaluukkaisiin yrittäjiin, joilla oli rekrytointisuunnitelmia, on syytä myös kysyä, millaisista rekrytoinneista oikein olisi kyse. Rekrytointitarpeet voivat olla erilaisia eri yrittäjillä. Siinä missä toinen etsii pitkäaikaista sitoutunutta tekijää, osa hakee vain kesätyöntekijää sijaistamaan lomien ajaksi vakituisia työntekijöitä tai yrittäjää itseään. Olisiko tarjolla siis toistaiseksi voimassa olevaa työtä vai silppua tai pätkeä?

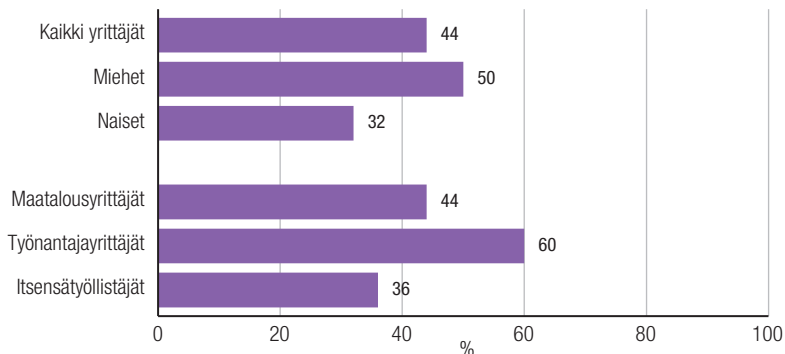
Niistä yrittäjistä, jotka olivat suunnitelleet palkkaavansa työntekijöitä, 40 prosenttia olisi palkkaamassa työntekijää vain määräajaksi tai tilapäisesti. Verrattain iso osa kuitenkin haki työntekijöitä joko vakituisen työsuhteeseen (31 %) tai sekä määräajaksi että vakituisen työsuhteeseen (28 %).

Alihankkijoiden käyttö on toinen tapa mahdollistaa yrityksen kasvu. Tämä on eräänlaista verkostomaista kasvua, jossa yrittäjä ei lähde kysynnän kasvaessa laajentamaan toimintaansa kasvattamalla työntekijöiden määrää, vaan alihankkii osan toiminnasta toiselta yrittäjältä tai yritykseltä.

Alihankkijoiden käyttö onkin varsin yleistä: noin 44 prosenttia yrittäjistä käytti alihankkijoita tutkimushetkellä (kuvio 5.7) ja heistä lähes kaikki muutamaa prosenttia lukuun ottamatta aikoi käyttää alihankkijoita jatkossakin. Miehillä alihankkijoiden käyttö oli yleisempää kuin naisilla, ja erityisen yleistä se oli työnantajayrittäjille.

Kuvio 5.7

Alihankkijoiden käyttö, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

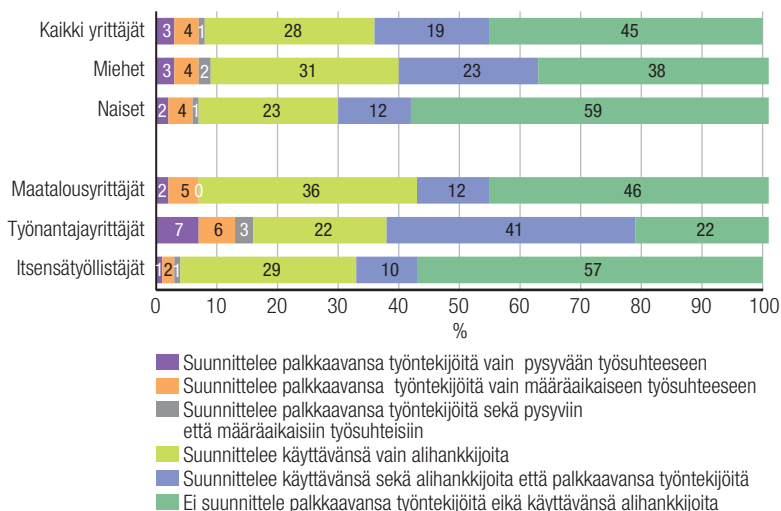

Seuraavaksi tarkastelemme vielä kokonaiskuvana erilaisia kasvutapoja: kuinka monella yrittäjällä oli suunnitelmia sekä palkata työntekijöitä että käyttää alihankkijoita – ja oliko tarkoitus palkata työntekijöitä vakituisen vai määräaikaiseen työsuhteeseen (kuvio 5.8).

Tulokset näyttävät, että suunnitelma käyttää pelkkiä alihankkijoita oli yleisempää (28 %) kuin suunnitelma pelkästään palkata työntekijöitä (19 %). Alle kymmenesosa kaikista yrittäjistä suunnitteli työntekijöiden palkkaamista joko määräaikaiseen tai jatkuvaan työsuhteeseen, mutta ei aikonut käyttää alihankkijoita. Miehet

Kuvio 5.8

Suunnitelmat työntekijöiden palkkaamiseen tai alihankkijoiden käyttöön, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

suunnittelivat naisia useammin sekä alihankkijoiden käyttämistä että työntekijöiden palkkaamista.

Yrittäjätyyppittäin tuloksista löytyy selviä eroja. Työnantajayrittäjät poikkesivat muista siinä, että heistä peräti 41 prosenttia suunnitteli sekä alihankkijoiden käyttöä että työntekijöiden palkkaamista. Vastaava osuus jäi muilla yrittäjäryhmillä noin kymmenesosaan. Pelkkää alihankkijoiden käyttöä suunnitteli jotakuinkin kolmasosa maatalousyrittäjästä ja itsensätyöllistäjistä.

Syyt palkata työntekijöitä

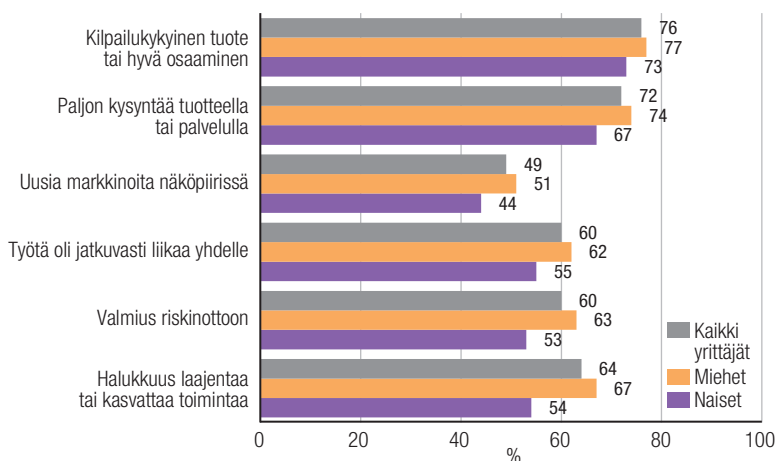
Tutkimuksessa kartoitettiin myös syitä, jotka olivat vaikuttaneet työnantajilla siihen, että he olivat aikanaan ryhtyneet työnantajiksi ja yksinyrittäjillä siihen, että he harkitsivat työntekijän palkkaamista. On hyvä muistaa, että yli puolet työnantajayrittäjistä oli aloittanut yrittäjätoimintansa yksinyrittäjinä (ks. luku 3). Työnantajien ja kasvuhaluisten yksinyrittäjien vastaukset on yhdistetty kuvioissa 5.9 ja 5.10.

Vastaaja pystyi valitsemaan useammasta vaihtoehdosta ne, jotka olivat vaikuttaneet hänen halukkuuteensa laajentaa yritystoimintaa. Kuvioista nähdäänkin, että tekijöitä oli useita. Selkeästi yleisimmät mainituista syistä olivat kilpailukykyinen tuote tai hyvä osaaminen sekä se, että tuotteella tai palvelulla oli kova kysyntä. Yritystoiminnan laajenemiseen tai haluun laajentua oli vaikuttanut vähiten uusien markkina-alueiden löytäminen.

Siinä missä työnantajayrittäjien ja itsensätyöllistäjien vastaukset olivat varsin samansuuntaisia, maatalousyrittäjät erottuivat muista. Maatalousyrittäjillä korostui kasvuhaluukkuuden syynä se, että töitä oli liikaa yhdelle. Kilpailukykyinen tuote tai kova kysyntä eivät olleet niinkään tärkeitä syitä kasvuille heidän tapauksessaan. Tämä

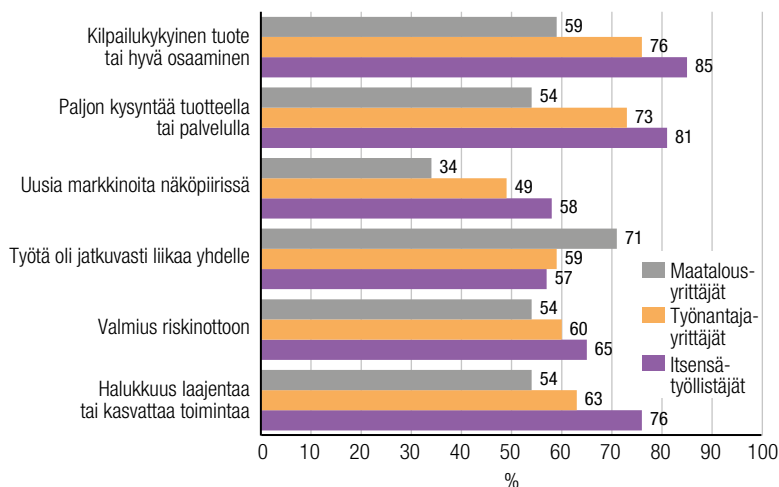
Kuvio 5.9

Tekijät, jotka vaikuttaneet siihen, että on halunnut tai haluaa tulevaisuudessa kasvattaa yritystoimintaa, yrittäjät sukupuolen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 5.10

Tekijät, jotka vaikuttaneet siihen, että on halunnut tai haluaa tulevaisuudessa kasvattaa yritystoimintaa, yrittäjät yrittäjätöypin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

kuvannee maatalousyrittäjien tilannetta: tuote ei juuri poikkea muista markkinoilla olevista vastaavista tuotteista ja kysyntäkin on varsin vakaata. Kasvuhaluukkuus selittyy siten pikemminkin liiallisella työmäärällä, mikä näkyy myös siinä, että monet maatalousyrittäjät kamppailevat jaksamisensa kanssa (luku 7).

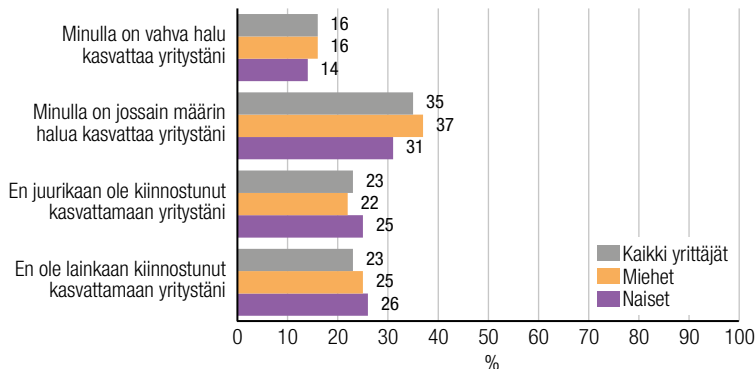
Kasvuhaluukkuus

Kaiken kaikkiaan yrittäjillä kyllä löytyi kasvuhaluukkuutta vuonna 2017. Noin puolet yrittäjistä katsoi, että heillä oli joko vahvaa tai vähintään jossain määrin halua kasvattaa yritystoimintaansa (kuviot 5.11). Työnantajayrittäjillä kasvuhaluukkuutta oli muita yrittäjäryhmiä enemmän (57 %). Kasvuhaluukkuus oli vastaavasti vähäisintä maatalousyrittäjillä, jos kohta heistäkin 42 prosenttia halusi vähintään jossain määrin kasvattaa toimintaansa. (Kuvio 5.12)

Kasvu voi tarkoittaa eri yrittäjille hyvinkin eri asioita. Joillekin se on edellä tarkasteltua henkilöstömäärän kasvua, toisille kasvanutta kassavirtaa, joillekin se voi tarkoittaa mahdollisuutta pitää lomaa (Lindström 2018, Achtenhagen ym. 2010). Kysymys kuitenkin kuvaa halua siirtyä yritystoiminnassa kasvu-uralle olivatpa tavoitteet sitten pieniä tai isoja.

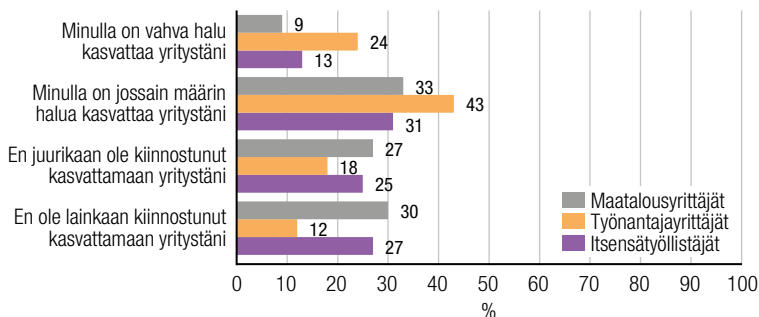
Kuvio 5.11

Halu kasvattaa yritystoimintaa, yrittäjät sukupuolen mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 5.12

Halu kasvattaa yritystoimintaa, yrittäjät yrittäjätyyppin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Verkostomainen kasvu

Niin tässä edellä kuin myös aikaisemmassa *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa tarkastelimme kasvupotentiaalin osalta lähinnä sitä, millaista halua yksinyrittäjillä oli palkata työvoimaa. On kuitenkin tarpeen huomata, että kasvua voi tapahtua myös verkostomaisesti. Kun työtä on liikaa yhdelle, työntekijän palkkaamisen sijaan yrittäjä siirtääkin työtä toiselle yrittäjälle joko alihankintana tai houkuttelemalla mukaan uuden osakekumppanin.

Alihankinta oli yrittäjille hyvin yleistä vuonna 2017, kuten edellä esitettiin. Verkostomainen kasvu taas pitää sisällään ajatuksen verkostomaisesta toimintatavasta. Jos yrittäjällä on liikaa töitä tai ideoita uusista tulonlähteistä, hän voi jakaa sekä töitä että kehittää ideoita eteenpäin toisten yrittäjien kanssa myös ilman varsinaista alihankintasuhdetta. *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksessa valtaosa (70 %) yrittäjistä kertoi välittävänsä toisilleen toimeksiantoja, jakavansa työtä tai kehittävänsä yhteisiä

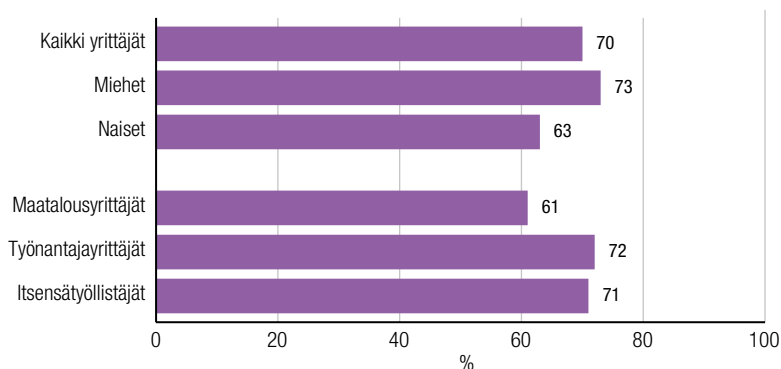
hankkeita (kuvio 5.13.). Miehet toimivat tällä tavoin verkostomaisesti hieman yleisemmin kuin naiset, ja työnantajyrittäjät sekä itsensäyöllistäjät tavallisemmin kuin maatalousyrittäjät.

Yrittäjät näyttävätkin luovan toinen toisistaan vastavuoroisuuden verkostoa. Tämä varmasti sekä hyödyttää yritystoimintaa että luo myös erityisesti yksin työtä tekeville tarvittavaa sosiaalista tukiverkostoa ja auttaa jaksamaan yrittäjätöön arjessa.

Kuvio 5.13

Työskentelee yhteistyössä toisten yrittäjien kanssa (toimeksiantojen välittäminen toisille, töiden jakaminen, yhteisten hankkeiden kehittäminen), yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Yrittäjätöön vaikeudet

Yrittämiseen liittyy luonnollisesti omat vaikeutensa. *Itsensäyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa kävi ilmi, että itsensäyöllistäjillä vaikeudet liittyivät usein toimeentulon epävarmuuteen. Toimeentulon tilkkutäkkimäisyys eli tulojen haaliminen monista eri lähteistä ja tulottomat jaksot loivat epävarmuutta ja vaikeuksia suunnitella tulevaisuutta ja omaa ajankäyttöä. Toimeentulon vaikeudet olivat joissakin tapauksissa yhteydessä rahoituksen saamisen vaikeuteen.

Myös *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksessa kartoitettiin yrittämisen vaikeuksia kohteena tällä kertaa kaikki yrittäjät. Vaikeuksia selvitettiin seuraavalla kysymyksellä: *Luettelen seuraavaksi joitakin hankaluuksia, joita voi liittyä yrittäjätööhön. Oletko kohdannut seuraavia hankaluuksi yrittäjätöössäsi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?* Tämä jälkeen vastaajille esitettiin kahdeksan vastausvaihtoehtoa. Lisäksi vastaaja pystyi kertomaan avovastauksessa jonkun muu kuin mainitun tekijän kokemakseen vaikeudeksi. Aluksi vastaaja valitsi mainituista tekijöistä kaikki ne, jotka sopivat hänen tilanteeseensa. Jatkokysymyksessä vastaajan tuli valita mainitsemistaan tekijöistä tärkein. Mikäli vastaaja ei osannut valita yhtään vaikeutta esitetyistä vaihtoehtoista eikä myöskään maininnut mitään muuta vaikeutta, tulkitsimme niin, että hänellä ei ollut ollut lainkaan vaikeuksia.

Hyvä uutinen on, että noin viidenneksellä (18 %) vastaajista ei ollut mitään erityisiä vaikeuksia yrittäjätöössään. He eivät siis osanneet nimetä mitään erityistä vaikeutta, jota olisivat kohdanneet viimeksi kuluneen vuoden aikana.

Loput reilu 80 prosenttia oli kuitenkin kokenut joitain hankaluuksia. Kun tarkastellaan, mitkä vaikeudet saivat mainintoja yhtenä vaikeuksista, yleisimmiksi ongelmiksi nousivat ajoittainen toimentulon niukkuus ja kohtuuton byrokratia. Noin 40 prosenttia yrittäjistä oli kokenut nämä ainakin yhdeksi kohtaamakseen vaikeudeksi. Lisäksi reilu kolmannes mainitsi sen, ettei pystynyt riittävästi vaikuttamaan tuotteensa tai palvelunsa hinnoitteluun. (Kuvio 5.14.)

Maatalousyrittäjillä korostui juuri vaikeus vaikuttaa hinnoitteluun (80 %) (kuvio 5.15). Ajoittainen toimeentulon niukkuus sai eniten mainintoja itsensätyöllistäjiltä. Työnantajayrittäjiä vaivasi useammin kuin muita kohtuuton byrokratia ja se, etteivät asiakkaat maksaneet laskujaan ajoissa.

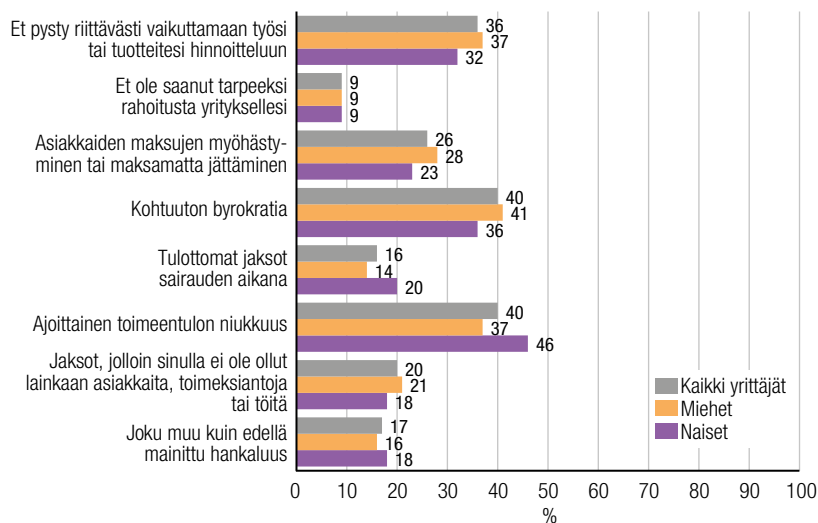
Tämän kysymyksen kohdalla vastaajilla oli siis mahdollisuus kertoa myös muista vaikeuksista kuin mitä listassa esitettiin. Avovastauksissa nousee esille kolme teemaa ylitse muiden.

Ensinnäkin oma jaksaminen huolestutti: töitä oli liika ja vastaaja kamppaili aikapulaa ja ajanhallinnan ongelmien kanssa. Toiseksi nousi esille ammattitaitoisten työvoiman puute ja vaikeudet rekrytoida osaavaa työvoimaa. Kolmanneksi monet kokivat ongelmallisena töiden tai asiakkaiden vähyden, kovan kilpailun ja siitä aiheutuvat kannattamattomuus- ja taloudelliset ongelmat. Viimeksi mainittuun tilanteeseen liittyi tulojen vaihtelevuus ja ennakoimattomuus.

Muutoin avovastauksissa mainittiin varsin usein lainsäädäntöön ja byrokraatiaan liittyvät seikat sekä korkea verotus, ALV-verotuskäytännöt ja verotuksen sekavuus.

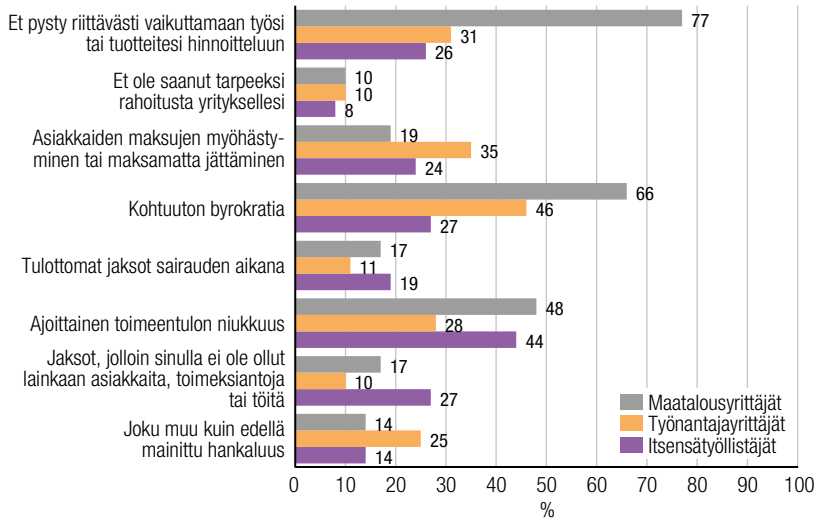
Kuvio 5.14

Yrittäjien kokemat hankaluudet, kaikki mainitut hankaluudet sukupuolen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 5.15

Yrittäjien kokemat hankaluudet, kaikki mainitut hankaluudet yrittäjätöyypin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Näistä ensimmäiseksi mainituilla tarkoitettiin niin erilaisten lupien ja sertifikaattien hakemista kuin työsuhde- ja työaikalainsäädäntöön liittyviä seikkoja. Mainintoja saivat myös vaikeus pitää lomia ja oma terveydellinen tilanne.

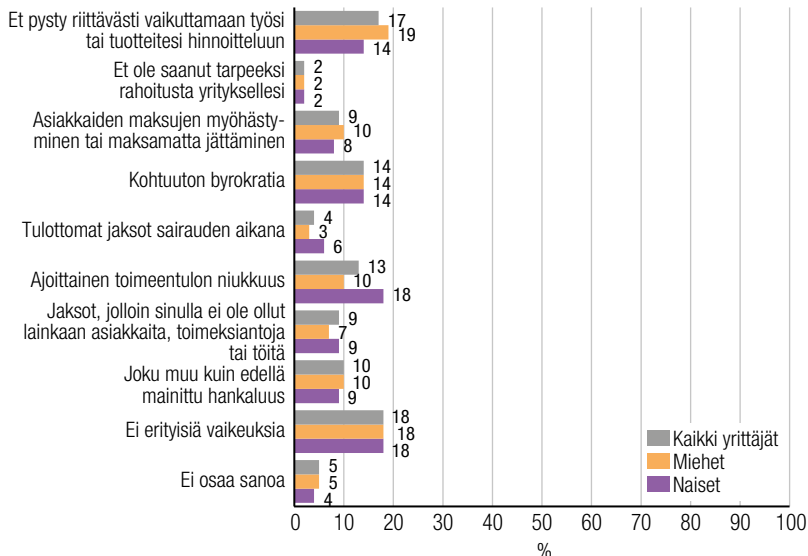
Moni yrittäjä oli kohdannut monia vaikeuksia, mutta mikä niistä oli lopulta se **suurin** vaikeus? Koko yrittäjäkuntaa tarkasteltaessa 17 prosenttia ilmoitti suurimmaksi vaikeudekseen yrittäjätöyssä sen, ettei pystynyt vaikuttamaan riittävästi tuotteensa tai palvelunsa hinnoitteluun. Myös kohtuuton byrokratia ja ajoittainen toimeentulon niukkuus nousivat esille yleisimmin koettuina vaikeuksina. Naisille oli miehiä selvästi tyypillisempää kokea ajoittaista toimeentulon niukkuutta. (Kuviot 5.14 ja 5.16.)

Koettujen vaikeuksien suhteen oli hyvin selviä eroja yrittäjätöyypeittäin. Maatalousyrittäjät erottuivat muista yrittäjistä siinä, että heistä peräti 45 prosenttia koki suurimmaksi vaikeudeksi sen, ettei pystynyt riittävästi vaikuttamaan työnsä tai tuotteensa hinnoitteluun. Työnantajayrittäjät kokivat suurimpana vaikeutena kohtuuttoman byrokratian. Itsensätyöllistäjillä sen sijaan korostuivat suurimpina vaikeuksina ajoittainen toimeentulon niukkuus ja jaksot ilman asiakkaita. Kiinnostavaa on huomata, että juuri itsensätyöllistäjissä oli kuitenkin eniten niitä, joilla ei ollut ollut erityisiä vaikeuksia. (Kuvio 5.17.)

Vaikeus saada tarvittavaa rahoitusta ei sen sijaan näyttänyt olevan kovinkaan yleinen yrittäjätöyöhön liittyvä ongelma (kuvio 5.18): vain noin kymmenesosa vastaajista ilmoitti, ettei ole saanut rahoitusta yrittäjätöimintaansa, vaikka olisi sitä tarvinnut. Eri yrittäjätöyppien välillä ei ollut suuria eroja rahoituksen saamisessa, mutta kylläkin siinä, kuinka moni rahoitusta oli tarvinnut. Itsensätyöllistäjistä puolet ei ollut edes tarvinnut rahoitusta, mutta maatalousyrittäjistä yhtä suuri osuus oli sekä hakenut että saanut rahoitusta.

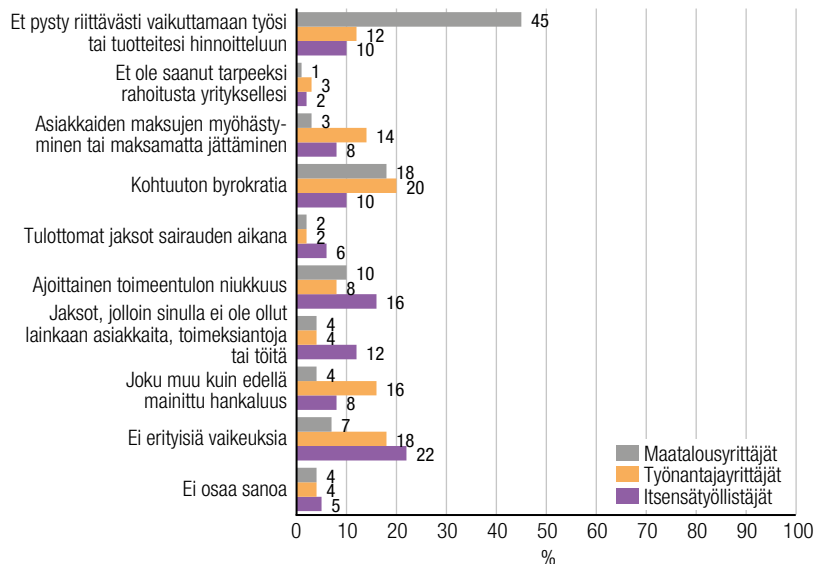
Kuvio 5.16

Yrittäjien kokemat hankaluudet, suurin hankaluus, yrittäjät sukupuolen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

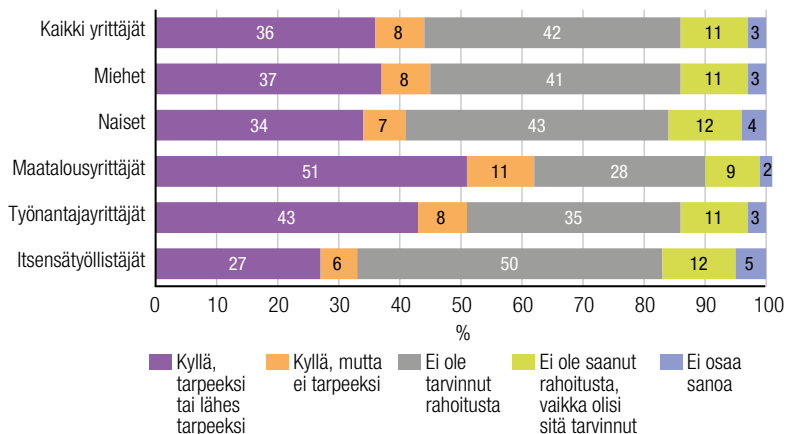
Kuvio 5.17

Yrittäjien kokemat hankaluudet, suurin hankaluus, yrittäjät yrittäjätyyppin, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 5.18

Onko saanut tarpeeksi rahoitusta yritystoiminnalleen, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätötyypin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Tämä kuvastaa hyvin eri yrittäjäryhmien erilaista tilannetta. Siinä missä maatalousyrittäjän on vaikea toimia ammatissaan ilman rahoitusta ja pääomaa, ei itsensätyöllistäjä juuri tarvitse pääomaa yritystoiminnan käynnistämiseen. Moni esimerkiksi asiantuntija-ammateissa tai kulttuurialalla toimiva itsensätyöllistäjä pääsee työn alkuun varsin pienellä taloudellisella panostuksella.

Työnantajayrittäjät kasvuhalukkaimpia, vaikeutena hinnoitteluun vaikuttaminen

Tässä luvussa olemme käsitelleet yrittäjien suunnitelmia, kasvuhalukkuutta, alihankinnan käyttöä ja yrittämiseen liittyviä vaikeuksia.

Noin neljännos kaikista yrittäjistä oli suunnitellut työntekijän tai työntekijöiden palkkaamista. Työnantajayrittäjät olivat suunnitelleet palkkaavansa työntekijöitä huomattavasti yleisemmin kuin muut yrittäjäryhmät. Kynnys palkata uusia työntekijöitä näyttää olevan alhaisempi, jos on jo palkannut edes yhden työntekijän.

On kuitenkin ilahduttavaa, että vaikka työntekijän palkkaamista suunnittelevien itsensätyöllistäjien osuus jää vähäiseksi (14 %), heitä kuitenkin löytyy. Jos nämä suunnitelmat toteutuisivat, tarkoittaisihan tämä reilua 20 000 uutta työpaikkaa. Kun mukaan lasketaan palkkaamista suunnittelevat työnantajat (56 %) ja maatalousyrittäjät (19 %), toteutuessaan tämä tarkoittaisi kaikki huomioiden ainakin 84 000 uutta työpaikkaa, jos jokainen siis palkkaisi yhden työntekijän.

Tärkeimmät syyt sille, miksi yksin toimiva yrittäjä ei ollut palkannut työntekijää, olivat halu työllistää ensisijaisesti vain itsensä, työntekijän liian suuret sivukulut sekä se, ettei töitä ollut riittävästi useammalle.

Työntekijöiden palkkaamisen ohella töitä voidaan jakaa myös alihankinnan kautta. Tämä olikin varsin yleistä: noin neljä kymmenestä vastaajasta käytti alihank-

kijoita tutkimushetkellä, työnantajayrittäjät yleisimmin. Alihankkijoiden käyttö oli kuitenkin varsin tavallista myös itsensätyöllistäjille ja maatalousyrittäjille

Alihankintaa voi pitää yhtenä verkostomaisen toiminnan tapana. Muiltakin osin yrittäjät näyttävät toimivat verkostomaisesti: valtaosa työskenteli yhteistyössä toisten yrittäjien kanssa välittämällä toimeksiantoja toisille yrittäjille, jakamalla töitä tai kehittämällä yhteisiä hankkeita. Yrittäjillä tuntuukin olevan kilpailusta huolimatta myös toinen toisiaan tukevia toimintatapoja, jotka varmasti heijastuvat positiivisesti myös liiketoimintaan.

Yrittäjätööhön liittyy myös vaikeuksia. Näitä ovat muun muassa ajoittainen toimeentulon niukkuus, kohtuuton byrokratia ja se, ettei yrittäjä pysty vaikuttamaan työnsä tai palvelunsa hinnoitteluun riittävästi. Viimeksi mainittu tilanne korostui maatalousyrittäjillä, kohtuuton byrokratia taas työnantajayrittäjillä ja ajoittainen toimeentulon niukkuus itsensätyöllistäjillä. Kiinnostavaa on, että itsensätyöllistäjät kertoivat muita useammin, että heillä ei ollut ollut mitään erityisiä vaikeuksia yrittäjätöössään edellisen vuoden aikana. Yrittäjien antamissa avovastauksissa nousivat esille huoli omasta jaksamisesta, rekrytointivaikeudet sekä kannattamattomuusongelmat.

Kaiken kaikkiaan vastauksissa näkyi yrittäjäjoukon polarisoituminen kasvun suhteen: noin puolella yrittäjistä oli halua kasvaa ja vastaavasti puolella ei juurikaan ollut kiinnostusta yritystoiminnan kasvattamiseen. Kasvuhaluukkuutta löytyi kaikista yrittäjärühmistä – korostetusti sitä kuitenkin oli työnantajayrittäjillä.

6 Taloudellinen tilanne

Tässä luvussa käsittelemme yrittäjien taloudellista tilannetta useammasta näkökulmasta. Tarkastelemme ensin yrittäjien sijoittumista tulodesiileihin ja -kvintiileihin rekisteriaineiston perusteella. Seuraavaksi tarkastelemme sitä, miten yrittäjät itse kokevat taloudellisen tilanteensa ja työmääränsä riittävyyden sekä mahdollisuutensa vaikuttaa työnsä hinnoitteluun. Meitä kiinnostaa myös se, kuinka laaja asiakaspiiri heillä on.

Tulodesiilit

Aikaisemmat tutkimustulokset ovat osoittaneet, että yrittäjien tulotaso on jossain määrin polarisoitunut: yrittäjiä on paljon sekä suurituloisimmassa kymmenyksessä että kaikkein pienituloisimmassa kymmenyksessä (mm. Pärnänen & Sutela 2014, ks. myös Okkonen 2011). Yrittäjät eivät kuitenkaan ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän taloudellinen tilanteensa vaihtelee suurestikin. Tämä heterogeenisuus tulee ottaa huomioon tulonjakoa tarkasteltaessa.

Aluksi tarkastelemme yrittäjien ja eri yrittäjäryhmien tuloja tulodesiilien avulla. Vertailun vuoksi esitämme myös palkansaajien tulojakauman. Tarkasteluysikkö on pääsääntöisesti yksilö eli olemme kiinnostuneita nimenomaan yrittäjän itsensä tuloista – kotitalouden tulotarkastelu jää tässä vähemmän huomiolle. Aineistona on käytetty rekisteripohjaista tulonjaon kokonaistilastoa, joka on yhdistetty työvoimatutkimuksen vuoden 2016 aineistoon. Vuoden 2017 rekisteritiedot eivät olleet vielä tätä kirjoitettaessa valmiita.

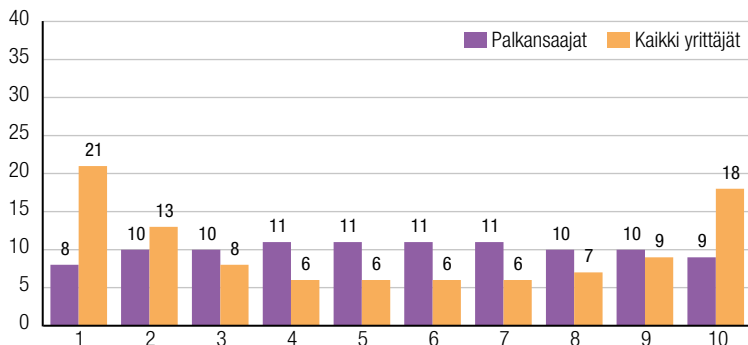
Tarkasteluun otettiin käytettävissä olevat rahatulot, jotka koostuvat palkka-, yrittäjä- ja omaisuustuloista sekä saaduista tulonsiirroista. Näistä muodostuvista bruttotuloista on vähennetty maksetut tulonsiirrot (verot). Tarkastelu rajattiin koskemaan vain sellaisia henkilöitä, jotka työvoimatutkimuksessa luokitellaan työllisiksi. Lisäksi aineisto rajattiin koskemaan vain 15–74-vuotiaita, jotta se vastaisi iän osalta *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksen ikärajausta.

Yrittäjien ja eri yrittäjäryhmien keskinäistä tulotasoa sekä tulotasoa suhteessa muihin työllisiin voidaan tarkastella katsomalla, miten henkilöt sijoittuvat tulokymmenyksiin. Kymmenystarkastelussa kaikki työlliset on järjestetty henkilökohtaisten käytettävissä olevien rahatulojen mukaiseen suuruusjärjestykseen ja jaettu kymmenen yhtä suureen ryhmään. Ensimmäiseen kymmenykseen kuuluu siis pienituloisin 10 prosenttia työllisistä ja kymmenenteen kymmenykseen suurituloisimmat 10 prosenttia. Viidennen ja kuudennen kymmenyksen raja on tulojen keskikohta eli mediaani, jonka ala- ja yläpuolella on yhtä paljon henkilöitä.

Kuvioissa 6.1–6.4 on esitetty palkansaajien ja kaikkien yrittäjien sekä eri yrittäjätyyppien tulojakaumat tulodesiileittäin käytettävissä olevien tulojen mukaan. Kuten kuvioista nähdään, palkansaajien tulojakauma on huomattavan tasainen, sillä suurin osa kuuluu keskimmäisiin tulodesiileihin. Sekä ylimpään että alimpaan tulodesiiliin kuuluu alle kymmenen prosenttia palkansaajista. Yrittäjien kohdalla on sen sijaan suurempi hajonta; noin parisenkymmentä prosenttia yrittäjistä kuuluu alimpaan, ja parisenkymmentä prosenttia ylimpään tulodesiiliin. (Kuvio 6.1.)

Kuvio 6.1

Palkansaajat ja kaikki yrittäjät tulodesiileittäin 2016, %.
Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus, Tilastokeskus

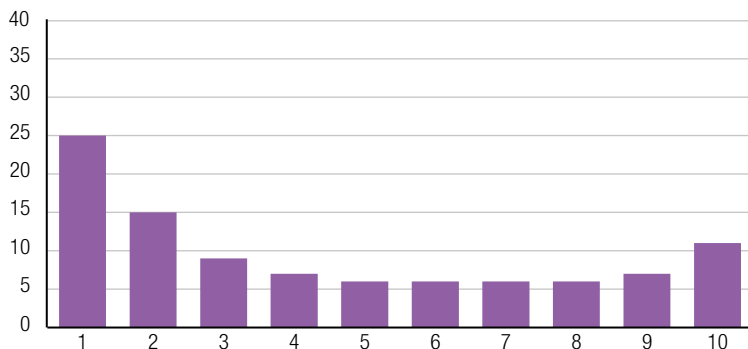

Maatalousyrittäjien ja itsensätyöllistäjien tulojakaumat muistuttavat toisiaan: noin neljännes kuuluu alimpaan tulodesiiliin ja vastaavasti ylimpään tulodesiiliin sijoittuu reilu kymmenesosa. Kaikissa keskimmaisissa desiileissä on kussakin reilusti alle kymmenen prosenttia yrittäjistä. (Kuviot 6.2 ja 6.3.) Työnantajayrittäjien tulodesiilijakauma on hyvin erilainen – reilu kolmannes sijoittuu kaikkein ylimpään tulodesiiliin (kuvio 6.4).

Ryhmiä käytettävissä olevien tulojen keskiarvoissa ja mediaaneissa on odotetusti selviä eroja siten, että työnantajayrittäjillä sekä mediaani että keskiarvo ovat selvästi kaikkia muita ryhmiä korkeammalla tasolla. Keskiarvon ja mediaanin suuri ero työnantajien kohdalla kuitenkin kertoo, että kyseisessä ryhmässä tulojen hajonta on suurta. (Kuvio 6.5).

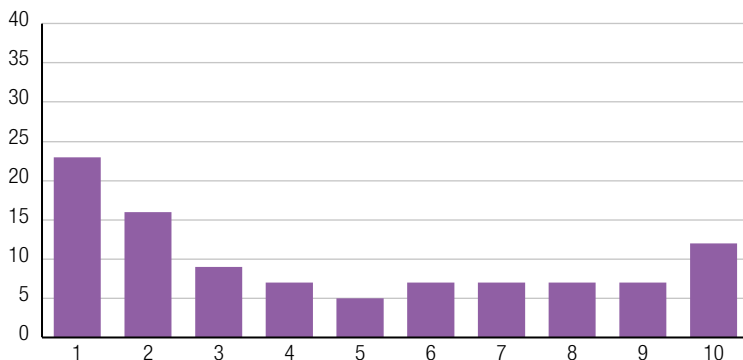
Kuvio 6.2

Itsensätyöllistäjät tulodesiileittäin 2016, %.
Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus, Tilastokeskus

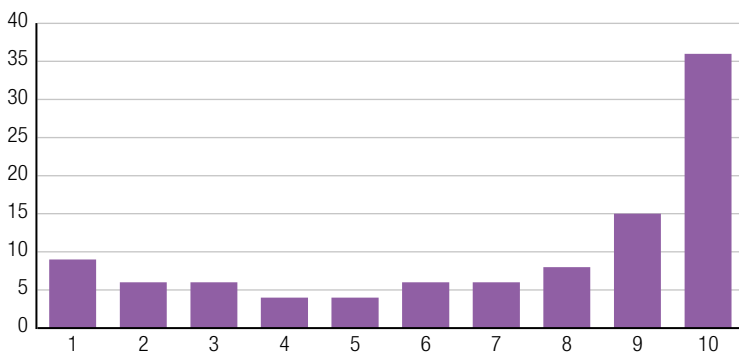
Kuvio 6.3

Maatalousyrittäjät tulodesiileittäin 2016, %. Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 6.4

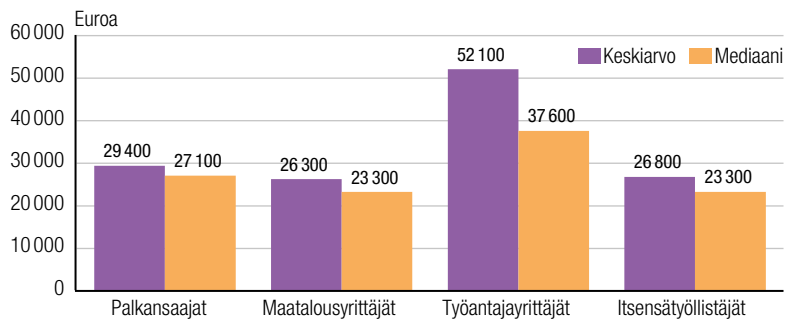
Työnantajayrittäjät tulodesiileittäin 2016, %. Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 6.5

Palkansaajien ja yrittäjien käytettävissä olevien tulojen keskiarvot ja mediaanit yrittäjätyyppin mukaan, euroa, 2016.

Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Tulojakaumaa on syytä tarkastella myös sukupuolen mukaan. Tätä tarkoitusta varten työlliset on tässä jaettu viiteen yhtä suureen ryhmään eli tulokvintileihin.

Kuten kuviossa 6.6 nähdään, miehet sijoittuvat naisia useammin ylempiin tulokvintileihin. Tätä selittää osittain se, että miehistä suurempi osa kuin naisista on hyvätuloisia työnantajayrittäjiä. Sukupuolierot tulojakaumassa kuitenkin säilyvät vastaavanlaisina myös silloin, kun tarkastellaan yrittäjätyyppejä erikseen. Niin maatalousyrittäjissä, itsensätyöllistäjissä kuin työnantajissa naiset sijoittuivat miehiä harvemmin ylimpään tulokvintiiliin ja vastaavasti useammin alimpaan tulokvintiiliin. Esimerkiksi työnantajayrittäjämiehistä ylimpään tulokvintiiliin kuului yli puolet (54 %), kun vastaava osuus naisista oli 42 prosenttia. Alimpaan tulokvintiiliin taas kuului työnantajamiehistä 13 prosenttia ja naisista viidennes (20 %).

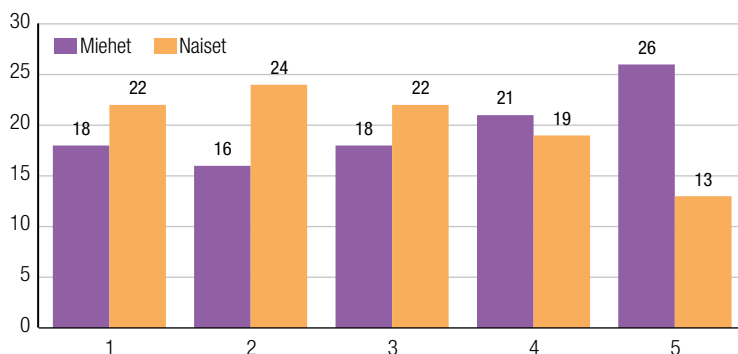
Yrittäjät tekevät osa-aikatyötä yleisemmin kuin palkansaajat. Tämä luonnollisesti heijastuu myös ryhmien tulojakaumiin. Onkin hyvä vielä tarkastella vain kokoaikaisesti työskenteleviä yrittäjien ja palkansaajien tulojakaumia.

Yrittäjien tulojen hajonta ylimpään ja alimpaan tulokvintiiliin säilyy myös silloin, kun keskitytään vain kokoaikatyötä tekeviin. Palkansaajilla tulojakauma sen si-

Kuvio 6.6

Yrittäjien tulokvintilit sukupuolen mukaan 2016, %.

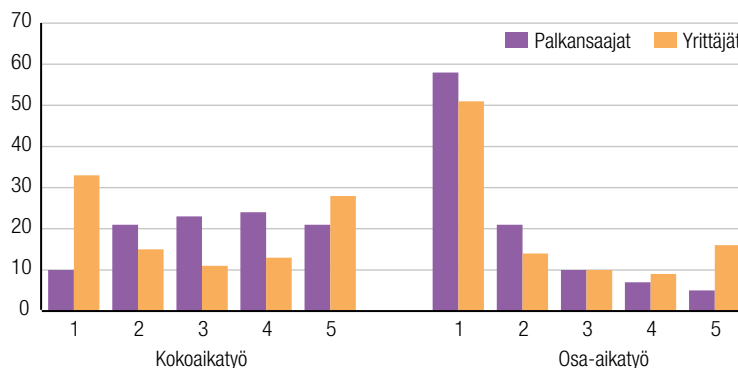
Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus, Tilastokeskus

Kuvio 6.7

Koko- ja osa-aikaiset yrittäjät ja palkansaajat tulokvintileittäin 2016, %.

Tulonjakotilasto ja työvoimatutkimus

jaan siirtyy kohti ylimpiä tulokvintilejä, kun osa-aikaisesti työskentelevät jätetään tarkastelusta pois. Palkansaaajilla tehdyn työn määrä – ainakin koko- ja osa-aikaisuus – heijastuu siis selvemmin heidän tulotasoonsa kuin yrittäjillä.

Edellä on tarkasteltu tulojen jakaumaa yksilön tulojen perusteella. On kuitenkin kiinnostavaa tietää, millainen yrittäjien tulojakauma on, mikäli koko asuntokunnan¹ tulot otetaan huomioon. Tasapainottavatko puolison ansiot yrittäjän pieniä tai suuria tuloja?

Tulojakauma muuttuikin jonkin verran, kun myös asumiskunnan muut tulot ja asema tulojakaumalla otetaan huomioon. Esimerkiksi alimpaan tulokvintiiliin kuuluvista maatalousyrittäjistä enää 43 prosenttia kuuluisi tuohon kvintiiliin silloin, jos koko asuntokunnan tulot huomioidaan. Toisin sanoen suurin osa omien tulojensa perusteella alimpaan kvintiiliin kuuluvista maatalousyrittäjistä siirtyi johonkin ylemmistä kvintileistä, kun koko asuntokunnan tulot huomioitiin. Näistä 57 prosentissa tapauksista asuntokunnan muilla jäsenillä oli siis kohdehenkilöä suuremmat käytettävissä olevat tulot, jotka tasoittivat kohdehenkilön pienituloisuutta.

Alimpiin tulokvintiiliin kuuluvista itsensätyöllistäjistä ja työnantajayrittäjistä 39 prosenttia jäi alimpaan tulokvintiiliin, kun tarkasteltiin koko asuntokunnan tuloja. Heillä oli näin ollen heitä parempi tuloinen kumppani vieläkin useammin kuin alimpaan kvintiiliin kuuluneilla maatalousyrittäjillä. Vertailussa on tosin hyvä muistaa, että työnantajayrittäjistä varsin harva kuului alimpaan tulokvintiiliin lähtökohdaisestikaan.

Omien tulojen perusteella ylimpään tulokvintiiliin kuuluvista valtaosa (79–85 % ryhmästä riippuen) kuului siihen myös silloin, kun koko asuntokunnan tulot otetaan huomioon. Tämä oli odotettavaa, sillä olihan jo kohdehenkilöllä itsellään suuret käytettävissä olevat tulot.

Kokemus omasta taloudellisesta tilanteesta

Pelkkä tulotaso ei riitä antamaan kokonais kuvaa yrittäjien taloudellisesta tilanteesta. Kokemukseen omasta taloudellisesta tilanteesta vaikuttavat myös monet muut seikat.

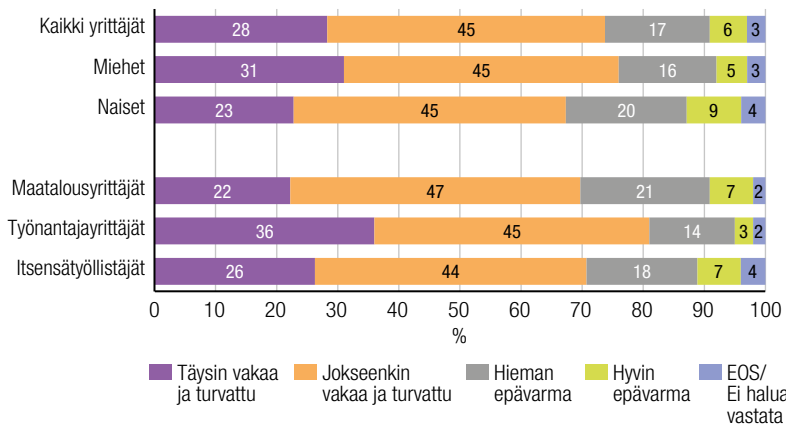
Kuvio 6.8 esittää yrittäjien kokemusta taloudellisen tilanteensa vakaudesta vuonna 2017. Myönteistä on, että lähes kolme neljästä yrittäjästä koki taloudellisen tilanteensa yrittäjänä täysin tai joihinkin vakaaksi ja turvatuksi. Yrittäjien kesken oli kuitenkin selviä eroja yrittäjätyypin, sukupuolen ja iän suhteen.

Työnantajayrittäjille vakaa ja turvattu taloudellinen tilanne oli yleisempi kuin muille: yli kolmannes koki tilanteensa täysin vakaaksi ja turvatuksi. Kun mukaan lasketaan myös tilanteensa joihinkin vakaaksi ja turvatuksi kokevat, osuus nousi työnantajilla 80 prosenttiin. Käänteisesti ilmaistuna noin joka viides työnantajayrittäjä koki vuonna 2017 taloutensa olevan jossain määrin epävarma.

1 Tavallisesti tuloja tarkastellaan käyttäen yksikkönä kotitaloutta, ei asuntokuntaa kuten tässä. Asuntokunnan ja kotitalouden ero on karkeistaen se, että asuntokuntaan luetaan kaikki samassa osoitteessa asuvat. Kotitalouden taas muodostavat kaikki ne henkilöt, jotka asuvat ja ruokailevat yhdessä tai jotka muuten käyttävät yhdessä tulojaan. Asuntokunta ja kotitalous koostuvat suurimassa osassa tapauksista kuitenkin samoista henkilöistä.

Kuvio 6.8

Taloudellisen tilanteen vakaus, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Maatalousyrittäjien ja itsensätyöllistäjien kokemukset muistuttavat taloudellisen vakauden kokemisen suhteen jossain määrin toisiaan. Maatalousyrittäjien joukossa oli tosin hieman vähemmän (22 %) taloutensa täysin vakaaksi ja turvatuksi ja hieman enemmän tilanteensa epävarmaksi (28 %) kokevia kuin itsensätyöllistäjissä (26 % ja 25 %). Itsensätyöllistäjille oli toisaalta yleisempää kuin muille se, ettei kysymyksen taloudellisen tilanteen vakaudesta osattu tai haluttu vastata.

Miehet kokivat tilanteensa yrittäjinä vakaammaksi kuin naiset. Tilanteensa vähintäänkin jokseenkin vakaaksi ja turvatuksi kokevia oli miesyrittäjistä 76 prosenttia, mutta naisista 68 prosenttia. Naisten joukossa lähes joka kymmenes (9 %) koki tilanteensa erittäin epävarmaksi, kun miehillä vastaava osuus oli 5 prosenttia.

Naiset kokivat taloudellisen tilanteensa melko tai hyvin epävarmaksi useammin kuin miehet yrittäjättyypistä riippumatta. Näin oli erityisesti maatalousyrittäjien (naiset 38 %, miehet 24 %) ja itsensätyöllistäjien (29 % vs. 23 %) joukossa, mutta myös työnantajayrittäjien parissa epävarmuuden kokemus oli yleisempää naisille (19 %) kuin miehille (16 %).

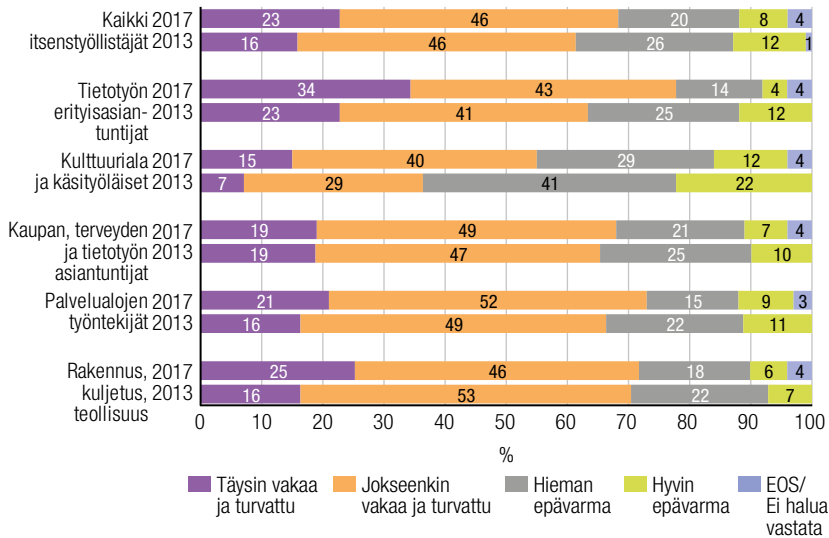
Vastaavasti tilanteensa tunsu täysin vakaaksi ja turvatuksi 16 prosenttia maatalousyrittäjinä toimivista naisista, mutta 25 prosenttia miehistä; 32 prosenttia työnantajayrittäjinä toimivista naisista ja 37 prosenttia miehistä; itsensätyöllistäjistä naisista 21 prosenttia, mutta miehistä 29 prosenttia.

Taloudellisen vakauden kokemus on yhteydessä myös ikään. Taloudellisen tilanteensa täysin vakaaksi ja turvatuksi tuntevien osuus nousee kymmenvuotiskaluokittain: nuorimmista, alle 25-vuotiaista yrittäjistä tilanteensa tunsu vakaaksi 21 prosenttia, kun yli 65-vuotiailla vastaava osuus oli 45 prosenttia.

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksessa kävi ilmeiseksi, että taloudellisen tilanteen kokemus vaihteli suuresti itsensätyöllistäjien eri ammattiryhmissä: kulttuuri- ja käsityöammateissa työskentelevät itsensätyöllistäjät kokivat tilanteensa selvästi epävarmemmaksi suhteessa muihin. *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistolla on mahdollista tehdä samanlainen vertailu. Kun tarkastelu rajataan vain 15–64-vuotiaisiin, voidaan tuloksia verrata ajassa myös vuoden 2013 *Itsensätyöllistäjät* -aineistoon. (Kuvio 6.9.)

Kuvio 6.9

Taloudellisen tilanteen vakaus, 15–64-vuotiaat itsensätyöllistäjät ammattiryhmän mukaan, %. Itsensätyöllistäjät 2013 ja Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Tulokset poikkeavat hieman kuviosta 6.8 erilaisen ikärajauksen vuoksi

Yleisen talous- ja työllisyystilanteen kohentuminen vuosien 2013–2017 välillä näkyy myös itsensätyöllistäjien kokemuksissa taloudellisen tilanteensa vakaudesta. Taloutensa yrittäjänä täysin vakaaksi ja turvatuksi kokevien osuus on noussut 7 prosenttiyksikköä. Epävarmuutta kokevien osuus on vastaavasti laskenut. Tilanteensa vakaaksi ja turvatuksi kokevien osuus on noussut selvästi kaikissa ammattiryhmissä lukuun ottamatta kaupan, terveyden ja tietotyön asiantuntijoita.

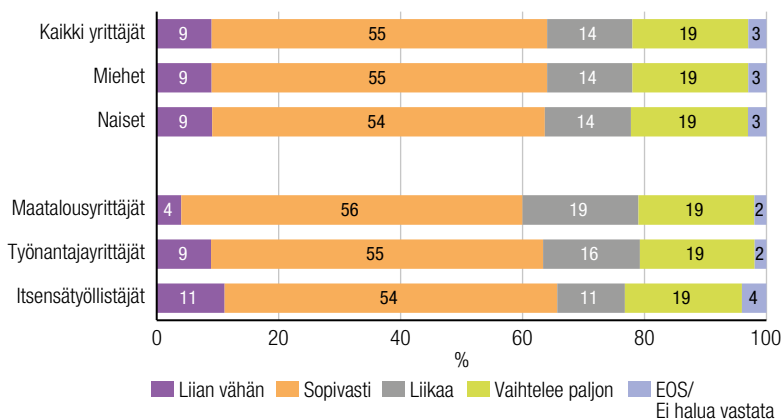
Kulttuurialalla ja käsityöammateissa toimivien itsensätyöllistäjien tilanne näyttäytyi vuoden 2013 tutkimuksessa erityisen epävarmalta taloudellisesti, ja se on sitä edelleen, jos verrataan muihin itsensätyöllistäjäryhmiin. Kokemus vakaasta taloudellisesta on kuitenkin yleistynyt erityisen paljon juuri tässä ryhmässä verrattuna vuoteen 2013. Kyseessä lieneekin ala, jossa taloudellisten suhdanteiden heilahtelut näkyvät erityisen selvästi – kun kuluttajilla on niukasti rahaa, kulttuuripalvelujen ja käsityöläistuotteiden hankintaa tuskin priorisoidaan. Näin ajatellen juuri kaupan, terveyden ja tietotyön asiantuntijoiden tuottamien palveluiden ja tuotteiden kysyntä näyttäisi vähiten suhdanneherkältä.

Työtilanne

Ilman palkattua työvoimaa toimivilta yksinyrittäjiltä kysyttiin *Yrittäjät Suomessa 2017*-tutkimuksessa, kuinka paljon töitä heillä oli pääsääntöisesti ollut edellisen 12 kuukauden aikana. Työnantajayrittäjiltä tiedusteltiin vastaavasti, paljoko heidän yrityksellään oli ollut töitä. Kuviossa 6.10 yksinyrittäjien ja työnantajayrittäjien vastaukset on yhdistetty.

Kuvio 6.10

Töitä pääsääntöisesti liian vähän, sopivasti tai liikaa edellisen 12 kk aikana, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Yli puolet yrittäjistä katsoi, että heillä tai heidän yrityksellään oli ollut sopivasti töitä edellisen 12 kuukauden aikana. Noin joka kymmenennellä (9 %) töitä oli ollut liian vähän ja 14 prosentilla pikemminkin liikaa. Joka viidennen oli vaikea vastata kysymykseen siksi, että työtilanne oli vaihdellut niin paljon edellisten 12 kuukauden aikana. Mielenkiintoista kyllä, sukupuolten välillä ei ollut tässä suhteessa lainkaan eroa.

Yrittäjäryhmien kesken eroja sen sijaan näkyi. Vaikka kaikissa ryhmissä reilut puolet katsoi töitä olleen pääsääntöisesti sopivasti, maanviljelijöille oli muita tyyppilisempää se, että töitä oli ollut liikaa. Heille oli vastaavasti selvästi harvinaisempaa kuin muille se, että töitä olisi ollut liian vähän. Itsensätyöllistäjille töiden liiallisuus oli harvinaisinta. Vajaalla viidenneksellä kaikissa ryhmissä työtilanne vaihteli niin paljon, että töiden riittävyyttä ei ollut yksiselitteistä todeta.

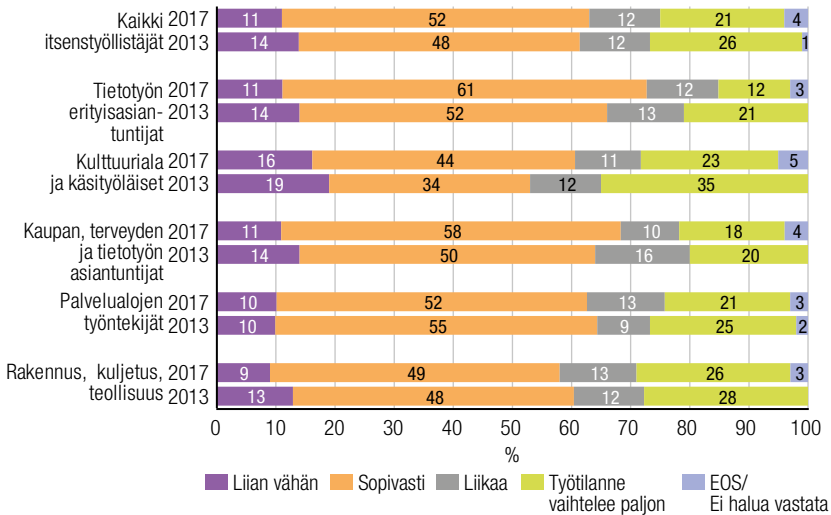
Yleisen taloudellisen tilanteen kohentuminen näkyy myös silloin, kun 15–64-vuotiaiden itsensätyöllistäjien työtilannetta vertaa vuoteen 2013 (kuvio 6.11). Niiden itsensätyöllistäjien määrä, joilla oli ollut liian vähän töitä edellisten 12 kuukauden aikana, on jonkin verran laskenut ja niiden, joilla töitä on ollut sopivasti, vastaavasti noussut. Tämä näkyy erityisesti tietotyön asiantuntijoilla ja kulttuurialalla ja käsityöammateissa työskentelevillä. Aiempaa hieman harvempi itsensätyöllistäjä sanoi työmäärän vaihdelleen paljon.

On kuitenkin syytä huomata, että töiden määrä ei yksiselitteisesti kerro taloudellisen tilanteen vakaudesta, vaikka ulottuvuudet jossain määrin keskenään korreloivatkin. Noin kolme neljästä sellaisesta yrittäjästä, jolla oli ollut pääsääntöisesti liikaa töitä, kuvasi taloudellista tilannettaan yrittäjänä vakaaksi ja turvatuksi. Liiasta työmäärästä huolimatta heistä noin neljännes (23 %) kuitenkin koki taloudellisen tilanteensa epävarmaksi.

Vastaavasti liian vähän töitä edellisen 12 kuukauden aikana saaneista 58 prosenttia koki tilanteensa taloudellisesti epävarmaksi – mutta 40 prosenttia heistä koki taloudellisen tilanteensa töiden vähäisyydestä huolimatta vakaaksi ja turvatuksi.

Kuvio 6.11

Työmäärä edellisen 12 kuukauden aikana, 15–64-vuotiaat
 itsensätyöllistäjät ammattiryhmän mukaan mukaan, %.
 Itsensätyöllistäjät 2013 ja Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

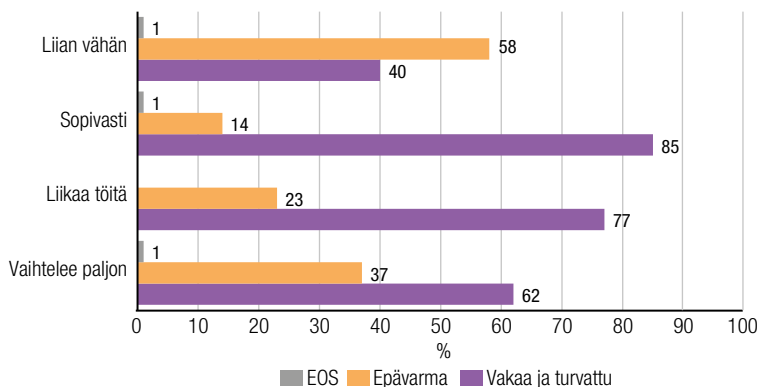
Tulokset poikkeavat hieman kuviosta 6.10 erilaisen ikärajauksen vuoksi

Selkeimmin taloudellinen epävarmuus yhdistyi työmäärän suureen vaihteluun: niistä, jotka kokivat työmääränsä vaihdelleen paljon, 37 prosenttia koki taloudellista epävarmuutta yrittäjänä. Tosin myös heistä 62 prosenttia piti tilannettaan taloudellisesti vakaana ja turvattuna. Epävarmuus oli yleisintä ja taloudellisen turvallisuuden tunne vastaavasti harvinaisinta siinä ryhmässä, jossa töitä oli ollut sopivasti. (Kuvio 6.12.)

Naiset kokivat taloudellista epävarmuutta miehiä enemmän työtilanteesta riippumatta. Naisista, joilla oli ollut liian vähän töitä, 65 prosenttia, miehistä 55 pro-

Kuvio 6.12

Taloudellisen tilanteen vakaus, yrittäjät edellisen 12 kk työmäärän mukaan, %.
 Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

senttia koki taloudellisen tilanteensa epävarmaksi. Silloinkin, kun töitä oli ollut liikaa, lähes kolmannes (32 %) naisista koki taloudellista epävarmuutta yrittäjinä, kun vastaava osuus oli miehillä noin viidennes (19 %).

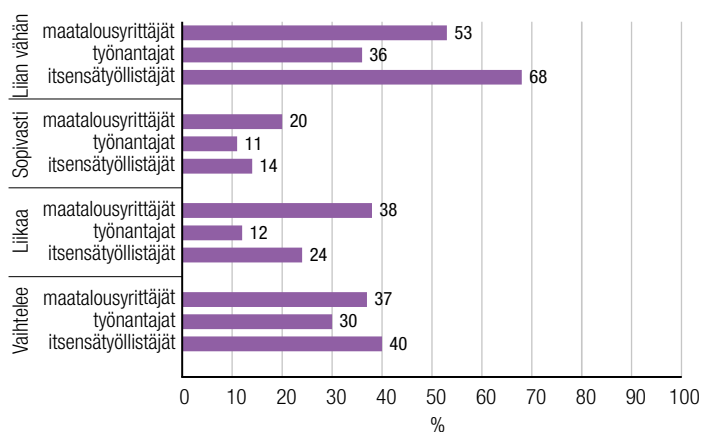
Niistä naisista, joilla töiden määrä oli vaihdellut paljon, 42 prosenttia koki epävarmuutta, miehistä 34 prosenttia. Jopa niille naisille, jotka kokivat työmääränsä olleen sopiva, taloudellinen epävarmuus oli jossain määrin tutumpaa (17 %) kuin vastaavassa tilanteessa olleille miehille (13 %).

Yrittäjätyyppien välillä on eroja, mutta niiden kesken on myös yhtäläisyyksiä. Kuviossa 6.13 näkyy, kuinka taloudellisen tilanteen epävarmuus yhdistyi kaikissa ryhmissä ennen kaikkea liian vähäiseen työmäärään sekä siihen, että työtilanne vaihteli paljon. Tällöin jopa työnantajayrittäjistä noin kolmannes koki taloudellisen tilanteen epävarmuutta, kun vastaava osuus oli heillä reilu 10 prosenttia silloin, kun töitä oli ollut sopivasti tai liikaa.

Maatalousyrittäjien osalta huomio kiinnittyy erityisesti siihen, että huomattavan suuri osa koki epävarmuutta jopa silloin, kun töitä oli ollut liikaa. Lisäksi viidennes heistä koki epävarmuutta silloinkin, kun työmäärää pidettiin sopivana. Tämä liittyy maanviljelyn työvoimavaltaisuuteen ja sen muihin erityispiirteisiin: vuodenaikojen mukaiset työt on tehtävä, jos alalla aikoo ylipäänsä pysyä, olipa tuotteelle ostajia jo tiedossa tai ei. Myös ylityöllistetyistä itsensäyöllistäjistä joka neljäs pitää taloudellista tilannettaan epävarmana. Tämä voi kertoa tilanteesta, jossa on mahdoton kieläytyä tarjotuista töistä varmistaakseen työt myös jatkossa, tai heikosta neuvotteluasemasta työn hinnoittelun suhteen.

Kuvio 6.13

Taloudellinen tilanne epävarma, yrittäjät yrittäjätyypin ja työtilanteen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Vaikutusmahdollisuudet työn hinnoitteluun

Osa tutkimuksen kysymyksistä oli suunnattu vain yksinyrittäjille. Tällöin niihin vastasivat myös ilman palkattua työvoimaa toimivat maatalousyrittäjät. Osa kysymyksistä esitettiin vain työnantajina toimiville. Niihin kysymyksiin vastasivat myös ne 17 prosenttia maatalousyrittäjistä, joilla oli palkattua työvoimaa, sisältyivät näissä tarkasteluissa työnantajayrittäjiin.

Kun kyseisten kysymysten tuloksia esitetään, on siis muistettava, että maatalousyrittäjiä on sekä yksinyrittäjien että työnantajayrittäjien joukossa.

Eräs vain yksinyrittäjille suunnatuista kysymyksistä koski yrittäjän mahdollisuuksia vaikuttaa työnsä hinnoitteluun. Noin kaksi kolmasosaa (65 %) yksinyrittäjistä koki voivansa hinnoitella tuotteensa tai palvelunsa pääsääntöisesti itse, eikä sukupuolten välillä ollut tässä suhteessa juurikaan eroa (naiset 67 %, miehet 64 %).

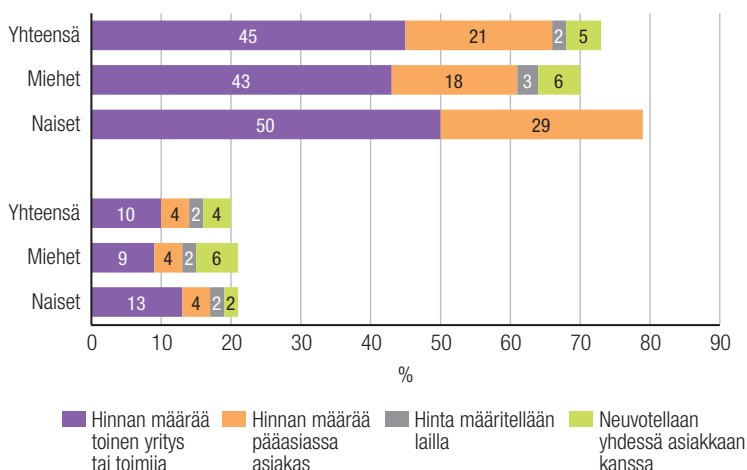
Yksinyrittäjinä toimivien maatalousyrittäjien ja itsensätyöllistäjien välinen ero oli kuitenkin merkittävä. Kun yksin toimivista maatalousyrittäjistä vain joka neljäs (26 %) koki voivansa hinnoitella työnsä pääsääntöisesti itse, itsensätyöllistäjistä näin vastasi kolme neljästä (75 %).

Jatkokysymyksellä selvisi, että kaikista yksin toimivista maatalousyrittäjistä **lähes puolet ei voinut hinnoitella tuotteitaan itse, koska hinnoittelun määräsi joku toinen yritys tai toimija, noin joka viidennellä heistä hinnoittelu ei ollut mahdollista, koska hinnan määräsi pääasiassa asiakas, pari prosenttia kertoi hintojen määräytyvän lakisääteisesti ja viitisen prosenttia neuvotteli hinnat yhdessä asiakkaan kanssa.***

Maatalousyrittäjille varsin tavallinen tilanne on se, että he myyvät tuotteensa keskitetysti isolle elintarvikeketjulle, joka toimittaa tuotteet vähittäiskaupan kautta lopukuluttajille. Maatalousyrittäjällä on tällöin harvoin neuvottelunvaraa siinä, millä

Kuvio 6.14

Tuotteesta tai palvelusta saatavan hinnan määräytyminen, yrittäjät ilman palkattua työvoimaa sukupuolen mukaan, %.*
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

* kuviota 6.14 ja tekstiä korjattu 20.12.2018

hinnalla hänen tuotteensa ostetaan: välikätenä toimiva ketju hinnoittelee tuotteen edelleen vähittäiskaupassa ja ottaa oman osuutensa voitosta. Tilanne näkyyne maatalousyrittäjien *hinnan määrää toinen yritys tai toimija* -vastausten suuressa osuudessa. Toisaalta tässä tilanteessa oleva maatalousyrittäjä on saattanut myös vastata *asiakas määrää hinnan yksipuolisesti*, jos hän on tulkinnut vastausvaihtoehdot niin, että kyseinen kauppaketju on *asiakas* eikä *toinen yritys tai toimija*.

Mielenkiintoista on se, että myös niille itsensätyöllistäjille, jotka eivät kokeneet voivansa hinnoitella itse työtään, tyypillisin tilanne oli se, että joku toinen yritys tai toimija määräsi hinnan – toisin sanoen hintaa ei määrännyt asiakas eikä hinnasta myöskään neuvoteltu yhdessä asiakkaan kanssa.

Toinen huomionarvoinen seikka on se, että niin maatalousyrittäjien kuin itsensätyöllistäjien joukossa miehillä oli enemmän vaikutusmahdollisuuksia työn hinnoitteluun kuin naisille. Silloinkin, kun miehet eivät kokeneet voivansa määrittellä pääsääntöisesti itse työnsä hintaa, heille oli yleisempää kuin naisille se, että he kuitenkin neuvottelivat hinnan yhdessä asiakkaan kanssa.

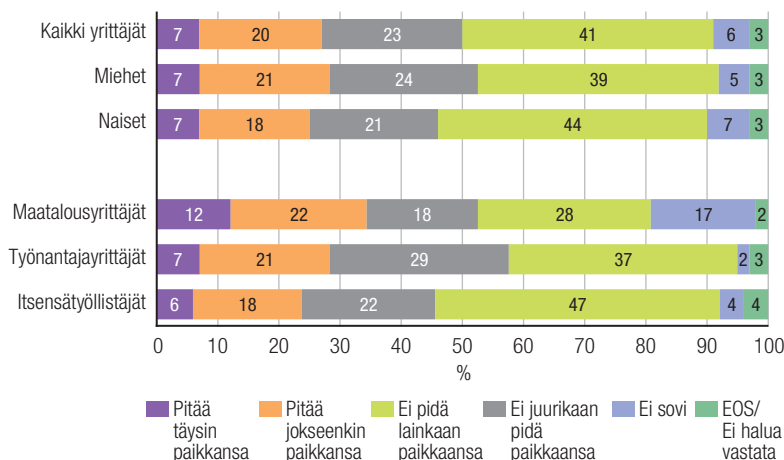
Yksinyrittäjille esitettiin myös väite *Varmistaakseni, että saan töitä, joudun hinnoittelemaan palveluni tai tuotteeni hinnan liian alhaiseksi,** ja työnantajayrittäjille vastaavasti *Varmistaakseni, että yritykseni saa toimeksiantoja, joudun pitämään tuotteiden tai palvelujen hinnan liian alhaisena.*

Maatalousyrittäjien joukossa oli muita enemmän heitä, jotka kokivat joutuvansa hinnoittelemaan työnsä liian alhaiseksi töiden jatkuvuuden takaamiseksi. Toisaalta joka kuudes maatalousyrittäjästä vastasi väittämään *Ei sovi* – lähes kaikki heistä olivat niitä, jotka olivat edellä ilmoittaneet toisen yrityksen tai toimijan taikka asiakkaan määräävän heidän työnsä hinnan yksipuolisesti. Tällaisessa tapauksessa ky-

Kuvio 6.15

Varmistaakseni, että saan töitä/yritykseni saa toimeksiantoja, joudun pitämään tuotteiden tai palvelujen hinnan liian alhaisena, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

* korjattu 20.12.2018

symystä ”hinnoittelusta” ei ilmeisesti pidetty relevanttina kysymyksenä, jos kerran it-sellä ei ollut lainkaan sananvaltaa tuotteista saatavaan hintaan.

Jos kysymys olisi muotoiltu toisin tyyliin *Joudun myymään tuotteeni tai palvelu-ni liian alhaiseen hintaan*, maatalousyrittäjien vastausjakauma olisi oletettavasti ollut vielä jyrkempi. Näistä *Ei sovi* -vastanneista maatalousyrittäjistä nimitään 90 prosent-tia totesi toisaalla, yrittäjätyön hankaluuksia koskevan kysymyksen yhteydessä, että ei ollut pystynyt riittävästi vaikuttamaan työnsä tai tuotteidensa hinnoitteluun edel-listen 12 kuukauden aikana. (Ks. luku 5.)

Vaikka työnantajayrittäjien tilanne näyttää monissa monissa muissa suhteissa vakaammalta kuin itsensätyöllistäjien, työnantajayrittäjät kokivat itsensätyöllistäjiä useammin, että he joutuivat hinnoittelemaan tuotteidensa tai palveluidensa hinnan liian alhaiseksi. Miehet taas kokivat näin yleisemmin kuin naiset.

Se, että pääasiassa toinen yritys tai asiakas määräsi tuotteista tai palveluista saa-dun hinnan, ja se, että yrittäjä koki hinnoittelevansa työnsä hinnan liian alhaisek-si saadakseen töitä, olivat yhteydessä toisiinsa. Kun katsotaan niitä yrittäjiä, joiden työn hinnan määräsi toinen yritys tai asiakas, kokemus oman työn myymisestä liian alhaiseen hintaan oli kaksin-kolminkertainen (15 %, *pitää täysin paikkansa*), verrat-tuna yrittäjiin, jotka voivat itse hinnoitella työnsä (6 %), joiden työn hinnan määrä-si laki (5 %) tai jotka neuvottelivat työstä saamansa korvauksen yhdessä asiakkaan kanssa (8 %).

On kuitenkin huomattava, että 46 prosenttia myös heistä, joiden työn hinnan määräsi toinen yritys, toimija tai asiakas, ei mielestään joutunut hinnoittelemaan työnsä arvoa liian alhaiseksi työtilaisuuksia saadakseen (*ei pidä juurikaan tai ei lain-kaan paikkaansa*).

Asiakkaiden määrä

Tutkimuksessa kysyttiin, kuinka monelle asiakkaalle yrittäjä oli työskennellyt tai myynyt tuotteitaan edellisen 12 kuukauden aikana. Jos asiakkaita oli ollut enemmän kuin yksi, kysyttiin, oliko vastaaja saanut vähintään 75 prosenttia tuloistaan yhdeltä asiakkaista.

Yrittäjätyyppien välillä on tässä suhteessa selvät erot. Noin joka viidennellä maa-talousyrittäjällä oli ollut vain yksi asiakas. Lisäksi joka kolmannen tulot olivat riip-puvaisia yhdestä pääasiallisesta asiakkaasta. Toisin sanoen puolet maatalousyrittäjistä oli käytännössä taloudellisesti riippuvaisia yhdestä isosta asiakkaasta. (Kuvio 6.16.)

Itsensätyöllistäjistä vajaa neljännes toimi yrittäjänä yhden ison asiakkaan varas-sa. Vastaava tilanne oli vain 13 prosentilla työnantajia. Työnantajayrittäjille oli mui-ta tyypillisempää se, että asiakkaita oli ollut vuoden aikana useita, vähintäänkin 10.

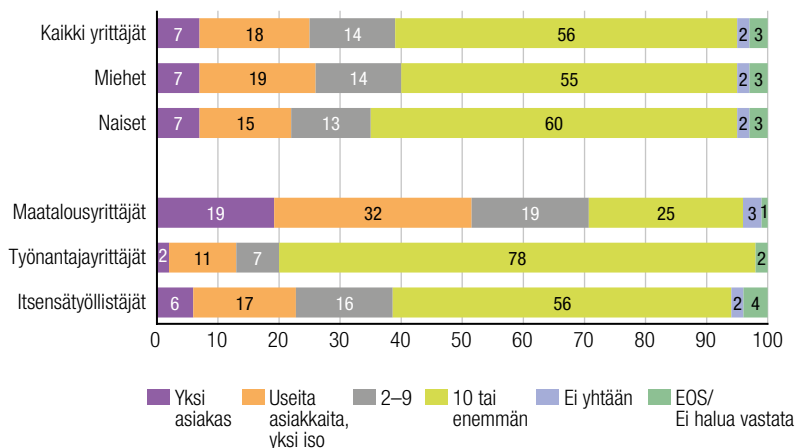
Naisten ja miesten välinen ero ei ollut tässä suhteessa suuri, vaikka miehillä oli-kin hieman useammin vain yksi (iso) asiakas kuin naisilla. Pari prosenttia vastaajista sanoi, ettei heillä ollut ollut yhtään asiakasta edeltävän 12 kuukauden aikana.

Asiakkaiden määrä ei vielä kerro yrittäjätoiminnan haavoittuvuudesta. *Itsensä-työllistäjät 2013* -tutkimuksen yhteydessä tehdyistä laadullisissa haastatteluissa kävi ilmi, että yksi iso, luotettava ja säännöllisesti maksava asiakas voi olla parempi vaih-

Kuvio 6.16

Asiakkaiden määrä edellisen 12 kuukauden aikana, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

toehto kuin se, että tulovirta muodostuu useista asiakkaista, jolloin esimerkiksi työtilausten hallinnointiin ja laskutukseen liittyvä työ voidaan kokea rasittavaksi.

Yrittäjätoiminnan haavoittuvuuden kannalta asiakkaiden määrää ratkaisevampi tekijä on yrittäjän neuvotteluasema markkinoilla: jos yrittäjällä esimerkiksi on niin hyvä ammattitaito tai tuote, että hänen asiakkuudestaan lähes kilpaillaan, ei isonkaan asiakkaan menettäminen merkitse taloudellista iskuja, koska uusia asiakkaita on helppo saada tilalle.

Tämän vuoksi myös *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksessa tiedusteltiin niiltä yrittäjiltä, joilla oli yksi (pääasiallinen) asiakas, kuinka helppoa tai vaikeaa olisi saada uusi asiakas tai toimeksiantaja nykyisen tilalle.

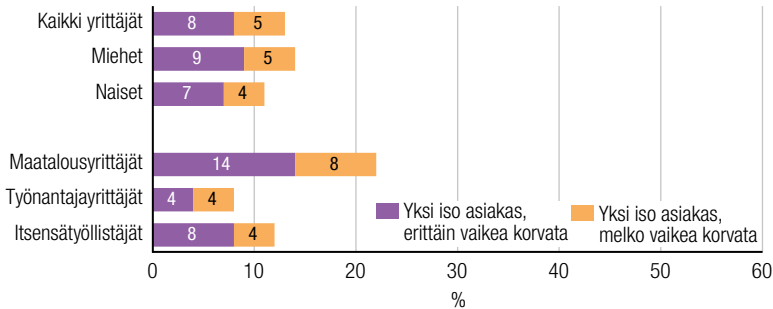
Yhden (pääasiallisen) asiakkaan maatalousyrittäjille tämä olisi ollut helpointa. Yli puolet (54 %) vastasi, että uuden asiakkaan saaminen olisi erittäin tai melko helppoa. Myös yhden asiakkaan varassa toimivista itsensätyöllistäjistä 42 prosenttia piti uuden asiakkaan/toimeksiantajan saamista vähintään melko helppona. Niille harvoille työnantajayrittäjille, joilla oli vain yksi pääasiallinen asiakas, tuon asiakkaan menetys olisi ollut suurempi isku kuin muille yrittäjille: vain vajaa kolmannes piti korvaavan toimeksiantajan saamista helppona.

Naisten ja miesten välillä ei ollut tässä suhteessa juurikaan eroa. Naisista 43 ja miehistä 45 prosenttia olisi pitänyt pääasiallisen asiakkaansa korvaamista suhteellisen helppona, kun taas 54 prosentille naisia ja 51 prosentille miehiä se olisi ollut vaikeaa.

Kuvio 6.17 näyttää tämän riippuvuuden suhteutettuna kaikkiin kunkin yrittäjätyyppin yrittäjiin sekä kaikkiin nais- ja miesyrittäjiin. Mikäli yrittäjätilanteen haavoittuvuutta mitataan sillä, muodostuuko toimeentulo lähinnä yhden asiakkaan tai toimeksiantajan tilauksista ja tuon toimeksiantajan tilalle olisi vaikea löytää toista, maatalousyrittäjien tilanne näyttää kaikkein haavoittuvaisimmalta. Se koski useampaa

Kuvio 6.17

Vaikea löytää uutta asiakasta pääasiallisen asiakkaan tai toimeksiantajan tilalle, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

kuin joka viidettä (22 %) maatalousyrittäjää. Työnantajayrittäjistä sen sijaan vain 8 prosenttia oli yhtä haavoittuvaisessa tilanteessa.

Yksinyrittäjien taloudellista riippuvuutta käsitellään lähemmin luvussa 10.

Maatalousyrittäjien taloudellinen tilanne heikoin, työnantajilla paras

Tässä luvussa tarkastelimme yrittäjien taloudellista tilannetta eri näkökulmista: yrittäjien sijoittumista tulodesiileihin ja kvintiileihin vuoden 2016 rekisteriaineiston pohjalta sekä yrittäjien omia kokemuksia taloudellisesta tilanteestaan.

Yrittäjien tulojakauma on polarisoitunut. Noin viidennes yrittäjistä kuuluu käytettävissä olevien tulojensa perusteella alimpaan tulodesiiliin ja noin viidennes ylimpään tulodesiiliin. Maatalousyrittäjistä ja itsensätyöllistäjistä tulojakauma painottuu alempiin desiileihin, työnantajayrittäjien ylimpään tulodesiiliin. Työnantajayrittäjien käytettävissä olevien tulojen keskiarvo on kuitenkin huomattavasti korkeampi kuin mediaani, mikä kertoo siitä, että tulojen hajonta on ryhmässä suurta.

Tuloerot ovat suuret myös sukupuolten välillä. Yrittäjämiehistä joka neljäs kuuluu ylimpään tulodesiiliin, naisista vain reilu 10 prosenttia. Pienituloisimpien yrittäjien taloudellista tilannetta tasapainottaa usein parempituloinen kumppani. Yli puolet alimpaan tulokvintiiliin kuuluvista yrittäjistä siirtyy ylempiin kvintiileihin, kun tarkastellaan koko asuntokunnan tuloja.

Kolme neljästä yrittäjästä koki taloudellisen tilanteensa yrittäjänä vähintäänkin joksikin vakaaksi ja turvatuksi vuonna 2017. Tämä oli yleisempää miehille kuin naisille yrittäjätyyppistä riippumatta. Yli puolet yrittäjistä arvioi, että heillä oli ollut sopivasti töitä edellisten 12 kuukauden aikana, mutta toisaalta lähes joka viidennellä yrittäjällä työtilanne oli vaihdellut niin paljon, että heidän oli vaikea arvioida työmääränsä sopivuutta. Työn vähäisyys tai työmäärän suuri vaihtelevuus näytti liittyvän keskimääräistä suurempaan taloudellisen epävarmuuden kokemiseen. Toisaalta myös osa heistä, joilla oli ollut liikaa töitä, koki taloudellista epävarmuutta.

Maatalousyrittäjien kokemus taloudellisen tilanteensa vakaudesta on yrittäjärystmistä heikoin, joskaan ero itsensätyöllistäjiin ei ole suuri. Maatalousyrittäjien kokonaistilanne on hyvin erityislaatuinen: heille oli muita tyypillisempää, että töitä oli ollut liikaa edellisen 12 kuukauden aikana – ja siitä huolimatta taloudellinen tilanne saatettiin kokea epävarmaksi. Maatalousyrittäjille näytti olevan enemmän sääntö kuin poikkeus, että he eivät voineet hinnoitella työtään itse, vaan hinnat määräsi joku ulkopuolinen yritys tai toimija taikka asiakas. Maatalousyrittäjille oli myös tumpaa kuin muille se, että he kokivat joutuvansa hinnoittelemaan työnsä liian alhaiseksi saadakseen jatkossakin töitä. Yli puolet maatalousyrittäjistä toimi tilanteessa, jossa heillä oli vain yksi asiakas tai he saivat vähintään 75 prosenttia tuloistaan yhdeltä isolta asiakkaalta. Toisaalta reilu puolet heistä arveli, että tuon asiakkaan tilalle olisi ollut helppoa saada toinen asiakas.

Itsensätyöllistäjät tunsivat taloudellisen tilanteensa hieman vakaammaksi ja turvatummmaksi kuin maatalousyrittäjät, mutta jäivät tässä suhteessa kuitenkin kauas työnantajayrittäjistä. Kokemus taloudellisen tilanteen vakaudesta vaihteli itsensätyöllistäjien keskuudessa: tilanne oli vakain tietotyön erityisasiantuntijoilla ja heikoin kulttuuri- ja käsityöaloilla. Kaiken kaikkiaan itsensätyöllistäjien taloudellinen tilanne näytti kuitenkin vahvistuneen vuoteen 2013 verrattuna lähes kaikissa ammattiryhmissä. Itsensätyöllistäjistä ainoastaan noin neljännes koki joutuvansa hinnoittelemaan työnsä liian alhaiseksi työtilaisuuksia saadakseen, mikä oli vähemmän kuin muilla yrittäjätyypeillä. Niin ikään vajaalla neljänneksellä itsensätyöllistäjiä oli vain yksi tai yksi pääasiallinen (yli 75 % tuloista) asiakas. Valtaosalle heistä olisi ollut vaikeaa saada uutta asiakasta nykyisen pääasiallisen asiakkaan tilalle.

Työnantajayrittäjistä suurempi osa pitää taloudellista tilannettaan vakaana ja turvattuna kuin muista yrittäjätyypeistä. Työnantajayrittäjille oli melko harvinaista, että heillä olisi ollut vain yksi ainoa tai yksi pääasiallinen asiakas: asiakkaita oli tavallissimmin vähintäänkin 10. Toisaalta juuri työnantajille tuon yhden pääasiallisen asiakkaan korvaaminen toisella olisi ollut hankalaa paljon yleisemmin kuin muille yrittäjärhyhmille.

7 Työaika ja työolot

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin yrittäjien työaikoja ja työoloja ja verrataan niitä mahdollisin osin palkansaajien työolosuhteisiin.

Yrittäjien pitkät työpäivät nousevat yleensä esille, kun puhutaan yrittäjien työaajoista. Työaikalaki ei säätele yrittäjien työaikaa tai sen enimmäispituutta samalla tavalla kuin palkansaajien työ- tai virkasuhteessa tekemää työaikaa säännellään. Poikkeuksena on kuljetusala, jossa yrittäjäkuljettajien enimmäistyöajaksi on asetettu 48 tuntia. Yrittäjäkuljettajat ovat siis ensimmäinen ja toistaiseksi ainoa elinkeinonharjoittajien ryhmä, jonka työaikaa säädelään Suomessa.

Onkin totta, että yrittäjien keskimääräinen säännöllinen työaika on selvästi pidempi kuin palkansaajilla. Vuonna 2017 yrittäjämiehet tekivät keskimäärin yli kolme tuntia pidempää työviikkoa kuin palkansaajamiehet, ja yrittäjänaiset kaksi tuntia pidempää työaikaa palkansaajanaisiin verrattuna.

Säännöllinen viikkotyöaika on pisin työnantajayrittäjillä, keskimäärin noin 46 tuntia, sekä maatalousyrittäjillä, lähes 45 tuntia viikossa. Itsensätyöllistäjien keskimääräinen viikkotyöaika jäi tästä selvästi jälkeen, keskimäärin 35 tuntiin viikossa. Se oli näin ollen keskimäärin noin tunnin lyhyempi kuin palkansaajien normaali viikkotyöaika.

Vaikka yrittäjien työaika on siis keskimäärin pidempi kuin palkansaajilla, yrittäjillä työajat polarisoituvat toisin kuin palkansaajilla. Yhtäältä yrittäjät tekivät vuonna 2017 ”ylipitkää” yli 40 tunnin työviikkoa useammin kuin palkansaajat, toisaalta myös lyhyet työviikot olivat yrittäjille tyypillisempiä kuin palkansaajille.

Kuviossa 7.1 nähdään kuinka yli 40 prosenttia kaikista yrittäjistä venytti työviikkonsa yli 40 tunnin mittaiseksi, mutta toisaalta lähes 30 prosentilla työtuntien määrä viikossa jäi alle 35 tunnin. Palkansaajilla vastaavat osuudet olivat 11 ja 19 prosenttia. Palkansaajista 70 prosenttia teki 35–40 tunnin työviikkoa, yrittäjistä vain 27 prosenttia.

Kuten viikkotyöajan keskiarvoista jo näkyi, erityisesti maatalousyrittäjien ja työnantajayrittäjien työviikot venyivät: lähes puolet kertoi tekevänsä vähintään 50 tunnin työviikkoa. Maatalousyrittäjille lyhyetkään työviikot eivät toisaalta olleet harvinaisia, sillä 28 prosentilla työviikko jäi alle 35 tunnin. Eniten lyhyttä työaikaa tekeviä oli itsensätyöllistäjien joukossa; heistä neljänneksellä (24 %) työaika jäi alle 20 tunnin ja 14 prosentilla 20–34 tuntiin. Toisaalta myös ylipitkiä viikkoja tekeviä oli itsensätyöllistäjien joukossa selvästi enemmän kuin palkansaajien keskuudessa.

Taulukko 7.1

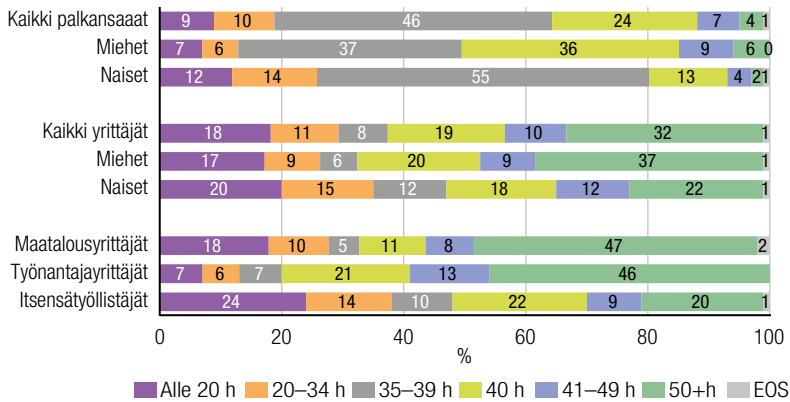
Säännöllinen viikkotyöaika, palkansaajat ja yrittäjät sukupuolen mukaan, tuntia/viikko. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	Yhteensä	Miehet	Naiset
Palkansaajat	36,2	37,9	34,6
Yrittäjät	39,8	41,3	36,6
Maatalousyrittäjät	44,6	44,5	44,9
Työnantajayrittäjät	45,9	46,8	43,3
Itsenäyöllistäjät	35,0	36,5	32,6
Yrittäjäperheenjäsenet	17,5	18,6	16,0

Kuvio 7.1

Säännöllinen viikkotyöaika, yrittäjät ja palkansaajat sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, tuntia/viikko.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

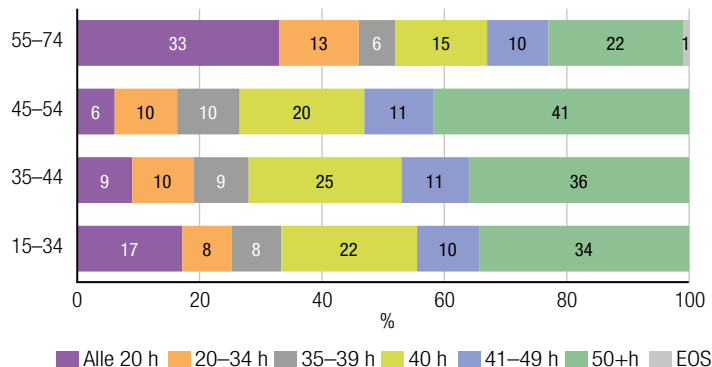
Työajan pituus on yhteydessä ikään. Työajat polarisoituvat erityisen selvästi yhä räältä iäkkäimpien, yli 55-vuotiaiden yrittäjien, mutta toisaalta myös nuorimpien, alle 35-vuotiaiden joukossa. Iäkkäistä kolmannes teki töitä enää alle 20 tuntia viikossa, ja yhteensä lähes puolella (47 %) tunnit jäivät alle 35 tunnin vuonna 2017. Kuitenkin myös tässä ikäryhmässä useampi kuin joka viides (22 %) teki töitä vähintään 50 tuntia viikossa.

Alle 35-vuotiaista yrittäjistä neljänneksellä (25 %) työviikko jäi alle 35 tunnin, mutta joka kolmannella (34 %) se venyi vähintään 50 tuntiin. Intensiivisimmillään työnteko on 45–54-vuotiaiden yrittäjien joukossa: heistä yli 40 prosenttia teki vähintään 50 tunnin työviikkoa ja ainoastaan 16 prosenttia viikkotyöaika jäi alle 35 tuntia. (Kuvio 7.2.)

Kuvio 7.2

Säännöllinen viikkotyöaika, yrittäjät iän mukaan, tuntia/viikko.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Yrittäjistä 21 prosenttia teki oman ilmoituksensa mukaan osa-aikatyötä vuonna 2017, naisista 25 ja miehistä 20 prosenttia. Osuus vaihtelee kuitenkin suuresti yrittäjätyyppin mukaan: maatalousyrittäjistä osa-aikatyötä teki 22 prosenttia, työnantajayrittäjistä 9 prosenttia ja itsensäyöllistäjistä 28 prosenttia. Palkansaajilla osa-aikatyötä tekevien osuus oli 16 prosenttia (naiset 21 %, miehet 10 %) vuonna 2017. Yrittäjäperheenjäsenistä lähes kaikki, noin 90 prosenttia, ilmoitti tekevänsä osa-aikatyötä. Jos osa-aikatyötä tekevien osuus lasketaan yrittäjistä ja yrittäjäperheenjäsenistä yhteensä, kuten toisinaan on tapana, osa-aikaisten yrittäjien osuus nouseekin 24 prosenttiin. (Ks. myös Lukkarinen 2018.)

Työ viikonloppuisin, iltaisin ja öisin

Yrittäjien työajat ajoittuvat viikonloppuihin ja iltoihin yleisemmin kuin palkansaajien työajat. Lauantaisin ja sunnuntaisin työskentely edellisen neljän viikon aikana oli ollut erityisen yleistä maatalousyrittäjille. (Kuviot 7.3 ja 7.4.)

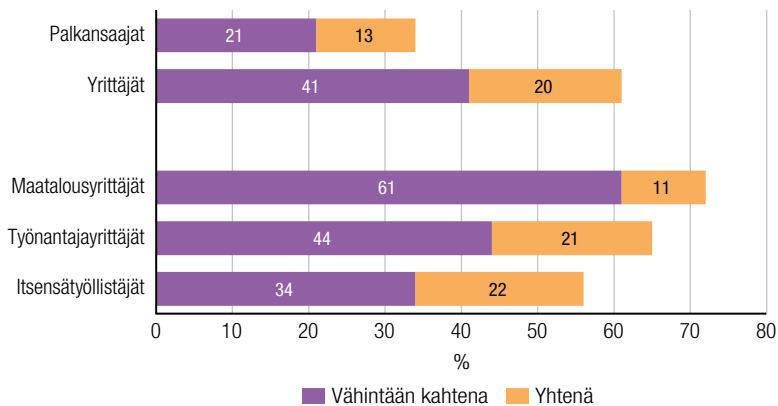
Palkansaajanaisille lauantai- ja sunnuntaityö on jonkin verran yleisempää kuin palkansaajamiehille, mutta yrittäjien keskuudessa tilanne on päinvastainen: miehet olivat tehneet yleisemmin töitä lauantaisin (62 % vähintään yhtenä lauantaina) ja sunnuntaisin (46 % vähintään yhtenä sunnuntaina) kuin naiset (59 % ja 39 %). Tähän vaikuttaa osaltaan maatalousyrittäjille yleinen viikonlopputyö, onhan maatalousyrittäjien ryhmä erittäin miesvaltainen. Mielenkiintoista kuitenkin on, että maatalousyrittäjien parissa naisten tekemä viikonlopputyö oli vielä tavallisempaa kuin miesten viikonlopputyö.

Iltaisin työskentely oli tutuinta työnantajayrittäjille, mutta maatalousyrittäjät ja itsensäyöllistäjät eivät jääneet heistä kauas jälkeen. On tosin huomattava, että maatalousyrittäjille iltatyö oli useimmiten ollut säännöllistä, kun toisissa ryhmissä sitä

Kuvio 7.3

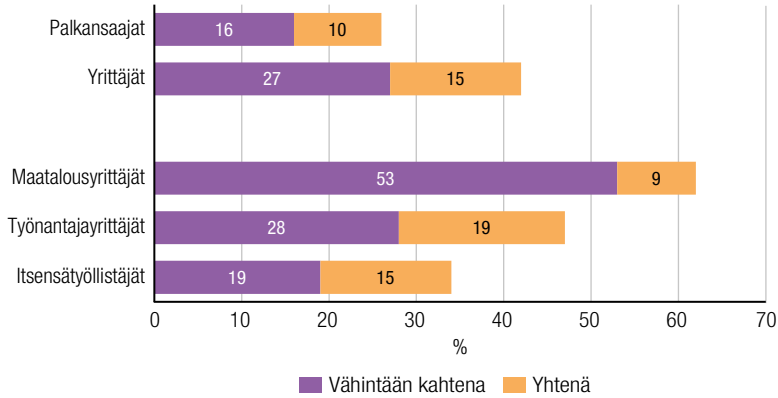
Työskennellyt lauantaina edellisten 4 viikon aikana, yrittäjät ja palkansaajat yrittäjätyyppin mukaan, tuntia/viikko.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 7.4

Työskennellyt sunnuntaina päätyössään edellisten 4 viikon aikana, yrittäjät ja palkansaajat yrittäjätyypin mukaan, tuntia/viikko. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

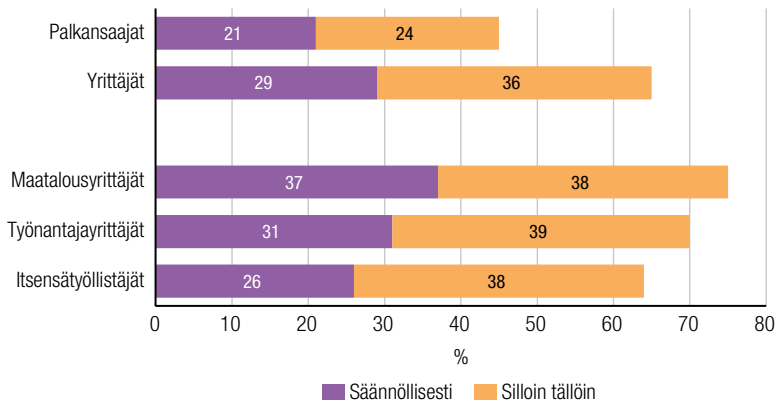

oli tapahtunut pikemminkin silloin tällöin. (Kuvio 7.5.) Naiset (64 %) ja miehet (65 %) olivat tehneet yhtä yleisesti iltatöitä vähintäänkin silloin tällöin edellisten neljän viikon aikana.

Työtyön eli kello 23 ja kello 6 välillä tehdyn työn yleisyydessä palkansaajien ja yrittäjien välinen ero ei ollut kovin suuri. Oli kuitenkin niin, että palkansaajille yötyö oli ollut yleisemmin säännöllistä kuin yrittäjille, joille tyypillisempää oli ollut se, että yötyötä oli tehty silloin tällöin edellisen neljän viikon aikana. Palkansaajien osalta kyse lienee muun muassa säännöllisen vuorotyön yleisyydestä, yrittäjillä taas pikemminkin työpäivän satunnaisista venyttämistä yömyöhään. Yrittäjämiehille öisin työskentely oli ollut yleisempää (17 % vähintään silloin tällöin) kuin naisille (11 %).

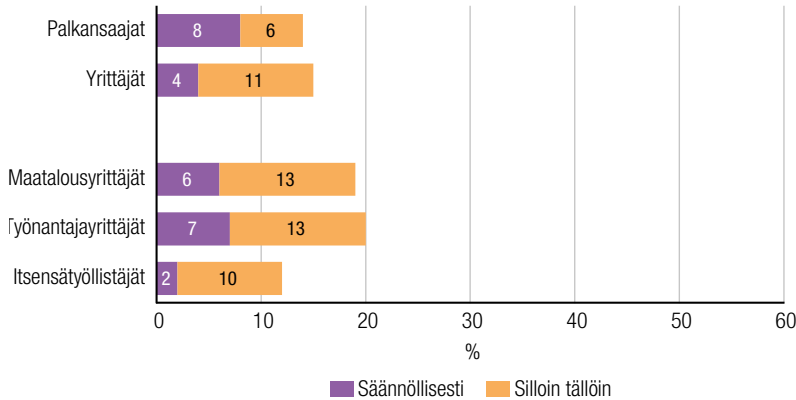
Kuvio 7.5

Työskennellyt iltaisin päätyössään edellisten 4 viikon aikana, yrittäjät ja palkansaajat yrittäjätyypin mukaan, tuntia/viikko. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 7.6

Työskennellyt öisin päätyössään edellisten 4 viikon aikana, yrittäjät ja palkansaajat yrittäjätyyppin mukaan, tuntia/viikko. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Vaikutusmahdollisuudet työhön

”Yrittäjän vapaus”, se, että saa olla ”oman itsensä herra” on perinteisesti yhdistetty yrittäjyyteen erotuksena palkkatyöstä, jossa työnantaja tai esimies asettaa työnteon ehdot. Tilastokeskuksen työolotutkimuksen mukaan kuitenkin myös palkansaajien vaikutusmahdollisuudet oman työnsä eri osatekijöihin ovat kasvaneet pitkällä aikavälillä työtahtiin vaikuttamista lukuun ottamatta (Sutela & Lehto 2014). Yhä enemmän puhutaan oman työn johtamisesta myös palkkatyössä.

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa kysyttiin sekä yrittäjiltä, palkansaajilta että yrittäjäperheenjäseniltä sitä, oliko heidän mahdollista vaikuttaa työnsä sisältöön, työjärjestykseen sekä työnsä aikatauluihin. Vaikka mahdollisuus vaikuttaa omaan työhön on pikemminkin liukuva kuin dikotominen käsite – itse kukin voi vaikuttaa ainakin jossain määrin työnsä osatekijöihin – tässä tutkimuksessa vastausvaihtoehdot olivat Eurostatin määrittäminä yksinkertaisesti kyllä/ei.

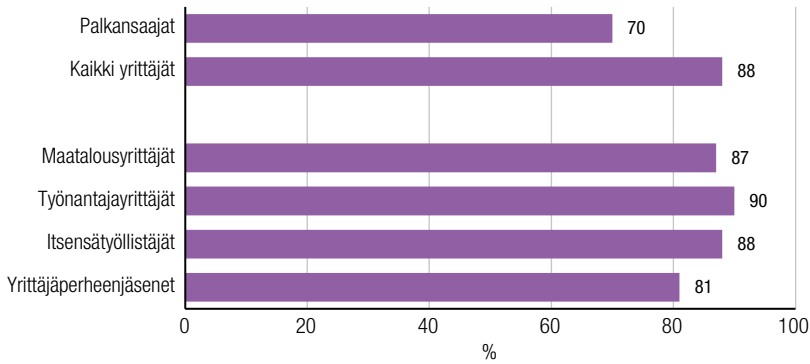
Tulokset näyttivät odotetusti, että yrittäjät pystyivät yleisemmin kuin palkansaajat vaikuttamaan työnsä sisältöön ja siihen, missä järjestyksessä tekivät työnsä. Eroa palkansaajiin oli erityisesti siinä, kuinka moni koki voivansa vaikuttaa työtehtäviensä sisältöön. Toisaalta oli merkillepantavaa, että myös palkansaajista moni, useampi kuin kaksi kolmesta, koki voivansa vaikuttaa työtehtäviensä sisältöön ja neljä viidestä siihen, missä järjestyksessä teki työnsä. (Kuviot 7.7 ja 7.8.)

Yrittäjien kesken ei ollut juurikaan eroa siinä, kuinka moni koki voivansa vaikuttaa työnsä osatekijöihin, vaan näin ajatteli noin 90 prosenttia yrittäjätyyppistä tai sukupuolesta riippumatta. Avustavilla yrittäjäperheenjäsenillä vaikutusmahdollisuuksia oli hieman harvemmin kuin varsinaisilla yrittäjillä. Heillä oli kuitenkin enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa työtehtäviensä sisältöön kuin palkansaajilla.

Yrittäjien parissa ei ollut juurikaan sukupuolten välisiä eroja siinä, moniko koki voivansa vaikuttaa työnsä sisältöön tai työjärjestykseensä. Palkansaajat sekä avustavat

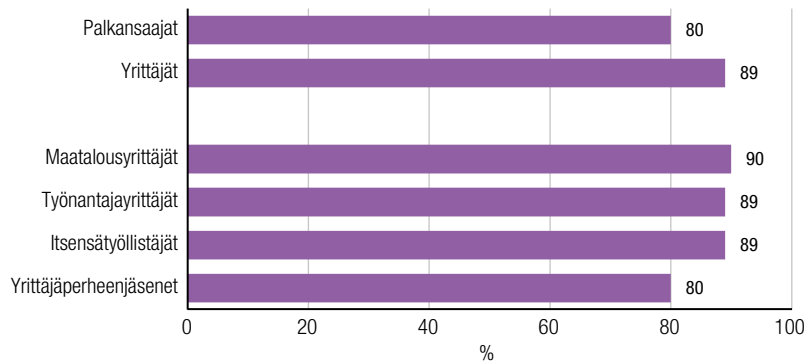
Kuvio 7.7

Vaikutusmahdollisuuksia työtehtävien sisältöön, palkansaajat ja yrittäjät yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 7.8

Vaikutusmahdollisuuksia siihen, missä järjestyksessä tekee työnsä, palkansaajat ja yrittäjät yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

perheenjäsenet eivät heidän juuri eronneet sukupuolen perusteella siinä, kuinka moni koki voivansa vaikuttaa työjärjestykseensä. Palkansaajamiehet kertoivat kuitenkin useammin (75 %) kuin naiset (68 %) voivansa vaikuttaa työtehtäviensä sisältöön. Myös yrittäjäperheenjäsenillä oli vastaava tilanne (miehet 83 %, naiset 77 %).

Yrittäjiltä kysyttiin myös, voivatko he itse päättää työnsä alkamis- ja päättämisajoina. Yrittäjistä 89 prosenttia (miehet 88 %, naiset 90 %) pystyi päättämään ajat itse. Kuitenkin 11 prosenttia (miehet 8 %, naiset 9 %) kertoi asiakkaan tai toimeksiantajan määräävän aloitus- ja lopetusajat, ja 2 prosenttia sanoi ajoituksen riippuvan jostain muusta tekijästä, esimerkiksi säästä.

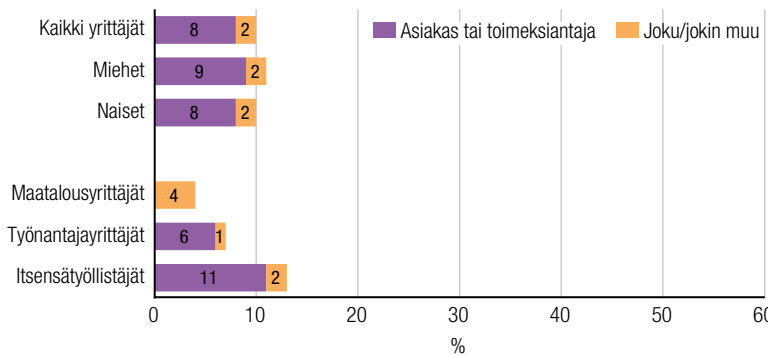
Yrittäjäryhmien välillä on selvät erot: liikkumavapaus työaikojen suhteen on pienin itsensätyöllistäjillä, joilla useampi kuin joka kymmenes oli riippuvainen asiakkaan tai toimeksiantajan sanelemista aloitus- tai lopetusajoista. Maatalousyrittäjistä

lähes kaikki pystyivät päättämään työajoistaan itse – ja niissä harvoissa tapauksissa, joissa näin ei ollut, työajat eivät olleet riippuvaisia asiakkaasta vaan jostain ulkopuolisesta seikasta, arvatenkin säästä. (Kuvio 7.9.)

Eurostatin ad hoc -modulissa tätä asiakkaan tai toimeksiantajan määräysvaltaa työaikojen aloittamis- ja lopettamisaikojen suhteen käytettiin määrittämään niin sanottuja epäitsenäisiä yrittäjiä. Asiaa käsitellään lähemmin luvussa 10.

Kuvio 7.9

Yrittäjät, jotka eivät itse määrää työnsä aloitus- ja lopetusaikoja, osuus kaikista yrittäjistä sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Työn kuormittavuus

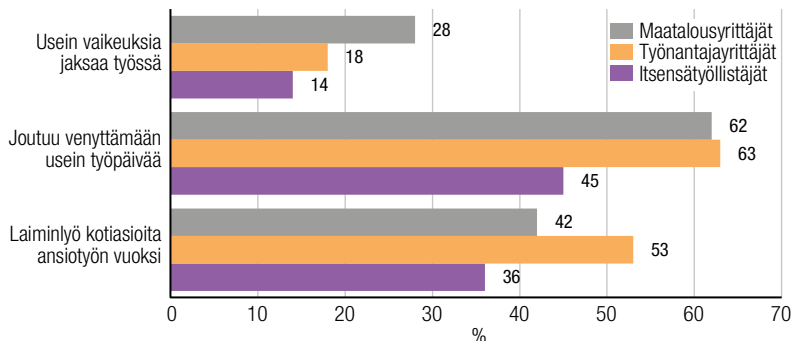
Yrittäjätöön kokemista yhtäältä työn kuormittavuuden ja toisaalta työn imun kannalta kartoitettiin *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksessa muutamalla väittämällä. Kuviossa 7.11 tuloksia verrataan myös palkansaajien kokemuksiin, sillä vastaavia väittämiä esitettiin 15–64-vuotiailta palkansaajille Tilastokeskuksen Työolotutkimuksen yhteydessä viimeksi vuonna 2013 (Sutela & Lehto 2014). Vaikka vertailussa täytyy muistaa, että palkansaajien osuudet kuvaavat 15–64-vuotiaita ja yrittäjien osuudet 15–74-vuotiaita henkilöitä, ja myös tutkimusvuosien välillä on eroa, antaa vertailu osviittaa yrittäjätöön ja palkansaajatyön eroavaisuuksista.

Yrittäjätöyypit erosivat toisistaan selvästi siinä, millaiseksi yrittäjätöä koetaan (kuvio 7.10). Lähes joka viidennellä (18 %) yrittäjällä oli kertomansa mukaan usein vaikeuksia jaksaa työssä vuonna 2017. Myös palkansaajille nämä vaikeudet olivat lähes yhtä yleisiä vuonna 2013 (16 %). Maatalousyrittäjillä jaksamisongelmia vaikeuksia oli selvästi yleisimmin (28 %). Kaikista itsensäyöllistäjistä 14 prosenttia koki usein vaikeuksia jaksaa työssä, mutta ryhmän sisällä osuudet vaihtelivat tietotyön erityisasiantuntijoiden 10 prosentista kulttuuri- ja käsityöalan 17 prosenttiin ja rakennus-, kuljetus- ja teollisuusalan 16 prosenttiin.

Reilut 60 prosenttia sekä maatalous- että työnantajayrittäjistä joutui usein venyttämään työpäiviään saadakseen työt tehtyä. Kaikista itsensäyöllistäjistä harvempi, vajaa puolet, kertoi joutuvansa venyttämään työpäiviään usein, mutta erot ammattiryhmien kesken olivat jälleen huomattavat: tietotyön erityisasiantuntijoista näin kävi suurin piirtein joka kolmannelle (35 %); kulttuuri- ja käsityöalan sekä rakentami-

Kuvio 7.10

Työn kuormittavuus, yrittäjät yrittäjätyyppin mukaan, pitää täysin tai jokseenkin paikkansa, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

sen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa työskentelevistä joka toiselle. Palkansaa-jista tällaisessa tilanteessa oli selvästi harvempi kuin yrittäjistä, reilu kolmannes.

Tunne kotiasioiden laiminlyömisestä oli yrittäjille selvästi tutumpaa (42 %) kuin palkansaajille (24 %), joilla näin tuntevien osuus on pysytellyt noin neljännekses-sä koko 2000-luvun. Työnantajayrittäjille kokemus kotiasioiden laiminlyönnistä oli vielä huomattavasti yleisempää kuin muille yrittäjärhyhmille. Itsensätyöllistäjien jou-kosta rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa toimivat erottuvat ryh-mänä, jolla on muita yleisimmin tunne kotiasioiden laiminlyönnistä (47 %) – myös palvelualan työntekijäammateissa toimivista 40 prosenttia tunsu näin. Tietotyön eri-tyisasiantuntijat muistuttivat tässä suhteessa palkansaa-jia: laiminlyönnin tuntemuk-sia oli noin joka neljännellä (24 %).

Kun väittämiä tarkastellaan sukupuolen mukaan, näkyy yrittäjien ja palkansaaji-en välillä mielenkiintoisia eroja. Työpäivien venyttäminen oli yrittäjämiehille selväs-ti yleisempää kuin naisille, vaikka palkansaajien keskuudessa sukupuoli ei ollut asiaan yhteydessä vuonna 2013. Palkansaajana-isille jaksamisongelmat työssä olivat kuitenkin selvästi yleisempiä kuin miehille, mutta yrittäjien parissa eroa ei ollut. Yrittäjämiehet taas kokivat hieman useammin tunnetta kotiasioiden laiminlyönnistä kuin yrittäjä-naiset, mutta palkansaajilla tilanne oli pikemminkin päinvastoin. (Kuvio 7.11.)

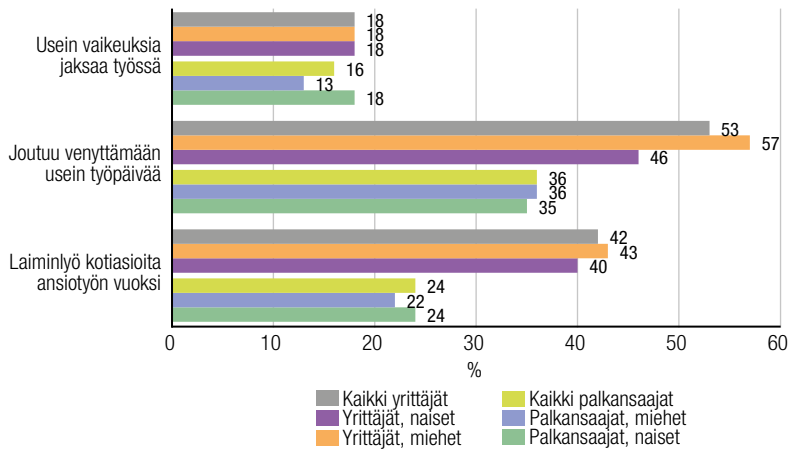
Kokemuksissa näkyy joitakin eroja iän mukaan. Jaksamisvaikeudet olivat jos-sain määrin yleisempiä alle 35-vuotiailla (18 %) ja 35–54-vuotiaille (20 %) kuin yli 55-vuotiaille yrittäjille (15 %). Nuorimmat, alle 35-vuotiaat yrittäjät kertoivat jou-tuvansa venyttämään työpäiväänsä hieman useammin (61 %) kuin 35–54-vuotiaat (57 %) ja selvästi useammin kuin yli 55-vuotiaat (44 %). Tunne kotiasioiden laimin-lyömisestä sen sijaan oli yleisempää keskimmaiselle 35–54-vuotiaiden ikäryhmälle (51 %) kuin alle 35-vuotiaille (45 %) tai yli 55-vuotiaille (29 %) yrittäjille.

Vastaavia väittämiä esitettiin 15–64-vuotiaille palkansaajille Tilastokeskuksen Työolotutkimuksen yhteydessä viimeksi vuonna 2013. Palkansaajista noin neljännes (24 %) koki tuolloin laiminlyövänsä kotiasioita ansiotyön vuoksi – osuus on pysy-nyt samalla tasolla koko 2000-luvun – ja reilu kolmannes (36 %) venytti työpäiviään saadakseen työt tehdyksi. Laiminlyönnin tunteet ja työpäivien venyminen eivät siis

Kuvio 7.11

Työn kuormittavuus, yrittäjät ja palkansaajat sukupuolen mukaan, pitää täysin tai jokseenkin paikkansa, %.

Yrittäjät Suomessa 2017 ja Työolotutkimus 2013, Tilastokeskus

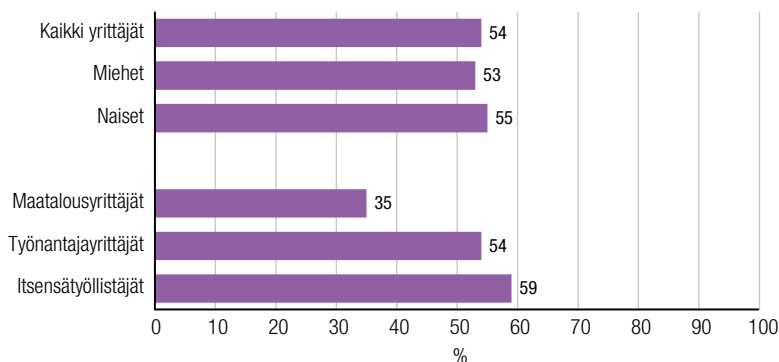
olleet palkansaajille yhtä tuttua kuin yrittäjille, joilla vastaavat osuudet olivat 42 ja 53 prosenttia vuonna 2017. Sen sijaan siinä, kuinka moni palkansaaja koki usein vaikeuksia jaksaa työssään (16 %), ei ollut juuri eroa yrittäjiin (18 %). Vaikka vertailussa täytyy muistaa, että palkansaajien osuudet kuvasivat 15–64-vuotiaita ja yrittäjien osuudet 15–74-vuotiaita henkilöitä, antavat nämä tulokset osviittaa yrittäjätöön ja palkansaajatöön eroavaisuuksista. (Sutela & Lehto 2014.)

Vuosilomalaki sääntelee palkansaajien lomaoikeutta. Sen mukaan vuosiloma tulisi antaa yhtäjaksoisena lomana, jos se vain töiden järjestämisen kannalta on mahdollista. Työterveyslaitos painottaa, että työntekijän hyvinvoinnin kannalta olisi suositeltavaa pitää lomaa kerrallaan vähintään 2–3 viikkoa.

Kuvio 7.12

Voinut pitää lomaa vähintään 2 viikkoa yhtäjaksoisesti edellisten 12 kuukauden aikana, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Yrittäjä pitää lomaa, jos hänellä on mielestään aikaa, malttia ja varaa siihen. Yli puolet sekä työnantajista että itsensäyöllistäjistä kertoi voineensa pitää vähintään kahden viikon yhtäjaksoisen loman edeltävien 12 kuukauden aikana, mutta maatalousyrittäjistä tämä oli onnistunut vain joka kolmannelle. Sukupuolten välillä ei juurikaan ollut eroa tässä suhteessa. (Kuvio 7.12.) Vähintään kahden viikon loman pitäminen oli onnistunut parhaiten (61 %) yli 55-vuotiaille, tätä nuoremmista vain joka toiselle.

Vaikka itsensäyöllistäjillä näyttäisi olevan parhaimmat mahdollisuudet loman pitoon, nuo mahdollisuudet vaihtelivat suuresti riippuen siitä, minkätyyppisistä itsensäyöllistäjistä oli kyse. Tietotyön erityisasiantuntijoista 77 prosenttia oli voinut pitää lomaa vähintään 2 viikkoa yhtäjaksoisesti, mutta rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa työskentelevistä vain 47 prosenttia. Palvelualan työntekijä-ammateissa vastaava osuus oli 54 prosenttia, muilla ryhmillä noin 60 prosenttia.

Työn imu ja työtyytyväisyys

Yrittäjätyyppien välillä oli siis eroja siinä, miten kuormittavaksi työ koettiin. Eroja oli myös työtyytyväisyydessä ja siinä, missä määrin työstä oltiin innostuneita.

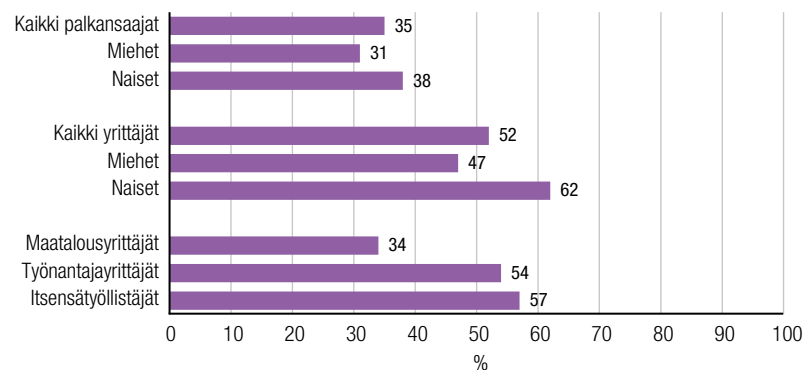
Silmiinpistävää on se, että maatalousyrittäjistä ainoastaan reilu kolmannes kertoi kokevansa innostusta työssään, kun vastaava osuus oli yli 50 prosenttia työnantajayrittäjillä ja itsensäyöllistäjillä. (Kuvio 7.13.) Maatalousyrittäjien vastaukset muistuttavatkin palkansaajien tuloksia Työolotutkimuksesta vuodelta 2013, jolloin 35 prosenttia 15–64-vuotiaista palkansaajista koki olevansa innostunut työstään (Sutela & Lehto 2014.)

Mielenkiintoista kyllä, yrittäjinä toimivat naiset kertoivat huomattavasti yleisemmin (62 %) kuin miehet (47 %) olevansa innostuneita työstään. Tämä näkyi erityisesti itsensäyöllistäjillä, joiden parissa 69 prosenttia naisista ja 50 prosenttia miehistä koki työn imua näin mitattuna. Myös työnantajayrittäjinä toimivat naiset innos-

Kuvio 7.13

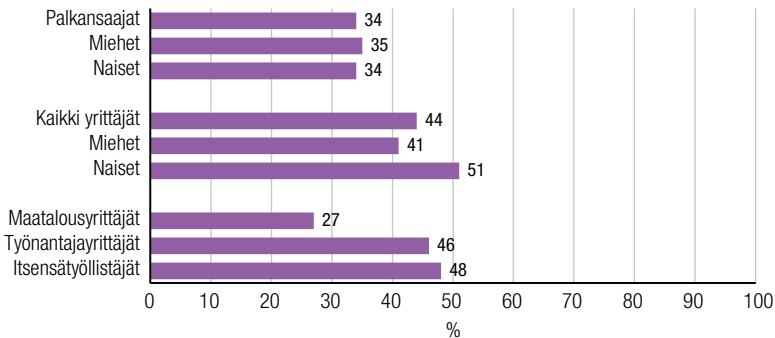
On innostunut työstään, yrittäjät ja palkansaajat sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, pitää täysin paikkansa, %.

Yrittäjät Suomessa 2017 ja Työolotutkimus 2013 Tilastokeskus

Kuvio 7.14

Työhönsä erittäin tyytyväiset, palkansaajat ja yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

tuivat työstään (61 %) yleisemmin kuin työnantajamiehet. Maatalousyrittäjien parissa tilanne oli pikemminkin päinvastainen (naiset 31 %, miehet 35 %). Nuoret alle 35-vuotiaat yrittäjät olivat muita yleisemmin (64 %) innostuneita työstään – vanhemmissa ikäryhmissä vastaava osuus oli noin 50 prosenttia.

Itsensätyöllistäjät-ryhmän heterogeenisyys näkyy myös tässä kysymyksessä. Työstä innostuneiden osuudet nousivat yli 60 prosenttiin tietotyön erityisasiantuntijoilla (62 %), kulttuuri- ja käsityöalalla toimivilla (66 %) sekä palvelualojen työntekijöillä (64 %). Ne jäivät alle 50 prosentin kaupan, terveyden ja tietotyön asiantuntijoilla (48 %) sekä rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa (45 %).

Työtyytyväisyyttä kysyttiin *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksessa myös palkansaajilta ja yrittäjäperheenjäseniltä. Yrittäjät vaikuttavat kaiken kaikkiaan olevan tyytyväisempiä työhönsä kuin palkansaajat: kaikista yrittäjistä 44 prosenttia totesi olevansa nykyiseen työhönsä erittäin tyytyväinen, kun palkansaajilla vastaava osuus oli 34 prosenttia. Erityisesti yrittäjänaisien (51 %) ja palkansaajanaisten (34 %) välinen ero oli suuri. (Kuvio 7.14.)

Ylipäänsä on mielenkiintoista, että kun palkansaajien ja yrittäjäperheenjäsenten parissa sukupuolella ei ole yhteyttä työtyytyväisyyteen, yrittäjien parissa naiset ovat selvästi tyytyväisempiä kuin miehet. Tämä näkyy kaikissa yrittäjäryhmissä: työnantajayrittäjinä tai itsensätyöllistäjinä toimivista miehistä 44 prosenttia oli työhönsä erittäin tyytyväisiä, kun vastaavat osuudet olivat naisilla 53 ja 54 prosenttia. Maatalousyrittäjien välillä sukupuolten välinen ero oli tosin pienempi: miehistä 26 ja naisista 29 oli työhönsä erittäin tyytyväisiä.

Erot yrittäjäryhmien välillä ovat muutenkin suuret. Työnantajayrittäjät eivät jääneet kovin kauas itsensätyöllistäjien työtyytyväisyydestä (46 % ja 48 %), mutta maatalousyrittäjistä ainoastaan reilu neljännes (27 %) koki olevansa erittäin tyytyväinen työhönsä. Tämä oli siis jopa vähemmän kuin vastaava osuus palkansaajilla. Vastavasti joka kymmenes (10 %) maatalousyrittäjä sanoi olevansa erittäin tai melko tyytymätön työhönsä, kun vastaava osuus oli 4 prosenttia työnantajayrittäjillä, 5 prosenttia itsensätyöllistäjillä ja 7 prosenttia palkansaajilla.

Itsensätyöllistäjien heterogeenisyys näkyy myös työtyytyväisyyden suhteen. Työhönsä tyytyväisimmät löytyivät tietotyön erityisasiantuntijoiden joukosta (59 %),

kun alhaisimmillaan erittäin tyytyväisten osuus oli 40 prosenttia rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammateissa toimivilla itsensätyöllistäjillä.

Nuorimmat ja iäkkäimmät yrittäjät olivat työhönsä kaikkein tyytyväisimpiä. Erittäin tyytyväisten osuus nousee 49 prosenttiin alle 35-vuotiailla ja 47 prosenttiin yli 55-vuotiailla. Tällä välillä 35–54-vuotiaiden joukossa osuus jäi 40 prosenttiin.

Maatalousyrittäjät kuormittuneita, yrittäjänaiset tyytyväisimpiä

Tässä luvussa on käsitelty yrittäjien työajan pituutta, työajan sijoittumista, työn kuormittavuutta sekä työn imua ja työtyytyväisyyttä. Luvussa on tarkasteltu myös vaikutusmahdollisuuksia oman työn osatekijöihin. Yrittäjien tuloksia on verrattu soveltuvien osin palkansaajiin.

Yrittäjät tekevät keskimäärin pidempää työviikkoa kuin palkansaajat. Heidän työaikansa ovat kuitenkin voimakkaasti polarisoituneet: yli 40 prosenttia työskentelee viikossa yli 40 tuntia, mutta lähes 30 prosenttia alle 35 tuntia. Kun 35–40 työtunnin viikko on palkansaajille yleisin (70 %), yrittäjistä tällaista keskivertoviikkoa tekee vain 27 prosenttia. Osa-aikatyö on yleisempää yrittäjille kuin palkansaajille. Yrittäjät tekevät palkansaajiin verrattuna yleisemmin töitä myös niin sanottuina epätyypillisinä työaikoina eli viikonloppuisin, iltaisin ja öisin.

Yrittäjien työ näyttäytyy yhtäältä varsin kuormittavana palkansaajiin verrattuna, mutta toisaalta yrittäjät ovat yleisemmin innostuneita työstään ja yleisemmin siihen tyytyväisiä kuin palkansaajat. Yrittäjillä on enemmän vaikutusmahdollisuuksia työtehtäviensä sisältöön ja työjärjestykseen kuin palkansaajilla tai yrittäjäperheenjäsenillä. Hyvät vaikutusmahdollisuudet omaan työhön yhdistävät kaikkia yrittäjiä, mutta monissa muissa suhteissa yrittäjätyyppien välillä on selviä eroja.

Työnantajayrittäjien normaali keskimääräinen viikkotyöaika venyy pisimmäksi kaikista, noin 46 tuntiin viikossa. Lähes puolet työnantajayrittäjistä työskentelee vähintään 50 tuntia viikossa, ja lyhyet, alle 35 tunnin työviikot ovat tässä ryhmässä harvinaisempia kuin muilla yrittäjillä tai palkansaajilla. Viikonlopputyö ei ole työnantajayrittäjille yhtä yleistä kuin maatalousyrittäjille, mutta yleisempää kuin itsensätyöllistäjille, palkansaajista puhumattakaan. Työnantajayrittäjät joutuvat venyttämään usein työpäiväänsä, ja heillä on muita yleisemmin tunne siitä, että he laiminlyövät kotiasioita ansiotyön vuoksi. Työnantajayrittäjät ovat selvästi innostuneempia työstään ja siihen tyytyväisempiä kuin palkansaajat tai maatalousyrittäjät – lähes yhtä innostuneita ja tyytyväisiä kuin itsensätyöllistäjät.

Maatalousyrittäjien työviikot venyvät lähes yhtä pitkiksi kuin työnantajayrittäjien, keskimäärin lähes 45 tuntiin. Vajaa puolet heistä tekee vähintään 50-tuntista työviikkoa. Viikonloppuisin työskentely on maatalousyrittäjille erityisen yleistä. Maatalousyrittäjien tilanne näyttää monessa suhteessa kuormittavammalta kuin muiden yrittäjien: vaikeuksia jaksaa työssä on enemmän kuin muilla yrittäjillä, ja mahdollisuuksia lomanpitoon vähemmän kuin muilla. Innostuminen työstä tai tyytyväisyys omaan työhön näyttäisivät olevan maatalousyrittäjille harvojen herkkua verrattuna muihin yrittäjiin.

Itsensätyöllistäjillä viikkotyöaika jää lyhyemmäksi kuin muilla yrittäjillä, keskimäärin 35 tuntiin. Tämä on jopa vähemmän kuin palkansaajilla. Yli kolmannes itsensätyöllistäjistä tekeekin suhteellisen lyhyttä, alle 35 tunnin työviikkoa. Noin joka viides työskentelee vähintään 50 tuntia viikossa, mikä on pieni osuus verrattuna muihin yrittäjiin – mutta iso verrattuna palkansaajiin. Työ lauantaisin, sunnuntaisin tai iltaisin on itsensätyöllistäjille harvinaisempaa kuin muille yrittäjille, joskin yleisempää kuin palkansaajille. Muihin yrittäjiin verrattuna itsensätyöllistäjät ovat kaikkein tyytyväisimpiä työhönsä, innostuneimpia työstään ja heillä näyttäisi olevan parhaimmat mahdollisuudet pitää yhtäjaksoisesti parin viikon lomaa työstä. Lähemmin tarkasteltuna itsensätyöllistäjien joukko on kuitenkin hyvin heterogeeninen, ja esimerkiksi työn kuormittavuuteen ja työn imuun liittyvät kokemukset vaihtelevat suuresti eri ammattiryhmien välillä.

Yrittäjinä toimivat miehet kertovat joutuvansa venyttämään työpäivää yleisemmin kuin naiset, mutta muutoin työn kuormittavuuden kokemuksessa ei ole juurikaan eroa sukupuolen mukaan. Yrittäjinä toimivat naiset ovat kuitenkin huomattavasti yleisemmin innostuneita työstään ja tyytyväisempiä siihen kuin miehet. Yrittäjänäisten innostus työstä ja tyytyväisyys siihen on erityisen silmiinpistävää, kun osuuksia verrataan palkansaajanaisten kokemuksiin.

8 Terveys ja työssä jatkaminen

Keskustelu työhyvinvoinnista keskittyy pitkälti palkansaajiin. Työnantajien ja esimiesten odotetaan osaltaan huolehtivan työntekijöidensä ja alaistensa työhyvinvoinnista ja toimivan sen edistämiseksi: työntekijöiden työterveyshuollon järjestäminen on työnantajan lakisääteinen velvollisuus.

Yrittäjät ovat oman onnensa seppiä myös tässä suhteessa. Kukaan ei huolehdi yrittäjän terveydestä ja jaksamisesta, ellei hän itse sitä tee. Viime vuosina on tosin yhä enemmän alettu puhua myös julkisuudessa yrittäjien työhyvinvoinnista, ja erilaisia toimia ja hankkeita sen edistämiseksi on ollut käynnissä muun muassa Työterveyslaitoksen toimesta.

Inhimillisen näkökulman lisäksi yrittäjien työhyvinvointi on aivan samalla tapaa yhteydessä kansantalouteen, työurien pidentämispyrkimykseen, työllisyysasteisiin ja kansanterveyteen kuin palkansaajien työhyvinvointi. Tämän vuoksi yrittäjien työhyvinvointi onkin myös yhteiskunnallinen, ei vain yksilöllinen kysymys.

Työkyky

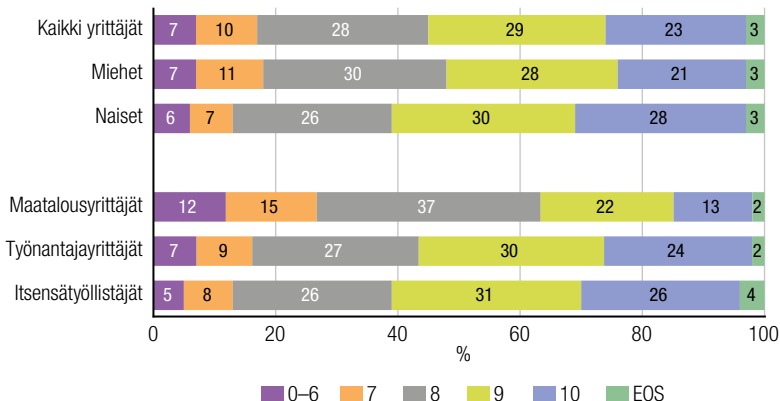
Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa vastaajien työkykyä mitattiin Työterveyslaitoksen alun perin kehittämällä niin sanotulla työkykyindeksillä: vastaajia pyydettiin arvioimaan työkykynsä asteikolla 0–10. Ohjeituksen mukaan työkyky voi parhaimmillaan saada arvon 10 ja nollan silloin, kun henkilöä ei pysty lainkaan työhön.

Tutkimukseen vastanneet käyttivät vastauksissaan koko vastaukskaalaa. Tosin vain 7 prosenttia kaikista yrittäjistä arvioi työkykynsä pistemäärällä 0–6, kun yli puolet antoi työkyvyllään arvosanan 7 tai 8. Lähes joka neljäs antoi työkyvyllään täyden kympin.

Naiset mielsivät työkykynsä täyden 10 pisteen arvoiseksi yleisemmin (28 %) kuin miehet (21 %). Maatalousyrittäjistä ainoastaan 13 prosenttia antoi työkyvyllään par-

Kuvio 8.1

Koettu työkyky asteikolla 0–10, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

haan mahdollisen arvosanan, kun työnantajayrittäjistä ja itsensätyöllistäjistä näin teki noin neljännes. Maatalousyrittäjille oli niin ikään yleisempää kuin muille, että työkyvyllä annettiin matala arvosana. Itsensätyöllistäjien arviot omasta työkyvystä olivat kaiken kaikkiaan vielä hieman positiivisemmat kuin työnantajayrittäjien. (Kuvio 8.1.)

Annetuista pisteistä on mahdollista laskea keskiarvo. Myös niiden perusteella näkyy, että naiset arvioivat työkykynsä paremmaksi kuin miehet, että itsensätyöllistäjien arvio työkyvystään ylitti jonkin verran työnantajien arvion, ja että maatalousyrittäjillä arvioitu työkyky jäi erityisen alhaiseksi. (Taulukko 8.1.)

Maatalousyrittäjien joukossa sukupuolten välillä ei ollut eroa työkykyarvioissa, mutta itsensätyöllistäjien ja työnantajayrittäjien joukossa naisten itsearvioitun työkyvyn keskiarvo oli korkeampi kuin miesten keskiarvo.

Arvio omasta työkyvystä on voimakkaasti yhteydessä ikään. Keskimääräinen itsearvioitu työkyky laskee tasaisesti alle 25-vuotiaiden 9,2 pisteestä aina 55–64-vuotiaiden 8,1 pisteeseen, mutta nousee hieman (8,2) vanhimmissa vanhimmassa 65–74-vuotiaiden ikäluokassa. Kun alle 25-vuotiaista yrittäjistä peräti 37 prosenttia antaa työkyvylleen arvosanan 10, laskee osuus 16 prosenttiin 64–74-vuotiailla. Alle 25-vuotiaista juuri kukaan ei anna työkyvylleen alhaisempaa pistemäärää kuin 8, mutta yli 55-vuotiaista kymmenisen prosenttia pitää työkykyään korkeintaan pistemäärän 6 arvoisena.

Taulukko 8.1

Koettu työkyky asteikolla 0–10, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, keskiarvo. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kaikki yrittäjät	8,2
Miehet	8,1
Naiset	8,4
Maatalousyrittäjät	7,5
Työnantajayrittäjät	8,2
Itsensätyöllistäjät	8,4

Työterveyshuollon järjestäminen

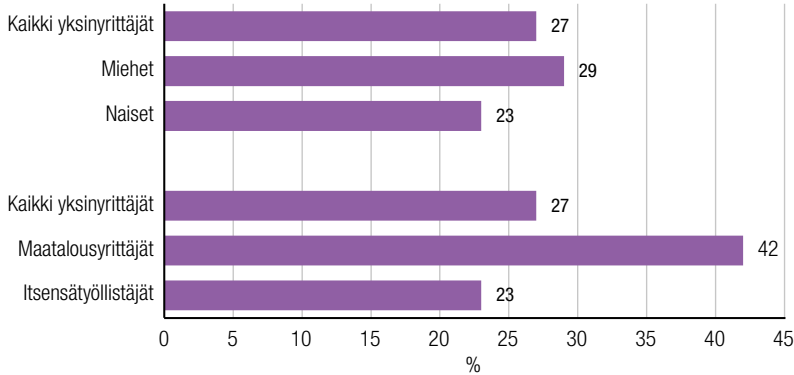
Työterveyshuollon tarkoituksena on edistää sairauksien ja tapaturmien ehkäisyä, ylläpitää työntekijöiden terveyttä ja työkykyä ja huolehtia osaltaan työympäristön terveellisyydestä ja turvallisuudesta. Työnantaja on velvollinen järjestämään työsuhteessa oleville työntekijöilleen työterveyshuollon, jonka yhteyteen voidaan liittää myös sairaanhoito- ja terveydenhuoltopalveluita. Työnantaja voi järjestää työterveyspalvelut itse tai ostaa ne yksityiseltä palvelujen tuottajalta yhdessä toisten työnantajien kanssa.

Yrittäjien täytyy hankkia itselleen työterveyshuollon palvelut itse, mikäli he niitä haluavat. Kustannuksiin saa korvausta Kelasta.

Ilman palkattua työvoimaa toimivista yrittäjistä reilu neljännes oli hankkinut itselleen työterveyshuollon. Tämä oli selvästi yleisempää yksintöimiville maatalousyrittäjille kuin itsensätyöllistäjille, ja yleisempää miehille kuin naisille. Maatalousyrittäjien miesvaltaisuus ei kuitenkaan selitä sitä, että sukupuolten välillä oli eroa. Maatalousyrittäjinä toimivat naiset olivat nimittäin hankkineet työterveys-

Kuvio 8.2

On järjestänyt itselleen työterveyshuollon, yksinyrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

huollon palvelut selvästi useammin (52 %) kuin miehet (38 %). Itsensätyöllistäjien joukossa tilanne taas oli päinvastainen: miehet olivat järjestäneet työterveyshuollonsa yleisemmin (26 %) kuin naiset (18 %).

Vaikka työntekijöiden ehkäisevän työterveyshuollon järjestäminen on lakisääteistä työnantajalle, sairaanhoitopalvelujen liittäminen niihin on vapaaehtoista. Työnantajayrittäjiltä kysyttiin *Yrittäjät Suomessa 2017*-tutkimuksessa tarkemmin tapaa, jolla he ovat järjestäneet yrityksensä työterveyshuollon.

Puolet työnantajayrittäjistä kertoi järjestäneensä sekä itselleen että työntekijöilleen työterveyshuollon palvelut, joihin sisältyi myös sairaanhoito. Vajaa viidennes oli järjestänyt työterveydenhuollon peruspalvelut sekä itselleen että työntekijöilleen, mutta ilman sairaanhoitopalveluja.

Lisäksi yhteensä 8 prosenttia kertoi järjestäneensä työterveyshuollon työntekijöilleen, mutta ei itselleen – puolessa näistä tapauksista työterveyshuolto käsitti myös sairaanhoitopalvelut.

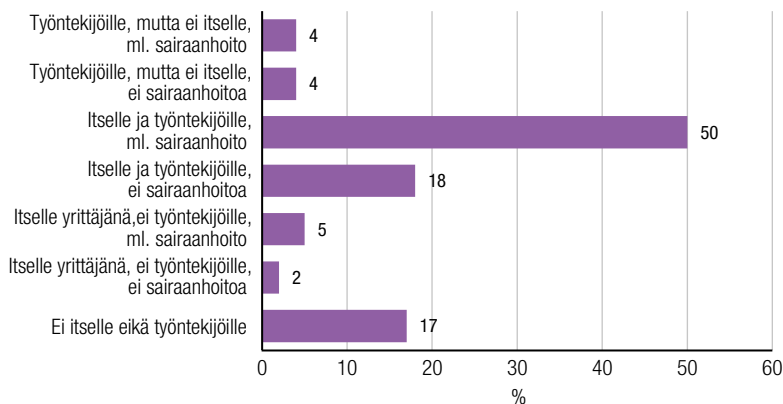
Kaiken kaikkiaan 76 prosenttia yrittäjistä kertoi siis järjestäneensä työntekijöilleen työterveyshuollon, ja suurin osa oli järjestänyt sen samalla myös itselleen. Käänteisesti tämä tarkoittaa, että noin neljännes ei ollut järjestänyt työterveyshuoltoa työntekijöilleen – joskin osa heistä oli järjestänyt palvelut itselleen.

Tulos on mielenkiintoinen, kun ottaa huomioon, että työterveyshuollon järjestäminen on työnantajalle lakisääteistä riippumatta työsuhteiden laadusta tai kestosta taikka työpaikan koosta. Täysin yllättävä tulos ei kuitenkaan ole. Työterveyslaitoksen tutkimuksessa (Palmgren ym. 2015) alle 50 hengen yrityksistä 27 prosenttia ei ollut järjestänyt työterveyshuoltoa työntekijöilleen alkuselvityksessä vuonna 2013; osuus laski 20 prosenttiin vuonna 2014 interventiotutkimuksen myötä. Yleisimmät syyt sille, miksi pienyrittäjät eivät olleet järjestäneet työntekijöilleen työterveyshuollon palveluita, olivat palvelujen korkeat kustannukset ja muiden terveyspalvelujen käyttö. Joka seitsemäs pienistä työnantajayrittäjistä ei edes tiennyt velvollisuudestaan järjestää työterveyshuoltopalvelut työntekijöilleen.

Yrittäjät Suomessa 2017-tutkimuksessa työnantajayrittäjinä toimivat naiset ja miehet olivat järjestäneet työterveyshuollon palvelut työntekijöilleen jotakuinkin

Kuvio 8.3

Työterveyshuollon järjestäminen, työnantajayrittäjät ml. maatalouden toimiala, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

ythä usein. Naisten yrityksissä palveluihin sisältyi kuitenkin hieman harvemmin myös sairaanhoito kuin miesten yrityksissä. Työnantajayrittäjänä toimivista naisista 50 prosenttia oli järjestänyt työntekijöilleen työterveyshuollon palvelut, joihin sisältyi sairaanhoito, ja 26 prosenttia oli järjestänyt pelkän työterveyshuollon ilman sairaanhoitopalveluja. Miehillä vastaavat osuudet olivat 55 prosenttia ja 20 prosenttia.

Työntekijöiden lukumäärän mukaan katsottuna työntekijöiden työterveyshuollon puuttuminen kokonaan oli yleisintä kaikkein pienimmissä, korkeintaan viiden työntekijän yrityksissä. Joka kolmas (32 %) näiden yritysten työnantajista ei ollut järjestänyt työterveyshuollon palveluja työntekijöilleen. Kun työntekijöiden määrä oli 6–10, työnantajista 9 prosenttia oli jättänyt työterveyshuollon palvelut järjestämättä työntekijöilleen. Isommista työnantajista käytännössä lähes kaikki olivat järjestäneet aikakin perustason työterveyshuollon työntekijöilleen. Kun katsotaan kaikkia korkeintaan 50 työntekijän yrityksiä, työterveyshuollon palvelut puuttuivat niistä 28 prosentissa.

Työntekijöille järjestetyt sairaanhoidon sisältävät työterveyshuollon palvelut olivat yhteydessä yrityskokoon. Osuus nousi 84 prosenttiin 21–50 hengen työpaikoilla ja hieman sen alle tätä isommilla työpaikoilla. Kuitenkin myös lähes puolet (48 %) kaikkein pienimmistä työnantajista (1–5 työntekijää) oli järjestänyt työntekijöilleen sairaanhoidon sisältävät työterveyshuollon palvelut.

Pienille työnantajille oli muita yleisempää myös se, että yrittäjä ei ollut järjestänyt työterveyshuoltoa edes itselleen. Korkeintaan viiden työntekijän työnantajayrittäjistä 30 prosentilla ei itsellään ollut työterveyshuollon palveluja käytössään, ja 6–10 hengen yritysten työnantajayrittäjistä 14 prosenttia oli jättänyt palvelut hankkimatta itselleen.

Halukkuus jatkaa työssä vanhuuseläkeikään saakka ja kauemminkin

Työurien pidentäminen on yksi keskeisiä politiikkatavoitteita Suomessa. *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksessa tiedusteltiin kaikilta 50–67-vuotiailta yrittäjiltä heidän halukkuuttaan ja mahdollisuuksiaan työskennellä vanhuuseläkeikään saakka sekä jatkaa työskentelyä jopa vanhuuseläkeiässä.

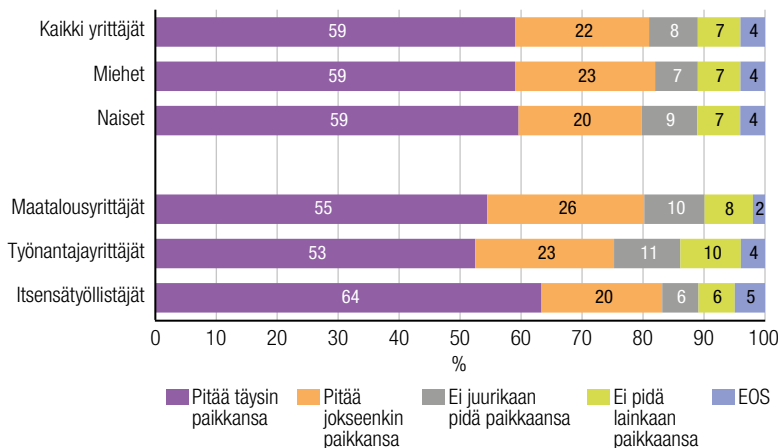
Ikäryhmän yrittäjille esitettiin aluksi väittämä *Haluan jatkaa työssäni vanhuuseläkkeelle asti*. Kaikista ikäryhmän vastaajista 6 prosenttia vastasi, että väittämä ei sopinut heidän tilanteeseensa. Lähes kaikki näin vastanneista olivat vähintään 60-vuotiaita eli käytännössä vastaus tarkoitti useimmilla sitä, että he olivat jo eläkkeellä. Seuraavassa tarkastellussa nämä *ei sovi* -vastaukset onkin jätetty pois.

Naisten ja miesten välillä oli tuskin lainkaan eroa siinä, kuinka moni oli halukas jatkamaan työssään vanhuuseläkkeelle saakka. Näin halusi tehdä kolme neljästä yrittäjästä. Itsensä työllistäjät olivat kaikkein halukkaimpia jatkamaan työssään, erityisesti kun katsotaan *pitää täysin paikkansa* -vastanneita. Vaikka maatalousyrittäjillä oli kaikista yrittäjätyypeistä eniten työn kuormittavuuteen liittyviä ongelmia ja alhaisin työtyytyväisyys (ks. luku 7), heidän joukossaan oli hieman enemmän työelämässä jatkamaan halukkaita kuin työnantajayrittäjien joukossa.

Iän mukaan tarkasteltuna näkyy jyrkkä ero yli ja alle 60-vuotiaiden yrittäjien jatkamishaluissa: ikääntyneemmiltä löytyi innokkuutta jatkaa yhä edelleen yleisemmin kuin alle 60-vuotiailta (kuvio 8.5). Tähän vaikuttanee valikoituminen, sillä vanhimmasta ikäluokasta on jo karsiutunut pois paljon sellaisia yrittäjiä, joilla ei ole ollut halua jatkaa työntekeä eläkeikään asti.

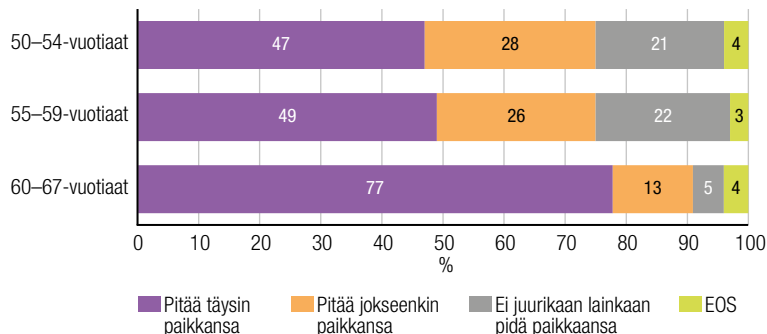
Kuvio 8.4

Halu jatkaa työssä vanhuuseläkkeelle saakka (pl. ”ei sovi”), 50–67-vuotiaat yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 8.5

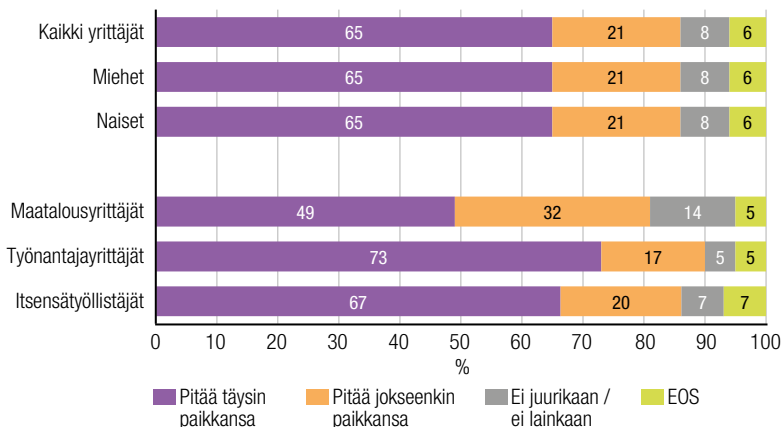
Halu jatkaa työssä vanhuuseläkkeelle saakka (pl. ”ei sovi”), 50–67-vuotiaat yrittäjät iän mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Vastaajille esitettiin myös väittämä *Terveytensä puolesta pystyn työskentelemään vanhuuseläkkeelle asti*. Kun analyysistä poistetaan jälleen *Ei sovi*-vastaukset eli todennäköisesti jo vanhuuseläkkeellä olevat (6 %), nähdään, että sukupuolten välillä ei ollut lainkaan eroa siinä, kuinka moni uskoi tervyytensä sallivan vanhuuseläkkeelle asti työskentelyn (kuvio 8.6). Näin siis siitä huolimatta, että naiset arvioivat työkykynsä keskimäärin hieman paremmaksi kuin miehet. Lähes yhdeksän kymmenestä yli 50-vuotiaasta yrittäjästä uskoi voivansa työskennellä vanhuuseläkeikään saakka tervyytensä puolesta: kaksi kolmesta koki väittämän pitävän täysin paikkansa, ja noin joka viides piti sitä joihinkin paikkansa pitävänä. Vain 8 prosenttia ei uskonut voivansa jatkaa tervyyssyistä vanhuuseläkeikään saakka ja 6 prosenttia ei osannut tai halunnut ottaa kantaa väittämään.

Kuvio 8.6

Uskoo voivansa tervyytensä puolesta työskennellä vanhuuseläkkeelle asti (pl. ”ei sovi”), 50–67-vuotiaat yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Vaikka maatalousyrittäjillä ilmeni edellisessä väittämässä enemmän haluja jatkaa työssään vanhuuseläkkeelle saakka kuin työnantajayrittäjillä, selvästi harvempi maatalousyrittäjä kuin työnantajayrittäjä uskoi terveytensä kestävän niin pitkään työskentelyn. Tämä heijastelee myös edellä esitettyjä maatalousyrittäjien alhaisempia työkykypisteitä. Työnantajayrittäjät olivat terveytensä suhteen kaikkein luottavaimpia, ja hyvänä kakkosena tulivat itsensätyöllistäjät.

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa näkyy sama ilmiö kuin halukkuudessa jatkaa töitä vanhuuseläkkeelle saakka: usko siihen, että terveys kestää loppuun saakka, oli korkeammalla niillä yrittäjillä, joiden terveys oli jo kestänyt yli 60 vuoden ikään työskentelyn (kuvio 8.7). Myös tämän ilmiön taustalla vaikuttanee siis ainakin osittain valikoituminen eli se, että vakavista terveysongelmista kärsivät olivat jo karsiutuneet tässä vaiheessa työelämästä. Jos tarkastellaan vain 65–67-vuotiaita, käytännössä lähes kaikki uskoivat voivansa työskennellä terveytensä puolesta jäljellä olevan lyhyehkön ajan ennen vanhuuseläkettään. Tämän ikäisten vastaajien määrä oli aineistossa kuitenkin liian pieni, jotta ikäryhmän tuloksia kannattaisi esittää omana luokkanaan.

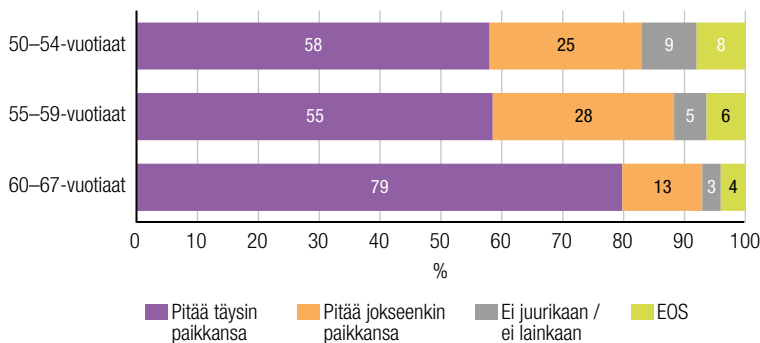
Vanhimpien, todennäköisesti jo eläkkeellä olevien vastaajien oli elämäntilanteensa vuoksi mahdoton ottaa kantaa myös siihen, uskoivatko he töiden riittävän eläkeikään saakka. Kun nämä 5 prosenttia ”ei sovi” -vastauksen antaneista poistetaan, nähdään, että yrittäjätyyppien välillä oli selviä eroja siitä, moniko uskoi töiden riittävän.

Tulokset ovat jälleen hämmästyttävän yhteneväiset miesten ja naisten välillä, etenkin kun tarkastellaan *pitää täysin paikkansa* -osuutta. Lähes kolme neljästä tuntuu varsin varmalta siitä, että töitä riittää eläkeikään saakka. Toisaalta naisten keskuudessa on vähemmän *pitää jokseenkin paikkansa* -vastanneita kuin miehissä. Naisten joukossa on myös selvästi enemmän heitä (7 %), jotka eivät usko töiden riittävän eläkeikään asti, kuin miesten joukossa (3 %).

Itsensätyöllistäjät ja työnantajayrittäjät eivät juurikaan epäile töiden riittävyyttä. Maatalousyrittäjien joukossa töiden riittämiseen uskovien osuus on kuitenkin jonkin verran edellisiä ryhmiä pienempi.

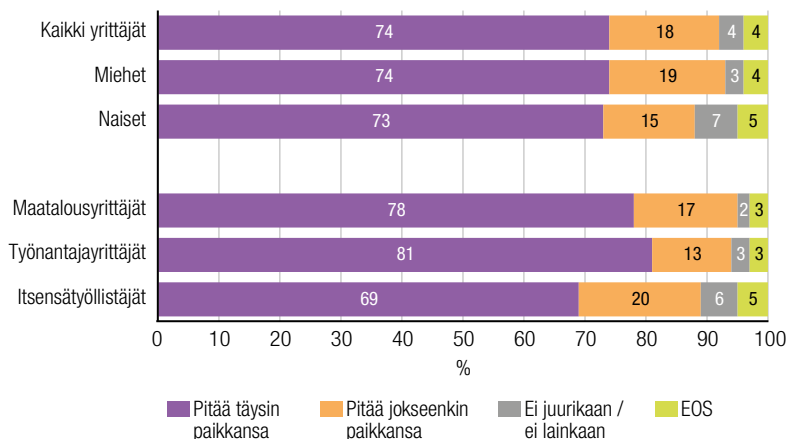
Kuvio 8.7

Uskoo voivansa terveytensä puolesta työskennellä vanhuuseläkkeelle asti (pl. ”ei sovi”), 50–67-vuotiaat yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 8.8

Uskoo, että itsellä on töitä eläkeikään asti (pl. ”ei sovi”), 50–67-vuotiaat yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

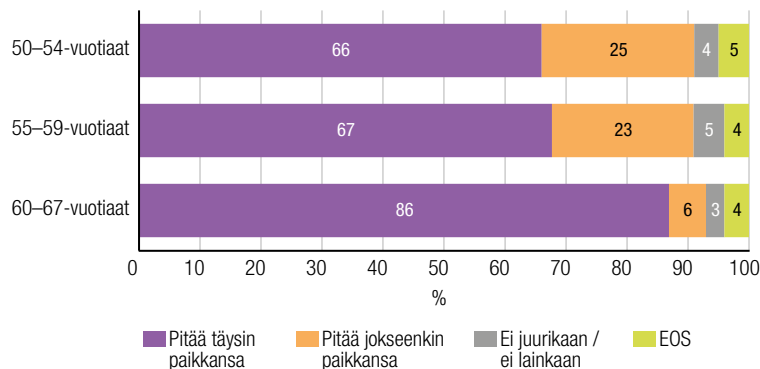

Ikäryhmittäin tulokset muistuttavat myös tämän väittämän suhteen edellisiä väittämiä eli halua työskennellä vanhuuseläkkeeseen asti ja uskoa siihen, että terveys sen sallii: yli 60-vuotiaista lähes kaikki uskoivat töitä riittävän vanhuuseläkkeeseen asti, kun niitä kerran oli riittänyt tähänkin ikään asti (kuvio 8.9).

Lopuksi kaikilta yli 50-vuotialta vastaajilta vielä kysyttiin, arvelivatko he jatkavansa tai jatkoivatko he työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen – ja mikä oli syynä jatkamisajatuksiin tai niiden puutteeseen. Noin kaksi viidestä vastaajasta vastasi aikovansa jatkaa tai jatkoi siksi, että halusi jatkaa. Tämä oli hieman yleisempää yrittäjämiehille kuin naisille. Naisille puolestaan oli hitusen yleisempää se, että jatkamisaikeisiin tai jatkamiseen vaikutti taloudellinen tilanne: ei ollut varaa lopettaa töiden

Kuvio 8.9

Uskoo, että itsellä on töitä eläkeikään asti (pl. ”ei sovi”), 50–67-vuotiaat yrittäjät iän mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

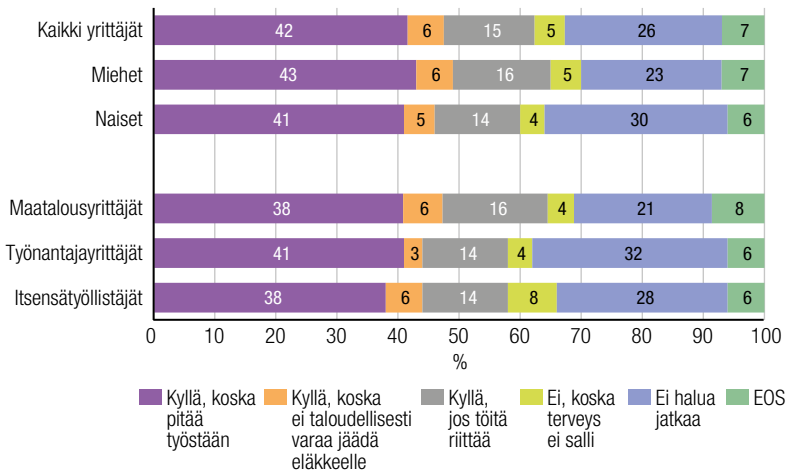

tekoa. Kaiken kaikkiaan kuitenkin vain 6 prosenttia vastaajista piti tässä kysymyksessä taloudellisia seikkoja ratkaisevina jatkamishalujen kannalta. Miehistä hieman useampi kuin naisista vastasi jatkavansa, jos töitä riittää – yhteensä tämän vaihtoehdon valitsi 15 prosenttia vastaajista. Viisi prosenttia koki, että terveys ei salli töiden jatkamista vanhuuseläkkeellä. Ainoa selvä sukupuolten välinen ero tuli niiden osuudessa, jotka eivät halunneet jatkaa työskentelyä vanhuuseläkeiässä: naisille tämä oli selvästi yleisempää kuin miehille.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna nähdään, että suurin ero alle 60- ja yli 60-vuotiaiden vastauksissa koski työntöön jatkamishaluja. Vähintään 60-vuotiaista yli puolet sanoi haluavansa jatkaa töitä vanhuuseläkkeellä ja 15 prosenttia ilmoitti, ettei halua

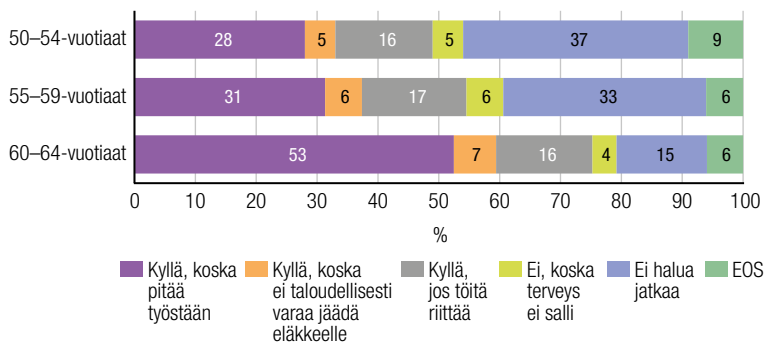
Kuvio 8.10

Arveleeko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen, yli 50-vuotiaat yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 8.11

Arveleeko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen, yli 50-vuotiaat yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

jatkaa. Sen sijaan vain vajaalla kolmannella 50–59-vuotiaista oli haluja jatkaa työtä vanhuuseläkkeellä, reilu kolmannes ei sitä halunnut. Muiden vastausvaihtoehtojen osalta ikäryhmittäiset erot olivat varsin pieniä. Kuviossa 8.11 puuttuu 65–74-vuotiaiden ikäryhmä, jossa vastausvaihtoehdot ensimmäistä lukuun ottamatta ovat liian pieniä raportoitavaksi. Tässä ikäluokassa 80 prosenttia kertoi jatkavansa (aikovansa jatkaa) töitä vanhuuseläkeiässä siksi, että halusi.

Ikääntyneet yrittäjät halukkaimpia jatkamaan työntekoa

Yrittäjien työkykyyn, terveyteen ja työhyvinvointiin on alettu 2000-luvulla kiinnittää yhä enemmän huomiota. Yrittäjien terveyttä ja työkykyä ei tulisikaan nähdä vain yrittäjien omana asiana, vaan yrittäjien jaksamisella on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tavoitteet työurien pidentämisestä eivät koske vain palkansaajien työuria, vaan kaikkia työllisiä.

Työterveyshuollon palveluilla on tärkeä rooli ennaltaehkäisevässä työkyvyn ylläpidossa. Työnantajilla on lakisääteinen velvollisuus järjestää työntekijöille työterveyshuollon palvelut, joihin voi kuulua myös sairaanhoitopalveluita. Oman työterveyshuollon järjestäminen on yrittäjälle kuitenkin vapaaehtoista.

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa kävi ilmi, että yksinyrittäjinä toimivista vain reilu neljännes oli järjestänyt itselleen työterveyshuollon. Miehet olivat tehneet tämän yleisemmin kuin naiset. Työnantajayrittäjistä sen sijaan kolme neljästä oli itse työterveyspalvelujen piirissä. Lähes sama osuus oli järjestänyt työntekijöilleen työterveyshuollon palvelut. Isommissa, yli 20 työntekijän yrityksissä työterveyshuollon palvelut oli järjestetty lähes kaikissa, ja niihin sisältyi useimmiten myös sairaanhoito.

Noin neljännes työnantajista ei ollut järjestänyt työterveyshuoltoa työntekijöilleen – kyse oli lähinnä henkilömäärältään kaikkein pienimmistä yrityksistä. On syytä huomata, että vaikka kaikkein pienimpien, korkeintaan viiden hengen yritysten työnantajista lähes kolmannes oli siis jättänyt työterveyspalvelut kokonaan järjestämättä, puolet oli järjestänyt työntekijöilleen myös sairaanhoidon sisältävän työterveyshuollon. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että läheskään kaikki pienyritysten työnantajat eivät ole edes tietoisia siitä, että heidän tulisi järjestää työterveyshuolto työntekijöilleen.

Ilman palkattua työvoimaa toimivat maatalousyrittäjät olivat hankkineet itselleen työterveyshuollon palvelut lähes kaksi kertaa niin yleisesti kuin itsensätyöllistäjät. Maatalousyrittäjät arvioivat työkykynsä kuitenkin selvästi huonommaksi kuin muut yrittäjät asteikolla 0–10. Yli 50-vuotiaiden maatalousyrittäjien joukossa oli myös selvästi vähemmän kuin muissa ryhmissä niitä, jotka arvelivat terveytensä sallivan vanhuuseläkeikään saakka työskentelyn. Maatalousyrittäjät eivät myöskään uskoneet, että heillä riittää töitä vanhuuseläkeikään saakka yhtä yleisesti kuin muut yrittäjäryhmät.

Onkin mielenkiintoista huomata, että tästä huolimatta maatalousyrittäjät ilmaisivat haluavansa jatkaa työntekoa vanhuuseläkeikään asti hieman yleisemmin kuin työnantajayrittäjät. Nämä tulokset herättävät kysymyksen siitä, missä määrin tähän haluun vaikuttivat taloudelliset seikat eli se, että töitä haluttiin jatkaa, koska muu-

hun ei ollut varaa. Toisaalta maatalousyrittäjät myös arvelivat jatkavansa työntekoa vanhuuseläkeiässä yleisemmin kuin työnantajayrittäjät tai itsensätyöllistäjät, eikä taloudellinen pakko noussut tässä kohdin merkittävästi esiin.

Työnantajayrittäjät arvioivat työkykynsä paremmaksi kuin maatalousyrittäjät, mutta hieman alhaisemmaksi kuin itsensätyöllistäjät. Työnantajayrittäjät uskoivat muita yleisemmin terveytensä sallivan vanhuuseläkeikään asti työskentelyn samoin kuin sen, että heillä riittää töitä vanhuuseläkeikään saakka. Väittämään siitä, haluaivatko he työskennellä vanhuuseläkeikään asti, he sen sijaan vastasivat hieman harvemmin myönteisesti kuin muut yrittäjäryhmät. Työnantajayrittäjissä oli myös eniten heitä, jotka eivät halunneet jatkaa työskentelyä vanhuuseläkeiässä.

Itsenätyöllistäjät olivat selvästi harvemmin työterveyshuollon piirissä kuin yksin toimivat maatalousyrittäjät. He kuitenkin arvioivat oman työkykynsä parhaimmaksi verrattuna toisiin yrittäjäryhmiin, ja uskoivat selvästi useammin kuin maatalousyrittäjät, että heidän terveytensä sallii vanhuuseläkeikään asti työskentelyn. Vaikka itsensätyöllistäjät eivät olleet aivan yhtä varmoja töiden riittävydestä vanhuuseläkeikään saakka kuin työnantajayrittäjät, ero maatalousyrittäjiin oli tässä suhteessa kuitenkin selvä: he uskoivat töiden riittävän selvästi yleisemmin kuin maatalousyrittäjät.

Ikäryhmittäiset erot nousivat selviksi väittämissä, jotka koskivat halua jatkaa työntekoa vanhuuseläkeikään sekä jatkamisen mahdollisuutta oma terveydentila ja töiden riittävyys huomioon ottaen. Yli 60-vuotiaat vastaajat olivat selvästi yleisemmin sekä halukkaita että omasta mielestään tarpeeksi terveitä jatkaakseen työntekoa vanhuuseläkeikään, ja he myös uskoivat töiden riittävyyteen selvästi yleisemmin kuin 50–59-vuotiaat yrittäjät. Taustalla vaikuttanee valikoituminen: yli 60-vuotiaiden yrittäjien joukosta lieenee jo karsiutunut moni sellainen yrittäjä, jolla ei ole terveytensä tai työtilanteen riittävyyden vuoksi edellytyksiä jatkaa työntekoa pitkään. Työelämässä edelleen olevilla yli 60-vuotiailla yrittäjillä oli myös voimakas halu jatkaa työntekoa vanhuuseläkeiässä.

9 Sosiaaliturvan toimivuus

Yrittäjien sosiaaliturva

Sosiaaliturvaa tarvitaan takaamaan toimeentulo tilanteissa, joissa elannon hankkiminen estyy joko työn puutteen, vanhuuden, sairauden tai vanhemmaksi tulon vuoksi. Yrittäjien sosiaaliturvan, erityisesti eläketurvan, laajuudesta ja korvaustason riittävydestä on keskusteltu viime vuosina paljon. Yrittäjä voi vaikuttaa itse eläketurvansa tasoon ja täten myös sairaus- ja vanhempainpäivärahan määrään, sillä yrittäjän kaiken sosiaaliturvan taso määräytyy sen mukaan, millaisen työtulon yrittäjä on ilmoittanut YEL-vakuutukseen. Käytännössä jotkut yrittäjät ovat alivakuuttaneet itsensä suhteessa todellisiin tuloihin, jolloin esimerkiksi eläke ja sairauspäiväraha voivat jäädä alhaiseksi.

Yrittäjän on vakuutettava yrittäjätoimintansa pakollisella YEL-vakuutuksella, kun yrittäjä on 18–67-vuotias, hänen arvioitu työtulonsa on vähintään 7 656,26 euroa vuodessa (vuoden 2018 tasossa), yrittäjätoiminta on yhtäjaksoista vähintään neljän kuukauden ajan eikä yrittäjä kuulu muun eläkelain piiriin. Yrittäjälle määritellään hänen työpanoksensa arvoa vastaava laskennallinen työtulo, jonka perusteella eläkevakuutusmaksu ja tulevan eläkkeen suuruus määräytyvät.

Laskennallinen työtulo ei määräydy suoraan yrityksen voiton tai verotettavan tulon perusteella, vaan se perustuu lähinnä yrittäjän omaan arvioon työpanoksensa arvosta. Työtuloksi tulee lain mukaan ilmoittaa summa, jonka yrittäjä saisi työskennellessään vastaavassa työssä palkansaajana. Yrittäjäuran alussa ilmoitettua työtuloa voi muuttaa myöhemmin, joskaan ei takautuvasti. YEL-vakuutuksen maksut määräytyvät työtulon perusteella ja ne ovat verotuksessa vähennyskelpoisia.

Apurahansaajien tulee ottaa pakollinen MYEL-vakuutus, mikäli apurahakausi on pidempi kuin neljä kuukautta ja apurahan määrä vähintään 1276,04 euroa vuodessa.

Maatalousyrittäjät on vakuutettu maatalousyrittäjien eläkevakuutuksen (MYEL) piirissä, jota kautta he saavat eläkkeen, tapaturmavakuutuksen ja oikeuden Mela-sairauspäivärahaan.

Yrittäjällä on oikeus kaikkiin sairausvakuutuslain mukaisiin sekä kuntoutusajan etuuksiin. YEL-vakuutuksessa määritelty työtulo vaikuttaa paitsi tulevan vanhuuseläkkeen määrään, myös yrittäjän sairaus- ja vanhempainpäivärahan tasoon. Sairauspäivärahassa YEL-vakuutettujen yrittäjien omavastuu-aika on sairastumispäivä.

Halutessaan yrittäjä voi ottaa lisäksi yrittäjille vapaaehtoisien lakisääteisen työtapaturmavakuutuksen. Työtapaturmavakuutuksesta maksettavat ansionmenetykskorvaukset määräytyvät vakuutusta otettaessa sovitun vuosityöansion perusteella. Vuosityöansion tulee yleensä olla YEL-työtulon suuruinen, mutta vähintään tapaturmavakuutuslain minimivuosityöansion suuruinen.

Myös yrittäjän työkyvyttömyyseläkkeen suuruus määräytyy YEL-työtulon perusteella.

Työttömyysurva päätoimisesti yritystoiminnassa tai omassa työssä työllistynyt työnhakija voi saada silloin, jos hän lopettaa yritystoimintansa kokonaan tai toiminnan katsotaan muuttuneen sivutoimiseksi.

Työtön voi saada työttömyyspäivärahaa, mikäli hän on täyttänyt työssäoloehdon ennen etuuskauden alkamista. Yrittäjän työssäoloehto täyttyy, kun henkilö edellisten 48 kuukauden aikana on työskennellyt vähintään 15 kuukautta yrittäjänä. Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan saaminen edellyttää, että henkilö on ollut yrittäjäkassan jäsenenä vähintään 15 kuukautta ja on jäsenyysaikana täyttänyt yrittäjän työssäoloehdon.

Ansiosidonnaisen päivärahan suuruus lasketaan sen työtulon perusteella, jolla yrittäjä on vakuuttanut itsensä työttömyyskassassa. Yrittäjille on kaksi omaa työttömyyskassaa: Suomen yrittäjiin työttömyyskassa SYT ja Ammatinharjoittajien ja yrittäjien työttömyyskassa AYT. Työttömillä, jotka eivät täytä työssäoloehto tai joiden oikeus työttömyyspäivärahaan on päättynyt enimmäisajan täyttymisen jälkeen, on oikeus työmarkkinatukeen. Yritystoiminnan jatkuessakin yrittäjällä voi olla oikeus yleiseen asumistukeen ja toimeentulotukeen.

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksessa kävi ilmi, että monet itsensätyöllistäjät olivat sitä mieltä, ettei heille kuulu minkäänlainen sosiaaliturva. Sosiaaliturvan katsottiin lankeavan vain, jos yritystoiminta kokonaan lakkautetaan. Tähän liittyi epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. (Pärnänen & Sutela 2014).

Kuten edellä kerrotusta käy ilmi, yrittäjillä toki on pääsy sosiaaliturvan piiriin. Yrittäjä joutuu pitkälle itse vastaamaan sosiaaliturvansa rahoituksesta, siten on kuitenkin syytä tutkia yrittäjien näkemyksiä ja kokemuksia sosiaaliturvastaan tarkemmin.

Sosiaaliturvan tarve ja käyttö

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksen vastaajat tiesivät pääosin varsin huonosti sosiaaliturvaan liittyvät oikeutensa ja mahdollisuutensa. Esille tuli myös kokemus siitä, ettei yrittäjillä ole sosiaaliturvaa eivätkä yrittäjät tässä suhteessa ole yhtä hyvässä tilanteessa palkansaajien kanssa. (Pärnänen & Sutela 2014.) Yksi tutkimuksesta seurannut johtopäätös olikin, että sosiaaliturvaan liittyvää tiedotusta haluttiin lisää – ei vain itsensätyöllistäjille, vaan kaikille yrittäjille suunnattuna.

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa keskityttiin siihen, miten sosiaaliturva oli toiminut eli olivatko yrittäjät tarvinneet jotain etuisuuksia ja millä tavoin heidän tarpeeseensa oli vastattu.

Kuviossa 9.1 on kuvattu vastausjakaumat kysymykseen *Oletko tai olisitko tarvinnut viimeisen 12 kk aikana jotain sosiaalietuutta kuten työttömyyspäivärahaa, sairauspäivärahaa, toimeentulotukea, asumistukea?* Kysymys esitettiin vain yksinyrittäjille eli ilman palkattua työvoimaa toimiville maatalousyrittäjille ja itsensätyöllistäjille.

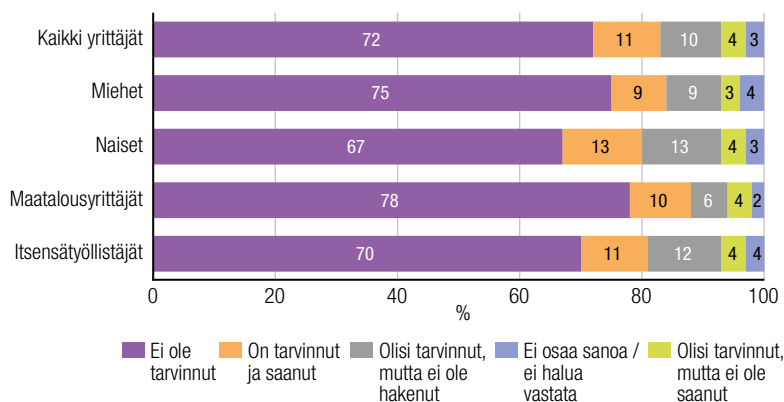
Kaiken kaikkiaan maatalousyrittäjistä ja itsensätyöllistäjistä valtaosa (72 %) ei ollut tarvinnut minkäänlaista tukea. Noin kymmenesosa oli tarvinnut ja oli myös saanut tukea. Vajaa 15 prosenttia olisi kuitenkin tarvinnut tukea, mutta ei joko ollut sitä hakenut tai oli hakenut, mutta ei ollut saanut. Itsensätyöllistäjien ja naisten joukossa oli näitä tapauksia enemmän kuin maatalousyrittäjissä tai miehissä.

Tuloksia voi sinänsä pitää positiivisina: useampi kuin kahdeksan kymmenestä ei ollut joko lainkaan tarvinnut tukea tai jos oli, oli sitä myös saanut. Näiden tulosten valossa sosiaaliturva näyttää toimivan varsin hyvin. Huomiota kannattaa kiinnittää kuitenkin myös tuohon noin 15 prosenttiin, joiden kohdalla tuki oli jäänyt saamatta.

Kuvio 9.1

Onko tai olisiko tarvinnut viimeisen 12 kuukauden aikana jotain sosiaalietuutta kuten työttömyyspäivärahaa, sairauspäivärahaa, toimeentulotukea, asumistukea, yrittäjät ilman palkattua työvoimaa sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %.

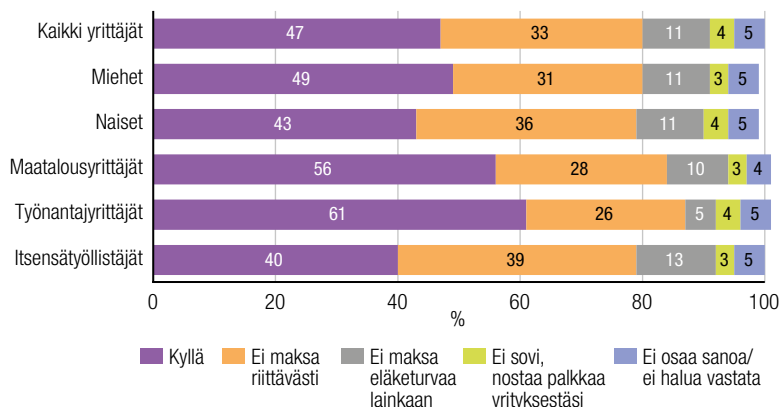
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Eläketurvan osalta haluttiin tietää yrittäjien käsitys oman eläketurvansa tason riittävyydestä. Kysymys esitettiin kaikille yrittäjille ja yrittäjäperheenjäsenille. Vain vajaa puolet katsoi, että he maksoivat itselleen riittävää eläketurvaa (kuvio 9.2). Kolmasosa totesi, ettei maksa riittävästi ja noin joka kymmenes ei maksanut eläkettä lainkaan. Viimeksi mainitussa ryhmästä lähemmäs puolet oli joko alle 18- tai yli 67-vuotiaita eli he eivät näin ollen olleetkaan velvollisia maksamaan itselleen eläketurvaa ja lähes puolet oli yrittäjäperheenjäseniä. Osalla lopuista yrittäjätulot saattoivat jäädä niin vähäisiksi, ettei eläketurvaa tarvinnut maksaa.

Kuvio 9.2

Maksaako mielestään itselleen riittävästi eläketurvaa, yrittäjät sukupuolen ja yrittäjätyypin mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Suurin osa eläketurvan maksamiseen velvoitetuista yrittäjistä siis maksoi itselleen eläketurvaa, mutta kolmannes ei maksanut sitä kuitenkaan riittävästi. Miksi ei?

Tätä kysyttiin yrittäjiltä, jotka maksoivat itselleen mielestään liian pientä eläketurvaa tai eivät maksaneet sitä lainkaan, vaikka heidän olisi pitänyt. Vastaajalla oli mahdollisuus mainita useita syitä toiminnalleen. Kuvioissa 9.3 ja 9.4 tarkastellaan tuloksia 18–67-vuotiaiden yrittäjien osalta suhteuttaen luvut kaikkiin yrittäjiin, siis myös niihin, jotka maksoivat mielestään riittävästi eläketurvaa.

Yleisimmiksi syiksi liian pienille tai olemattomille eläkemaksuille nousivat se, ettei vastaajalla ollut kertomansa mukaan varaa maksaa suurempaa eläkettä ja se, että hän aikoi työskennellä eläkkeen rinnalla. Varsin yleinen syy oli myös se, että yrittäjä katsoi, ettei hän kuitenkaan saisi riittävästi eläkettä. Naisten ja miesten vastaukset olivat näiltä osin yhteneviä. (Kuvio 9.3.)

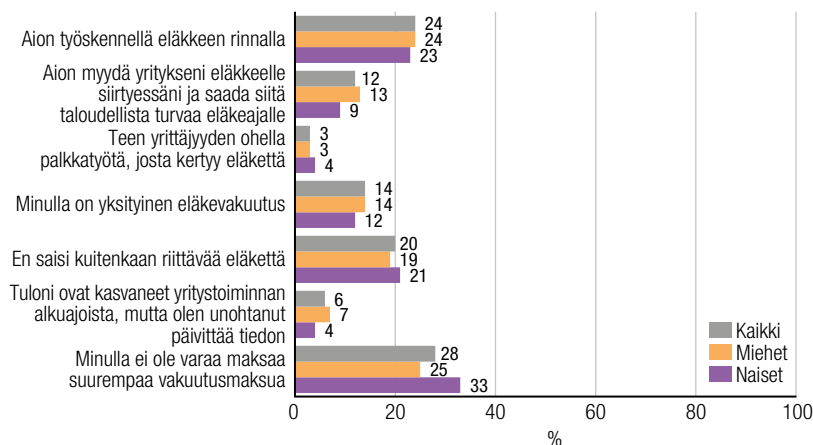
Itsensätyöllistäjillä korostui muita yleisemmin se, ettei heillä ollut varaa maksaa itselleen suurempaa eläkettä ja se, että he aikoivat työskennellä vielä eläkkeellä ollessaankin. Itsensätyöllistäjillä oli myös useammin yksityinen eläkevakuutus kuin muilla yrittäjillä. (Kuvio 9.4.)

Kiinnostuksen kohteena tutkimuksessa oli myös se, tarvitsivatko yrittäjät lisätietoa eläkevakuutusmaksujen vaikutuksesta eri sosiaaliturvaetuksien määrään. Kaiken kaikkiaan viidennes olisi kaivannut lisävalaistusta ainakin johonkin etuuteen liittyen. Maatalousyrittäjät katsoivat tarvitsevänsä lisätietoa hieman yleisemmin (25 %) kuin työntantajyrittäjät (17 %) tai itsensätyöllistäjät (17 %). Naiset olisivat kaivanneet selvennystä useammin kuin miehet (23 % vs. 19%).

Eniten lisätietoa olisi tarvittu vaikutuksista vanhuuseläkkeen määrään, mutta heti perässä seurasivat sairauspäivärahaan ja työkyvyttömyyseläkkeeseen liittyvät tiedot. Naiset olisivat kaivanneet tietoa hieman yleisemmin kuin miehet kaikkiin

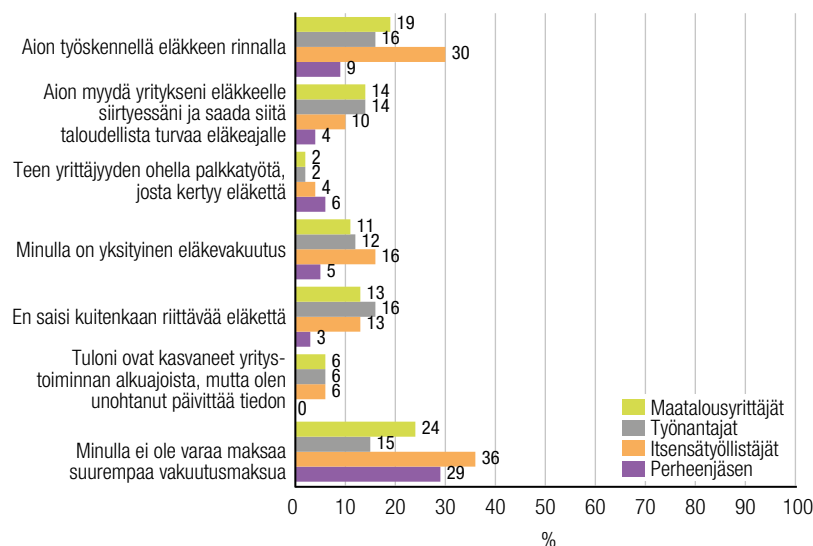
Kuvio 9.3

Syyt miksi ei maksa itselleen riittävästi eläketurvaa, 18–67-vuotiaat yrittäjät ja yrittäjäperheenjäsenet sukupuolen mukaan, osuus kaikista yrittäjistä ja yrittäjäperheenjäsenistä, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

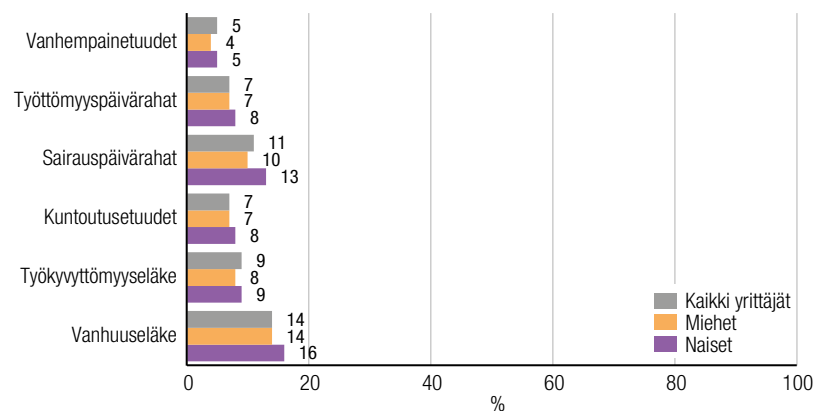
Kuvio 9.4

Syyt miksi ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa, 18–67 -vuotiaat yrittäjät ja yrittäjäperheenjäsenet sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, osuus kaikista yrittäjistä ja yrittäjäperheenjäsenistä, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Kuvio 9.5

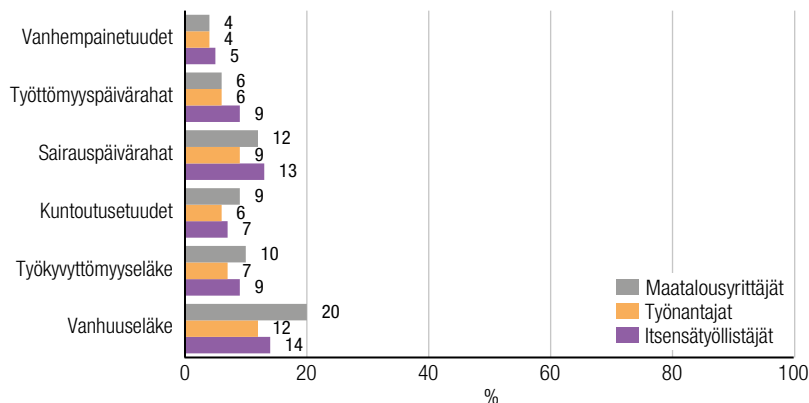
Tarvitsisi lisätietoa siitä miten yrittäjien eläkevakuutusmaksu vaikuttaa eri sosiaaliturvaetuuksien määrään, yrittäjät sukupuolen mukaan, %. Yrittäjät Suomessa, Tilastokeskus

etuuksiin liittyen (kuvio 9.5). Yrittäjätyypeittäin lisätiedon tarpeet eivät juuri vaihdelleet, jos kohta maatalousyrittäjät kaipasivat muita useammin tietoa erityisesti vanhuuseläkkeestä. (Kuvio 9.6).

Kuvio 9.6

Tarvitsisi lisätietoa siitä miten yrittäjien eläkevakuutusmaksu vaikuttaa eri sosiaaliturvaetuuksien määrään, yrittäjät yrittäjätyyppin mukaan %. Yrittäjät Suomessa, Tilastokeskus

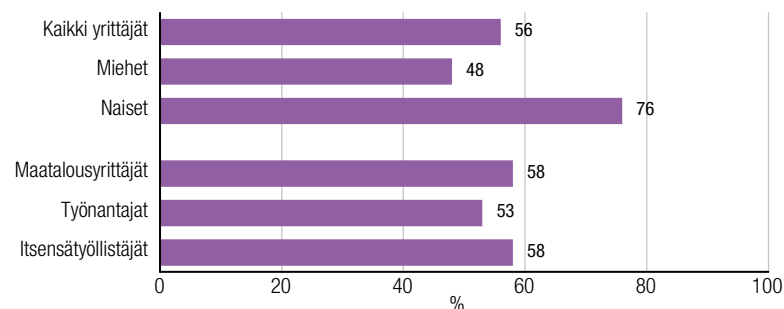
Vanhempainvapaan pitäminen

Yksi sosiaaliturvan muoto on vanhempainvapaat, joka Suomessa pitää sisällään äitiys- ja isyysvapaan, vanhempainvapaan ja kotihoidontuen. On paljon puhuttu siitä, että yrittäjät eivät pysty pitämään perhevapaita samassa määrin kuin palkansaajat. Yritystoiminta on sitovaa eikä yritys välttämättä pysy toiminnassa, jos yrittäjä itse on pitkään poissa yrityksen toiminnasta.

Noin 44 prosentilla yrittäjistä oli kotona asuvia lapsia siten, että lapset asuivat joko pysyvästi (39 %), osan aikaa (4 %) tai sekä että (1 %) yhdessä vastaajan kanssa. Näistä lapsiperhevanhemmista 61 prosenttia eli noin 82 000 henkeä oli toiminut yrittäjänä nuorimman lapsen syntymän aikoihin. Heistä reilu puolet (56 % eli noin 46 000 henkeä) oli pitänyt vapaata lapsen syntymän yhteydessä, vajaa puolet sen sijaan ei (kuvio 9.7).

Kuvio 9.7

Piti perhevapaita lapsen syntymän yhteydessä, osuus kaikista yrittäjistä, joilla kotona asuvia lapsia ja jotka toimineet yrittäjinä nuorimman lapsen syntymän aikaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Perhevapaiden pitämisessä on oletetusti selvä ero sukupuolen mukaan. Noin puolet perheellisistä naisyrittäjistä oli ollut yrittäjänä saadessaan nuorimman lapsensa, kun vastaava osuus miehillä oli 67 prosenttia. Naisista selvästi useampi oli pitänyt vapaata nuorimman lapsen syntymän yhteydessä kuin miehistä – eivät kuitenkaan kaikki naiset (kuvio 9.7). Noin neljännes naisyrittäjistäkään ei ollut pitänyt (24 %) vapaata lapsen syntymän yhteydessä. Miehistä vapaan oli jättänyt pitämättä yli puolet. Yrittäjätyypeittäin tässä ei juuri ollut eroa. Vertailun vuoksi voi todeta, että vuoden 2013 Työolotutkimuksessa kaikista palkansaajaisista 75 prosenttia oli ollut työuransa aikana perhevapaalla (Sutela & Lehto 2014).

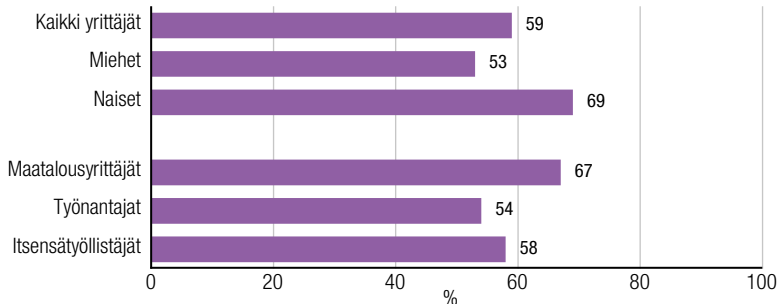
Niistä yrittäjistä, jotka olivat pitäneet perhevapaata, yli puolet katsoi voineensa pitää vapaata niin kauan kuin halusi (kuvio 9.8). Miehet olivat kuitenkin useammin kuin naiset sitä mieltä, etteivät he olleet voineet olla perhevapaalla niin kauan kuin olisivat halunneet. Sama päti työnantajayrittäjiin verrattuna muihin yrittäjiin.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että yrittäjien perhevapaiden pitäminen ei näytä olevan edes äideille itsestäänselvyys ja että perhevapaita pitäneistäkin neljä kymmenestä olisi halunnut pitää vapaata pidempään kuin pystyi.

Kuvio 9.8

Pystyi pitämään perhevapaata niin pitkään kuin halusi. Osuus niistä yrittäjistä, jotka olivat toimineet yrittäjinä ja pitäneet perhevapaata nuorimman lapsen syntymän yhteydessä sukupuolen ja yrittäjätyyppin mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Perhevapaat jäävät vähäiselle käytölle

Edellä on käsitelty joitain sosiaaliturvaan liittyviä seikkoja yrittäjien näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan ilman työvoimaa toimivat yrittäjät olivat varsin vähäisessä määrin tarvinneet mitään sosiaaliturvaa. Pääsääntöisesti ne, jotka olivat tarvinneet jotain tukea, olivat sitä myös saaneet. Noin 15 prosenttia olisi kuitenkin mielestään tarvinnut jotain tukea, mutta ei ollut joko hakenut sitä tai ei ollut saanut tukea hakemuksensa huolimatta.

Noin kolmannes yrittäjistä ja yrittäjäperheenjäsenistä eli noin 100 000 henkeä maksoi omasta mielestään liian vähän yrittäjäeläkemaksuja. Liian alhaisiin maksuihin olivat syinä ennen kaikkea se, ettei yrittäjällä ollut mielestään varaa maksaa itselleen suurempaa eläkettä tai että hän oli suunnitellut työskentelevänsä eläkkeen rinnalla.

Eläkkeen rinnalla työskentelyä voi tuki pitää hyvänä ajatuksena monestakin näkökulmasta. Sen varaan laskemisella on kuitenkin riskinsä, sillä terveys tai muu elämäntilanne ei välttämättä salli suunnitelman toteutumista, terveysongelmat kun tapaavat lisääntyä ihmisen vanhetessa. Vanhuudenturvan kannalta on siis huolestuttavaa, että näinkin suuri osa yrittäjistä, noin kolmannes, ei maksanut itselleen mielestään riittävää eläkettä vuonna 2017.

Yrittäjät pitävät myös verrattain vähän vanhempainvapaata – erityisesti yrittäjämiehet, joista alle puolet oli pitänyt vapaata nuorimman lapsensa syntymän yhteydessä. Nuorimman lapsensa syntymän aikoihin yrittäjinä toimineista äideistäkin joka neljäs oli jättänyt perhevapaan pitämättä. Niin ikään niistä, jotka perhevapaata olivat pitäneet, neljä kymmenestä ei ollut pystynyt pitämään vapaata niin pitkään kuin olisi halunnut.

10 Dependent contractors – epäitsenäinen yrittäjyys?

Työstä yrittäjyyden ja palkansaajuuden välimaastossa on puhuttu viime vuosina paljon myös Suomessa. Vuonna 2011 silloinen hallitus asetti työ- ja elinkeinoministeriön johdolla kolmikantaisen työryhmän, niin sanotun Trendiryhmän, jonka tehtävänä oli seurata työnteon moninaistumisen trendejä. Ryhmän väliraportissa (TEM 2012) todettiin, että yksin yrittäjinä tai yrittäjämäisesti työskentelevien määrä ja suhteellinen osuus työllisistä oli kasvanut 2000-luvulla selvästi, mutta tästä joukosta tiedettiin kovin vähän.

Tilastokeskus toteutti Trendiryhmän aloitteesta *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimuksen, jolla pyrittiin paikkaamaan tätä tietovajetta. Tutkimuksen tuloksiin pohjautava Trendiryhmä tuli loppuraportissaan päätelmään, että työsuhteen ja yrittäjyyden välille ei ole tarkoituksenmukaista luoda lainsäädännöllisesti kolmatta ryhmää. Erityisesti sosiaaliturvajärjestelmää olisi kuitenkin kehitettävä siihen suuntaan, että yrittäjyyden ja palkansaajuuden välimaastossa toimivien tai näissä ammattiasemissa vuorottelevien henkilöiden erityistilanne otetaan paremmin huomioon. (TEM 2015.)

Kansainvälisessä kirjallisuudessa yrittäjyyden ja palkkatyön väliin jäävällä harmaalla alueella tehtävää työtä on kutsuttu muun muassa termein *bogus/false/fake/dependent self-employment* (mm. Thörnqvist 2014, Kautonen 2010, Behling & Harvey 2015, Williams & Lapreyre 2017, Williams & Horodnic 2018). Muutamassa Euroopan maassa kyseinen ilmiö on otettu huomioon myös lainsäädännössä ja sosiaaliturvassa tunnistamalla se omaksi erityisekseen työnteon muodokseen (Eurofound 2017, ks. myös TEM 2013).

Suomessa sana *näennäisyrittäjyys* on kenties yleisin ja vakiintunein termi kuvaamaan tätä monimuotoista ja käsitteellisesti jossain määrin epämääräiseksikin jäänyttä ilmiötä. Näennäisyrittäjä-käsitteellä on yleensä viitattu tilanteisiin, jossa henkilö työskentelee ilman palkkatyösuhdetta palkkioita tai yrittäjätuloa vastaan – kantaen näin ollen niin sanottua yrittäjäriskiä – mutta todellisuudessa työsuhteen tunnusmerkit täyttyy ja henkilön tilanne muistuttaa pikemminkin palkansaajan alisteista asemaa kuin yrittäjän vapautta tai mahdollisuutta yrittäjävoittoihin. Yrittäjällä itsellään ei tässä tapauksessa ole kontrollia ja itsemääräämismahdollisuutta, mitä tulee esimerkiksi työprosessiin, työaikoihin tai työnteon paikkaan. Työnantajan direktio-oikeuteen verrattava kontrolli työprosessiin on toimeksiantajalla tai asiakkaalla. (Ks. myös luku 2.)

Edellä kuvattuun tilanteeseen liittyy usein myös se, että asiakkaita tai toimeksiantajia on vain yksi. Joissakin tapauksissa kyse on siitä, että entinen työnantaja on ulkoistanut aiemmin palkkatyönä tehdyn työn samalle henkilölle toimeksiantosuhteena: työtehtävät ja niiden tekijä ovat samat, mutta ilman palkkatyösuhteen tuomaa sosiaaliturvaa ja muita työsuhteeseen liittyviä etuja. Tällaisissa tapauksissa esiin nousee monia työoikeudellisia kysymyksiä, ja on aiheellista pohtia, onko kyse ”aidosta” yrittäjyydestä.

Näennäisyrittäjyyttä ei tule sekoittaa keskusteluun *pakkoyrittäjyydestä* (ks. luku 4). Olosuhteiden pakosta, palkkatyön puutteesta, yrittäjänä toimivista suuri osa lieenee niin sanotusti aitoja yrittäjiä: heillä yrittäjäriskiin yhdistyy yrittäjätyön vapaus ja toimivalta, vaikka he mieluummin työskentelisivätkin palkansaajana. Näennäisyrit-

täjiys ei vastaavasti lähtökohtaisesti tarkoita sitä, että henkilö olisi tilanteessa vastoin tahtoaan, vaan käsitteellä korostetaan pikemminkin työn teettämisen tapaan liittyviä työoikeudellisia näkökulmia (ks. myös Penttilä 2014).

Tilastokeskuksen *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa lähes joka kymmenes (9 %) 15–64-vuotiaista vastaajista oli samaa mieltä väitteen *Sana näennäisyrittäjä kuuvaa tilannettani* kanssa. Osuus nousi korkeimmaksi kulttuurialalla ja käsityöammateissa toimivilla (14 %).

Itsensätyöllistäjät 2013 -tutkimuksessa jäi kuitenkin jossain määrin epäselväksi, mitä vastaajat olivat käsitteellä näennäisyrittäjyys ymmärtäneet: näennäisyrittäjäksi identifioituminen korreloi muun muassa sen kanssa, että vastaaja koki yrittäjyyden olevan itselleen vain väliaikainen työllistymisen muoto. Sellaisia itsensätyöllistäjiä, joilla oli yksi pääasiallinen asiakas, ja tuo nimenomainen asiakas oli entinen työnantaja, oli noin prosentti kaikista itsensätyöllistäjistä. Tulosten perusteella saattoi väittää, että näennäisyrittäjyys on Suomessa varsin marginaalinen ilmiö. (Pärnänen & Sutela 2014.)

Kansainvälisen ammattiasemaluokituksen uudistus

Työnteon muotojen moninaistumisen esille nostamat uudet kysymykset puhututavat ympäri maailman. Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiön Eurofoundin yrittäjyysraportissa (Eurofound 2017) itsenäiset ammatinharjoittajat jaotellaan viiteen eri ryhmään erityispiirteidensä mukaan. Yksi ryhmistä on nimetty ”piiloyrittäjiksi” (*concealed*), sillä ryhmälle on leimallista, että siihen kuuluvien tilanne muistuttaa palkansaajuutta erityisesti taloudellisen riippuvuutensa ja epäitsenäisyytensä suhteen. Ryhmä muodostaa noin 8 prosenttia kaikista Euroopan yrittäjistä; Pohjoismaissa heidän osuutensa jää alle 5 prosenttiin yrittäjistä.

Euroopan komission yrittäjyyttä koskevaan tietotarpeeseen on pyritty vastaamaan myös vuoden 2017 eurooppalaisen työvoimatutkimuksen lisämoduulilla – kyse on siis samasta lisämoduulista, jota laajennettiin Suomessa kansallisilla kysymyksillä ja saatiin näin aikaiseksi *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineisto. Lisämoduulin aiheena oli yrittäjyys ylipäänsä, mutta sen yhtenä tavoitteena oli saada tietoa erityisesti niin sanotun epäitsenäisen yrittäjyyden (*dependent self-employed*) yleisyydestä Euroopan maissa.

Keskeisenä ongelmana aihepiirin tutkimuksessa on ollut hankaluus määritellä käsitettä *epäitsenäinen yksinyrittäjä/ammattinharjoittaja* yksiselitteisesti. Tästä luonnollisesti seuraa se, että käsitettä on haastavaa operationalisoida mitattavaan muotoon survey-lomakkeelle.

Eurostatin työvoimatutkimuksen lisämoduulissa epäitsenäisiksi yrittäjiksi päädyttiin määrittelemään ne itsensä yrittäjiksi tai ammatinharjoittajiksi identifioivat henkilöt, joilla ei ollut palkattua työvoimaa, jotka saivat vähintään 75 prosenttia ansiotuloistaan yhdeltä asiakkaalta ja joiden työn alkamis- ja lopettamisajat asiakas määräsi. Sen, että asiakas tai toimeksiantaja määritteli työn alkamis- ja lopettamisajat, katsottiin olevan verrannollinen työnantajan direktio-oikeuteen tässä yhteydessä.

Ammattiasemaluokitus on se tilastontekijän väline, jolla kuvataan työmarkkinoiden rakennetta sekä työsuhteiden ja työn teon muotojen moninaistumista. Käytössä oleva, kansainvälinen ammattiasemaluokitus (ICSE-93) vuodelta 1993 noudattaa dikotomista jakoa palkkatyöhön (palkansaajat) ja yrittäjätulota vastaan tehtävään työhön (työnantajayrittäjät, yksinyrittäjät, tuottajaosuuskuntien jäsenet, avustavat perheenjäsenet).

Viisiluokkaisen ICSE-93:n ei kuitenkaan katsota enää riittävän nykypäivän työmarkkinoiden kuvaamiseen. Erityisesti on kaivattu selkeyttä sellaisen työn suhteen, jota ei voi yksiselitteisesti luokitella dikotomialla yrittäjä–palkansaaja. Vuonna 2013 kansainvälisessä työtilastokokouksessa (19. ICLS) päätettiin, että luokituksen oli aika uudistua.

Uusi ammattiasemaluokitus (ICSE-18) hyväksyttiin 20. kansainvälisessä työtilastokokouksessa lokakuussa 2018 (ILO 2018a). Luokituksen laajamittaiseen käyttöön ottoon kulunee käytännössä toki vuosia, mutta jo periaatteessa uudistus on iso harppaus kohti työmarkkinoiden moninaistumisen parempaa ymmärtämistä ja erilaisten työn muotojen näkyväksi tekemistä.

Uusi ammattiaseman luokitus rakentuu kahden vaihtoehdoisen luokitustavan ympärille. Toinen tapa perustuu valta-asemaan (*type of authority*) ja toinen taloudelliseen riskiin (*type of economic risk*). (Kuvio 10.1.)

Luokitustavan valinta riippuu asiayhteydestä: valta-asemaan perustuvan tavan katsotaan soveltuvan paremmin sosiaalityöntekijöihin, kuten työmarkkinatilastointiin, ja taloudelliseen riskiin perustuva luokittelu sopii paremmin taloustilastoihin kuten kansantalouden tilastointiin.

Valta-asemaan perustuva luokitustapa jakaa työlliset edelleen kahteen pääluokkaan: *itsenäisiin* ja *epäitsenäisiin työntekijöihin*. Itsenäisiksi työntekijöiksi luetaan yksinyrittäjät, työnantajayrittäjät sekä palkkaa saavat toimitusjohtajat, jotka omistavat osan siitä yrityksestä, jossa työskentelevät – toisin sanoen henkilöt, joilla on toimivalta tehdä työpaikkaansa koskevia strategisia päätöksiä olematta tilivelvollisia muille osapuolille. Epäitsenäisiin työntekijöihin luetaan palkansaajat, avustavat perheenjäsenet sekä uutena tilastointikohteena ryhmä *dependent contractors*.

Taloudelliseen riskiin perustuva luokitus muistuttaa suuresti toistaiseksi käytössä olevaa vuoden 1993 ammattiluokitusta. Se jakaa työlliset niihin, jotka työskentelevät palkkaa (*pay*) vastaan ja niihin, joiden tulonlähteenä on yritystulo (*profit*). Palkkaa vastaan työskenteleviin luokitellaan palkansaajat sekä palkkaa (osa)omistamastaan yrityksestä nostavat toimitusjohtajat, ja yritystuloa vastaan työskenteleviin kuuluvat työnantajayrittäjät, yksinyrittäjät, avustavat perheenjäsenet sekä dependent contractors -luokka.

Luokitusuudistuksessa on siis täysin uutta paitsi käsitteellinen jako itsenäiseen ja epäitsenäiseen ansiotyöhön, myös luokka dependent contractors. Tämän luokan käyttöönotolla halutaan tehdä näkyväksi aiemmin palkansaajuuden ja yrittäjyyden väliselle harmaalle alueelle jäänyttä työtä.

Vuoden 2018 ammattiasemaluokituksen päätöslauselmassa (ILO 2018a) *dependent contractor* määritellään seuraavasti:

Dependent contractors are workers who have contractual arrangements of a commercial nature (but not a contract of employment) to provide goods or services for or through another economic unit. They are not employees of that economic unit, but are

Kuvio 10.1.

Vuoden 2018 kansainvälisen ammattiasemaluokituksen kaksi rinnakkaista luokittelutapaa (ICSE-18-A ja ICSE-18-R)

ICSE-18-A: TYPE OF AUTHORITY

Independent workers

A. Employers:

- 11 – Employers in corporations
- 12 – Employers in household market enterprises

B. Independent workers without employees

- 21 – Owner-operators of corporations without employees.
- 22 – Own-account workers in household market enterprises without employees

Dependent workers

C. Dependent contractors:

- 30 – Dependent contractors

D. Employees:

- 41 – Permanent employees
- 42 – Fixed-term employees
- 43 – Short-term and casual employees
- 44 – Paid apprentices, trainees and interns

E. Contributing family workers:

- 51 – Contributing family workers

ICSE-18-R: TYPE OF ECONOMIC RISK

Workers in employment for profit :

F. Independent workers in household market enterprises:

- 12 – Employers in household market enterprises
- 22 – Own-account workers in household market enterprises without employees

C. Dependent contractors:

- 30 – Dependent contractors

E. Contributing family workers:

- 51 – Contributing family workers

Workers in employment for pay

G. Owner-operators of corporations:

- 11 – Employers in corporations
- 21 – Owner-operators of corporations without employees

D. Employees:

- 41 – Permanent employees
- 42 – Fixed-term employees
- 43 – Short-term and casual employees
- 44 – Paid apprentices, trainees and interns

Lähde: ILO 2018a

dependent on that unit for organization and execution of the work, income, or for access to the market. They are workers employed for profit, who are dependent on another entity that exercises control over their productive activities and directly benefits from the work performed by them.

Dependent contractor -luokan määrittely ja operationalisointi osoittautui ammattiasemaluokituksen uudistustyössä kaikkein haasteellisemmaksi tehtäväksi. Kä-

sitettä ja sen operationalisointia testattiin luokitusuudistuksen valmisteluajana useammassa maassa, muun muassa Suomessa. Keskeisiksi tekijöiksi testaustyössä nousivat yhtäältä työn organisointiin liittyvän ns. *operationaalisen riippuvuuden* – toimeksiantaja esimerkiksi määrittelee sen, missä, miten, millä välineillä työtä tehdään – ja toisaalta *taloudellisen riippuvuuden* ulottuvuudet.

Eri maista saadut testitulokset osoittivat, että yhtäältä operationaalisen ja toisaalta taloudellisen riippuvuuden määrittelyssä käytetyt kriteerit tavoittivat kaksi eri ryhmää. Ryhmien välillä ei toisin sanoen ollut juurikaan päällekkäisyyttä, vaan kyse oli kahdesta selvästi eri ulottuvuudesta. (ILO 2018b.)

Työ vuoden 2018 ICSE-luokitteluun kuuluvan dependent contractor -luokan operationaaliseksi määrittelyksi jatkuu lähitulevaisuudessa ILO:n johdolla. Myös Eurostat on käynnistämässä aiheeseen liittyvän työryhmän vuonna 2020.

Operationaalinen ja taloudellinen riippuvuus aineistossa

Vaikka yhteisesti sovittua operationaalista määrittelyä dependent contractor -tilastokäsitteelle ei siis vielä ole, halusimme kuitenkin testata yrittäjätöiden itsenäisyyden/ epäitsenäisyyden mitattavuutta *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistolla siinä määrin kuin mahdollista. Meitä kiinnosti, missä määrin ja millä tavoin riippuvuutta kokevat yksinyrittäjät eroavat muista yksinyrittäjistä työn piirteidensä osalta – vai eroavatko he? Onko ero muihin yksinyrittäjiin niin ilmeinen, että Suomen oloissa voisi olla perusteltua puhua kokonaan uudesta työntekijäryhmästä, vai onko ilmiö olennainen lähinnä kehittyvissä maissa?

Tarkastelemme yrittäjätöiden epäitsenäisyyttä tässä luvussa edellä määriteltujen kahden riippuvuusulottuvuuden kautta. Käytämme yhtäältä Eurostatin vuoden 2017 dependent self-employed -määrittelyä *operationaalisen riippuvuuden* kuvaamiseksi ja toisaalta yhdistämme *Yrittäjät Suomessa 2017* -kysymyslomakkeella olevia taloudellista tilannetta kuvaavia muuttujia *taloudellisen riippuvuuden* -ulottuvuudeksi.

Yrittäjät Suomessa 2017 -aineistossa oli 1 954 sellaista itsensä maatalousyrittäjäksi tai muuksi yrittäjäksi, ammatinharjoittajaksi, freelanceriksi tai apurahansaajaksi identifioituvaa henkilöä, joilla ei ollut palkattua työvoimaa. Väestötasolla tämä tarkoittaa noin 218 000 henkilöä. Valtaosaa tästä joukosta voi taatusti luonnehtia kaikilla kriteereillä mitattuna ”aidoiksi” yksinyrittäjiksi. Joukkoon mahtuneet kuitenkin myös heitä, joita uudessa kansainvälisessä ammattiasemaluokituksessa voisi kuvata termillä *dependent contractor*.

Yrittäjät Suomessa 2017 -aineiston yksinyrittäjistä 4 prosenttia täytti Eurostatin vuoden 2017 työvoimatutkimuksen lisäosassa käyttämän epäitsenäisen yksinyrittäjän kriteerit: heillä oli joko vain yksi asiakas tai yksi pääasiallinen asiakas (vähintään 75 prosenttia tuloista kyseiseltä asiakkaalta) ja asiakas määräsi heidän kohdallaan työn aloittamis- ja lopettamisajat. Tästä ryhmästä voidaan siis puhua ryhmänä, joilla on *operationaalista riippuvuutta*. Väestötasolla ryhmän koko vastaa noin 8 000 henkilöä eli 0,3 prosenttia työllisistä.

Taloudellista riippuvuutta olemme tämän luvun tarkastelussa haarukoineet kolmen kriteerin kautta:

- 1) yksinyrittäjällä on vain yksi tai yksi pääasiallinen asiakas/toimeksiantaja
- 2) asiakas/toimeksiantaja tai joku kolmas osapuoli määrää yksipuolisesti tuotteesta tai palvelusta maksettavan hinnan
- 3) asiakkaan/toimeksiantajan tilalle olisi melko tai hyvin vaikeaa saada toista vastaavaa toimeksiantajaa

Kaikki nämä kolme kriteeriä täyttää samanaikaisesti 5 prosenttia yksinyrittäjistä. Väestötasolla puhutaan noin 12 000 henkilöstä eli noin puolesta prosentista kaikkia työllisiä. (Taulukko 10.2.)

Taulukko 10.1

Operationaalisesti ja taloudellisesti riippuvaisten osuus kaikista yksinyrittäjistä, %, Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	N aineistossa	Osuus yksinyrittäjistä, %	Osuus työllisistä, %	N väestössä
Operationaalisesti riippuvaiset	70	3,7	0,3	8 000
Taloudellisesti riippuvaiset	105	5,4	0,5	12 000

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia

Operationaalinen ja taloudellinen riippuvuus näyttävät olevan myös *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistossa lähes kokonaan eri ulottuvuuksia, joissa ei ole juurikaan päällekkäisyyttä. Tulos on siis samankaltainen kuin muistakin käsitteistä testanneista maista saadut tulokset (ILO 2018b). Ainoastaan 10 prosentilla niistä, jotka luokitluivat operationaalisesti epäitsenäisiksi, täyttivät myös taloudellisen riippuvuuden kriteerit. Vastaavasti 14 prosentilla heistä, jotka luokitluivat taloudellisesti riippuvaisiksi, kokivat myös operationaalista riippuvuutta.

Taulukossa 10.2 nähdään nelikenttänä eri ryhmien suhteelliset osuudet kaikista yksinyrittäjistä: vain operationaalista riippuvuutta, vain taloudellista riippuvuutta sekä molempia riippuvuuksia samanaikaisesti kokeviksi luokitellut, ja lisäksi ne, jotka käytettyjen kriteerien mukaan ovat toimeksiantajistaan riippumattomia sekä operationaalisesti että taloudellisesti. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluu valtaosa yksinyrittäjistä, 92 prosenttia.

Taulukko 10.2

Erilaiset toimeksiantajasta riippuvuuden muodot, osuus kaikista yksinyrittäjistä, %, Yrittäjät Suomessa 2017

	Ei taloudellista riippuvuutta	Taloudellinen riippuvuus
Ei operationaalista riippuvuutta	92 %	5 %
Operationaalinen riippuvuus	3 %	0,50 %

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia

Operationaalinen ja taloudellinen riippuvuus: ryhmien rakenne

Seuraavaksi vertailemme operationaalisesti riippuvaisia ja taloudellisesti riippuvaisia yksinyrittäjiä kaikkiin yksinyrittäjiin. Kuten taulukosta 10.1 näkyy, havaintojen kokonaismäärä on sekä operationaalista että taloudellista riippuvuutta kokevien ryhmässä varsin pieni, joten ryhmien koko ei riitä tilastollisesti luotettavan analyysin tekoon tarkemmalla tasolla. Tavoittemme on tässä kuitenkin lähinnä kokeilla operationaalisen ja taloudellisen riippuvuuden käsitteiden toimivuutta yrittäjäryhmiä erottelevina tekijöinä. Kyse ei ole virallisesta työmarkkinatilastoinnista. Vertailemme ryhmiä siis soveltuvin osin pitäen mielessä sen, että tulokset ovat suuntaa antavia eivätkä tilastollisesti yleistettäviä.

Ryhmien rakenteessa on jonkin verran eroja keskenään sekä suhteessa kaikkiin yksinyrittäjiin. Operationaalisesti riippuvaisten joukossa alle 35-vuotiaiden osuus on huomattavan suuri verrattuna muihin ryhmiin, joskin myös yli 55-vuotiaiden suhteellinen osuus on keskimääräistä suurempi. Ikäjakautuma on siis jossain määrin polarisoitunut. Tässä joukossa onkin vähemmän heitä, jotka määrittelevät itse olevansa pääasialliselta toiminnaltaan työllisiä (77 %) kuin kaikkien yksinyrittäjien joukossa (83 %), kun taas itsensä eläkeläisiksi (16 %) tai opiskelijoiksi (6 %) nimeävien osuudet ovat korkeampia kuin kaikilla yksinyrittäjillä (12 % ja 2 %).

Taloudellisesti riippuvaisilla tilanne on lähes käänteinen, sillä käytetyistä ikäryhmistä nimenomaan keskimäinen, 35–54 -vuotiaiden ryhmä on korostetun suuri. Itsensä pääasialliselta toiminnaltaan työllisiksi nimeävien osuus (89 %) olikin korkeampi kuin kaikilla yksinyrittäjillä, eläkeläisten osuus vastaavasti pienempi ja päätoiminaan opiskelijoina itseään pitävien osuus samaa parin prosentin luokkaa kuin kaikilla yksinyrittäjillä. Taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien piirteenä pistää silmään myös naisten suuri osuus muihin ryhmiin verrattuna.

Taulukko 10.3

Yksinyrittäjien sukupuoli-, ikä- ja koulutusrakenne, operationaalisesti ja taloudellisesti riippuvalaiset sekä kaikki yksinyrittäjät, %, Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

	Kaikki yksinyrittäjät	Operationaalisesti riippuvalaiset	Taloudellisesti riippuvalaiset
Sukupuoli			
Naiset	36	33	42
Miehet	64	67	58
Ikä			
15–29	27	16	17
30–49	30	49	43
50–74	44	34	40
Koulutus			
Perusaste	14	16	14
Toinen aste	47	55	52
Korkea-aste	39	29	34

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia

Molemmissa ryhmissä, erityisesti operationaalisesti epäitsenäisissä, on selvästi vähemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneita ja vastaavasti enemmän toisen asteen tutkinnon tehneitä kuin kaikkien yksinyrittäjien joukossa.

Työnsä sisällön suhteen ryhmät ovat selvästi eriytyneet. Toimialoittainen tarkastelu paljastaa, että maatalousyrittäjät olivat vahvasti yliedustettuina taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien joukosta: tässä ryhmässä 64 prosenttia oli maatalousyrittäjiä. Vastaavanlainen tulos saatiin myös muista maista, joissa taloudellisen riippuvuuden ulottuvuutta testattiin ILO:n pyynnöstä (2018b).

Kuviossa 10.2 on tarkasteltu operationaalisesti ja taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien osuutta maatalousyrittäjien sekä itsensätyöllistäjien osalta niin, että jälkimmäinen ryhmä on jaettu edelleen viiteen ammattiryhmään (ks. liite 1). Kuvioista näkyy, että maatalousyrittäjien jälkeen seuraavaksi suurin ryhmä taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien joukossa ovat kulttuuri- ja käsityöammateissa toimivat itsensätyöllistäjät. Yksityiskohtaisempi tarkastelu vuoden 2010 ammattiluokituksen 3-numerotasolla paljastaa, että tässä aineistossa taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien joukosta lähes joka kymmenes kuului toimittajien, kirjailijoiden ja kielitieteilijöiden ammattiluokkaan, kun kyseisen ammattiluokan osuus oli noin 3 prosenttia kaikkien yksinyrittäjien joukossa vuonna 2017.

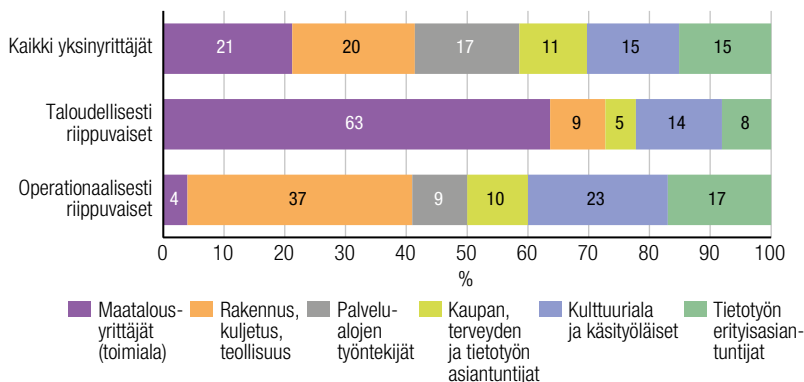
Aineiston operationaalisesti riippuvaisten joukossa korostuvat rakentamisen, kuljetuksen ja teollisuuden ammatit. Tässä ryhmässä kyse on lähinnä kuljetusalan työntekijöistä, ja vielä tarkemmin raskaiden moottoriajoneuvojen kuljettajista. Myös kulttuuri- ja käsityöalan ammateissa toimiminen on operationaalisesti riippuvaisten ryhmässä yleisempää kuin kaikkien yksinyrittäjien joukossa.

Kuva selkiytyy entisestään, jos asiaa tarkastellaan toisesta suunnasta. Operationaalinen riippuvuus oli keskimääräistä yleisempää aineistossa kuljettamisen, rakentamisen ja teollisuuden ammateissa toimivilla (6 %), ja tässä ryhmässä erityi-

Kuvio 10.2

Operationaalisen ja taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien jakautuminen maatalouden toimialalle ja itsensätyöllistäjien ammattiryhmiin, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

sesti kuljetustyöntekijöillä (11 %). Osuus oli koholla (6 %) myös tietotyön erityisasiantuntijoilla, tarkemmin katsottuna erityisesti *luonnontieteiden ja tekniikan erityisasiantuntijoilla*.

Taloudellisesti epäitsenäisten osuus oli kolminkertainen maa- ja metsätalouden toimialalla toimivilla yksinyrittäjillä (16 % eli noin 7000 henkeä).

Koska maa- ja metsätalousammateissa toimivat muodostavat merkittävän osan taloudellisesti epäitsenäisistä yksinyrittäjistä, taloudellisesti epäitsenäisten osuutta onkin mielenkiinnon vuoksi hyvä katsoa myös pelkkien itsensätyöllistäjien osalta, siis maataloudessa työskentelevät pois lukien.

Itsensätyöllistäjistä 3 prosenttia eli noin 5 000 henkeä kuului tässä käytetyn määrittelyn mukaan taloudellisesti epäitsenäisiin. Osuus nousi suurimmaksi, noin viiteen prosenttiin kulttuuri- ja käsityöalalla työskentelevien joukossa. Ilman maatalousyrittäjiä taloudellisesti riippuvaisten ryhmän sukupuolirakenne oli aineistossa entistä tasaisempi: puolet on naisia ja puolet miehiä. Yli puolet joukosta oli korkea-asteen koulutuksen suorittaneita.

Polku yrittäjyyteen ja halukkuus palkkatyöhön

Onko niin sanottujen näennäisyrittäjien tai epäitsenäisten yrittäjien tilanne kokonaisuudessaan sitten ongelmallisempi kuin yksinyrittäjillä keskimäärin? Vai onko niin, että operationaalisella tai taloudellisella riippuvuudella ei ole vaikutusta siihen, miten ryhmät kokevat oman tilanteensa yrittäjinä? Seuraavassa tarkastelemme, miten ryhmät eroavat toisistaan ja kaikista yksinyrittäjistä työnsä eri piirteiden osalta.

Aluksi otamme tarkasteluun polun yrittäjyyteen eli tärkeimmän syyn sille, miksi yrittäjäksi on päädytty. Operationaalisesti riippuvaisilla yleisin syy oli eteen tullut sopiva tilaisuus, kuten kaikilla yksinyrittäjillä. Seuraavaksi yleisimmin pääasialliseksi syyksi mainittiin halu ryhtyä yrittäjäksi joustavien työaikojen vuoksi sekä yrittäjänä toimimisen yleisyys omalla alalla. Nämä olivat yleisimpien syiden joukossa myös kaikilla yksinyrittäjillä.

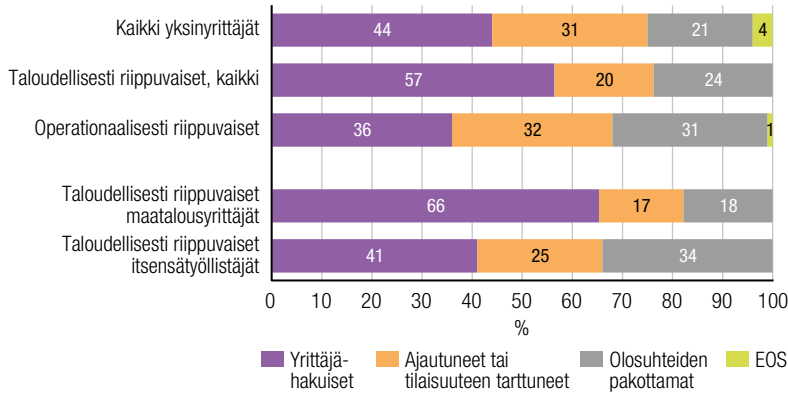
Operationaalisesti riippuvaisten joukossa korostuu kaikkiin yksinyrittäjiin verrattuna kuitenkin se, että noin joka kymmenennelle tärkein syy yrittäjyydelle oli se, että aiempi työnantaja ehdotti yrittäjäksi ryhtymistä, kun kaikista yksinyrittäjistä vain 3 prosenttia valitsi tämän tärkeimmäksi syyksi. Operationaalisesti riippuvaisten parissa oli keskimääräistä yleisempää myös se, että yrittäjäksi ryhtymistä ei ollut kummemmin suunniteltu, mutta niin vain kävi.

Taloudellisesti epäitsenäisillä sen sijaan perheyriksen jatkaminen oli ollut yli kaksin verroin niin yleistä (39 %) kuin kaikilla yksinyrittäjillä (15 %). Taustalla vaikuttaa ryhmän voimakas maatalousyrittäjävaltaisuus. Ryhmästä vastaavasti huomattavan harva (11 % vs. 24 %) sanoi tärkeimmäksi syyksi yrittäjätöölleen sen, että eteen oli tullut sopiva tilaisuus. Jos tarkastellaankin vain taloudellisesti epäitsenäisiä itsensätyöllistäjiä eli jätetään maatalousyrittäjät tarkastelun ulkopuolelle, korostuivat keskimääräistä selvästi yleisimpänä syinä se, ettei palkansaajatyötä löytynyt sekä se, että työnantaja ehdotti ulkoistamista.

Koska maatalousyrittäjien ja itsensätyöllistäjien tilanne poikkeaa tässä suhteessa niin selvästi toisistaan, kuviossa 10.3 luvut on esitetty näille ryhmille myös erikseen,

Kuvio 10.3

Polku yrittäjyyteen, yksinyrittäjät taloudellisen ja operationaalisen riippuvuuden mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

kun tarkastellaan polkua yrittäjyyteen kolmiluokkaisena jaolla yrittäjähakuiset- ajautuneet- olosuhteiden pakosta yrittäjiksi päätyneet (vrt. luku 4).

Nähdään, että joka kolmannella aineiston taloudellisesti riippuvaisella itsensätyöllistäjällä ja joka kolmannella kaikista operationaalisesti riippuvaisista yksinyrittäjästä yrittäjyys oli alkanut olosuhteiden pakottamana, kun kaikilla yksinyrittäjillä vastaava osuus oli noin viidennes. Eniten yrittäjähakuisia tämän ryhmittelyn perusteella oli taloudellisesti riippuvaiden maatalousyrittäjien joukossa johtuen pitkälti siitä, että perheyrittäjien jatkaminen sisältyy ryhmittelyn tähän kategoriaan.

Operationaalisesti ja taloudellisesti riippuvaisia yhdistävä tekijä suhteessa kaikkiin yrittäjiin oli suurempi halukkuus palkkatyöhön: molemmissa ryhmissä noin viidennes olisi halunnut työskennellä mieluummin palkansaajana kuin yrittäjänä. Vastaava osuus kaikilla yksinyrittäjillä oli 13 prosenttia. Taloudellisesti epäitsenäisillä itsensätyöllistäjillä (pl. maanviljelijät) palkansaajatyötä toivovien osuus nousi lähes 30 prosenttiin. (Kuvio 10.4.)

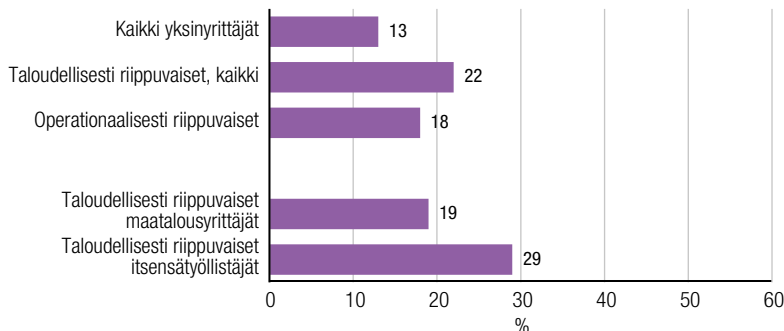
Operationaalisesti epäitsenäiset kokivat mahdollisuutensa hankkia palkansaajatyötä ammatissaan keskimääräistä hieman useammin hyväksi (43 % vs. kaikki yksinyrittäjät 38 %). Taloudellisesti epäitsenäisistä mahdollisuuksiaan piti hyvinä keskimääräistä harvempi (26 %). Osuus ei juurikaan muutu, vaikka maatalousyrittäjät jätettäisiin pois laskuista. Taloudellisesti riippuvaiset kokivat mahdollisuutensa palkansaajatyöhön huonoiksi vastaavasti selvästi yleisemmin (39 % kaikki, 47 % itsensätyöllistäjät) verrattuna operationaalisesti epäitsenäisiin (24 %) tai kaikkiin yksinyrittäjiin (32 %).

Kombityön tekeminen (ks. luku 3) ei ollut operationaalisesti tai taloudellisesti riippuvaisille juuri sen yleisempää tai vähäisempää kuin kaikille yksinyrittäjille.

Kuvio 10.4

Työskentelisi mieluummin palkansaajana kuin yrittäjänä, yksinyrittäjät operationaalisen ja taloudellisen riippuvuuden mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

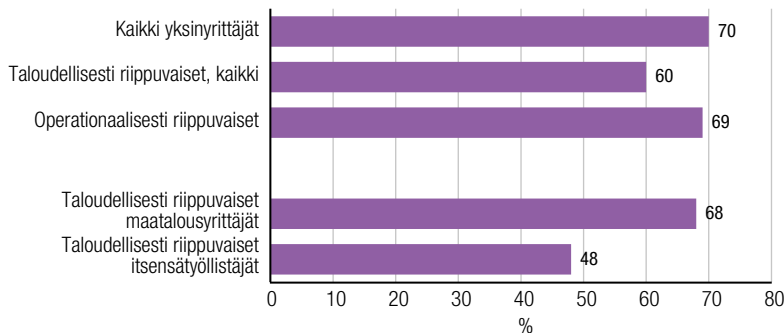
Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

Taloudellinen tilanne yrittäjänä ja työn kuormittavuus

Entä missä määrin operationaaliseen tai taloudelliseen riippuvuuteen liittyy epävarmaksi koettu taloudellinen tilanne? Kuvio 10.5 näyttää, että operationaalisesti riippuvaisilla taloudellisen tilanteensa yrittäjänä *täysin tai joihinkin vakaaksi ja turvatuksi* kokevien osuus ei juuri poikennut kaikista yksinyrittäjistä, mutta taloudellisesti riip-

Kuvio 10.5

Kokee taloudellisen tilanteensa yrittäjänä täysin tai joihinkin vakaaksi ja turvatuksi, yksinyrittäjät operationaalisen ja taloudellisen riippuvuuden mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

puvaisilla se jäi alhaiseksi muihin verrattuna. Erityisesti niiden osuus, joiden tilanne oli *täysin vakaa ja turvattu*, jäi aineistossa taloudellisesti riippuvaisilla hyvin pieneksi – havaintojen vähäisyyden vuoksi lukua ei kuitenkaan näytetä kuviossa. Kun joukko edelleen jaetaan taloudellisesti riippuvaisiin maatalousyrittäjiin ja riippuvaisiin itsensätyöllistäjiin, nähdään, että tilanne oli ongelmallisoin itsensätyöllistäjillä. Toisaalta taloudellisesti riippuvaisista maatalousyrittäjistä kaksinkertainen (14 %) osuus kaikkiin yksinyrittäjiin verrattuna (7 %) koki tilanteensa *hyvin epävarmaksi*.

Edellisiin tuloksiin peilattuna onkin mielenkiintoista, että operationaalisesti riippuvaiset tuntuivat kertovan keskimääräistä useammin (15 % vs. 10 %) että heillä oli liian vähän töitä – huolimatta siis varsin vakaaksi koetusta taloudellisesta tilanteesta.

Taloudellisesti epäitsenäisillä tilanne oli pikemminkin päinvastainen: keskimääräistä harvempi piti töiden määrää liian vähäisenä, ja vastaavasti keskimääräistä useampi (18 % vs. 13% kaikki yksinyrittäjät) piti työmäärää liiallisena. Taloudellisesti riippuvaisille oli tyypillistä myös se, että arviota työmäärästä oli vaikea antaa, koska työtilanne vaihteli paljon (25 % vs. 19 %).

Töiden suuri määrä taloudellisesti epäitsenäisillä heijastelee jälleen ryhmän maanviljelijävaltaisuutta. Kun tarkastelu rajataan vain taloudellisesti epäitsenäisiin itsensätyöllistäjiin, 15 prosenttia koki töitä olevan liian vähän, noin joka kymmenennen mielestä niitä oli liikaa ja 30 prosenttia sanoi työtilanteen vaihtelevan niin paljon, että vastausta oli vaikea antaa. On jälleen muistettava, että osuudet ovat hyvin viitteellisiä pienen havaintomäärän vuoksi.

Lisävalaistusta ehkä ristiriitaiseltakin kuulostavaan tulokseen taloudellisen tilanteen epävarmuuden ja töiden liiallisen määrän yhteydestä saadaan, kun tarkastellaan vastauksia väittämään *Varmistaakseni, että saan töitä, joudun hinnoittelemaan palveluni tai tuotteeni hinnan liian alhaiseksi*. Operationaalisesti riippuvaisista ja kaikista yksinyrittäjistä joka neljäs (25 %) vastasi väittämän pitävän kohdallaan paikkansa. Taloudellisesti riippuvaisista sen sijaan 40 prosenttia piti väittämää paikkansa pitävänä. Osuus oli sama sekä taloudellisesti riippuvaisilla maatalousyrittäjillä että itsensätyöllistäjillä. Huomionarvoista kuitenkin on, että 29 prosenttia taloudellisesti riippuvaisista maatalousyrittäjistä vastasi väittämään alhaisesta hinnoittelusta *Ei sovi*. Ilmeisesti moni heistä koki väittämän kohdallaan loogisesti mahdottomaksi, sikäli kun he itse eivät hinnoitelleet tuotteitaan, vaan toimeksiantajana oleva elintarvikeketju mää räsi hinnan yksipuolisesti. Ei sovi -vastausten osuus oli näillä taloudellisesti riippuvaisilla maatalousyrittäjillä vielä korkeampi kuin kaikilla maatalousyrittäjillä yhteensä (ks. luku 6). Vertailun vuoksi voi todeta, että operationaalisesti riippuvaisista 5 prosenttia vastasi väittämään *Ei sovi*.

Vaikeus vaikuttaa tuotteiden ja palveluiden hinnoitteluun tuli esiin myös kysyttäessä yrittäjätööhön liittyneistä vaikeuksista edellisen 12 kuukauden aikana. Mitä näihin hankaluuksiin tulee, nähdään ensinnäkin, että eri hankaluudet korostuivat eri ryhmissä. Kuviossa 10.6 on näytetty kaikki mainintoja saaneet yrittäjätoimintaan yhdistetyt hankaluudet.

Operationaalisesti riippuvaisille yksinyrittäjille erityisenä hankaluutena korostuivat jaksot täysin ilman asiakkaita, töitä tai toimeksiantoja. Myös ajoittainen toimeentulon niukkuus sekä tulottomat jaksot sairauden aikana olivat vaivanneet heitä yleisemmin kuin kaikkia yksinyrittäjiä keskimäärin.

Taloudellisesti riippuvaisilla yrittäjillä korostuivat sen sijaan voimattomuus vaikuttaa työn hinnoitteluun, kohtuuton byrokratia sekä ajoittainen toimeentulon niukkuus. Taloudellisesti riippuvaisista maatalousyrittäjistä käytännössä kaikki mainitsivat hankaluudeksi sen, etteivät pysty vaikuttamaan riittävästi työn hinnoitteluun, mutta myös itsensätyöllistäjistä yli puolet. Kohtuuton byrokratia taas vaivasi erityisesti ryhmän maatalousyrittäjiä, ei niinkään itsensätyöllistäjiä. Ajoittainen toimeentulon niukkuus oli kuitenkin yhtä tuttua sekä taloudellisesti riippuvaisille maatalousyrittäjille että itsensätyöllistäjille. Taloudellisesti riippuvaisilla itsensätyöllistäjillä hankaluutena nousivat esiin lisäksi jaksot ilman asiakkaita, toimeksiantoja tai töitä.

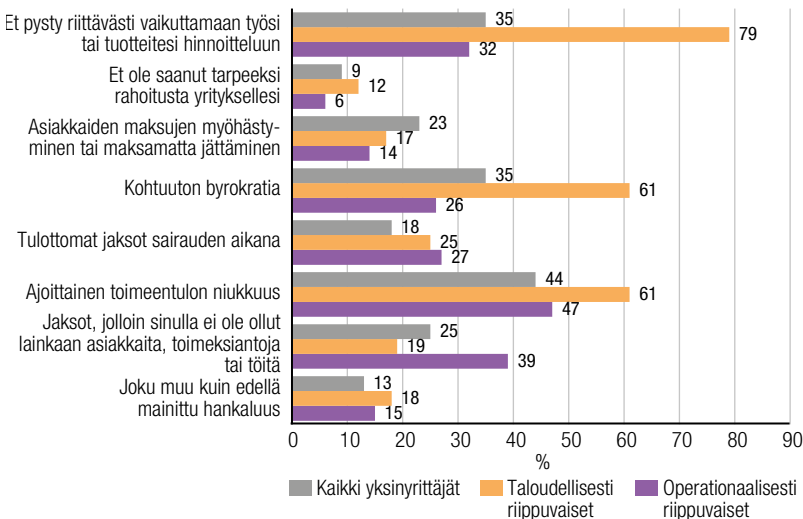
Yhteistä sekä operationaalisesti että taloudellisesti riippuvaisille oli se, että ryhmässä koettiin keskimääräistä harvemmin hankaluudeksi se, että asiakasmaksut myöhästyvät tai jäävät saamatta.

Taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjille yleiset jaksamisongelmat (37 %) ja työpäivien venyminen (63 %) käyvät ilmi kuviosta 10.7. Näihin muista yksinyrittäjistä selvästi poikkeaviin osuuksiin vaikuttaa toki osittain taloudellisesti riippuvaisten yksinyrittäjien maatalousvaltaisuus. Taloudellisesti epäitsenäisillä itsensätyöllistäjillä vastaavat luvut ovat hieman maltillisemmat, mutta poikkeavat silti operationaalisesti riippuvaisten ja kaikkien yksinyrittäjien vastaavista luvuista: 8 prosenttia kokee vaikeuksia jatkaa työssä, 53 prosenttia kertoo joutuvansa venyttämään työpäiviään usein.

Operationaalisesti riippuvaiset eivät kokeneet joutuvansa venyttämään työpäiviään aivan yhtä yleisesti kuin taloudellisesti riippuvaiset, mutta kuitenkin selvästi

Kuvio 10.6

Yrittäjätoiminnassa koetut hankaluudet edellisen 12 kk aikana, yksinyrittäjät operationaalisen ja taloudellisen riippuvuuden mukaan, %.
Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

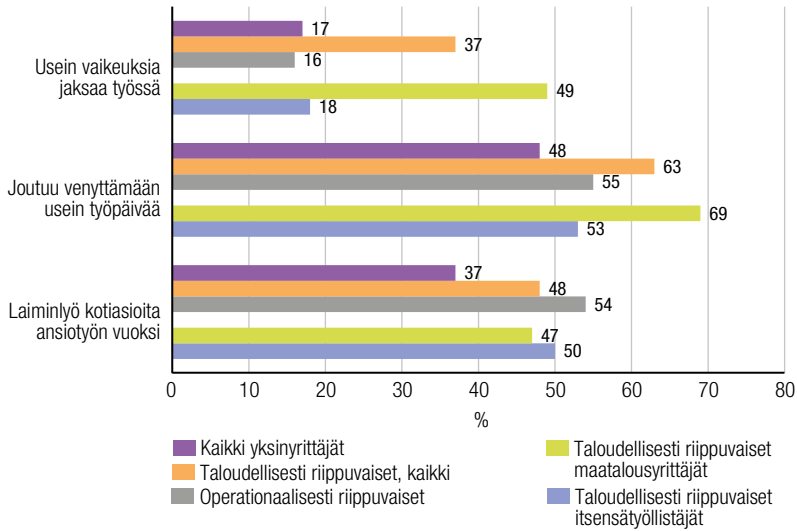

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

Kuvio 10.7

Työn kuormittavuus, pitää täysin tai jokseenkin paikkansa, yksinyrittäjät operationaalisen ja taloudellisen riippuvuuden mukaan, %.

Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

yleisemmin kuin keskivertoyksinyrittäjät. Operationaalisesti riippuvaisia vaivasi kuitenkin erityisen yleisesti tunne kotiasioiden laiminlyönnistä – huolimatta siitä, että heillä ei ollut kotona lapsia sen yleisemmin kuin muissakaan ryhmissä.

Vaikutusmahdollisuudet, työn imu ja tyytyväisyys

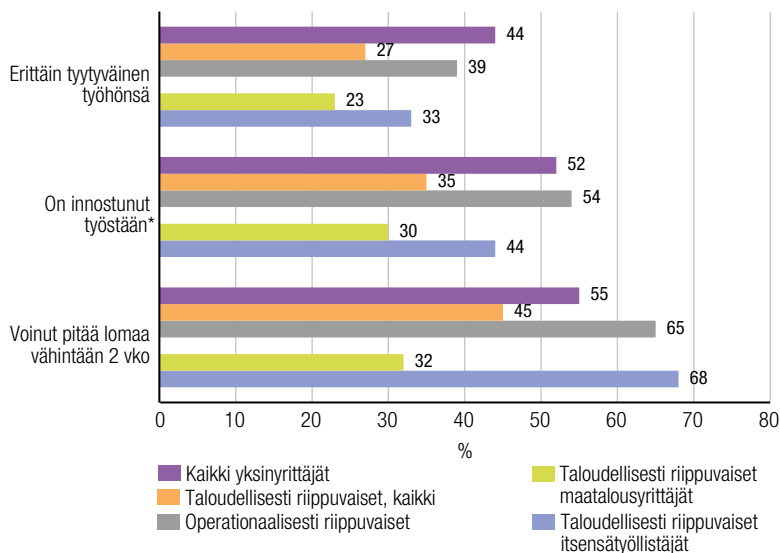
On kiinnostavaa myös katsoa, missä määrin erityisesti operationaalisesti riippuvaiset kokivat voivansa vaikuttaa työnsä eri osatekijöihin – viittaahan jo operationaalisen riippuvuuden käsite lähtökohtaisesti vähäisempiin vaikutusmahdollisuuksiin.

Tulokset näyttävätkin, että operationaalisesti riippuvaiset yksinyrittäjät kokivat voivansa vaikuttaa työtehtäviensä sisältöön harvemmin (71 %) kuin taloudellisesti epäitsenäiset (81 %), joilla heilläkin osuus tosin jäi kaikkien yksinyrittäjien osuutta (88 %) alhaisemmaksi. Mielenkiintoiseksi tuloksen tekee se, että operationaalisesti riippuvaiset muistuttavat tässä suhteessa eniten palkansaaajia, joista niin ikään 70 prosenttia koki voivansa vaikuttaa työtehtäviensä sisältöön vuoden 2013 työolotutkimuksessa (Sutela & Lehto 2014, ks. myös luku 7).

Mitä tulee työn tekemisen järjestykseen, operationaalisesti riippuvaisilla näyttäisi olevan jopa hieman vähemmän vaikutusmahdollisuuksia (76 %) kuin palkansaaajilla

Kuvio 10.8

Työn imu, tyytyväisyys ja mahdollisuus lomaan operationaalisen ja taloudellisen riippuvuuden mukaan, %. Yrittäjät Suomessa 2017, Tilastokeskus

* pitää täysin paikkansa

Tilasto on kokeellinen, eivätkä sen tulokset ole pienen havaintomäärän vuoksi yleistettävissä, vaan ne ovat suuntaa antavia.

oli vuonna 2013 (80 %) (Sutela & Lehto 2014, ks. myös luku 7). Myös taloudellisesti epäitsenäisillä osuus (83 %) jäi alhaisemmaksi kuin kaikilla yksinyrittäjillä (89 %). Toisaalta juuri operationaalisesti riippuvaisille on vähintään kahden viikon yhtenäisen loman pitäminen edellisen vuoden aikana ollut helpompaa kuin muille ryhmille. He myös kokevat työn imua ja innostusta hieman yleisemmin kuin kaikki yksinyrittäjät. (Kuvio 10.8.)

Taloudellisesti riippuvaisille kahden viikon yhtäjaksoisen loman pitäminen (45 %) samoin kuin innostus omasta työstä (35 %) olivat sen sijaan varsin harvinaista herkkua verrattuna operationaalisesti riippuvaisiin tai kaikkiin yksinyrittäjiin. Lukuja painaa tosin jälleen alas ryhmän maatalousyrittäjävaltaisuus. Ryhmän itsensätyöllistäjistä ähes 70 prosenttia oli voinut pitää yhtäjaksoista lomaa ja li 40 prosenttia sanoi kokevansa innostusta työstään.

Vaikka operationaalisesti ja taloudellisesti riippuvaiset ryhmät erosivat toisistaan monessa suhteessa, ryhmiä yhdisti se, että työhönsä erittäin tyytyväisten osuus jäi alhaisemmaksi kuin kaikilla yrittäjillä. Näin erityisesti taloudellisesti riippuvaisilla, joista vain reilu neljännes (26 %; 23 % maatalousyrittäjät, 33 % itsensätyöllistäjät) sanoi olevansa erittäin tyytyväinen työhönsä. Kuitenkin myös operationaalisesti riippuvaisilla erittäin tyytyväisten osuus (38 %) jäi jälkeen kaikista yksinyrittäjistä (44 %).

Maatalousyrittäjien osuus taloudellisesti riippuvaisista yksinyrittäjistä suuri

Aitoon yrittäjyyteen on perinteisesti yhdistetty taloudellinen riski, mutta myös mahdollisuus kartuttaa yrittäjävoittoa ja vapaus toimia ”oman itsensä herrana”. Yrittäjän vapaus on toki suhteellinen käsite: lainsäädäntö voi asettaa työlle ja tuotteille tai palveluille reunaehdoja, ja työn aikataulu ja hinnoittelu voidaan neuvotella yhdessä asiakkaan kanssa. Toisaalta myös monilla palkansaajilla on tänä päivänä yhä enemmän vaikutusmahdollisuuksia työnsä osatekijöiden suhteen. Joskus työnantaja voi kokea olevansa hyvinkin riippuvainen palkkaamiensa avainhenkilöiden työpanoksesta, jolloin näillä on paremmat mahdollisuudet neuvotella työehtojaan ja työnsä hinnoittelua.

Paljon on kuitenkin keskusteltu myös siitä, että niin Suomessa kuin ympäri maailman tehdään myös työtä, jossa työsuhteen tunnusmerkistön voi katsoa täyttyvän, vaikka muodollisesti kyse olisi toimeksiantona teetetystä työstä. Tarve tällaisen palkkatyön ja yrittäjätyön välimaastoon jäävän työn tilastoinnille on kasvanut yhä ilmeisemmäksi. ILO:n syksyllä 2018 hyväksytyn ammattiasemaluokituksen uudistuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena onkin tämän toistaiseksi virallisten työmarkkinatilastojen ulkopuolelle jääneen työn näkyväksi tekeminen. Luokitus sisältää tätä tarkoitusta varten uuden ammattiasemaluokan, *dependent contractors*.

Tässä luvussa olemme tarkastelleet, miten *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistolla voisi mitata yrittäjätyöksi luokiteltuun työhön sisältyvää operationaalista tai taloudellista riippuvuutta toimeksiantajasta. Aineiston koko asettaa rajoituksia tilastollisesti yleistettävien tulosten esittämiselle, joten kyse on ennen kaikkea eräänlaisesta kokeellisesta tilastoinnista. Esitetyt tulokset tulee siis ymmärtää vain suuntaa antavina.

Käytimme *operationaalisen riippuvuuden* eli työnantajan direktio-oikeuteen rinnastuvan toimeksiantajan kontrollin mittarina Eurostatin vuoden 2017 lisämoduulissa käytettyä määrittelyä: yrittäjä saa vähintään 75 prosenttia yrittäjätuloistaan yhdeltä asiakkaalta, joka määrää työn alkamis- ja lopettamisaikat. Nämä kriteerit täytti noin 4 prosenttia kaikista yksinyrittäjistä eli alle 0,5 prosenttia työllisistä. Tämä vastaa väestötasolla noin 8 000 henkeä.

Taloudellisen riippuvuuden määrittelimme käytettävissä olevalla aineistolla tilanteeksi, jossa yksi pääasiallinen asiakas määrää työn hinnoittelun yksipuolisesti ja tuon asiakkaan tilalle olisi vaikea saada toista. Näin muodostuneen ryhmän osuus kaikista yksinyrittäjistä oli noin 5 prosenttia eli noin 12 000 henkeä, mikä vastaa noin puolta prosenttia kaikista työllisistä. Huomionarvoista on, että maatalousyrittäjät muodostivat valtaosan tästä ryhmästä.

Näillä kriteereillä syntyneet kaksi alaryhmää muodostuivat pääosin eri henkilöistä – mitatuissa riippuvuuksissa ilmeni toisin sanoen hyvin vähän päällekkäisyyttä. Tulos on linjassa muista maista saatujen tulosten kanssa (ILO 2018b).

Kun ryhmiä vertailtiin keskenään ja suhteessa kaikkiin yksinyrittäjiin, voidaan todeta suuntaa antavasti seuraavaa:

Yhteistä ryhmille näyttää olevan se, että olosuhteiden pakosta yrittäjäksi ryhtyneiden osuus on suurempi kuin yksinyrittäjillä keskimäärin. Myös niiden osuus, jotka olisivat työskennelleet mieluummin palkansaajana kuin yrittäjänä, oli isompi kaikkiin yksinyrittäjiin verrattuna. Työhönsä erittäin tyytyväisten osuus oli niin ikään molemmissa ryhmissä pienempi kuin yksinyrittäjillä keskimäärin. Vaikutus-

mahdollisuudet työn sisältöön ja työjärjestykseen näyttäytyivät vähäisempinä kuin muilla yksinyrittäjillä – operationaalisesti riippuvaisten tilanne muistutti tässä suhteessa palkansaajia. Yhteisiä piirteitä olivat myös se, että keskivertoyksinyrittäjiin verrattuna yrittäjätöön hankaluuksina korostuivat tulottomat jaksot sairauden aikana sekä ajoittainen toimeentulon niukkuus. Asiakkaiden maksujen viivästyminen tai maksamatta jättäminen eivät sen sijaan olleet aineiston näissä ryhmissä yhtä yleinen ongelma kuin muilla yksinyrittäjillä. Työpäivien venyttäminen ja kotiasioiden laiminlyönnin tunteet olivat näissä ryhmissä tutumpia kuin yksinyrittäjillä keskimäärin. Molemmissa ryhmissä kulttuuri- ja käsityöaloilla toimivat ovat yliedustettuina suhteessa kaikkiin yksinyrittäjiin.

Myös eroja oli. Aineiston operationaalista riippuvuutta kokeville erityistä oli se, että joukossa oli paljon kuljetusalan työntekijöitä. Operationaalisesti riippuvaiset eivät juurikaan eronneet kaikkien yksinyrittäjien keskiarvosta mitä tulee taloudellisen tilanteen kokemiseen täysin tai jokseenkin vakaaksi, innostukseen omasta työstä tai jaksamisvaikeuksiin. Operationaalisesti riippuvaiset uskoivat myös mahdollisuuksiinsa saada palkkatyötä yleisemmin kuin yksinyrittäjät keskimäärin. Ikärakenteeltaan ryhmä oli polarisoitunut, ja joukossa oli muihin yksinyrittäjiin verrattuna enemmän heitä, jotka ilmoittivat opiskelun tai eläkkeellä olon pääasialliseksi toiminnakseen ansiotyön sijasta.

Näistä kahdesta ryhmästä taloudellista riippuvuutta kokevat näyttivät olevan epädullisimmassa asemassa useimmilla käytetyillä mittareilla: he kokivat taloudellisen tilanteensa yrittäjänä kaikkein epävakaimmaksi, joutuivat usein hinnoittelemaan työnsä liian alhaiseksi, kokivat muita enemmän hankaluuksia yrittäjätöössään, heillä oli eniten vaikeuksia jaksaa työssä ja he joutuivat muita useammin venyttämään työpäiväänsä. He olivat muita harvemmin tyytyväisiä työhönsä tai innostuneita siitä ja heidän mahdollisuutensa vähintään kahden viikon yhtäjaksoiseen lomaan näyttivät huonommilta kuin muilla. Mahdollisuudet saada palkkatyötä omassa ammatissa koettiin heikommiksi kuin muissa ryhmissä.

Lähes kaksi kolmasosaa aineiston taloudellisesti riippuvaisista yksinyrittäjistä oli maa- ja metsätalousyrittäjiä. Monelle tämä saattaa tulla ensilukemalta yllätyksenä. Kun on keskusteltu yrittäjätuloa tai palkkiota vastaan tehdystä työstä, jossa toimeksiantajalla on lähes yksipuolinen valta määrätä työn hinnoittelusta ja työntekijän neuvotteluasema on heikko, esiin ovat tyypillisesti nousseet erityisesti kulttuurialalla toimivat itsensätyöllistäjät, toimittajat ja kääntäjät.

Sinänsä maatalousyrittäjien suuressa osuudessa ei kuitenkaan ole mitään yllättävää. Suomessa elintarvikeketju on keskittynyt vahvasti muutamaa isoon toimijaan, joilla on suuri valta päättää tuottajalle maksetusta hinnasta ja siitä, millä hinnalla he itse myyvät tuotetta eteenpäin. Yrittäjän neuvotteluasema on tässä kuviossa usein heikko; tilanteessa täyttyy myös se dependent contractor -käsitteen määrittelyssä käytetty kriteeri, että kolmas osapuoli hyötyy yrittäjän tekemästä työstä. Myös muissa maissa, missä taloudellisen riippuvuuden ulottuvuutta on ILO:n pyynnöstä testattu – esimerkiksi Tanskassa – maatalousyrittäjien osuus ryhmästä on noussut suureksi (ILO 2018b).

Toisaalta maa- ja metsätalousyrittäjyyteen liittyy monia toimialalle niin leimallisia piirteitä, että ILO:n ammattiasemaluokituksen täytäntöön panoon liittyvässä jatkotyössä on varmasti syytä pohtia, tulisiko maatalousyrittäjiä käsitellä erillään muis-

ta taloudellista riippuvuutta kokevista yksinyrittäjistä. Tässäkin luvussa annetut esimerkit viittaavat siihen, että taloudellista riippuvuutta kokevien maatalousyrittäjien ja itsensätyöllistäjien tilanne eroaa tietyissä suhteissa selvästi toisistaan.

Yrittäjät Suomessa 2017 -aineistolla tehty kokeilu osoitti, että survey-aineistolla on mahdollista ainakin tietyssä määrin haarukoida yksinyrittäjien riippuvuussuhdetta toimeksiantajastaan, oli kyseessä sitten työn organisointiin ja työprosesseihin liittyvä niin sanottu operationaalinen riippuvuus tai heikkoon neuvotteluasemaan liittyvä taloudellinen riippuvuus toimeksiantajasta. Tällä tavoin pystyttiin erottamaan kaksi ryhmää, joilla molemmilla oli erityisiä tunnusmerkkejä suhteessa toisiinsa ja suhteessa muihin yksinyrittäjiin.

Käytetyt mittarit eivät välttämättä olleet parhaita tähän tarkoitukseen eikä näiden tulosten perusteella voida esittää väitteitä esimerkiksi näennäisyrittäjyyden yleisyydestä Suomessa. Tulokset antavat kuitenkin mielenkiintoista pohdinnan aihetta myös dependent contractor -käsitteen operationalisointiin liittyvään jatkotyöhön, joka on käynnistymässä ILO:ssa ja Eurostatissa.

Yhteenveto

Tässä tutkimuksessa tutkittiin yrittäjien työmarkkina-asemaan ja työoloihin liittyviä piirteitä. Tulokset koskevat kaikkia yrittäjiä – niin maatalous- ja työnantajayrittäjiä kuin itsensätyöllistäjiäkin.

Yrittäjien määrä on pysynyt varsin tasaisena koko 2000-luvun, mutta yrittäjära-kenteessa on tapahtunut selkeä muutos. Maatalousyrittäjien määrä on hiipunut lähes puoleen siinä missä muilla toimialoilla toimivien yksinyrittäjien – eli itsensätyöllistä-jien – määrä on trendinomaisesti kasvanut.

Itsensätyöllistäjien määrän kasvun takana voi olettaa olevan tiettyjen toimialo-jen sisällä tapahtuneita muutoksia, kuten esimerkiksi media-alan murros (SVT:-Joukkoviestimet 2013) tai rakennusalan alihankinnan lisääntyminen (Rakennuste-ollisuuden...2014). Maatalousyrittäjien määrän laskuun on vaikuttanut niin Euroo-pan Unioniin liittyminen, tilakokojen suurentuminen, se, ettei tiloille ole löytynyt jatkajia suurten ikäluokkien eläköityessä, ulkomaankaupassa tapahtuneet muutokset ja viime vuosien haasteelliset sääolosuhteet.

Työnantajayrittäjien määrässä ei sen sijaan ole juuri tapahtunut muutosta. Tätä voi osaltaan selittää niin sanottu verkostomainen kasvu. Kun työtä on liikaa yhdel-le, työntekijän palkkaamisen sijaan yrittäjä siirtääkin työtä toiselle yrittäjälle joko ali-hankintana tai houkuttelemalla mukaan uuden osakekumppanin. Yritysten tapa or-ganisoida työtä on muuttunut; uudelleen organisoinnissa työtä ulkoistetaan ja ali-hankitaan. Tämä verkostomainen vertikaalinen kasvu voi osaltaan selittää itsensä-työllistäjien määrän kasvua ja työnantajayrittäjyyden staattisuutta.

Näistä rakenteellisista muutoksista huolimatta yrittäjyys on edelleen hyvin mies-valtainen työnteon muoto. Naisten osuus kaikista yrittäjistä ei ole kasvanut juuri lainkaan parissakymmenessä vuodessa.

Kaiken kaikkiaan yrittäjyyttä on syytä arvioida sen ajatuksen varassa, että yrit-täjyys on aina sidoksissa vallitsevaan tilanteeseen palkkatyömarkkinoilla ja talouden suhdanteisiin. Valintoja yrittäjäksi ryhtymisestä, työntajana toimimisesta ja yrittä-jyyden lopettamisesta tehdään sinä yhteiskunnallisessa kontekstissa, jonka taloudelli-nen tilanne, poliittiset päätökset ja institutionaaliset reunaehdot määrittävät. Lopul-ta yrittäjyydessä on kuitenkin kyse yksilön itsensä mieltymyksistä ja mahdollisuuk-sista toteuttaa ne.

Tässä tutkimuksessa on keskitytty yrittäjien itsensä, ei yritysten näkökulmaan. *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksen tulokset voi tiivistää seuraavasti:

Yrittäjyys on pääosin haluttu tapa työllistyä

Tutkimuskirjallisuudessa ja julkisessa keskustelussa polku yrittäjyyteen on nähty usein dikotomisesti; yrittäjäksi ryhtyminen on joko haluttua (*self-employment out of opportunity*) tai yrittäjyyteen on lähdetty vastentahtoisesti, palkkatyön puuttees-sa (*out of necessity*).

Dikotominen jaottelu on kuitenkin usein turhan jyrkkä kuvaamaan yrittäjien reittejä yrittäjyyteen. *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimuksen laadulliset haastattelut

osoittivat, että ihmisten on usein vaikea itse nimetä, missä määrin heidän yrittäjiksi päätymisensä oli haluttua ja missä määrin se johtui olosuhteiden pakosta. Yhtäältä tilanteeseen saattoi sisältyä vaihtoehtojen vähyyttä, kun palkkatyötä ei ollut saatavilla. Toisaalta yrittäjänä työskentelyssä nähtiin myös hyviä puolia, kuten kuuluisa yrittäjän vapaus, jotka houkuttelivat yrittäjyyteen. Myös sattumalla oli ollut merkitystä monille: ilman juuri sopivalla hetkellä eteen tullutta tilaisuutta asiat olisivat voineet mennä aivan toisinkin. Tämä tieto otettiin huomioon *Itsensätöyöllistäjät 2013* -haastattelulomaketta suunniteltaessa.

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksessa lähestyimme yrittäjyyden taustoja samalla kolmijaolla.

Ensinnäkin yrittäjistä voidaan erottaa *yrittäjäbakuisten* ryhmä, johon kuului noin 45 prosenttia yrittäjistä vuonna 2017. He olivat päämäärätietoisesti hakeutuneet yrittäjiksi ja halusivat toimia nimenomaan yrittäjinä. Tähän ryhmään laskimme kuuluvaksi myös perheyrittäjä jatkaneet.

Sattumalla oli ollut osansa toisen ryhmän yrittäjyydelle. Heistä käytämme tässä nimitystä *ajautuneet tai tilaisuuteen tarttuneet* painopisteen ollessa jälkimmäisessä syyssä. Tähän ryhmään kuului 32 prosenttia yrittäjistä.

Kolmanneksi ryhmäksi erotimme *olosuhteiden pakosta* yrittäjiksi ryhtyneet, joita oli noin 19 kaikista yrittäjistä. Tätä ryhmää kuvaa se, että palkkatyön puute tai alan yrittäjäpainotteisuus ovat vaikuttaneet vahvasti yrittäjäksi ryhtymiseen. Itsensätöyöllistäjillä osuus oli selvästi korkeampi kuin työnantajayrittäjillä tai maatalousyrittäjillä, ja naisilla selvästi korkeampi kuin miehillä.

Tulosten perusteella voi todeta, että olosuhteiden pakosta yrittäjinä toimivia oli Suomessa vuonna 2017 noin 60 000 henkeä eli noin 2,4 prosenttia kaikista työllisistä. Tässä joukossa noin kaksi kolmasosaa oli itsensätöyöllistäjiä.

Kyseistä ryhmää voitaisiin kuvata myös käsitteillä *vastentahtoiset yrittäjät* tai *pakoyrittäjät*. Päädyimme tutkimuksessa kuitenkin siihen, että käsite olosuhteiden pakosta yrittäjäksi päätyneet kuvaa ryhmää paremmin. ”Vastentahtoisuus” sisältää oletuksen työn vastentahtoisesta tekemisestä, ja siitä tämän ryhmän kohdalla ei ole kyse. Jo *Itsensätöyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa kävi ilmi, että yrittäjiä ryhmänä leimaa vahva työn eetos ja ammattiylpeys. Ylpeyttä koetaan myös omasta pärjäämisestä, vaikka väliin tekisi tiukkaa niin töiden kuin talouden suhteen.

Kysymys tärkeimmästä syystä ryhtyä yrittäjäksi esitettiin Eurostatin vuoden 2017 ad hoc -moduulin yhteydessä kaikissa EU-maissa sekä Norjassa, Islannissa, Sveitsissä ja Turkissa.

Aivan kuten Suomessa, eteen tullut sopiva tilaisuus oli yleisin ensisijainen syy yrittäjäksi ryhtymisessä niin EU-tasolla kuin suurimmassa osassa jäsenmaita. Mielenkiintoista on se, että olosuhteiden pakosta yrittäjiksi ryhtyneiden osuus on EU-tasolla kuitenkin selvästi korkeampi (28 %) kuin Suomessa (19 %).

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksen se tulos, että yrittäjyys on Suomessa pääosin oma haluttu valinta tai sattuman satoa, saa tukea siitä, että enemmistö yrittäjistä oli ponnistanut valitsemalleen työuralle vakaasta työmarkkina-asemasta. Noin 60 prosenttia oli työskennellyt ennen yrittäjäuraansa palkansaajana ilman työttömyysuhkaa. Vajaalla neljänneksellä yrittäjätyötä oli edeltänyt työttömyys tai he olivat olleet palkkatyössä työttömyysuhan alla. Tämä lähtökohta oli tyypillisempää itsensä-

työllistäjille kuin muilla yrittäjryhmille, ja yleisemmin naisyrittäjien kuin miesyrittäjien taustalla.

Noin joka kymmenes yrittäjä Suomessa vuonna 2017 olisi työskennellyt mieluummin palkansaajana kuin yrittäjänä ammatissaan. Itsensäyöllistäjillä ja maatalousyrittäjillä osuus nousi korkeammaksi kuin työnantajayrittäjillä, ja jälleen kerran naisilla isommaksi kuin miehillä. Kaiken kaikkiaan palkkatyötä kaivanneiden osuus oli kuitenkin Suomessa hieman alhaisempi kuin EU-maissa keskimäärin (16 %) (Eurostat 2018b).

Yrittäjättyypit eroavat toisistaan monessa suhteessa

Palkansaajiin verrattuna yrittäjät ovat hyvin miesvaltaista sekä keskimäärin ikääntyneempää ja matalammin koulutettua joukkoa. Heidän toimintansa keskittyy selvästi harvemmalle toimialalle kuin palkansaajien toiminta.

Yrittäjättyyppien välillä on kuitenkin selviä eroja. Maatalousyrittäjät erottuvat muista yrittäjistä ikärakenteeltaan vanhimpana, matalimmin koulutettuna, ja heillä on takanaan ansiotyövuosia ja vuosia yrittäjänä keskimääräistä enemmän. Maatalousyrittäjät näyttävät myös siirtyneen yrittäjiksi varhaisemmassa vaiheessa työuraansa kuin työnantajayrittäjät tai itsensäyöllistäjät.

Itsensäyöllistäjien sukupuolirakenne on tasaisempi kuin muiden yrittäjien ja heidän toimialarakenteensa on monipuolisempi kuin työnantajayrittäjien; itsensäyöllistäjissä on myös enemmän nuoria alle 35-vuotiaita kuin muissa yrittäjryhmissä. Kulttuuri- ja käsityöammateissa työskentelevien sekä tietotyön erityisasiantuntijoiden osuus kaikista 15–64-vuotiaista itsensäyöllistäjistä on kasvanut vuonna 2017 verrattuna vuoteen 2013.

Työnantajayrittäjien ikärakenne painottuu vahvasti keskimmäisiin ikäryhmiin. Noin puolet työnantajayrittäjistä työskentelee rakentamisen, tukku- ja vähittäiskaupan taikka ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan toimialoilla.

Työmarkkina-asemien kasautuminen samoihin parisuhteisiin saa vahvistusta myös *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistosta: yrittäjän puoliso on yrittäjä selvästi todennäköisemmin kuin palkansaajan puoliso, vieläpä niin, että työnantajayrittäjillä on keskimääräistä yleisemmin puolisona työnantaja, maatalousyrittäjillä maatalousyrittäjä ja itsensäyöllistäjällä toinen itsensäyöllistäjä.

Kombityötä tekee prosentti työllisistä

Työvoimatutkimuksessa työlliset luokittevat joko palkansaajiksi, yrittäjiksi tai yrittäjäperheenjäseniksi tutkimusviikon päätyönsä mukaan. Todellisuus ei kuitenkaan ole aina yhtä yksioikoista kuin tilastojen teko. *Itsensäyöllistäjät 2013* -tutkimuksessa kävi ilmeiseksi, että merkittäväällä osalla itsensäyöllistäjiä toimeentulo muodostui tilkkutäkkimäisesti useasta eri tulonlähteestä. Noin joka viides itsensäyöllistäjä oli tehnyt myös palkansaajatyötä edellisten 12 kuukauden aikana. (Pärnänen & Sutela 2014.)

Palkansaajatyötä ja yrittäjätystä voidaan tehdä peräkkäisinä jaksoina tai päätoiminen palkansaaja voi olla sivutoiminen yrittäjä – ja päinvastoin. Palkkatyötä ja palkkiota vastaan tehtyä työtä voi olla joskus vaikea erottaa päätyökä ja sivutyökä, vaan henkilö voi kokea ne samanarvoisiksi: työtä tehdään eri statuksilla jopa saman päivän aikana. Tilannetta, jossa henkilön on vaikea nimetä sen enempiä yrittäjä- kuin palkansaajatyötä pääasialliseksi työnteon muodokseen, kutsumme tässä tutkimuksessa *kombityöksi*.

Kombityötä teki noin kolmisen prosenttia kaikista vuoden 2017 työvoimatutkimuksessa yrittäjäksi luokituvista ja noin prosentti palkansaajiksi luokituvista henkilöistä. He toisin sanoen tekivät vaihtelevasti yrittäjä- ja palkkatyötä osaamatta nimetä kumpaakaan pääasialliseksi työnteon muodokseen. Lisäksi 8 prosenttia kaikista yrittäjistä oli tehnyt palkkatyötä satunnaisesti tai sivutoimisesti edellisten 12 kuukauden aikana. Palkansaajista sivutoimista yrittäjätyötä oli tehnyt 5 prosenttia.

Nämä tiedot yhdistämällä voi laskea, että noin prosentti kaikista 15–74-vuotiaista työllisistä eli noin 30 000 henkeä oli tehnyt vuosina 2016–2017 vaihtelevasti yrittäjä- ja palkansaajatyötä pystymättä selkeästi nimeämään kumpaakaan pääasialliseksi työnteon muodokseen. Työvoimatutkimuksen tilastoissa heidät on luokiteltu joko palkansaajiksi tai yrittäjiksi riippuen siitä, miten he työllistyivät juuri tutkimusviikon aikana. Tällainen ammattiasemastatusten vaihtelu yrittäjyyden ja palkansaajuuden välillä on erityisen haasteellista nykyisen sosiaaliturvalainsäädännön näkökulmasta.

Työnantajayrittäjät kasvuhaluikkaimpia, vaikeutena hinnoitteluun vaikuttaminen

Kasvuhaluikkuus on työllisyysnäkökulmasta tärkeä tieto. *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksen tulokset tuottavat tältä osin varsin myönteisiä tuloksia.

Noin neljännes kaikista yrittäjistä oli suunnitellut vuonna 2017 yhden tai useamman työntekijän palkkaamista seuraavien 12 kuukauden aikana. Työnantajayrittäjistä yli puolella oli palkkaamisaikkeitä, mutta myös itsensätyöllistäjistä 14 prosentilla. Maatalousyrittäjistä noin joka viides oli harkinnut työntekijöiden palkkaamista. Jos kaikki nämä suunnitelmat toteutuisivat, tämä tarkoittaisi ainakin reilua 80 000 uutta työpaikkaa.

Tärkeimmät syyt sille, miksi yksin toimiva yrittäjä ei ollut palkannut työntekijää, olivat halua työllistää ensisijaisesti vain itsensä, työntekijän liian suuret sivukulut sekä se, ettei töitä ollut riittävästi useammalle.

Työntekijöiden palkkaamisen ohella töitä voidaan jakaa myös alihankinnan kautta, mikä onkin Suomessa varsin yleistä. Noin neljä kymmenestä yrittäjästä käytti alihankkijoita vuonna 2017, ja lähes kaikki aikoivat käyttää alihankkijoita myös jatkossa. Alihankkijoiden käyttö oli yleisintä työnantajayrittäjille, mutta se oli varsin tavallista myös itsensätyöllistäjille ja maatalousyrittäjille.

Yli kolmanneksella yrittäjistä oli yhtiökumppani. Työnantajayrittäjillä oli näin yleisemmin kuin muilla, mutta myös itsensätyöllistäjistä yli viidennes kertoi yhtiökumppanista tai -kumppaneista.

Yrittäjät näyttävät toimivat verkostomaisesti kuitenkin myös muuten kuin alihankinnan tai yhtiökumppanuuden kautta. Valtaosa kertoi työskentelevänsä yhteis-

työssä muiden yrittäjien kanssa välittämällä toimeksiantoja, jakamalla töitä tai kehittämällä yhteisiä hankkeita.

Yrittäjillä tuntuukin olevan Suomessa kilpailusta huolimatta myös toinen toisiansa tukevia toimintatapoja, jotka varmasti heijastuvat positiivisesti myös liiketoimintaan. EU-vertailussa Suomi nousee esiin maana, jossa yrittäjien toimiminen verkostomaisesti on yleisempää kuin missään muualla jäsenmassa – tosin ilmiö on erityisen yleinen myös Norjassa ja Islannissa. Eurooppalaisessa vertailussa Suomi, Ruotsi ja Tanska näyttävät myös maina, joissa suunnitellaan juuri alihankinnan käyttöä muita maita selvästi yleisemmin. Yrittäjien laaja keskinäinen yhteistyö tuntuu siis olevan erityisesti pohjoismainen ilmiö. (Eurostat 2018a, Eurostat 2018b.)

Kaiken kaikkiaan *Yrittäjät Suomessa 2017* -tutkimuksen vastauksissa näkyi yrittäjäjoukon polarisoituminen kasvun suhteen: noin puolella yrittäjistä oli halua kasvaa ja vastaavasti puolella ei juurikaan ollut kiinnostusta yritystoiminnan kasvattamiseen. Kasvuhaluukkuutta löytyi kaikista yrittäjärühmistä – korostetusti sitä kuitenkin oli työnantajayrittäjillä.

Yrittäjätöyhyöhön liittyy myös vaikeuksia. Näitä ovat erityisesti ajoittainen toimeentulon niukkuus, kohtuuton byrokratia ja se, ettei yrittäjä pysty vaikuttamaan työnsä tai palvelunsa hinnoitteluun riittävästi. Viimeksi mainittu tilanne korostui maatalousyrittäjillä, työnantajilla taas kohtuuton byrokratia ja itsensätyöllistäjillä ajoittainen toimeentulon niukkuus ja jaksot ilman asiakkaita. Yrittäjien antamissa avovastauksissa nousivat esille huoli omasta jaksamisesta, rekrytointivaikeudet sekä kannattamattomuusongelmat.

Kaikkiaan noin joka viides yrittäjä totesi, ettei hänellä ollut ollut erityisiä vaikeuksia yrittäjätöyhyössään edellisten 12 kuukauden aikana. Kiinnostavaa on, että EU-vertailussa Suomi pitää tässä suhteessa häntäpäätä. Ainoastaan Italiassa ja Kreikassa oli suhteessa vähemmän sellaisia yrittäjiä kuin Suomessa, jotka eivät olleet kokeneet erityisiä vaikeuksia yrittäjätöyhyössään. (Eurostat 2018a, Eurostat 2018b.)

Vaikutusmahdollisuuksien puute työn hinnoittelun suhteen sekä ajoittainen toimeentulon niukkuus korostuivat suurimpina yrittäjätöyhyön hankaluuksina Suomessa EU-keskiarvoon verrattuina. Toisaalta esimerkiksi asiakkaiden maksujen myöhästyminen tai maksamatta jättäminen taikka tulottomat jaksot sairauden aikana eivät näyttäneet olevan Suomessa yhtä keskeisiä yrittäjätöyhyön ongelmia kuin EU-maissa keskimäärin. (Eurostat 2018a.)

Maatalousyrittäjien taloudellinen tilanne heikoin, työnantajilla paras

Sekä tulonjakaumien tarkastelu että taloudellista tilannetta koskevat subjektiiviset kysymykset näyttävät, että yrittäjät ovat heterogeeninen ryhmä. Yrittäjien tulojakauma on voimakkaasti polarisoitunut. Noin viidennes yrittäjistä kuuluu käytettävissä olevien tulojensa perusteella alimpaan tulodesiiliin ja noin viidennes ylimpään tulodesiiliin. Maatalousyrittäjistä ja itsensätyöllistäjistä tulojakauma painottuu alempiin desiileihin, työnantajayrittäjien ylimpään tulodesiiliin.

Tuloerot ovat suuret myös sukupuolten välillä. Yrittäjämiehistä joka neljäs kuuluu ylimpään tulodesiiliin, naisista vain reilu 10 prosenttia. Pienituloisimpien yrittä-

jien taloudellista tilannetta tasapainottaa kuitenkin usein parempituloinen kumppani. Yli puolet alimpaan tulokvintiiliin kuuluvista yrittäjistä siirtyy ylempiin kvintileihin, kun tarkastellaan koko asuntokunnan tuloja.

Kolme neljästä yrittäjästä koki taloudellisen tilanteensa yrittäjänä vähintäänkin jokseenkin vakaaksi ja turvatuksi vuonna 2017. Tämä oli yleisempää miehille kuin naisille yrittäjätyyppistä riippumatta. Yli puolet yrittäjistä arvioi, että heillä oli ollut sopivasti töitä edellisten 12 kuukauden aikana, mutta toisaalta lähes joka viidennellä yrittäjällä työtilanne oli vaihdellut niin paljon, että heidän oli vaikea arvioida työmääränsä sopivuutta. Työn vähäisyys tai työmäärän suuri vaihtelevuus näytti liittyvän keskimääräistä suurempaan taloudellisen epävarmuuden kokemiseen. Toisaalta myös osa heistä, joilla oli ollut liikaa töitä, koki taloudellista epävarmuutta.

Maatalousyrittäjien kokemus taloudellisen tilanteensa vakaudesta on yrittäjärhymistä heikoin, joskaan ero itsensäyöllistäjiin verrattuna ei ole suuri. Maatalousyrittäjille näytti olevan enemmän sääntö kuin poikkeus, että he eivät voineet hinnoitella työtään itse, vaan hinnat määräsi joku ulkopuolinen yritys tai toimija taikka asiakas; yleistä oli työn hinnoittelu liian alhaiseksi, jotta työtilaisuuksia saataisiin. Yli puolet maatalousyrittäjistä toimi tilanteessa, jossa heillä oli vain yksi asiakas tai he saivat vähintään 75 prosenttia tuloistaan yhdeltä isolta asiakkaalta.

Itsensäyöllistäjien kokemus taloudellisen tilanteensa vakaudesta vaihteli ammattiryhmittäin: tilanne oli vakain tietotyön erityisasiantuntijoilla ja heikoin kulttuuri- ja käsityöaloilla. Kaiken kaikkiaan itsensäyöllistäjien taloudellinen tilanne näytti kuitenkin vahvistuneen vuoteen 2013 verrattuna lähes kaikissa ammattiryhmissä. Vajaalla neljänneksellä itsensäyöllistäjiä oli vain yksi tai yksi pääasiallinen (yli 75 % tuloista) asiakas, ja valtaosalle heistä olisi ollut vaikeaa saada uutta asiakasta nykyisen tilalle.

Työnantajayrittäjät pitivät taloudellista tilannettaan vakaimpana ja turvatuimpana muihin yrittäjiin verrattuna. Asiakkaita heillä oli yleensä vähintäänkin 10. Toisaalta juuri yhden asiakkaan varassa toimiville työnantajayrittäjille tuon asiakkaan korvaaminen toisella olisi ollut hankalampaa kuin muille yrittäjärhyille.

Yrittäjätöiminnan keskittyminen yhden pääasiallisen asiakkaan varaan on Suomessa selvästi yleisempää kuin EU-maissa keskimäärin (Eurostat 2018a).

Maatalousyrittäjät kuormittuneita, yrittäjänaiset tyytyväisimpiä

Yrittäjät tekevät keskimäärin pidempää työviikkoa kuin palkansaajat. Heidän työaikansa ovat kuitenkin voimakkaasti polarisoituneet yhtäältä yli 40 tunnin työviikoihin ja toisaalta alle 35 tunnin viikkoihin. Osa-aikatyö onkin yrittäjille yleisempää kuin palkansaajille. Yrittäjät tekevät palkansaajiin verrattuna yleisemmin töitä myös niin sanottuina epätyypillisinä työaikoina eli viikonloppuisin, iltaisin ja öisin.

Yrittäjien työ näyttäytyy yhtäältä varsin kuormittavana palkansaajiin verrattuna, mutta toisaalta yrittäjät ovat yleisemmin innostuneita työstään ja yleisemmin siihen tyytyväisiä kuin palkansaajat. Yrittäjillä on enemmän vaikutusmahdollisuuksia työtehtäviensä sisältöön ja työjärjestykseen kuin palkansaajilla tai yrittäjäperheenjäsenillä.

Maatalousyrittäjien tilanne näyttää monessa suhteessa kuormittavammalta kuin muiden yrittäjien: heillä on enemmän vaikeuksia jaksaa työssä kuin muilla yrittäjillä, ja mahdollisuuksia lomailuun vähemmän kuin muilla. Innostuminen työstä tai tyytyväisyys omaan työhön näyttäisivät olevan maatalousyrittäjille harvojen herkkua verrattuna muihin yrittäjiin.

Muihin yrittäjiin verrattuna itsensätyöllistäjät ovat kaikkein tyytyväisimpiä työhönsä, innostuneimpia työstään ja heillä näyttäisi olevan parhaimmat mahdollisuudet loman pitoon. Lähemmin tarkasteltuna itsensätyöllistäjien joukko on kuitenkin hyvin heterogeeninen, ja esimerkiksi työn kuormittavuuteen ja työn imuun liittyvät kokemukset vaihtelevat suuresti eri ammattiryhmien välillä.

Yrittäjinä toimivat miehet kertovat joutuvansa venyttämään työpäivää yleisemmin kuin naiset, mutta muutoin työn kuormittavuuden kokemuksessa ei ole juurikaan eroa sukupuolen mukaan. Yrittäjinä toimivat naiset ovat kuitenkin huomattavasti yleisemmin innostuneita työstään ja tyytyväisempiä siihen kuin miehet. Yrittäjänäisten innostus työstä ja työtyytyväisyys on erityisen silmiinpistävää, kun osuuk-sia verrataan palkansaajanaisten kokemuksiin.

Eurooppalaisessa vertailussa yrittäjien työtyytyväisyys on Suomessa keskimääräistä vähäisempää. Suomi jää yrittäjien työtyytyväisyyden suhteen kirkkaasti jälkeen muista Pohjoismaista Ruotsista, Tanskasta, Norjasta ja Islannista. (Eurostat 2018b.)

Ikääntyneet yrittäjät halukkaimpia jatkamaan työntekoa

Yrittäjien terveydellä ja työkyvyllä ei ole merkitystä vain yrittäjälle itselleen, vaan yrittäjien jaksamisella on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tavoitteet työurien pidentämisestä eivät koske vain palkansaajien työuria, vaan kaikkia työllisiä.

Työnantajilla on lakisääteinen velvollisuus järjestää työntekijöille työterveyshuollon palvelut, joihin voi kuulua myös sairaanhoitopalveluita. Oman työterveyshuollon järjestäminen on yrittäjälle kuitenkin vapaaehtoista.

Ilman palkattua työvoimaa toimivista yrittäjistä vain reilu neljännes, mutta työnantajayrittäjistä kolme neljästä oli järjestänyt itselleen työterveyshuollon vuonna 2017. Miehet olivat tehneet tämän yleisemmin kuin naiset.

Noin kolme neljästä työnantajayrittäjästä oli järjestänyt myös työntekijöilleen työterveyshuollon palvelut. Työntekijöille järjestettyjen palvelujen puute koski lähinnä pienimpiä työnantajayrittäjiä. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että läheskään kaikki pienyritysten työnantajat eivät ole edes tietoisia siitä, että heidän tulisi järjestää työterveyshuolto työntekijöilleen.

Maatalousyrittäjät arvioivat oman työkykynsä selvästi huonommaksi kuin muut yrittäjät. Yli 50-vuotiaista maatalousyrittäjistä harvempi kuin muista ikääntyvistä yrittäjistä uskoi terveytensä sallivan vanhuuseläkeikään saakka työskentelyn. Vaikka tässä ryhmässä oli myös muita yleisemmin epävarmuutta töiden riittämisestä vanhuuseläkeikään, halu työskennellä vanhusseläkkeelle asti ja myös vanhuuseläkkeellä oli suurempi kuin muilla yrittäjillä.

Työnantajayrittäjät uskoivat muita yleisemmin terveytensä sallivan vanhuuseläkeikään asti työskentelyn samoin kuin sen, että töitä riittää vanhuuseläkeikään saak-

ka. Työnantajayrittäjissä oli kuitenkin eniten heitä, jotka eivät halunneet jatkaa työskentelyä vanhuuseläkeiässä. Tähän varmasti vaikuttaa myös ryhmän hyvä taloudellinen tilanne; toimeentulon takia töitä ei olisi pakko jatkaa.

Itsensätyöllistäjät arvioivat oman työkykynsä parhaimmaksi verrattuna toisiin yrittäjäryhmiin.

Perhevapaat jäävät vähäiselle käytölle

Suomessa sosiaaliturva, erityisesti perusturva, paikkaa niitä tilanteita, joissa työ ei tuo toimeentuloa. Sosiaaliturvaan liittyen tutkimuksessa kartoitettiin muutamia seikkoja.

Kaiken kaikkiaan varsin harva yksinyrittäjä kertoi tarvinneensa jotain sosiaali-tuutta edellisen 12 kuukauden aikana. Noin 15 prosenttia yksin toimivista yrittäjis-tä olisi kuitenkin mielestään tarvinnut jotain tukea, mutta ei ollut joko hakenut sitä tai ei ollut saanut tukea hakemuksestaan huolimatta.

Huolestuttavampi tulos liittyy eläkkeisiin. Noin kolmannes yrittäjistä ja yrittäjä-perheenjäsenistä eli noin 100 000 henkeä maksoi omasta mielestään liian vähän yrit-täjäeläkemaksuja. Liian alhaisiin maksuihin olivat syinä ennen kaikkea se, ettei yrit-täjällä ollut mielestään varaa maksaa itselleen suurempaa eläkettä tai se, että hän oli suunnitellut työskentelevänsä eläkkeen rinnalla.

Yrittäjät näyttävät pitäneen myös verrattain vähän vanhempainvapaata – erityi-sesti yrittäjämiehet, joista alle puolet oli pitänyt vapaata nuorimman lapsensa synty-män yhteydessä. Nuorimman lapsensa syntymän aikoihin yrittäjänä toimivista nai-sistakin joka neljäs oli jättänyt perhevapaan pitämättä. Niistä yrittäjistä, jotka olivat pitäneet perhevapaata, neljä kymmenestä ei ollut pystynyt pitämään vapaata niin pit-kään kuin olisi halunnut.

Maatalousyrittäjien osuus taloudellisesti riippuvaisista yksinyrittäjistä suuri

Aitoon yrittäjyyteen on perinteisesti yhdistetty taloudellinen riski, mutta myös mah-dollisuus kartuttaa yrittäjävoittoa ja vapaus toimia ”oman itsensä herrana”. Yrittäjän vapaus on toki suhteellinen käsite: lainsäädäntö voi asettaa työlle ja tuotteille tai pal-veluille reunaehdot, ja työn aikataulu ja hinnoittelu voidaan neuvotella yhdessä asiak-kaan kanssa. Toisaalta myös monilla palkansaajilla on tänä päivänä yhä enemmän vai-kutusmahdollisuuksia työnsä osatekijöiden suhteen. Joskus työnantaja voi kokea ole-vansa hyvinkin riippuvainen palkkaamiensa avainhenkilöiden työpanoksesta, jolloin näillä on paremmat mahdollisuudet neuvotella työehtojaan ja työnsä hinnoittelua.

Niin Suomessa kuin ympäri maailman tehdään kuitenkin myös työtä, jossa työ-suhteen tunnusmerkistön voi katsoa täyttyvän, vaikka muodollisesti kyse olisi toi-meksiantona teetetystä työstä. Tarve tällaisen palkkatyön ja yrittäjätyön välimaas-toon jäävän työn tilastoinnille on kasvanut yhä ilmeisemmäksi.

Tämän seurauksena ILO:n kansainvälistä ammattiasemaluokitusta uudistet-tiin syksyllä 2018 niin, että muun muassa tällainen toistaiseksi virallisten työ-markkinatilastojen ulkopuolelle jäävä työ saataisiin tulevaisuudessa näkyväksi.

Luokitus sisältää tätä tarkoitusta varten uuden ammattiasemaluokan, *dependent contractors*. Työ käsitteen operationalisoimiseksi eli mitattavaan muotoon saatamiseksi on vielä kesken. Jo tähänastinen valmistelutyö kuitenkin osoittaa, että keskeisiä ulottuvuuksia *dependent contractor* -käsitteen määrittelyssä ovat yhtäältä henkilön operationaalinen eli toiminnallinen riippuvuus ja toisaalta taloudellinen riippuvuus toimeksiantajasta.

Tarkastelimme *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistolla kokeellisen tilastoinnin avulla, miten aineisto taipuu mittaamaan yrittäjätyöksi luokiteltuun työhön sisältyvää toiminnallista tai taloudellista riippuvuutta. Aineiston koko asettaa rajoituksia tilastollisesti yleistettävien tulosten esittämiselle, joten raportissa esitetyt tulokset tulee ymmärtää vain suuntaa antavina.

Käytimme *operationaalisen (toiminnallisen) riippuvuuden* eli työnantajan direktio-oikeuteen rinnastuvan toimeksiantajan kontrollin mittarina Eurostatin vuoden 2017 lisämoduulissa käytettyä määrittelyä: yrittäjä saa vähintään 75 prosenttia yrittäjätuloistaan yhdeltä asiakkaalta, joka määrää työn alkamis- ja lopettamisajat. Nämä kriteerit täytti noin 4 prosenttia kaikista yksinyrittäjistä eli alle 0,5 prosenttia työllisistä. Tämä vastaa väestötasolla noin 8 000 henkeä. EU-tasolla vastaava osuus kaikista yksinyrittäjistä oli 3 prosenttia vuonna 2017 osuuden noustessa jopa yli 10 prosenttiin Slovakiassa (Eurostat 2018b).

Taloudellisen riippuvuuden määrittelimme käytettävissä olevalla aineistolla tilanteeksi, jossa yksi pääasiallinen asiakas määrää työn hinnoittelun yksipuolisesti ja tuon asiakkaan tilalle olisi vaikea saada toista. Näin muodostuneen ryhmän osuus kaikista yksinyrittäjistä oli noin 5 prosenttia eli noin 12 000 henkeä, mikä vastaa noin puolta prosenttia kaikista työllisistä.

Näillä kriteereillä syntyneet kaksi alaryhmää muodostuivat pääosin eri henkilöistä – mitatuissa riippuvuuksissa ilmeni toisin sanoen hyvin vähän päällekkäisyyttä. Tulos on linjassa muista maista saatujen tulosten kanssa (ILO 2018b).

Yhteistä ryhmille näytti olevan muun muassa se, että olosuhteiden pakosta yrittäjäksi ryhtyneiden osuus samoin kuin palkansaajatyötä mieluummin tehneiden osuudet olivat suurempia kuin yksinyrittäjillä keskimäärin, kun taas työtyytyväisyys ja vaikutusmahdollisuudet työn eri osatekijöihin olivat vähäisempiä kuin muilla yksinyrittäjillä. Näistä kahdesta ryhmästä taloudellista riippuvuutta kokevat näyttivät olevan epäedullisimmassa asemassa kuin operationaalista riippuvuutta kokevat useimmilla käytetyillä mittareilla.

Molemmissa ryhmissä kulttuuri- ja käsityöaloilla toimivat olivat yliedustettuina suhteessa kaikkiin yksinyrittäjiin. Aineiston operationaalista riippuvuutta kokeville erityistä oli lisäksi se, että joukossa oli paljon kuljetusalan työntekijöitä. Taloudellisesti riippuvaisista sen sijaan kaksi kolmasosaa osoittautui maa- ja metsätalousyrittäjiksi.

Maatalousyrittäjien vahva yliedustus taloudellisesti riippuvaisten joukossa, kun käsite määritellään kuten tässä, ei liene tarkemmin ajatellen yllättävää. Suomessa elintarvikeketju on keskittynyt vahvasti muutamaa isoon toimijaan, joilla on suuri valta päättää tuottajalle maksetusta hinnasta ja siitä, millä hinnalla he itse myyvät tuotetta eteenpäin. Yrittäjän neuvotteluasema on tässä kuviossa usein heikko; tilanteessa täyttyä myös se ILO:n *dependent contractor* -käsitteen määrittelyssä käytetty kriteeri, että kolmas osapuoli hyötyy yrittäjän tekemästä työstä. Myös muissa maissa, missä taloudellisen riippuvuuden ulottuvuutta on ILO:n

pyynnöstä testattu – esimerkiksi Tanskassa – maatalousyrittäjien osuus ryhmästä on noussut suureksi (ILO 2018b).

Toisaalta maa- ja metsätalousyrittäjyyteen liittyy monia toimialalle niin leimallisia piirteitä, että ILO:n ammattiasemaluokituksen täytäntöön panoon liittyvässä jatkotyössä on varmasti syytä pohtia, tulisiko maatalousyrittäjiä käsitellä erillään muista taloudellista riippuvuutta kokevista yksinyrittäjistä. Tässäkin raportissa annetut esimerkit viittaavat siihen, että taloudellista riippuvuutta kokevien maatalousyrittäjien ja itsensätyöllistäjien tilanne eroaa tietyissä suhteissa selvästi toisistaan.

Käytetyt mittarit eivät välttämättä olleet parhaita tähän tarkoitukseen eikä näiden tulosten perusteella voida esittää väitteitä esimerkiksi enännäisyrittäjyyden yleisyydestä Suomessa. Tulokset antavat kuitenkin mielenkiintoista pohdinnan aihetta myös dependent contractor -käsitteen operationalisointiin liittyvään jatkotyöhön, joka on käynnistymässä ILO:ssa ja Eurostatissa.

Lopuksi

Noin 315 000 henkeä eli noin 13 prosenttia työllisistä luokiteltiin yrittäjiksi vuoden 2017 työvoimatutkimuksessa. Tässä raportissa olemme pyrkineet antamaan niin monipuolisen ja kattavan kuvauksen tuon ryhmän tilanteesta kuin se käytettävissä olevalla *Yrittäjät Suomessa 2017* -aineistolla ja aikataululla on ollut mahdollista.

Suomalainen yrittäjäkunta on hyvin heterogeeninen. Siihen mahtuu niin työnantajayrittäjiä – joista suurin osa työllistää vain muutaman hengen, mutta jotkut kymmeniä, jopa satoja työntekijöitä – kuin maa- ja metsätalouden alalla toimivia yrittäjiä sekä yksin yrittäjinä tai yrittäjämäisesti työskenteleviä itsensätyöllistäjiä.

Itsensätyöllistäjät muodostavat yli puolet kaikista yrittäjistä. Ryhmä on sisäisesti niin monimuotoinen, että siinä riittäisi tarkasteltavaa kokonaisen erillisen tutkimuksen verran, kuten *Itsensätyöllistäjät 2013* -tutkimus osoitti. Tässä raportissa itsensätyöllistäjiä on kuitenkin pääosin jouduttu käsittelemään yhtenä ryhmänä.

Pieni osa tilastoissa yrittäjiksi luokiteltuja ei koe pääasialliseksi toimeentulon muodokseen yrittäjyyttä, vaan pikemminkin yhdistelee vaihtelevasti yrittäjä- ja palkansaajatyötä. Tässä tutkimuksessa kutsumme heitä *kombityöntekijöiksi*.

Yrittäjiksi luokiteltujen joukossa on myös toimeksiantajastaan toiminnallisesti tai taloudellisesti hyvinkin riippuvaisia henkilöitä, joiden kohdalla voi kyseenalaistaa yrittäjyyteen liitetyt käsitteen yrittäjän vapaudesta ja mahdollisuudesta kerryttää yrittäjävoittoa. Yhä enemmän yrittäjiksi luokiteltujen joukossa näyttäisi olevan myös ikääntyneitä, palkansaajatyöstään eläköityneitä henkilöitä, jotka eläkepäivillään jatkavat toimintaansa osa-aikaisesti ja yrittäjämuotoisesti.

Eurooppalainen vertailu osoittaa, että yrittäjyyttä leimaa Suomessa verkostomaisuus, yhteistyö muiden yrittäjien kanssa. Vaikka joka neljäs yrittäjä suunnitteli työntekijöiden palkkaamista vuonna 2017, yritysten toiminnan kasvu ei välttämättä kanavoitu uusien työntekijöiden palkkaamiseen, vaan myös alihankinta on yleisesti käytetty tapaa tasoittaa työkuormaa.

Valtaosalle yrittäjistä yrittäjyys on haluttu toimeentulon muoto, ja se on ollut sitä yrittäjyyden alusta asti. Olosuhteiden pakosta yrittäjyyteen päätyneiden osuus

on Suomessa pienempi kuin EU-maissa keskimäärin, samoin kuin niiden yrittäjien osuus, jotka tekisivät mieluummin palkkatyötä.

Toisaalta Suomessa toimivat yrittäjät kertovat yleisemmin yrittäjätyössään kohtaamistaan hankaluuksista kuin yrittäjät muualla Euroopassa keskimäärin. Suomessa toimivien yrittäjien työtyytyväisyys on myös alhaisempi verrattuna EU-keskitasoon – ero työtyytyväisyydessä on erityisen suuri verrattuna muissa Pohjoismaissa toimi-
viin yrittäjiin.

Maatalousyrittäjien tilanne näyttää tämän tutkimuksen valossa erityisen ongelmalliselta. Maatalousyrittäjien kuormittuneisuus on suurta, ja työn ilo sekä tyytyväisyys muihin yrittäjiin verrattuna pientä. Maatalousyrittäjien taloudellinen tilanne näyttäytyy muihin verrattuna epävarmimpana ja heidän taloudellinen riippuvuutensa toimeksiantajastaan on ilmeisempää kuin muilla ryhmillä.

Vaikka vain hieman useampi kuin joka kymmenes työllinen on Suomessa yrittäjä, joukko on tärkeä osa työmarkkinoiden kokonaisuutta. Kokonaistyöllisyyden kannalta tämän ryhmän tekemät ratkaisut ovat erityisen tärkeässä osassa työllisyyden, kasvun ja tuottavuuden palapelissä, jossa kunkin yksilön panoksella on oma roolinsa.

Kirjallisuus

- Achtenhagen, L., Naldi, L. & Melin, L. (2010). "Business growth" - do practitioners and scholars really talk about the same thing? *Entrepreneurship Theory and Practice* 34 (2), 289–316.
- Akola, E., Heinonen, J., Kovalainen, A., Pukkinen, T. & Österberg, J. (2007). Yrittäjyyden ja palkkatyön rajapinnalla? Työpoliittinen tutkimus 326. Helsinki: Työministeriö.
- Angulo-Guerrero, M. J., Pérez-Moreno, S. & Abad-Guerrero, I. M. (2017). How economic freedom affects opportunity and necessity entrepreneurship in the OECD countries. *Journal of Business Research* 73, 30–37.
- Baker, M., Égert, B., Fulop, G. & Mourougane, A. (2018) To what extent do policies contribute to self-employment? Economics Department. Working papers No. 1512. OECD. [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP\(2018\)60&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP(2018)60&docLanguage=En)
- Behling, F. & Harvey, M. (2015). The evolution of false self-employment in the British construction industry: a neo-Polanyian account of labour market formation. *Work, Employment & Society* 29 (6), 969–988.
- Binder, M. & Coad, A. (2013). Life Satisfaction and self-employment: a matching approach. *Small Business Economics* 40 (4), 1009–1033.
- Dawson, C. & Henley, A. (2012). "Push" versus "pull" entrepreneurship: an ambiguous distinction? *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research* 18 (6), 697–719.
- De Lange, M., Wolbers H.J., M. & Ultee, W. C. (2012). United in Precarious Employment? Employment Precarity of Young Couples in the Netherlands, 1992–2007. *European Sociological Review* 29 (3), 503–516.
- Eurofound (2017). Exploring self-employment in the European Union. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2017/exploring-self-employment-in-the-european-union>. Viitattu 14.11.2018.
- Eurofound (2013). Self-employed or not self-employed? Working conditions of 'economically dependent workers' - Background paper. <https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2013/working-conditions-labour-market/self-employed-or-not-self-employed-working-conditions-of-economically-dependent-workers-background>. Viitattu 10.12.2018.
- Eurostat (2018a). Self-employment in 2017 – More than 1 in 5 self-employed in the EU had seized a suitable opportunity to run their own business. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9440081/3-11122018-AP-EN.pdf/347e5372-7337-4584-ab37-a00a0fd32bae> Viitattu 12.12.2018.
- Eurostat (2018b). Self-employment statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Self-employment_statistics#Almost_two_thirds_of_the_self-employed_had_more_than_9_clients Viitattu 12.12.2018.
- Fuentelsaz, L., González, C., Maicas, J. P. & Montero, J. (2015). How different formal institutions affect opportunity and necessity entrepreneurship. *Business Research Quarterly* 18 (4), 246–258.

- Giacomin, O., Janssen, F., Guyot, J-L. & Lohest, O. (2011). Opportunity and/or necessity entrepreneurship? The impact of the socio-economic characteristics of entrepreneurs. Munich Personal RePEc Archive (MPRA). Munhen (MPRA Paper, No 29506). https://mpra.ub.uni-muenchen.de/29506/2/MPRA_paper_29506.pdf Viitattu 12.11.2018.
- Heinonen, J., Kovalainen, A., Paasio, K., Pukkinen, T. & Österberg, J. (2006). Palkkatyöstä yrittäjäksi. Tutkimus yrittäjäksi ryhtymisen reiteistä sosiaali- ja terveysalalla sekä kaupallisella ja teknisellä alalla. Työpoliittinen tutkimus 297. Helsinki: Työministeriö.
- Huuskonen, V. (1992). Yrittäjäksi ryhtyminen. Teoreettinen viitekehys ja sen kokeilu. Sarja A2. Turku: Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja.
- Hytti, U. & Heinonen, J. (2011). Pakkoyrittäjyys ei aina edes ole yrittäjyyttä. Vieraskynä. Helsingin sanomat 29.12.2011. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002515389.html> Viitattu 20.11.2018.
- ILO International Labour Office (2017). Dependent self-employment: Trend, challenges and policy responses in the EU. Working Paper No. 228. Employment Policy Department. http://ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_614176.pdf Viitattu 8.11.2018.
- ILO International Labour Office (2018a). ICLS/20/2018/Resolution I. 20th International Conference of Labour Statisticians Geneva, 10-19 October 2018. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/meetingdocument/wcms_636046.pdf Viitattu 11.11.2018.
- ILO International Labour Office (2018b). Testing of proposals for a revised International Classification of Status in Employment. ICLS/20/2018/Room document 10. 20th International Conference of Labour Statisticians Geneva, 10-19 October 2018. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/meetingdocument/wcms_636046.pdf Viitattu 1.11.2018.
- Katainen, A. (2017). Onko yrittäjyydestä työllisyyden parantajaksi? Tieto ja trendit. <http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2017/millaisten-yrittajien-peraan-huudetaan/>. Viitattu 3.11.2018.
- Kautonen, T. (2007). Vastentahtoinen yrittäjyys. Työpoliittinen tutkimus 327. Helsinki: Työministeriö.
- Kautonen, T., Down, S., Welter, F., Vainio, P., Palmroos, J., Althoff, K. & Kolb, S. (2010). "Involuntary self-employment" as a public policy issue: a cross-country European review. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research 16 (2), 112–129.
- Lehto, A-M. & Sutela, H. (2008). Työolojen kolme vuosikymmentä. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.tilastokeskus.fi/tup/julkaisut/tiedostot/isbn_978-952-467-930-5.pdf. Viitattu 2.11.2018.
- Lindström, S., Taipale, T. & Janhonen, M. (2018). Omilla ehdoilla kasvaen. Liiketoimintafokuksesta kohti laajempaa kasvun ymmärrystä. Esitys Työelämän tutkimuspäivillä 1-2.11.2018, Tampere.
- Lukkarinen, H. (2018). Vastentahtoiset osa-aikatyöt yleistyneet 2010-luvulla. Tieto ja Trendit. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/vastentahtoiset-osa-aikatyot-yleistyneet-2010-luvulla/>. Viitattu 2.10.2018.
- Muehlberger, U. (2007). Dependent Self-Employment: Workers on the Border between Employment and Self-Employment. New York: Palgrave Macmillan.

- Palmgren, H., Kaleva, S., Savinainen, M., Rajala, K., Nyberg, M. & Oksa, P. (2015). Yrittäjien ja pienten yritysten työterveyshuolto Suomessa 2013–2014. Helsinki: Työterveyslaitos. <http://www.julkari.fi/handle/10024/129600>
- Parker, S. C. (2004). The Economics of Self-Employment and entrepreneurship. Cambridge: Cambridge University Press.
- Penttilä, I. (2014). Näennäisyrittäjän oikeudellinen asema suomessa. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/96299/GRADU-1415797169.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 21.11.2018.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2018). Self-employed without employees in Finland 2013. Summary of the result of the self-employed without employees survey 2013. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ywrp2_201300_2018_19734_net.pdf Viitattu 2.11.2018.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2014). Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf Viitattu 2.11.2018.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2013). Self-employed workers: selected literature review for the preparation of the 6th European Working Conditions Survey. Background paper. Eurofound. Saatavilla pyydetessä Eurofoundilta tai kirjoittajilta.
- Pärnänen, A. & Sutela, H. (2011). Työn tekemisen uudet muodot ja tilastot. Hyvinvointikatsaus 4/2011. Helsinki: Tilastokeskus.
- Rakennusteollisuuden työvoimakysely (2013). Rakennusteollisuus 8.10.2014. <https://www.rakennusteollisuus.fi/globalassets/subdanteet-ja-tilastot/tyovoimakyselyt/rakennusteollisuuden-tyovoimakysely-2013-yhteenveto.pdf>
- Sutela, H. (2013). Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008. Tutkimuksia 259. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytut_259_201300_2013_10310_net.pdf. Viitattu 2.11.2018.
- Sutela, H. & Lehto, A-M. (2014). Työolojen muutokset 1977–2013. Helsinki: Tilastokeskus.
- Sutela, H. (2018). Ammattiaseman luokitus uudistuu tsunamin lailla – jako itsenäisiin ja epäitsenäisiin työntekijöihin. Tieto ja Trendit. <http://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2018/ammattiaseman-luokitus-uudistuu-tsunamin-lailla-jako-itsenaisiin-ja-epaitsenaisiin-tyontekijoihin/> Viitattu 2.11.2018.
- SVT: Joukkoviestimet 2013. (2014). Kulttuuri ja viestintä 2014. Tilastokeskus, Helsinki. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yklt_jvie_201300_2013_10433_net.pdf
- TEM (2015). Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän loppuraportti (2015). Työ ja yrittäjyys. Helsinki: Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2/2015. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74961/TEMjul_2_2015_web_21012015.pdf. Viitattu 2.11.2018.

- TEM (2013). Itsensä työllistäjät – vertailuselvitys sosiaaliturvan, kilpailulainsäädännön ja työsopimuslainsäädännön soveltaminen Tanskassa, Ruotsissa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Virossa. Työelämä- ja markkinaosasto. Helsinki: TEM raportteja 8/2013. <https://tem.fi/documents/1410877/2872337/Itsens%C3%A4+ty%C3%B6llist%C3%A4j%C3%A4t+vertailuselvitys+06022013.pdf>. Viitattu 3.11.2018.
- TEM (2012). Työvoiman käyttötapojen ja työn tekemisen muotojen muutostrendejä selvittävän ja kehittävän työryhmän väliraportti. Työ ja yrittäjyys. Helsinki: TEM raportteja 16/2012. <https://ek.fi/wp-content/uploads/Trendiryhmn-vliraportti-2012-05-15.pdf>. Viitattu 1.11.2018.
- Thörnqvist, C. (2014). Bogus Self-employment in the European Union. Paper for the UACES panel 'Vulnerabilities of regular labour migration in the EU', Cork, Ireland, 1-3 September 2014. <https://www.uaces.org/documents/papers/1401/thornqvist.pdf>. Viitattu 3.11.2018.
- Virmasalo, I. (2002). Perhe, työttömyys ja lama. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 204. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13347/9513913015.pdf>. Viitattu 6.11.2018.
- Williams, C. C. & Horodnic, I. A. (2018). Evaluating the prevalence and distribution of dependent self-employment: some lessons from the European Working Conditions Survey. *Industrial Relations Journal*.
- Wout, U., Dessens, J. & Jansen, W. (1988). Why does unemployment come in couples? *European Sociological Review* 4 (2), 111–122.

Liite 1

Työvoimatutkimuksen ammattiasemaa määrittelevät kysymykset ja raportissa käytetty itsensätyöllistäjien ammattiluokitus

Työvoimatutkimuksen ammattiasemaa määrittelevät kysymykset

Seuraavat kysymykset koskevat päätyötä.

T4. Oletteko (pää)työssänne:

1. palkansaaja
2. maatalousyrittäjä (ml. metsä-, puutarha- ym.)
3. muu yrittäjä (muu kuin maatalousyrittäjä)
4. ammatinharjoittaja, freelancer tai apurahansaaja
5. työssä perheenjäsenen maatilalla palkatta vai
6. työssä perheenjäsenen yrityksessä palkatta?
7. muu

EOS

Jos T4=4

Oletteko:

1. ammatinharjoittaja → T5
2. freelancer vai → T5
3. apurahansaaja? → T5

Jos T4=2, 3, tai 4

T5. Onko Teillä palkattua työvoimaa?

1. kyllä
2. ei

Itsensätyöllistäjille käytetty ammattiluokitus

Raportissa on käytetty itsensätyöllistäjien tuloksi analysoitaessa seuraava ammattiluokitusta.

1. Tietotyön erityisasiantuntijat

Tässä ammattiryhmässä suurimpia yksittäisiä ammattiryhmiä ovat johtamisen ja organisaatioiden erityisasiantuntijat (lähinnä konsultteja), sovellusarkkitehdit, psykologit sekä mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat. Lisäksi jou-

kossa on muun muassa lääkäreitä, eläinlääkäreitä, asianajajia, tutkijoita, sovellussuunnittelijoita sekä monien eri alojen erityisasiantuntijoita.

2. Kulttuurialojen ammatit ja käsityöläiset
Suurimpia yksittäisiä ammattiryhmiä ovat muusikot, laulajat ja säveltäjät, toimittajat, graafiset ja multim mediasuunnittelijat, kääntäjät, tulkit ja muut kielitieteilijät, valokuvaajat ja kuvataiteilijat. Joukossa on lisäksi esimerkiksi vaatesuunnittelijoita, koru-, kulta- ja hopeaseppiä, muita käsityöläisiä, lähetys- ja audiovisuaaliteknikoita, arkkitehtejä sekä urheilijoita, liikunnan- ja vapaa-ajan ohjaajia, urheilvalmentajia ja toimitsijoita.
3. Kaupan alan, terveyden ja tietotyön asiantuntijat
Suurimmat yksittäiset ammattiryhmittymät ovat fysioterapeutit, myyntiedustajat, kaupanvälittäjät sekä kirjanpidon ja laskentatoimen asiantuntijat. Ammattiryhmässä on myös muun muassa kiinteistönvälittäjiä, vakuutusalan palvelumyyjiä, isännöitsijöitä, yleissihteereitä, hammasteknikoita, sairaanhoitajia sekä matkaoppaita.
4. Palvelualojen työntekijäammatit
Tästä ryhmässä yleisin ammatti on kampaajan tai parturin ammatti. Muita yleisiä ammatteja ovat pienkauppias, hieroja tai kuntohoitaja, kosmetologeja, siivoojia, perhepäivähoitajia ja kotipalvelun työntekijöitä. Joukkoon mahtuu lisäksi kokkeja, keittäjiä tai kylmäköitä, ravintolaesimiehiä tai vuoropäälliköitä, kiinteistöhuollon työntekijöitä, kahvila- ja baarimyyjiä sekä leipureita ja kondiittoreja.
5. Rakennus-, kuljetus- ja teollisuusalan työntekijäammatit
Tässä ammattiryhmässä suurimpia yksittäisiä ammattiryhmiä ovat talonrakentajat, kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajat, henkilö-, taksi- ja pakettiautonkuljettajat, kirvesmiehet ja rakennuspuusepät, moottoriajoneuvojen asentajat ja korjaajat, putkiasentajat sekä maansiirtokoneiden kuljettajat.

Liite 2

Tiedonkeruun toteutus ja vastausosuus

Työvoimatutkimuksen vuoden 2017 yhteydessä kerättiin ad hoc -moduuli, jonka aiheena oli yrittäjyys. Ad hoc-osion kohdejoukkoon kuuluvat kaikki työlliset eli sekä palkansaajat että kaikki yrittäjät ja yrittäjäperheenjäsenet.

Ad hoc-moduulin on liitetty kansallisia lisäkysymyksiä Eurostatin määrittelemän tietosisällön lisäksi. Kansallisia lisäkysymyksiä oli yrittäjille yhteensä noin 45.

Kysymykset on määritelty yhteistyössä useiden asiantuntijaryhmään osallistuneiden tahojen kanssa. Tiedonkeruun rahoitukseen osallistuivat Sitra, Eläketurvakeskus, työ- ja elinkeinoministeriö sekä Työterveyslaitos.

Tiedot kerättiin Työvoimatutkimuksen vuoden 2017 ad hoc -moduulin yhteydessä. Tiedonkeruu toteutettiin 1.1.2017–12.1.2018 välisenä ajankohtana. Tiedot kerättiin puhelimitse.

Otokseen poimittiin ne kohdehenkilöt, jotka valikoidussa 27 rotaatiossa työvoimatutkimuksen haastattelussa tulivat luokitelluksi työlliseksi. Otoksen valituista 27 rotaatiosta 5. rotaation eli työvoimatutkimuksessa viimeistä kertaa mukana oleville kohteille (12 rotaatioryhmää) lisäkysymykset on esitetty suoraan työvoimatutkimuksen haastattelun päätteeksi.

Lopuille 15 rotaatioryhmän (rotaatioryhmät 1. ja 2.) yrittäjille esitettiin ennen siirtymistä ad hoc -moduulin kysymyksiin seuraava kysymys: *”Tänä vuonna työvoimatutkimukseen kuuluu vielä erikseen yrittäjille suunnattuja kysymyksiä. Sopiiko, että jatkan vielä ja kysyn nämä yrittämiseen liittyvät kysymykset?”*

Palkansaajille ei esitetty vastaavaa kysymystä, sillä palkansaajille suunnattuja kysymyksiä oli vain seitsemän. Otopoiminta-asetelmassa poikettiin siten tavallisesta ad hoc -asetelmasta, jossa ad hoc -kysymykset esitetään vain 5. rotaatioryhmän vastaajille. Lisärotaatioryhmiä poimittiin mukaan otokseen, jotta saataisiin kasvatettua aineiston kokoa nimenomaan yrittäjien osalta.

Otokseen poimituista palkansaajista lisäosan kysymyksiin vastasi lähes sata prosenttia (99 %) kaikista työvoimatutkimukseen vastanneista palkansaajista. Tämä oli yhteensä 22 501 palkansaajaa

Vuonna 2017 työvoimatutkimukseen vastanneista kuului otokseen 3 496 yrittäjää ja yrittäjäperheenjäsentä. Heistä 2 916 vastasi ad hoc-osioon. Vastausosuus oli 83,4 prosenttia työvoimatutkimuksen kohdejoukkoon kuuluneista yrittäjistä ja yrittäjäperheenjäsenistä.

Lopullisen aineiston koko oli 25 417, joista yrittäjiä 2 803, yrittäjäperheenjäseniä 113 (yrittäjiä ja perheenjäseniä yhteensä 2 916) ja palkansaajia 22 501. Tutkimuksen tulokset on korotettu painokertoimin vastaamaan ryhmien väestöosuuksia.

Tässä yhteydessä ei ole estimoitu kadon osuutta työvoimatutkimuksen katoon jääneistä. Työvoimatutkimuksen laatuseloste on luettavissa Tilastokeskuksen verkkosivuilla (<https://www.stat.fi/til/tyti/laa.html>).

Liite 3

Yrittäjät Suomessa 2017 -tutkimuksen lomake

Tilastokeskus:
Anna Pärnänen
Hanna Sutela
Väestö- ja elinolotilastot

Kerrothan kysymyksen alkuperäisen lähteen, jos käytät
kysymysmuotoilua toisissa tutkimuksissa

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKA1	Kuinka monta vuotta yhteensä olet tehnyt ansiotyötä palkansaajana, yrittäjänä tai yrittäjäperheenjäsenenä elämäsi aikana (lasketaan siitä, kun on täyttänyt 15 vuotta)?	Pudotusvalikko: ei lainkaan (97) alle vuoden (0) → vuosien määrä 1 v. – 60 v.	Jos T4=2,3,4 (T4-kysymys on työvoimatutkimuksen perusosan kysymys, jossa määritellään vastaajan ammatiasema)	Kaikki yrittäjät, ei yrittäjäperheenjäsenet		Tarkoitetaan ansiotyötä, palkkatyötä sekä työtä omassa tai perheenjäsenen yrityksessä, myös palkatta tehtyä työtä. Mukaan lasketaan työ lomien aikana, opiskelun ohella tai opintoihin kuuluva työ. Pyri kuitenkin vähentämään perhevapaat ansiotyövuosista. Osa-aikatyö: jos tuntimäärä on ollut vähäistä (esim. 5-20 h/vko) muutetaan työn kesto kokoaikatyötä vastaavaksi kuukausiksi/vuosiksi. Hyvin vähäistä (alle 5 tuntia / viikko) tai aivan satunnaista työntekoa ei kuitenkaan ole syytä laskea. Karkea arvio riittää.
AHKA2	Kuinka monta vuotta näistä olet toiminut päätoimisena yrittäjänä tai yrittäjäperheenjäsenenä?	Pudotusvalikko: ei lainkaan (97) alle vuoden (0) → vuosien määrä 1–50	Jos T4=2,3,4	Kaikki yrittäjät		Päätoimisella yrittäjyydellä tarkoitetaan tässä sitä, että yrittäjätyö on ollut pääasiallinen ansiotyön muoto. Henkilö on kuitenkin itse voinut kokea esim. opiskelun tai lasten hoidon päätoimiseksi toiminnakseen ja yrittäjätyön sivutoimiseksi. Tässä yrittäjätyö on kuitenkin päätoimi.
AHKY1_intro	Mitkä seikat vaikuttivat siihen, että aloit aikoinaan työskennellä yrittäjänä nykyisessä työssäsi:		Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät	Q1_ReasonSE/ REASSE	
AHKY1a	1. Et löytänyt työtä palkansaajana?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY1b	2. Silloinen työnantajasi ehdotti, että ryhtyisit yrittäjäksi?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY1c	3. Yrittäjänä toimiminen on tavallista alallasi?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY1d	4. Eteen tuli sopiva tilaisuus?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY1e	5. Jatkoit perheyrittystä?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY1f	6. Et halunnut tai suunnitellut yrittäjäksi ryhtymistä, mutta syystä tai toisesta niin vain kävi	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY1g	7. Halusit itse ryhtyä yrittäjäksi joustavien työaikojen vuoksi?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY1h	8. Halusit muusta syystä ryhtyä yrittäjäksi?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY2	Mikä näistä (tieto kaiutetaan) oli tärkein syy yrittäjäksi ryhtymiseesi?	Tärkein tekijä	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät	Q1_ReasonSE/ REASSE	
AHKY3	Olitko ennen päätoimiseksi yrittäjäksi/yritysjäperheenjäseneksi ryhtymistäsi:	1=työttömänä 2=palkansaajana ilman työttömyysuhkaa 3=palkansaajana työttömyysuhan alla 4=opiskelit päätoimisesti 5=vai teitkö jotain muuta (hoidit lapsia kotona, pitkäaikaisesti sairaana tms.)?	Jos T4=2,3,4 TAI jos T4=5,6	Kaikki yrittäjät ja perheenjäsenet		Päätoimisella yrittäjyydellä tarkoitetaan tässä sitä, että yrittäjätyö on ollut pääasiallinen ansiotyön muoto. Henkilö on kuitenkin itse voinut kokea esim. opiskelun tai lasten hoidon päätoimiseksi toiminnakseen ja yrittäjätyön sivutoimiseksi. Tässä yrittäjätyö on kuitenkin päätoimi.

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY4	Oletko viimeksi kuluneiden 12 kk aikana tehnyt yrittäjätyösi ohella välillä myös palkansaaja- tai apurahatyötä?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		
AHKY5	Kumpi seuraavista kuvaa tilannettasi paremmin:	1=teen pääosin yrittäjätyötä, mutta sivutoimisesti myös palkansaajatyötä VAI 2=yhdistelen vaihtelevasti yrittäjätyötä, palkkatyötä ja/tai apurahatyötä?	Jos AHKY4=1	Yrittäjät, joilla toinen työ palkansaajana tai apurahalla		
AHPS1	Oletko viimeksi kuluneiden 12 kk aikana tehnyt palkansaajatyösi ohella välillä työtä myös yrittäjänä, freelancerina tai apurahan-saajana?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=1	Kaikki palkan-saajat		
AHPS2	Kumpi seuraavista kuvaa tilannettasi paremmin:	1=teen pääosin palkansaaja-työtä, mutta sivutoimisesti myös yrittäjätyötä 2=yhdistelen vaihtelevasti palkansaajatyötä, yrittäjätyötä ja/tai apurahatyötä?	Jos AHPS1=1	Palkansaajat, joilla toinen työ yrittäjänä tai apurahansaajana		
AHYY1_intro	Sanoit aiemmin, ettei sinulla ole palkattua työvoimaa. Vaikuttavatko seuraavat seikat siihen:		Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1a	Haluat ensisijaisesti työllistää vain itsesi	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1b	Töitä ei ole riittävästi	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1c	Sopivia työntekijöitä on vaikea löytää	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHYY1d	Hallinnollinen työ on liian monimutkaista	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1e	Työtekijän sivukulut ovat liian korkeat	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1f	Tässä työssä ei ole mahdollista palkata työntekijöitä	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1g	Työskentelet mieluummin alihankkijoiden tai liikekumppaneiden kanssa	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1h	Asiakkaasi haluavat, että juuri sinä teet työn	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY1i	Joku muu syy?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHYY2	Mikä näistä (tieto kaitutetaan) on tärkein tekijä?	Tärkein tekijä	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_NoEmployees/ REASNOEM	
AHKY6	Onko sinulla yhtiö- tai osakekumppaneita?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa		Kaikki yrittäjät	Q1_Partners/BPAR- TNER	
AHKY7	Montako yhtiö- tai osakekumppania sinulla on?	Kumppaneiden lukumäärä	AHKY6=1	Jos yhtiö- tai osakekumppaneita		Ei lasketa itseä mukaan
AHKY8	Työskenteletkö muuten yhteistyössä toisten yrittäjien kanssa niin, että esimerkiksi välitätte toisillenne toimeksiantoja, jaatte työtä, tai kehitätte yhteisiä hankkeita?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät	Q2a_Partners ja Q2b_Partners / BPARTNER	

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY9	Oletko suunnitellut työntekijän tai työntekijöiden palkkaamista seuraavan 12 kuukauden aikana?	1=kyllä 2=e 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa		Kaikki yrittäjät	Q1_PlanEmploy_a/ PLANEMPL	
AHKY10	Oletko ajatellut palkkaavasi:	1=vakinaisia työntekijöitä 2=määräaikaista tai tilapäisiä työntekijöitä 3=vai sekä vakinaisia että tilapäisiä työntekijöitä?	AHKY9=1	Jos ajatellut työntekijöiden palkkaamista	Q1_PlanEmploy_b/ PLANEMPL	Jos vastaaja kertoo aikovansa palkata osa-aikaisia työntekijöitä, tärkeää on tietää ovatko osa-aikaiset vakinaisia vai määräaikaista
AHKY11	Käytätkö alihankkijoita?	1=kyllä 2=e 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa		Kaikki yrittäjät		Tarkoitetaan sekä palveluhankintoja että tuotehankintoja.
AHKY12	Oletko suunnitellut alihankkijoiden käyttämistä seuraavien 12 kuukauden aikana?	1=kyllä 2=e 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos AHKY11=2	Kaikki yrittäjät	Q2_PlanEmploy/ PLANEMPL	
AHKY13	Aiotko käyttää alihankkijoita myös seuraavien 12 kuukauden aikana?	1=kyllä 2=e 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos AHKY11=1	Kaikki yrittäjät	Q2_PlanEmploy / PLANEMPL	
AHTA1	Aloititko yritystoimintasi yksinyrittäjänä, ilman palkattua työvoimaa?	1=kyllä 2=e 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1	Työnantajille		
AHTA2_intro	Ovatko seuraavat seikat vaikuttaneet siihen, että olet halunnut tai haluat tulevaisuudessa kasvattaa yritystoimintaasi?		Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		Tarkoitetaan sekä liikevaihdon että henkilömäärän kasvattamista
AHTA2a	1. Kilpailukykyinen tuote tai hyvä osaaminen?	1=kyllä 2=e 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHTA2b	2. Paljon kysyntää tuotteella tai palvelulla?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		
AHTA2c	3. Uusia markkinoita näköpiirissä?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		
AHTA2d	4. Työtä oli jatkuvasti liikaa yhdelle?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		
AHTA2e	5. Valmiutesi riskinottoon?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		
AHTA2f	6. Halukkuus laajentaa tai kasvattaa toimintaa?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=1 TAI jos AHKY9=1	Työnantaja tai yksinyrittäjä, joka aikoo palkata työntekijöitä		
AHTA3	Toimiiko yrityksesi pääasiassa kotimaan markkinoilla vai ulkomaanmarkkinoilla:	1=kotimaan markkinoilla 2=ulkomaan markkinoilla 3=vai sekä että?	Jos T4=2,3,4 ja T5=1	Työnantaja		
AHTA4	Oletko ajatellut laajentaa toimintaa ulkomaille markkinoille lähivuosina:	1=kyllä todennäköisesti 2=kyllä mahdollisesti 3=et?	Jos AHTA3=1	Jos suuntautunut kotimaan markkinoille		
AHYY2_intro	Mitkä seikat vaikuttavat siihen, että käytät alihankkijoita tai olet suunnitellut käyttäväsi sen sijaan että olisit palkannut työntekijöitä?					

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHY2a	1. Saan alihankintana osaamista, jota minulle ei muuten ole	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2 ja AHKY11=1 tai AHKY12=1	Jos yksinyrittäjä ja käyttää tai on suunnitellut käyttävänsä alihankkijoita, ei ne jotka aikovat palkata työntekijöitä		
AHY2b	2. Vältän tiettyjen investointien tekemisen	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2 ja AHKY11=1 tai KY12=1	Jos yksinyrittäjä ja käyttää tai on suunnitellut käyttävänsä alihankkijoita		
AHY2c	3. Hoidan tilausruuhkaa alihankkijoiden avulla	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2 ja AHKY11=1 tai AHKY12=1	Jos yksinyrittäjä ja käyttää tai on suunnitellut käyttävänsä alihankkijoita		
AHY2d	4. Työtä jatkuvasti liikaa yhdelle?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2 ja AHKY11=1 tai AHKY12=1	Jos yksinyrittäjä ja käyttää tai on suunnitellut käyttävänsä alihankkijoita		
AHY2e	5. Halukkuus laajentaa tai kasvattaa toiminta alihankinnan kautta?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2 ja AHKY11=1 tai AHKY12=1	Jos yksinyrittäjä ja käyttää tai on suunnitellut käyttävänsä alihankkijoita		
AHKY14	Mikä seuraavista väitteistä kuvaa parhaiten tilannettasi?	1=minulla on vahva halu kasvattaa yritystäni 2=minulla on jossain määrin halua kasvattaa yritystäni 3=en juurikaan ole kiinnostunut kasvattamaan yritystäni 4=en ole lainkaan kiinnostunut kasvattamaan yritystäni	Jos T4=2,3,4	Kaikki yrittäjät		Tarkoitetaan joko henkilöstömäärän tai liikevaihdon kasvattamista

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY15	Oletko saanut rahoitusta yritystoiminnan käynnistämiseen tai laajentamiseen:	1=kyllä, tarpeeksi tai lähes tarpeeksi 2=kyllä, mutta et tarpeeksi 3=et ole tarvinnut rahoitusta 4=et ole saanut rahoitusta, vaikka olisit sitä tarvinnut?		Kaikki yrittäjät		Tarkoitetaan lainaa pankista, starttirahaa tai muuta rahoitus esim. Tekesiltä.
AHKY16_int-ro	Luettelen seuraavaksi joitakin hankaluuksia, joita voi liittyä yrittäjätööhön. Oletko kohdannut seuraavia hankaluuksia yrittäjätöyssäsi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana:		Jos T4=2,3,4	Kaikki yrittäjät	Q1_Difficulties/ SEDIFFIC	
AHKY16a	0. Et pysty riittävästi vaikuttamaan työsi tai tuotteidesi hinnoitteluun	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16b	1. Et ole saanut tarpeeksi rahoitusta yrityksellesi	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16c	2. Asiakkaiden maksujen myöhästyminen tai maksamatta jättäminen	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16d	3. Kohtuuton byrokratia	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16e	4. Tulottomat jaksot sairauden aikana	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16f	5. Ajoittainen toimeentulon niukkuus	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16g	6. Jaksot, jolloin sinulla ei ole ollut lainkaan asiakkaita, toimeksiantoja tai töitä	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY16h	7. Joku muu kuin edellä mainittu hankaluus	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY16i	8. Mikä?	Avovastaus	Jos AHKY16h=1	Jos jokin muu hankaluus		
AHKY17	Mikä näistä oli suurin hankaluus (tieto kaiutetaan)?	Kaksi näistä AHKY16a-AH-KY16h, joihin kyllä-vastaus. Jos ei yhtään kyllä-vastausta AHKY17=eos. Jos yksi kyllä , merkitse se suoraan AHKY17-vastaukseksi				
AHYY3	Hankitko tai teetkö töitä työosuuskunnan kautta?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=1,2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät ja palkansaajat		
AHYY4	Kuinka monelle asiakkaalle tai toimeksiantajalle olet työskennellyt tai myynyt tuotteitasi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana:	1=en yhdellekään 2=yhdelle 3=2–9 asiakkaalle 4=kymmenelle tai useammalle?	Jos T4= 2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät	Q1_Clients / MAIN-CLNT	
AHTA5	Kuinka monelle asiakkaalle tai toimeksiantajalle yrityksesi on myynyt tuotteita tai palveluita viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana:	1=ei yhdellekään 2=yhdelle 3=2–9 asiakkaalle 4=kymmenelle tai useammalle?	Jos T4= 2,3,4 ja T5=1	Työnantajayrittäjät	Q1_Clients / MAIN-CLNT	
AHYY5	Saitko vähintään 75 prosenttia yrittäjätuloitasi yhdeltä asiakkaalta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos AHYY4= 3, 4, EOS	Jos enemmän kuin yksi asiakas	Q2_Clients / MAIN-CLNT	
AHTA6	Saiko yrityksesi vähintään 75 prosenttia tuloista yhdeltä asiakkaalta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos AHTA5=3, 4, EOS	Jos enemmän kuin yksi asiakas	Q2_Clients / MAIN-CLNT	
AHKY18	Kuinka helppoa olisi saada toinen toimeksiantaja tämän tilalle?	1=erittäin helppoa 2=melko helppoa 3=melko vaikeaa 4=erittäin vaikeaa	Jos AHTA5=2 tai AHTA6=1 TAI AHYY4=2 TAI AHYY5=1	Jos yksi asiakas tai vähintään 75 % tuloista yhdeltä asiakkaalta		

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHYY6	Millaiset mahdollisuudet uskoisit itselläsi olevan työpaikan hankkimiseen palkansaajana tässä ammatissa:	1=hyvät 2=kohtalaiset 3=huonot?	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät		Esim. Jos olet maatalousyrittäjä, mieti voisitko tehdä maataloustyötä palkansaajana tai jos pidät kauppaa, ajattele ammattinasi myyjää.
AHYY7	Oletko tai olisitko tarvinnut viimeisen 12 kk aikana jotain sosiaalietuutta kuten työttömyyspäivärahaa, sairauspäivärahaa, toimeentulotukea, asumistukea:	1=et ole tarvinnut 2=olet tarvinnut ja saanut 3=olisit tarvinnut, mutta et hakenut 4=olisit tarvinnut, mutta et ole saanut?	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät		
AHKY19	Maksatko mielestäsi itsellesi riittävää eläketurvaa:	1=kyllä 2=ei, et maksa riittävästi 3=et maksa eläketurvaa lainkaan 4=ei sovi, nostat palkkaa yrityksestäsi?	Jos T4=2, 3, 4, 5, 6	Kaikki yrittäjät ja perheenjäsenet		
AHYY8_intro	Vaikuttavatko seuraavat seikat siihen, että et maksa itsellesi riittävää eläketurvaa:		AHKY19=2,3			
AHYY8a	1. Minulla ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua ?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			
AHYY8b	2. Tuloni ovat kasvaneet yritystoiminnan alkua ajoista, mutta olen unohtanut päivittää tiedon?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			
AHYY8c	3. En saisi kuitenkaan riittävää eläkettä?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			
AHYY8d	4. Minulla on yksityinen eläkevakuutus?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			
AHYY8e	5. Teen yrittäjyyden ohella palkkatyötä, josta kertyy eläkettä?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHY8f	6. Aion myydä yritykseni eläkkeelle siir- tyessäni ja saada siitä taloudellista turvaa eläkeajalle?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			
AHY8g	7. Aion työskennellä eläkkeen rinnalla?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	AHKY19=2,3			
AHKY20	Mille tuloille yhteensä olet ottanut YEL- tai MYEL-vakuutuksen?	0-173 600		Kaikki yrittäjät		Tarkoitetaan vuosituloja. Jos ei maksa YEL-maksuja, merkitse 00
AHKY21_intro	Tarvitsisitko lisätietoa siitä, miten yrittäjien eläkevakuutusmaksu vaikuttaa eri sosiaali- turvaetuuksien määrään?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa		Kaikki yrittäjät		
AHKY21	Mihin erityisesti:		Jos AHKY21_intro=1			
AHKY21a	Vanhuuseläke	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY21b	Työkyvyttömyyseläke	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY21c	Kuntoutusetuudet	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY21d	Sairauspäivärahat	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY21e	Työttömyyspäivärahat	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY21f	Vanhempainetuudet	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY21g	Joku muu, mikä?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa				
AHKY21h	Muu syy:	Avovastaus				
AHKY21i	Ei mikään näistä	1=kyllä				
AH- KY21_1--AH- KY21_8	AHKY21a-AHKY21h vastaukset					
AHYY9	Onko Sinulla ollut viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana pääsääntöisesti:	1=liian vähän töitä 2=sopivasti töitä 3=vai liikaa töitä 4=vai onko sitä vaikea sanoa, koska työtilanne vaihtelee paljon?	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät		
AHTA6b	Onko yritykselläsi ollut viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana pääsääntöisesti:	1=liian vähän töitä 2=sopivasti töitä 3=vai liikaa töitä 4=vai onko sitä vaikea sanoa, koska työtilanne vaihtelee paljon?	Jos T4=2,3,4 ja T5=1	Työnantajayrittäjät		
AHKY22	Onko taloudellinen tilanteesi yrittäjänä mielestäsi tällä hetkellä:	1=täysin vakaa ja turvattu 2=jokseenkin vakaa ja turvattu 3=hieman epävarma 4=vai hyvin epävarma?		Kaikki yrittäjät		
AHYY9b	Voitko pääsääntöisesti hinnoitella tarjoamasi tuotteet tai palvelut itse?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2,3,4 ja T5=2	Yksinyrittäjät		

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHYY9c	Miksi et voi hinnoitella niitä itse?	1=hinnat määrää joku toinen yritys tai toimija 2=hinnat määrää pääasiassa asiakas 3=hinnat määritellään lailla 4=hinnat neuvotellaan yhdessä asiakkaan kanssa	Jos AHYY9a =2	Yksinyrittäjät		
AHKA3	Kuinka tyytyväinen olet nykyiseen työhösi:	1=erittäin tyytyväinen 2=melko tyytyväinen 3=en kovin tyytyväinen 4=en lainkaan tyytyväinen?	tyvo=1	Kaikki työlliset	Q1_JobSatisfaction / JBSATISF	
AHKA4	Voitko vaikuttaa työtehtäviesi sisältöön?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	tyvo=1	Kaikki työlliset	Q1_Autonomy / AUTONOMY	
AHKA5	Voitko vaikuttaa siihen, missä järjestyksessä teet työsi?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	tyvo=1	Kaikki työlliset	Q2_Autonomy / AUTONOMY	
AHKY23	Päätätkö itse työsi alkamis- ja päättymisajoista?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos AHTA5=1 TAI AHYY4=1	Kaikki yrittäjät	Q1_Workinghours / WORKORG	
AHKY24	Päättääkö työsi alkamis- ja päättymisajoista:	1=asiakas tai toimeksiantaja 2=vai joku muu tai jokin muu seikka kuten sää?	Jos AHKY23=2	Jos ei itse päättä työajoista	Q2_Workinghours / WORKORG	
AHKY25	Oletetaan, että työkykyysi saa parhaimmillaan arvon 10 pistettä ja nollan silloin, kun et pysty lainkaan työhön. Minkä pistemäärään antaisit työkyvyillesi nykyisin?	0-10	Jos T4=2, 3, 4, 5, 6	Kaikki yrittäjät ja perheenjäsenet		
AHYY10	Oletko järjestänyt itsellesi työterveyshuollon?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos T4=2, 3, 4 ja T5=2	Yksinyrittäjät		Tarkoitetaan myös tilanteita, joissa on ottanut itsellen sairaskuluvakuutuksen

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHTA7	Oletko hankkinut työterveyshuollon palvelut:	1=itsellesi yrittäjänä, mutta et työntekijöillesi 2=itsellesi yrittäjänä sekä yrityksesi työntekijöille (osana yrityksen solmimaa työterveys- huollon sopimusta) 3=yrityksesi työntekijöille, mutta et itsellesi 4=et ole hankkinut työterveys- huollon palveluita?	Jos T4=2, 3, 4 ja T5=1	Työnantajayrit- täjät		
AHKY26	Sisältyykö näihin työterveyshuoltopalveluihin myös sairaanhoito?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa	Jos AHYY10=1 tai AHTA7=1, 2, 3	Kaikki yrittäjät, joilla on työter- veyshuolto		Jos sairastut, voit käydä työterveyshuollossa lääkärin tai hoitajan vastaanotolla
AHKY27_int- ro	Missä määrin seuraavat väittämät kuvaavat omaa työtäsi		Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		
AHKY27a	Minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		
AHKY27b	Joudun usein venyttämään työpäivääni, että saan työt tehtyä:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		
AHKY27c	Olen innostunut työstäni:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		
AHKY27e	Tunnen laiminlyöväni kotiasioita ansiotyön vuoksi:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY27fa	Varmistaakseni, että saan töitä, joudun hinnoittelemaan palveluni tai tuotteeni hinnan liian alhaiseksi	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi	Jos T4=2, 3, 4 ja T5=2	Yksinyrittäjät		
AHKY27fb	Varmistaakseni, että yritykseni saa toimeksiantoja, joudun pitämään tuotteiden tai palvelujen hinnan liian alhaisena?	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi	Jos T4=2, 3, 4 ja T5=1	Työnantajayrittäjät		
AHKY28	Oletko voinut pitää lomaa vähintään kaksi viikkoa yhtäjaksoisesti viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana?	1=kyllä 2=ei 8=en halua vastata 9=en osaa sanoa		Kaikki yrittäjät		
AHPS3	Työskentelisitkö mieluummin:	1=palkansaajana 2=vai yrittäjänä?	Jos T4=1	Palkansaajat	Q2_Preference / PREFSTAP	
AHPS4	Työskentelisitkö mieluummin:	1=itsenäisenä yrittäjänä 2=vai yrittäjäperheenjäsenenä?	Jos T4= 5, 6	Avustava perheenjäsen	Q3_Preference / PREFSTAP	
AHKA6	Oletko viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana harkinnut mahdollisuutta hankkia tuloja yrittäjänä:	1.=kyllä 2=en 3=olen jo hankkina tuloja yrittäjänä?	Jos KA3=2	Jos ei-työllinen, tieto peruslomakkeelta		
AHKA7	Mikä on pääasiallinen syy, että et ole tästä huolimatta toiminut yrittäjänä?	1=toimivan liikeidean puuttuminen 2=heikko sosiaaliturva 3=taloudellinen epävarmuus 4=vaikeudet saada rahoitusta 5=jokin muu syy	Jos AHKA6=1			
AHPS5	Mikä on pääasiallinen syy siihen, ettet haluaisi työskennellä päätoimisena yrittäjänä:	1=et ole edes ajatellut asiaa 2=taloudellinen epävarmuus 3=vaikeudet saada rahoitusta yritystoimintaan 4=liikaa stressiä, vastuuta tai riskejä 5=huonompi sosiaaliturva kuin palkansaajilla 6=muu syy?	Jos AHPS3=1 TAI kohde ei-työllinen	Palkansaaja, joka ei haluaisi olla yrittäjä TAI kohde ei-työllinen		

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHPS6	Mikä on pääasiallinen syy siihen, ettet ole alkanut itsenäiseksi yrittäjäksi toiveestasi huolimatta:	1=taloudellinen epävarmuus 2=vaikeudet saada rahoitusta yritystoimintaan 3=liikaa stressiä, vastuuta tai riskejä 4=huonompi sosiaaliturva kuin palkansaajilla 5=muu syy?	Jos AHPS3=2 tai AHPS4=1	Palkansaaja, joka haluaisi olla yrittäjä TAI avustava perheenjäsen, joka haluaisi olla itsenäinen yrittäjä	Q1_Obstacle / OBSTANCSE	
AHKY29_intro	Missä määrin seuraavat vanhusseläkkeelle siirtymiseen liittyvät asiat pitävät paikkansa Teidän kohdallanne.		Jos T4=2, 3, 4 ja ikä >49	Kaikki yrittäjät 50-67-vuotiaat	Tämä intro jäänyt pois Blaisesta	
AHKY29a	Haluan jatkaa työssäni vanhuuseläkkeelle asti:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi?	Jos T4=2, 3, 4 ja ikä >49	Kaikki yrittäjät 50-67-vuotiaat		
AHKY29b	Terveyteni puolesta pystyn työskentelemään vanhuuseläkkeelle asti:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi?	Jos T4=2, 3, 4 ja ikä >49	Kaikki yrittäjät 50-67-vuotiaat		
AHKY29c	Uskon, että itselläni on töitä eläkeikään asti:	1=pitää täysin paikkansa 2=pitää jokseenkin paikkansa 3=ei juurikaan pidä paikkaansa 4=ei pidä lainkaan paikkaansa? 5=ei sovi?	Jos T4=2, 3, 4 ja ikä >49	Kaikki yrittäjät 50-67-vuotiaat		
AHKY30	Arveletko jatkavasi (tai jatkatko) työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen:	1=kyllä, koska pidän työstäni 2=kyllä, koska minulle ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle 3=kyllä, jos töitä vain on riittävästi 4=en, koska terveyteni ei salli 5=en halua jatkaa?	Jos T4=2, 3, 4 ja ikä >49	Kaikki yrittäjät yli 50-vuotiaat		
AHKY31	Työskentelisitkö mieluummin:	1=palkansaajana 2=vai yrittäjänä?	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät	Q2_Preference / PREFSTAP	

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY32	Voisiko yrityksesi tuotetta tai palvelua myydä tai jakaa digitaalisesti	1=kyllä, teemme/teen jo sitä 2=kyllä, mutta emme/en tee sitä 3=emme/en ole miettinyt asiaa 4=ei voi?	Jos T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät		Myynnillä tarkoitetaan mm. nettikauppaa tai muuta digitaalista sovellusta, joka mahdollistaa myyntiä esim. ajanvaraus on järjestetty netissä. Palvelua jaetaan digitaalisesti esim. verkkokurssin muodossa. Pelkkiä yrityksen nettisivuja ei lasketa.
AHKA8a_Intro	Vielä kysymys työn digitalisaatioon liittyen.			Kaikki		
AHKA8	Oletko viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana tehnyt töitä tai hankkinut muuten ansioita seuraavien alustojen kautta:	1=Airbnb 2=Uber 4=Tori.fi/Huuto.net 5=Solved 6=Jokin muu? 7=Ei mitään näistä				
AH- KA8_1--AH- KA8_7	AHKA8 kysymykseen valitut vastaukset					
AH- KA8v01--AH- KA807	AHKA8 kysymykseen valitut vastaukset					
AHKA8b	Mikä?	AVOVASTAUS	Jos AHKA8=6			
AHKA8c	Kuinka suuren osan ansiotuloistasi sait näiden alustojen/tämän alustan kautta (kysymysmerkki otettu pois tästä)	1=Suurimman osan tai kaikki 2=noin puolet 3=noin ¼ 4=vähemmän?	Jos AHKA8=1, 2, 3, 4, 5, 6			
AHKY33	Kysyn vielä perhetilanteestasi. Oletko: naimisissa, avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa, asumuserossa, eronnut, leski vai naimaton?	1=naimisissa, avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa 2=asumuserossa 3=eronnut 4=leski 5=naimaton	T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät, ei perheenjäsen	TYOL D1	Jos 5. haastattelukerta, merkitse tieto kotitalousosan lomakkeen perusteella

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY34	Asuuko taloudessasi lapsia pysyvästi tai osan aikaa ?	1=pysyvästi 2=osan aikaa 3=sekä että 4=ei asu	T4=2, 3, 4	Kaikki yrittäjät, ei perheenjäsenet	TYOL D2a	Lapsilla tarkoitetaan omia tai puolison biologisia tai adoptoituja tai kasvatti lapsia. Jos 5. haastattelukerta, merkitse tieto kotitalousosan lomakkeen perusteella
AHKY35	Kuinka monta heitä on?	Lukumäärä	Jos AHKY34=1, 2, 3	Jos lapsia	TYOL D2b	1...20
AHKY36	Minkä ikäinen lapsi on?	Lapsen ikä	Jos AHKY34=1	Jos yksi lapsi	TYOL D3	Luettele iät nuorimmasta alkaen, 1...20
AHKY36_1	Minkä ikäinen on nuorin lapsista?	Nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=2-12	Jos lapsia kaksi tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_2	Minkä ikäinen on toiseksi nuorin lapsi?	Toiseksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=2-12	Jos lapsia kaksi tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_3	Minkä ikäinen on kolmanneksi nuorin lapsi?	Kolmanneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=3-12	Jos lapsia kolme tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_4	Minkä ikäinen on neljänneksi nuorin lapsi?	Neljänneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=4-12	Jos lapsia neljä tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_5	Minkä ikäinen on viidenneksi nuorin lapsi?	Viidenneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=5-12	Jos lapsia viisi tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_6	Minkä ikäinen on kuudenneksi nuorin lapsi?	Kuudenneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=6-12	Jos lapsia kuusi tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_7	Minkä ikäinen on seuraavaksi nuorin lapsi?	Seitsemänneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=7-12	Jos lapsia seitsemän tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_8	Minkä ikäinen on seuraavaksi nuorin lapsi?	Kahdeksanneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=8-12	Jos lapsia kahdeksan tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_9	Minkä ikäinen on seuraavaksi nuorin lapsi?	Yhdeksänneksi nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=9-12	Jos lapsia yhdeksän tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_10	Minkä ikäinen on seuraavaksi nuorin lapsi?	10. nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=10-12	Jos lapsia 10 tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_11	Minkä ikäinen on seuraavaksi nuorin lapsi?	11. nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=11-12	Jos lapsia 11 tai enemmän		Salli yli 18-vuotiaat
AHKY36_12	Minkä ikäinen on seuraavaksi nuorin lapsi?	12. nuorimman lapsen ikä	Jos AHKY36=12	Jos lapsia 12		Salli yli 18-vuotiaat

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot*	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY37	Onko puolisonne työssä vai tekeekö hän jotain muuta?	1=työssä 2=tekee jotain muuta	Jos AHKY33=1	Jos yrittäjä ja on puoliso		Jos 5. haastattelukerta, merkitse tieto kotitalousosan lomakkeen perusteella
AHKY38	Entä onko hän:	1=palkansaaja vakinaisessa työsuhteessa 2=palkansaaja määräaikaisessa työsuhteessa 3=työnantajayrittäjä 4=maatalousyrittäjä 5=yksinyrittäjä (muu kuin maatalous), ammatinharjoittaja, freelancer tai apurahansaaja?	Jos AHKY37=1	Jos puoliso työssä	TYOL D5b	
AHKY39	Mitä puolisisi pääasissa tekee?	1=työtön, lomautettu ilman palkkaa 2=isyys- tai äitiyslomalla, vanhempainlomalla tai hoitovapaalla 3=opiskelija 4=työkyvytön/ työkyvyttömyyseläkkeellä/ pitkäaikaisesti sairaana 5=muulla eläkkeellä 6=hoitaa omaa kotitaloutta 7=tekee jotain muuta?	Jos AHKY37=2	Jos puoliso ei ole työssä		
AHKY40a	Toimitko päätoimisena yrittäjänä lapsesi syntymän aikoihin?	1=kyllä 2=e 3=e ei sovi	Jos AHKY35=1	Kaikki yrittäjät, joilla yksi lapsi		
AHKY40b	Toimitko päätoimisena yrittäjänä nuorimman lapsesi syntymän aikoihin?	1=kyllä 2=e 3=e ei sovi	Jos AHKY35=2-12	Kaikki yrittäjät, joilla useampia lapsia		
AHKY41	Piditkö tämän lapsen syntymän yhteydessä perhevapaata työstä ?	1=kyllä 2=e 3=e ei sovi	Jos AHKY40a=1 tai AHKY40b=1	Jos on ollut yrittäjä lapsen/nuorimman lapsen syntymän aikaan		Perhevapaalla tarkoitetaan äitiyslomaa, isyyslomaa, vanhempainvapaata ja hoitovapaata. Ei tarkoiteta vuosiloman pitämistä.
AHKY42a	Kuinka kauan olit perhevapaalla yhteensä lapsesi syntymän yhteydessä?	Merkitse täydet vuodet Merkitse täydet kuukaudet 00=alle kuukausi	Jos AHKY41=1	Jos ollut perhevapaalla		

Nro	Kysymys	Vastaus- vaihtoehdot"	Ehdot	Ehdot, avona	AHM2017 kysymysnro/ Muuttuja	Ohjeet haastattelijalle
AHKY42a_vv	Perhevapaalla olo, vuosien määrä					
AHKY42a_kk	Perhevapaalla olo, kuukausien määrä					
AHKY43	Pystyitkö olemaan perhevapaalla niin kauan kuin halusit?	1=kyllä 2=en	Jos AHKY41=1	Jos ollut perhe- vapaalla		
AHKY44	Saako Tilastokeskus ottaa sinuun myöhemmin uudelleen yhteyttä mahdollista vapaamuotoista haastattelua varten	1=kyllä 2=ei	T4=2, 3, 4, vain 5. rotaatio	Kaikki yrittäjät, ei perheenjäsen, vain 5. rotaatio		

Julkaisu kokoaa yhteen Yrittäjät Suomessa 2017-tutkimuksen keskeiset tulokset. Se tarjoaa tietoa yksinyrittäjien, työnantajayrittäjien ja maatalousyrittäjien työtilanteesta, työoloista, toimeentulosta ja sosiaaliturvan toimivuudesta. Kuinka yrittäjäksi päädytään? Miten yrittäjät tulevat toimeen? Entä missä määrin yrittäjillä on kasvutavoitteita? Muun muassa näihin kysymyksiin vastaamalla luodaan kattavaa kuvaa yrittäjien työmarkkinatilanteesta ja yrittäjänä toimimisesta Suomessa.

Tietopalvelu ja viestintä
Tilastokeskus
puh. 029 551 2220
www.tilastokeskus.fi

Kommunikation
och informationstjänst
Statistikcentralen
tfn 029 551 2220
www.stat.fi

Communication
and Information Services
Statistics Finland
tel. +358 29 551 2220
www.stat.fi

ISBN 978-952-244-641-1 (pdf)

Julkaisutilaukset:
Edita Publishing Oy
puh. 020 450 05
asiakaspalvelu.publishing@edita.fi
www.editapublishing.fi

Beställning av publikationer:
Edita Publishing Oy
tfn 020 450 05
www.editapublishing.fi

Publication orders:
Edita Publishing Oy
tel. +358 20 450 05
www.editapublishing.fi